

**QUESTION
PAPER**

**QUESTION
PAPER
I SEM**

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR

B.ED. (SEMESTER -1) (CBCS)(NEP)

COLLEGE LEVEL EXAMINATION

PAPER-1

PERSEPECTIVES IN SOCIOLOGICAL AND PHILOSOPHICAL BASES OF EDUCATION

Time : Three Hours]

[Maximum Marks : 100

- N.B. :- (1) Solve all questions.
(2) All questions carry equal marks.

1. What do you mean by education? Explain the relationship between education and with suitable examples.

OR

2. Explain the concept of social change. " The school is an instrument of social change " Discuss 20
State the educational thought of Yogi Aurobindo and discuss his concept of Integral Education in detail.

OR

- Write the meaning of Idealism Explain the aims of education and student teacher relationship according
According to Idealism. 20

3. Answer any **two** of the following :

- (a) Explain the role of education in economic development.
(b) Write in detail fundamental rights and fundamental duties of Indian constitution.
(c) State the meaning of culture. Explain the difference between culture and civilization. 20
(d) Explain the educational thoughts of Mahatma Gandhi.

4. Answer any **two** of the following :

- (a) Write the meaning of values and explain the role of teacher in inculcating moral values in the Students.
(b) Write the meaning and aims of human rights.
(c) What do you mean by International understanding ? Explain the role of education in Development of International understanding.
(d) Write the meaning of Democracy ? Explain the role of education in development of Democracy. 20

5. Write any **four** note on of the following:

- (a) Role of education in social system.
(b) Importance of Upanishdic Education.
(c) Epistemology and Axiology.
(d) Educational values through Gramgeeta.
(e) Negative Education, 20
(f) Role of education in educational planning.

Sdm
Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR

B.ED. (SEMESTER -1) (CBCS)(NEP)

COLLEGE LEVEL EXAMINATION

PAPER-1

PERSEPECTIVES IN SOCIOLOGICAL AND PHILOSOPHICAL BASES OF EDUCATION

[वेळ : तीन तास]

[गुण : १००]

एन.बी. :- (1) सर्व प्रश्न सोडवा.

(2) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. शिक्षण म्हणजे काय? शिक्षण आणि योग्य उदाहरणांसह संबंध स्पष्ट करा.

किंवा

सामाजिक परिवर्तनाची संकल्पना स्पष्ट करा. "शाळा हे सामाजिक परिवर्तनाचे साधन आहे" चर्चा करा.

20

2. योगी अरबिंदो यांचे शैक्षणिक विचार सांगा आणि त्यांच्या एकात्मिक शिक्षणाच्या संकल्पनेची सविस्तर चर्चा करा.

किंवा

आदर्शवादाचा अर्थ सांगा. आदर्शवादानुसार शिक्षणाचे ध्येये अभ्यासक्रम आणि विद्यार्थी - शिक्षक संबंध स्पष्ट करा.

20

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन उत्तरे द्या:

(अ) आर्थिक विकासात शिक्षणाची भूमिका स्पष्ट करा.

(ब) भारतीय संविधानातील मूलभूत हक्क आणि मूलभूत कर्तव्ये तपशीलवार लिहा.

(क) संस्कृतीचा अर्थ सांगा. संस्कृती आणि सभ्यता यातील फरक स्पष्ट करा.

(ड) महात्मा गांधींचे शैक्षणिक विचार स्पष्ट करा.

20

4. खालीलपैकी कोणत्याही दोन उत्तरे द्या:

(अ) मूल्यांचा अर्थ लिहा आणि नैतिक मूल्ये रुजवण्यात शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा

(ब) मानवी हक्कांचा अर्थ आणि उद्दिष्टे लिहा.

(क) आंतरराष्ट्रीय सामंजस्य म्हणजे काय? आंतरराष्ट्रीय सामंजस्याच्या विकासा करिता शिक्षणाची भूमिका स्पष्ट करा

(ड) लोकशाहीचा अर्थ लिहा? लोकशाहीच्या विकासात शिक्षणाची भूमिका स्पष्ट करा.

20

5. खालीलपैकी कोणतीही चार टीप लिहा:

(अ) सामाजिक प्रणालीत शिक्षणाची भूमिका.

(ब) उपनिषद शिक्षणाचे महत्त्व.

(क) जानमिमिसां आणि मूल्यमिमिसां

(ड) ग्रामगीतेतील शैक्षणिक मूल्ये.

(इ) अभावत्मक शिक्षण (Negative Education)

(फ) शैक्षणिक नियोजनात शिक्षणाची भूमिका.

20

S. S. S.
Principal

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR
B.ED. (SEMESTER -1) (CBCS)(NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-1

PERSEPECTIVES IN SOCIOLOGICAL AND PHILOSOPHICAL BASES OF EDUCATION

Time : Three Hours]

[Maximum Marks : 100

N. B. :- (1) Solve all questions

(2) All questions carry equal marks.

(हिंदी माध्यम)

1. शिक्षा का अर्थ बताइए / शिक्षा एवं दर्शन का परस्पर सम्बन्ध उदाहरण देकर स्पष्ट कीजिए।

अथवा

सामाजिक परिवर्तन की संकल्पना कीजिए। "पाठशाला यह सामाजिक परिवर्तन का साधन है।" चर्चा कीजिए 20

2. योगी अरविंद के शैक्षिक विचार बताते हुए उनकी एकात्म शिक्षा संकल्पना की विस्तार से चर्चा कीजिए।

अथवा

आदर्शवाद का अर्थ लिखिए। आदर्शवाद के अनुसार शिक्षा के उद्देश्य पाठ्यक्रम व छात्र - अध्यापक सम्बन्ध स्पष्ट कीजिए। 20

3. निम्न में से किन्हीं दो के उत्तर लिखिए।

(अ) आर्थिक विकास में शिक्षा की भूमिका स्पष्ट कीजिए।

(ब) भारतीय संविधान के मौलिक अधिकार एवं मौलिक कर्तव्य सविस्तर लिखिए।

(क) संस्कृति का अर्थ बताइए। संस्कृति एवं सभ्यता में अंतर स्पष्ट कीजिए।

(ड) महात्मा गांधी के शैक्षिक विचार स्पष्ट कीजिए। 20

4. निम्न में से किन्हीं दो के उत्तर लिखिए।

(अ) मूल्यों का अर्थ लिखिए। छात्रों में नैतिक मूल्य स्थापित करने हेतु शिक्षक की भूमिका स्पष्ट कीजिए।

(ब) मानवाधिकार का अर्थ एवं उद्देश्य लिखिए।

(क) अंतरराष्ट्रीय सामंजस्य का अर्थ बताइए। अंतरराष्ट्रीय सामंजस्य के विकास हेतु शिक्षा की भूमिका स्पष्ट कीजिए।

(ड) जनतंत्र का अर्थ लिखिए। जनतंत्र के विकास हेतु शिक्षा की भूमिका स्पष्ट कीजिए। 20

5. निम्न में से किन्हीं चार पर टिप्पणियाँ लिखिए :

(अ) सामाजिक प्रणाली में शिक्षा की भूमिका।

(ब) उपनिषद् शिक्षा का महत्व।

(क) जानमीमांसा द्वारा शैक्षिक मूल्य।

(ड) ग्रामगीता द्वारा शैक्षिक मूल्य।

(इ) नकारात्मक शिक्षा (Negative Education)।

(फ) शैक्षिक नियोजन में शिक्षा की भूमिका। 20

G&W
Principal

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR

B.ED. (SEMESTER -1) (CBCS)(NEP)

COLLEGE LEVEL EXAMINATION

PAPER-2

PERSPECTIVES IN PSYCHOLOGY OF TEACHING, LEARNING AND DEVELOPMENT

Time : Three Hours]

[Maximum Marks : 100

N.B. : - (1) Solve ALL questions.

(2) All question carry equal marks.

1. What do you mean by Psychology of teaching ? How psychology of teaching is useful ?
Explain with suitable examples.

OR

State the theories of learning. Explain Pavlav's Classical Conditioning theory with its educational Importance. 20

2. Explain the concept of intelligence. Describe Thurston's theory of Intelligence in detail.

OR

State the stages of human development. Explain the role of teacher in solving the problems of adolescence. 20

3. Answer any **two** of the following :

- (a) Describe the factors influencing personality development.
(b) What is motivation ? Explain its importance in classroom teaching.
(c) Explain the difference between growth and development.
(d) Write the characteristics of mentally retarded children and explain how will you guide them. 20

4. Answer any **two** of the following :

- (a) Explain Piaget theory of learning with example.
(b) Explain the Indian concept of Intelligence.
(c) Explain difference stages of teaching .
(d) Write the use of intelligence tests and its limitations. 20

5. Write short notes on any **four** :

- (a) Types of transfer of training
(b) Concept of stress
(c) Concept of Adjustment
(d) Concept of Intelligence quotient
(e) Components of wellness life style
(f) Teacher's role in dealing with creative children. 20

Signature
Principal

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR

B.ED. (SEMESTER -1) (CBCS)(NEP)

COLLEGE LEVEL EXAMINATION

PAPER-2

PERSPECTIVES IN PSYCHOLOGY OF TEACHING, LEARNING AND DEVELOPMENT

[वेळ : तीन तास]

[गुण : १००]

एन.बी. :- (१) सर्व प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

(मराठी माध्यम)

1. अध्यापनाचे मानसशास्त्र म्हणजे काय? अध्यापनाचे मानसशास्त्र शिक्षकाला कसे उपयुक्त आहे ? उदाहरण स्पष्ट करा.

किंवा

विकासाच्या विविध अवस्था सांगा. वाढ आणि विकास यातील फरक स्पष्ट करा.

20

2. बुद्धिची संकल्पना स्पष्ट करा. थर्स्टनच्या बुद्धिविषयक उपपत्तींचे सविस्तर वर्णन करा.

किंवा

अध्ययनाचा अर्थ लिहून अध्ययनावर परिणाम करणारे घटक सोदहरण स्पष्ट करा.

20

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन उत्तरे द्या:

(अ) मानसिक आरोग्याचा अर्थ सांगा ? मानसिक आरोग्यावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.

(ब) व्यक्तिमत्व विकासावर परिणाम करणाऱ्या घटकांचे वर्णन करा.

(क) अध्यापनाच्या विविध अवस्था स्पष्ट करा.

(ड) मतिमंद मुलांची वैशिष्ट्ये लिहा आणि तुम्ही त्यांना कसे मार्गदर्शन कराल ते स्पष्ट करा.

20

4. खालीलपैकी कोणत्याही दोन उत्तरे द्या:

(अ) बुद्धीमापनाच्या व्यक्तिगत व सामोहिक चाचण्यांची चर्चा करा.

(ब) अवधान व अभिरुची यांचा अध्ययन प्रक्रियेवर कसा परिणाम होतो याची चर्चा करा.

(क) पियाजेची अध्ययन उपपत्ती उदाहरणासहित स्पष्ट करा.

(ड) समायोजनाचा अर्थ स्पष्ट करून समायोजन प्रक्रियेची चर्चा करा.

20

5. कोणत्याही चार लहान नोट्स लिहा:

(अ) अध्ययन संक्रमणाचे प्रकार

(ब) अध्ययनाचे नियम

(क) सृजनशीलतेचे घटक

(ड) भावनिक बुद्धिमत्तेची संकल्पना

(इ) ताण योगाची कारणे

(फ) अभिरुचीचे शैक्षणिक महत्व.

20

(Signature)

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR
B.ED. (SEMESTER -1) (CBCS)(NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER -2

PERSPECTIVES IN PSYCHOLOGY OF TEACHING, LEARNING AND DEVELOPMENT

Time : Three Hours]

[Maximum Marks : 100

N. B. :- (1) Solve all questions

(2) All questions carry equal marks.

(हिन्दी माध्यम)

1. अध्यापन मनोविज्ञान से आप क्या समझते हैं ? अध्यापन मनोविज्ञान अध्यापक के लिए किस प्रकार उपयुक्त है, सोदाहरण स्पष्ट किजिए।
अथवा
विकास की विभिन्न अवस्थाये बताईये ? बुद्धि और विकास में अंतर स्पष्ट किजिए। 20
2. बुद्धि की संकल्पना स्पष्ट किजिए। थर्स्टन के बुद्धिसंबधी सिद्धांत का सविस्तार वर्णन कीजिए।
अथवा
अध्ययन का अर्थ लिखकर अध्ययन को प्रभावित करने वाले कारकों को सोदाहरण स्पष्ट कीजिये। 20
3. निम्नलिखित मेंसे किन्ही दो के उत्तर लिखीये :
अ) मानसिक स्वास्थ्य का अर्थ बताइए। मानसिक स्वास्थ्य को प्रभावित करने वाले कारक स्पष्ट कीजिए।
ब) व्यक्तित्व विकास को प्रभावित करने वाले घटकों का विवेचन कीजिए।
क) अध्यापन की विभिन्न अवस्थाये उदाहरण स्पष्ट कीजिए।
ड) मतीमंद बालकों कि विशेषताये लिखकर आप उन्हें कीस प्रकार मार्गदर्शन करेगे स्पष्ट कीजिए 20
4. निम्नलिखित मेंसे किन्ही दो के उत्तर लिखीये :
(अ) बुद्धिमापन कि व्यक्तिगत तथा सामुहिक कसौटीयो कि चर्चा कीजिए।
(ब) अध्ययन प्रक्रिया पर अवधान तथा अभिरुची का कैसा प्रभाव पडता है इसकी चर्चा किजिये।
(क) पियाजे का अध्ययन का सिद्धांत उदाहरणसहित स्पष्ट कीजिए।
(ड) समायोजन का अर्थ स्पष्ट कर के समायोजन प्रक्रिया की चर्चा कीजिए। 20
5. निम्न में से किन्ही चार पर टिप्पणीयो लिखीये :
(अ) अध्ययन संक्रमन के प्रकार
(ब) अध्ययन के नियम
(क) सजर्नशीलता के कारक
(ड) भावनिक बुद्धिमता की संकल्पना
(इ) तनाव के प्रकार
(फ) अभिरुची का शैक्षिक महत्व 20

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR

B.ED. (SEMESTER -1) (CBCS)(NEP)

COLLEGE LEVEL EXAMINATION

PAPER- 4

EDUCATIONAL TECHNOLOGY AND COMPUTER ASSISTED INSTRUCTION

Time : Three Hours]

[Maximum Marks : 100

N.B. :- (1) All questions carry equal marks.
(2) All question carry compulsory.

1. What do you mean by Educational Technology ? Explain hardware and software approach in detail.

OR

What do you understand by communication ? Explain in detail the significance of communication in teaching learning process. 20

2. What do you mean by Models of Teaching ? Explain the Concept Attainment Model of teaching With examples.

OR

What do you understand by programmed learning ? Explain principles, merits and demerits Programmed learning. 20

3. Answer any **TWO** of the following :-

- (a) Explain the concept of virtual classroom in detail.
- (b) Explain development of Educational Technology in detail.
- (c) What do you mean by micro teaching ? Explain any two skills of microteaching.
- (d) Describe the behavior list perspectives for development of educational technology. 20

4. Answer any **TWO** of the following :-

- (a) Explain the process of computer assisted instruction.
- (b) Discuss the importance of television in education.
- (c) Explain the steps of unit planning for teaching in detail.
- (d) What do you mean by instructional objectives ? Explain the objectives of cognitive domain In detail. 20

5. Write short notes on any **Four** :-

- (a) E – learning
- (b) Simulated Teaching
- (c) Video Conferencing
- (d) ICT (Information and Communication Technology)
- (e) Multimedia
- (f) Educational Satellite (EDU-SAT) 20

B.S.M.
Principal

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER -I) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-4
EDUCATIONAL TECHNOLOGY AND COMPUTER ASSISTED INSTRUCTION

वेळ : [दोन तास]

[गुण :-50]

एन.बी. -(1) सर्व प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

(मराठी माध्यम)

1. शैक्षणिक तंत्रज्ञानाची संकल्पना सांगा. हार्डवेअर आणि सॉफ्टवेअर उपगम सविस्तर स्पष्ट करा.
किंवा
संप्रेषण प्रक्रियेतील विविध घटक स्पष्ट करा. तुम्ही वर्गात प्रभावी संप्रेषण संवाद कसे कराल ? 10
2. सूक्ष्म अध्यापन चक्राच्या मदतीने सूक्ष्म अध्यापनाची संकल्पना स्पष्ट करा. शिक्षक प्रशिक्षणात परिचय कौशल्याचे महत्त्व सांगा.
किंवा
अध्यापनाचे प्रतिमान म्हणजे काय ? अध्यापनाचे अग्रत संघटक प्रतिमान सोदाहरण स्पष्ट करा. 10
3. आभासी वर्गाची (Virtual Classroom) संकल्पना स्पष्ट करा.
किंवा
अध्यापनासाठी पाठ नियोजनाच्या पायऱ्या स्पष्ट करा. 10
4. क्रमान्वित अध्ययन म्हणजे काय ? क्रमान्वित अध्ययन तत्त्वे स्पष्ट करा.
किंवा
शैक्षणिक तंत्रज्ञानाच्या विकासासाठी रचनावादी दृष्टिकोन स्पष्ट करा. 10
5. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर टिपणे लिहा.
(अ) शैक्षणिक उपग्रहाचे शिक्षणातील उपयोजन
(ब) माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान.
(क) ई-लर्निंग
(ड) घटक नियोजनाचे महत्त्व 10

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER -I) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-4

EDUCATIONAL TECHNOLOGY AND COMPUTER ASSISTED INSTRUCTION

Time : [Two Hours]

[Maximum Marks :-50]

- N.B.** – (1) Solve **ALL** questions.
(2) All questions carry equal marks.

(हिंदी माध्यम)

1. शैक्षिक तकनीकी कि संकल्पना बताइए | हार्डवेअर और सॉफ्टवेअर उपागम विस्तार से स्पष्ट किजीए |

अथवा

संप्रेषण प्रक्रिया के विविध घटक स्पष्ट किजीए | आप कक्षा में प्रभावी संप्रेषण कैसे करेंगे ? 10
2. सुक्ष्म अध्यापन चक्र कि सहायता से सुक्ष्म अध्यापन कि संकल्पना स्पष्ट किजीए | शिक्षक प्रशिक्षण में प्रस्तावना कौशल्य का महत्त्व बताइये |

अथवा

अध्यापन के प्रतिमान का अर्थ बताइये | अध्यापन के अग्रिम संघटक प्रतिमान सोदाहरण सपष्ट किजीए | 10
3. आभासी वर्ग (Virtual Classroom) कि संकल्पना विस्तार से स्पष्ट किजीए |

अथवा

अध्यापन हेतू पाठ-योजना के सोपान विस्तार से स्पष्ट किजीए | 10
4. क्रमान्वित अध्ययन से आप क्या समझते है | क्रमान्वित अध्ययन के सिद्धांत स्पष्ट किजिए |

अथवा

शैक्षिक तकनीकी के विकास हेतु रचनावादी दृष्टीकोन स्पष्ट किजीए | 10
5. निम्नलिखित में से किन्ही दो पर टिप्पणियाँ लिखिए |
(अ) शैक्षणिक उपग्रहका शिक्षा में उपयोग |
(ब) सूचना तथा निर्देशन तंत्रजान |
(क) ई-लर्निंग |
(ड) इकाई योजना का महत्व | 10

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR
B.ED. (SEMESTER -1) (CBCS)(NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-3
KNOWLEDGE AND CURRICULUM

Time : Three Hours]

[Maximum Marks : 50

- N.B. :- (1) Answer ALL questions.
(2) All question carry equal marks.

1. Explain the difference between knowledge and information.

OR

Explain the behaviourist approaches to knowledge development.

10

2. Explain the difference between direct an indirect strategies for transaction of curriculum.

OR

Explain the role of teachers and students for effectives transaction of curriculum.

10

3. Discuss various aspects of curriculum for the fulfillment of different needs of Learners.

OR

According to cognitive approach what should be the structure of curriculum for achieving the goal of knowledge creation ?

10

4. What do you mean by Team- teaching ? Explain its merits and demerit.

OR

What are the constraints in curriculum construction ? Explain with examples.

10

5. Write short notes on any **Two** :-

- (a) Epistemology
- (b) Brain storming
- (c) Inquiry training
- (d) Experiential learning.

10

R&M

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR
B.ED. (SEMESTER -1) (CBCS)(NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-3
KNOWLEDGE AND CURRICULUM

[वेळ : तीन तास]

[गुण : ५०]

एन.बी. :- (1) सर्व प्रश्नांची उत्तरे द्या.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

(मराठी माध्यम)

1. ज्ञान आणि माहिती यातील फरक स्पष्ट करा.
किंवा
आदर्शवादानुसार ज्ञान निर्मितीची प्रक्रिया स्पष्ट करा. 10
2. अभ्यासक्रम रचनेसाठी ज्ञानरचनाविद्वादी उपागम स्पष्ट करा.
किंवा
अभ्यासक्रम संरचना करताना येणाऱ्या अडचणी कोणत्या ? उदाहरणासहित स्पष्ट करा. 10
3. अभ्यासक्रमाच्या प्रभावशाली क्रियान्वयनसाठी शिक्षक विद्यार्थ्यांची भूमिका स्पष्ट करा.
किंवा
अभ्यासक्रम क्रियान्वयनच्या प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष कार्यानिती मधील फरक स्पष्ट करा. 10
4. सांघिक अध्यापनाचा अर्थ सांगा. त्याचे गुण आणि दोष स्पष्ट करा.
किंवा
विद्यार्थ्यांच्या सामाजिक गरजा पूर्ण करण्याकरिता शाळेची भूमिका स्पष्ट करा. 10
5. कोणत्याही दोन टिपणे लिहा :-
(अ) बुद्धिमंथन
(ब) अनुभवजन्य अध्ययन
(क) अध्ययनाच्या विविध गरजा
(ड) ज्ञानाचा आंतरशाखीय दृष्टीकोन. 10

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER -I) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-3
KNOWLEDGE AND CURRICULUM

Time : [Two Hours]

[Maximum Marks :-50]

N.B. -(1) Solve ALL questions.

(2) All questions carry equal marks.

(हिंदी माध्यम)

1. जान और सूचना मे अंतर स्पष्ट कीजिए ।
अथवा
आदर्शवाद के अनुसार जाननिर्मिती प्रक्रिया स्पष्ट कीजिए । 10
2. पाठ्यक्रम रचना हेतु जानरचनावादी उपागम स्पष्ट कीजिए ।
अथवा
पाठ्यक्रम संरचना करते समय आनेवाली बाधाएं कौनसी है ? उदाहरसाहित स्पष्ट कीजिए । 10
3. पाठ्यक्रम के प्रभावशाली क्रियान्वयन के अध्यापक एवं छात्रों की भूमिका स्पष्ट कीजिए ।
पाठ्यक्रम क्रियान्वयन मे प्रत्यक्ष और अप्रत्यक्ष कार्यानिती अंतर स्पष्ट कीजिए । 10
4. सांघिक अध्यापन का अर्थ बताइए । उसके गुण एवं दोष स्पष्ट कीजिए ।
अथवा
छात्रों की सामाजिक आवश्यकताओं की पूर्ती हेतु विद्यालय की भूमिका स्पष्ट कीजिए । 10
5. निम्नलिखित में से किन्ही दो पर टिप्पणियां लिखीए ।
अ) बुद्धिमंथन
ब) अनुभवात्मक अध्ययन
क) अध्ययनार्थियों कि विभिन्न आवश्यकताएँ
ड) जान का आंतरशाखीय परीप्रेक्ष्य । 10

B. S. M.
Principal

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER -I) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-5
WOMEN EDUCATION (ELECTIVE COURSE)

[Time :- Two Hours]

[Maximum Marks: 50]

Note :- (1) All questions are compulsory
(2) All questions carry equal marks.

1. Explain the Importance & need of women education.
OR
Describe the benefits of woman education. 10
2. Explain the role of women education in Historic period.
OR
Explain the role of Maharshee Dhonde Keshav Karve in women education. 10
3. Explain the Role of Savitribai Phule in women education.
OR
Describe the concept of women education in constitution. 10
4. Define the various commission in women education and one explain in.
OR
Explain the various programme of development in women education and describe one. 10
5. Short Notes (Any two)
(1) Role of women in Modern India.
(2) Mahatma Phule and women education
(3) Act -14 ,15, (3)
(4) National women commission (NCW – 1990) 10

B. S.
Principal
Sheeladevi College of Education

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER -I) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-5
WOMEN EDUCATION (ELECTIVE COURSE)

वेळ : [दोन तास]

[गुण :-50]

एन.बी. -(1) सर्व प्रश्न सोडवा.

(2) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

(मराठी माध्यम)

1. स्त्री शिक्षणाची आवश्यकता व महत्त्व स्पष्ट करा.
किंवा
स्त्री शिक्षणाचे विविध फायदे सविस्तर लिहा. 10
2. प्राचीन काळात स्त्री शिक्षणाची भूमिका लिहा.
किंवा
महर्षि धोंडो केशव कर्वे यांचे स्त्री शिक्षणातील योगदान लिहा. 10
3. सावित्रीबाई फुले यांचे स्त्री शिक्षणातील योगदान लिहा.
किंवा
स्त्री शिक्षणाविषयी संविधानिक तरतुदी लिहा. 10
4. स्त्री शिक्षणावरील विविध आयोग सांगून कोणताही एक आयोग सविस्तर लिहा. 10
किंवा
स्त्री शिक्षणाच्या प्रगतीसाठी विविध कार्यक्रम सांगून कोणताही एक कार्यक्रम सविस्तर स्पष्ट करा.
5. थोडक्यात टिपणे लिहा (कोणतेही दोन)
(अ) आधुनिक भारतात स्त्रीची भूमिका
(ब) महात्मा फुले आणि स्त्री शिक्षण
(क) कलम - 14, 15 (3)
(ड) राष्ट्रीय महिला आयोग (NCW - 1990). 10

Principal
Sheeladevi College of Educal
Wadi, Nagpur-440023.

QUESTION

PAPER

II SEM

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION WADI, NAGPUR

B.Ed. Second Semester(C.B.S.) Examination

CONTEMPORARY INDIAN EDUCATION

(Compulsory)

[Time: Three Hours]

[Maximum Marks: 100]

N.B. – (1) Solve **ALL** questions.

(2) All questions carry equal marks.

1. Explain the features and recommendations of National Education Policy (1986).
OR
Explain the concept of Quality in Education. Describe qualitative and quantitative development of vocational education in present scenario. 20
2. Describe Right to Education Act, 2009. Explain its importance and characteristics.
OR
What are the objectives of 'Sarva Shiksha Abhiyan' ? Explain detail the Hindrances and Remedies of universalisation of enrollment in primary education. 20
3. Answer any **two** of the following :
  - (a) Write contributions of NIOS (National Institute of Open Schooling) to school education.
  - (b) Explain the objectives and functions of NCTE (National Council for Teacher Education).
  - (c) What remedies would you suggest for the problem of wastage and stagnation at Primary level ?
  - (d) Write in detail determinant factors of Educational Quality.20
4. Answer any **two** of the following :
  - (a) Write the principles of National Curriculum Framework (NCF) 2005.
  - (b) Explain the objectives and function of National Assessment and Accreditation Council (NAAC).
  - (c) Explain the objectives of Navodaya Vidyalaya.
  - (d) Write suggestions for the reinstatement of equality in educational opportunities.20
5. Write short notes on any **four** of the following :
  - (a) Mid day meal
  - (b) School Chalo Abhiyan
  - (c) Objectives of Kothari Commission
  - (d) Rashtriya Madhyamik Shiksha Abhiyan (RMSA)
  - (E) Operation Blackboard
  - (f) Merits and demerits of Central School20

[Signature]
Principal

Sheela Devi College of Education, Wadi, Nagpur

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION WADI, NAGPUR
B.ED (SEMESTER – IV) (CBCS) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER- 1
CONTEMPORARY INDIAN EDUCATION

Time: Three Hours]

Maximum Marks: 100

N. B.:- (1) Solve all questions.

(2) All questions carry equal marks.

(मराठी माध्यम)

१. शिक्षणात गुणवत्तेची संकल्पना स्पष्ट करा. शैक्षणिक संस्थांसाठी गुणवत्तेचे विविध मापदंड सविस्तर लिहा.

किंवा

माध्यमिक शिक्षण आयोगाची (1952-53) वैशिष्ट्ये व त्यांनी दिलेल्या शिफारशी स्पष्ट करा. 20

२. माध्यमिक शिक्षणाचे व्यावसायिकरणार्थ अर्थ सांगून त्यात येणाऱ्या समस्या सविस्तर लिहा.

किंवा

'सर्व शिक्षा अभियाना' ची उद्दिष्ट्ये कोणती आहेत? सर्व शिक्षा अभियानाच्या अंतर्गत दिलेल्या शैक्षणिक सुविधा स्पष्ट करा. 20

३. खालील पैकी कोणत्याही दोनची उत्तरे लिहा:

(अ) प्राथमिक स्तरावर स्थगन व गळतीची समस्या दूर करण्यासाठी तुम्ही कोणत्या उपाय योजना सुचवाल ?

(ब) शिक्षणाच्या संधीतील समानतेचा अर्थ सांगून त्याची गरज स्पष्ट करा.

(क) राष्ट्रीय अभ्यासक्रम संरचने (2005) ची तत्वे स्पष्ट करा.

(ड) राष्ट्रीय शिक्षक शिक्षण परिषदेचे (NCTE) उद्दिष्ट्ये व कार्य स्पष्ट करा. 20

४. खालील पैकी कोणत्याही दोनची उत्तरे लिहा:

(अ) राष्ट्रीय मुक्त शाळा शिक्षण संस्था NIOS() ची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

(ब) राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण (1986) वह उद्दिष्ट्ये स्पष्ट करा.

(क) 'शिक्षणाचा अधिकार अधिनियम 2009' चे महत्व स्पष्ट करा.

(ड) नामांकन सार्वत्रिकीकरणात येणारे अडथळे सविस्तर लिहा. 20

५. खालील पैकी कोणत्याही चारवर टीपा लिहा:

(अ) मध्यान्ह भोजन योजना

(ब) राष्ट्रीय माध्यमिक शिक्षण अभियान (RMSA).

(क) कोठारी आयोगाची उद्दिष्ट्ये

(ड) राष्ट्रीय मूल्यांकन व प्रत्यायन परिषदेचे (NAAC) कार्य

(इ) नवोदय विद्यालय

(फ) शालेय शिक्षणात केंद्रिय शाळा प्रणालीचे योगदान 20

Prin
Principal

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION WADI, NAGPUR

B.ED (SEMESTER – IV) (CBCS) (NEP)

COLLEGE LEVEL EXAMINATION

PAPER- 1

CONTEMPORARY INDIAN EDUCATION

Time : Three Hours]

[Maximum Marks : 100

N.B. :- (1) Solve All questions.

(2) All questions carry equal marks.

(हिन्दी माध्यम)

१. शिक्षा में गुणवत्ता की संकल्पना स्पष्ट कीजिए | शैक्षिक संस्थाओं की गुणवत्ता के विभिन्न मापदंड सविस्तार लिखिए |

अथवा

माध्यमिक शिक्षा आयोग (1952- 53) की विशेषताएं एवं उनके द्वारा दिये गए सुझाव स्पष्ट कीजिए |

20

२. माध्यमिक शिक्षा के व्यवसायीकरण का अर्थ बताकर उसमें आणे वाली समस्याएं सविस्तार लिखिए |

अथवा

'सर्व शिक्षा अभियान' के उद्देश्य कौन से हैं? सर्व शिक्षा अभियान के अंतर्गत दी गई शैक्षिक सुविधाएं स्पष्ट कीजिए |

20

अथवा

३. निम्नलिखित में से किन्हीं दो के उत्तर लिखिए :

(अ) प्राथमिक स्तर पर अपव्यय व अवरोधन की समस्या दूर करने हेतु आप कौन सी उपाय योजना सुझायेंगे ?

(ब) शैक्षिक अवसरों की समानता का अर्थ बताकर उसकी आवश्यकता स्पष्ट कीजिए |

(क) राष्ट्रीय पाठ्यक्रम संरचना (2005) के सिद्धांत स्पष्ट कीजिए |

(ड) राष्ट्रीय शिक्षक शिक्षा परिषद (NCTE) के उद्देश्य एवं कार्य स्पष्ट कीजिए |

20

४. निम्नलिखित में से किन्हीं दो के उत्तर लिखिए :

(अ) राष्ट्रीय मुक्त विद्यालय शिक्षा संस्थान (NIOS) की विशेषताएं सविस्तार लिखिए |

(ब) राष्ट्रीय शिक्षा नीति 1986 के उद्देश्य स्पष्ट कीजिए |

(क) शिक्षा का अधिकार अधिनियम 2009 का महत्व स्पष्ट कीजिए |

(ड) नामांकन के सार्वभौमिकरण में आने वाली बाधाएं सविस्तार लिखिए |

20

५. किन्हीं चार पर संक्षिप्त टिप्पणीयां लिखिए :

(अ) मध्याह्न भोजन योजना

(ब) राष्ट्रीय माध्यमिक शिक्षा अभियान (RMSA)

Rishu
Principal

College of Education

- (क) कोठारी आयोग के उद्देश्य
(ड) राष्ट्रीय मूल्यांकन एवं प्रत्यायन परिषद (NAAC) के कार्य
(इ) नवोदय विद्यालय
(फ) शाला शिक्षा में केंद्रिय शाला प्रणाली का योगदान

20

Bdm
Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION WADI, NAGPUR
B.ED (SEMESTER – II) (CBCS) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER- 2
ASSESSMENT OF LEARNING

Time: Three Hours]

[Maximum Marks : 100

N.B.:- (1) Solve all questions.

(2) All questions carry equal marks.

1. What are the characteristics of a good assessment tool? Explain reliability and validity of Assessment tools.

OR

What do you mean by Educational Objectives? Explain the objectives of cognitive domain And affective domain with suitable examples. 20

2. Answer any TWO of the following questions:

(a) What do you mean by Interest? Explain with examples how it should be measured.

(b) Explain the steps of preparing a unit test.

(c) Differentiate between Formative Assessment and Summative Assessment.

(d) What do you mean by Personality how it should be measured, explain with suitable Examples. 20

3. Write short notes on any FOUR of the following:

(a) Evaluation of Scholastic Area.

(b) Types of objective type questions.

(c) Continuous and Comprehensive Evaluation.

(d) Rating scale.

(e) Characteristics of Normal Probability Curve.

4. Answer ant TWO of the following questions:

(a) Explain in detail the concept of Norm Reference Test (NRT).

(b) What do you mean by Attitude? Explain with examples how it should be measured.

(c) Explain the concept of Measurement and Evaluation with suitable example. 20

OR

B. Ed
Principal

(a) Compute the co-efficient of correlation by Rank difference Method from the give data:

Students	Test 1	Test 2
A	20	28
B	14	20
C	17	35
D	20	25
E	19	35
F	13	11
G	14	20
H	20	24
I	10	24
J	15	18

Formula: (Rho) $\rho = 1 - \frac{6\sum D^2}{N(N^2-1)}$

8

(b) Interpret the result.

2

(c) Compute Standard Deviation (S.D.) from the following frequency distribution:

Class Interval (C.I.)	(f)
80-89	01
70-79	02
60-69	04
50-59	06
40-49	11
30-39	08
20-29	07
10-19	06
0-9	05
	N=50

Formula: S.D. = $i \times \sqrt{\frac{\sum fx'^2}{N} - \left[\frac{\sum fx'}{N}\right]^2}$

8

(d) Interpret the result.

2

5. (a) Find out the values of P_{25} and P_{80} from the following frequency distribution:

C.I.	Frequency (f)
80-89	03
70-79	08
60-69	10
50-59	15
40-49	20
30-39	10
20-29	09
10-19	05
	N 80

$$\text{Formula: } P_p = L + \left[\frac{\frac{PN}{100} - F}{F} \right] \times i$$

8

(b) Interpret the result.

2

(c) Calculate the Combined Mean from the following data:

4

Class	Mean	No. of student
A	40	75
B	45	50
C	50	55

(d) Compute Average deviation for the scores given below:

36, 28, 32, 40, 24

3

(e) Mean and S.D. of a Normal Distribution of students are 70 and 5 respectively. Find out the

Percentage of students securing marks in the range of 65 to 75.

3

John
Principal

College of Education

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION WADI, NAGPUR
B.ED (SEMESTER – II) (CBCS) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER- 2
सीखने का आकलन

समय: तीन घंटे]

[अधिकतम अंक: 100

एन.बी.:-(1) सभी प्रश्न हल करें।

(2) सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

1. एक अच्छे मूल्यांकन उपकरण की विशेषताएं क्या हैं? मूल्यांकन उपकरण की विश्वसनीयता एवं वैधता स्पष्ट कीजिए

या

शैक्षिक उद्देश्यों से आप क्या समझते हैं? संज्ञानात्मक क्षेत्र के उद्देश्यों को समझाइये और उपयुक्त उदाहरणों के साथ भावात्मक डोमेन।

20

2. निम्नलिखित में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर दीजिए:

(ए) ब्याज से आप क्या समझते हैं? इसे कैसे मापा जाना चाहिए उदाहरण सहित समझाइए।

(बी) यूनिट परीक्षण तैयार करने के चरणों की व्याख्या करें।

(सी) रचनात्मक मूल्यांकन और योगात्मक मूल्यांकन के बीच अंतर करें।

(घ) व्यक्तित्व से आपका क्या तात्पर्य है, इसे किस प्रकार मापा जाना चाहिए, उपयुक्त उदाहरण सहित स्पष्ट कीजिए।

20

3. निम्नलिखित में से किन्हीं चार पर संक्षिप्त नोट्स लिखें:

(ए) शैक्षिक क्षेत्र का मूल्यांकन।

(बी) वस्तुनिष्ठ प्रकार के प्रश्नों के प्रकार।

(सी) सतत और व्यापक मूल्यांकन।

(डी) रेटिंग स्केल।

(ई) सामान्य संभाव्यता वक्र के लक्षण।

4. निम्नलिखित में से दो प्रश्नों के उत्तर दें:

(ए) नॉर्म रेफरेंस टेस्ट (एनआरटी) की अवधारणा को विस्तार से समझाएं।

(बी) मनोवृत्ति से आप क्या समझते हैं? इसे कैसे मापा जाना चाहिए उदाहरण सहित समझाइए।

(सी) मापन और मूल्यांकन की अवधारणा को उपयुक्त उदाहरण के साथ समझाएं।

20

Boon
Principal

(ए) दिए गए डेटा से रैंक अंतर विधि द्वारा सह-संबंध की सह-कुशलता की गणना करें:

Students	Test 1	Test 2
A	20	28
B	14	20
C	17	35
D	20	25
E	19	35
F	13	11
G	14	20
H	20	24
I	10	24
J	15	18

सूत्र: (Rho) $\rho = 1 - \frac{6\sum D^2}{N(N^2-1)}$

8

(बी) परिणाम की व्याख्या करें।

2

(सी) निम्नलिखित आवृत्ति वितरण से मानक विचलन (एस.डी.) की गणना करें

Class Interval (C.I.)	(f)
80-89	01
70-79	02
60-69	04
50-59	06
40-49	11
30-39	08
20-29	07
10-19	06
0-9	05
	N=50

सूत्र: S.D. = $i \times \sqrt{\frac{\sum fx^2}{N} - \left[\frac{\sum fx}{N}\right]^2}$

8

(बी) परिणाम की व्याख्या करें।

2

5. (ए) निम्नलिखित आवृत्ति वितरण से P_{25} और P_{80} के मान ज्ञात करें:

C.I.	Frequency (f)
80-89	03
70-79	08
60-69	10
50-59	15
40-49	20
30-39	10
20-29	09
10-19	05
	N = 80

$$\text{सूत्र : } P_p = L + \left[\frac{\frac{PN}{100} - F}{f} \right] \times i$$

8

(बी) परिणाम की व्याख्या करें।

2

(सी) निम्नलिखित डेटा से संयुक्त माध्य की गणना करें:

4

Class	Mean	No. of student
A	40	75
B	45	50
C	50	55

(डी) नीचे दिए गए अंकों के लिए औसत विचलन की गणना करें:

3

36, 28, 32, 40, 24

(ई) मीन और एस.डी. विद्यार्थियों का सामान्य वितरण क्रमशः 70 और 5 है। इसका पता लगाएं 65 से 75

के बीच अंक प्राप्त करने वाले विद्यार्थियों का प्रतिशत

3

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION WADI, NAGPUR
B.ED (SEMESTER – II) (CBCS) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER- 2

शिक्षणाचे मूल्यांकन

वेळ: तीन तास |

[गुण : १००

N.B.:- (1) सर्व प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. चांगल्या मूल्यांकन साधनाची वैशिष्ट्ये कोणती आहेत? ची विश्वसनीयता आणि वैधता स्पष्ट करा मूल्यांकन साधने.

किंवा

शैक्षणिक उद्दिष्टे म्हणजे काय? संगानात्मक क्षेत्राची उद्दिष्टे स्पष्ट करा आणि योग्य उदाहरणांसह प्रभावी डोमेन.

20

2. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे द्या:

(अ) व्याज म्हणजे काय? त्याचे मोजमाप कसे करावे हे उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

(ब) एकक चाचणी तयार करण्याच्या पायऱ्या स्पष्ट करा.

(क) फॉर्मेटिव्ह असेसमेंट आणि समेटिव्ह असेसमेंट यातील फरक करा.

(ड) व्यक्तिमत्त्व म्हणजे काय ते कसे मोजले जावे, योग्यतेने स्पष्ट करा उदाहरणे.

20

3. खालीलपैकी कोणत्याही चारवर लहान नोट्स लिहा:

(अ) शैक्षणिक क्षेत्राचे मूल्यांकन.

(ब) वस्तुनिष्ठ प्रश्नांचे प्रकार.

(क) सतत आणि सर्वसमावेशक मूल्यमापन.

(ड) रेटिंग स्केल.

(इ) सामान्य संभाव्यता वक्र वैशिष्ट्ये.

20

4. खालीलपैकी दोन प्रश्नांची उत्तरे द्या:

(a) नॉर्म रेफरन्स टेस्ट (NRT) ची संकल्पना तपशीलवार सांगा.

(ब) मनोवृत्ती म्हणजे काय? त्याचे मोजमाप कसे करावे हे उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

(c) मापन आणि मूल्यमापनाची संकल्पना योग्य उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

20

किंवा

(अ) दिलेल्या डेटावरून रँक फरक पद्धतीद्वारे सहसंबंधाच्या गुणांकाची गणना करा:

Students	Test 1	Test 2
A	20	28
B	14	20
C	17	35
D	20	25
E	19	35
F	13	11
G	14	20
H	20	24
I	10	24
J	15	18

सूत्र: (Rho) $\rho = 1 - \frac{6\sum D^2}{N(N^2-1)}$

8

(b) निकालाचा अर्थ लावा.

2

(c) खालील वारंवारता वितरणातून मानक विचलनाची (S.D.) गणना करा:

Class Interval (C.I.)	(f)
80-89	01
70-79	02
60-69	04
50-59	06
40-49	11
30-39	08
20-29	07
10-19	06
0-9	05
	N=50

सूत्र: S.D. = $i \times \sqrt{\frac{\sum fx'^2}{N} - \left[\frac{\sum fx'}{N} \right]^2}$

8

(d) निकालाचा अर्थ लावा.

2

5. (अ) खालील वारंवारता वितरणावरून P_{25} आणि P_{80} ची मूल्ये शोधा:

C.I.	Frequency (f)
80-89	03
70-79	08
60-69	10
50-59	15
40-49	20
30-39	10
20-29	09
10-19	05
	N 80

$$\text{सूत्र : } P_p = L + \left[\frac{\frac{PN}{100} - F}{f} \right] \times i$$

8

(ब) निकालाचा अर्थ लावा.

(c) खालील डेटावरून एकत्रित सरासरीची गणना करा.

२

4

Class	Mean	No. of student
A	40	75
B	45	50
C	50	55

(d) खाली दिलेल्या स्कोअरसाठी सरासरी विचलनाची गणना करा:

36, 28, 32, 40, 24

3

(e) मीन आणि S.D. विद्यार्थ्यांचे सामान्य वितरण अनुक्रमे 70 आणि 5 आहे. शोधा 65 ते 75 च्या श्रेणीतील गुण मिळविणाऱ्या विद्यार्थ्यांची टक्केवारी.

3

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION WADI, NAGPUR
B.ED (SEMESTER – II) (CBCS) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER- 3
ACTION RESEARCH IN EDUCATION

Time : Two Hours]

[Maximum Marks : 50

Note :- (1) Solve ALL questions carry equal marks.

(2) All questions carry equal marks.

1. Explain with example, the use of Action Research in classroom teaching.

OR

Explain the difference Applied Research and Action Research.

10

2. Explain in brief the various areas of school for selection of Action Research problem.

OR

Explain the meaning of Action Research and state its characteristics.

10

3. Explain the concept and importance of Action Hypothesis.

OR

Explain with example, how experimental method is useful in Action Research.

10

4. Explain in brief the various tools for data collection in Action Research.

OR

Write in detail the importance of report writing in Action Research.

10

5. Write short notes on any two of the following of the following :

(1) Operational definition

(2) Need of review of related literature in Action Research.

(3) Evaluation of Result

(4) Types of Sampling.

10

Boban

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION WADI, NAGPUR
B.ED (SEMESTER – II) (CBCS) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER- 3

शिक्षा में कार्रवाई अनुसंधान

समय: दो घंटे]

[अंक: 50

नोट:- (1) सभी प्रश्नों को हल करने पर समान अंक निर्धारित हैं।

(2) सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

1. कक्षा शिक्षण में क्रियात्मक अनुसंधान के उपयोग को उदाहरण सहित समझाइए।
या
एप्लाइड रिसर्च और एक्शन रिसर्च में अंतर स्पष्ट करें। 10
2. क्रियात्मक अनुसंधान समस्या के चयन हेतु विद्यालय के विभिन्न क्षेत्रों को संक्षेप में समझाइये।
या
क्रियात्मक अनुसंधान का अर्थ स्पष्ट कीजिए तथा इसकी विशेषताएँ बताइए। 10
3. क्रिया परिकल्पना की अवधारणा और महत्व की व्याख्या करें।
या
क्रियात्मक अनुसंधान में प्रायोगिक विधि किस प्रकार उपयोगी है, उदाहरण सहित समझाइये। 10
4. क्रियात्मक अनुसंधान में डेटा संग्रह के लिए विभिन्न उपकरणों का संक्षेप में वर्णन करें।
या
एक्शन रिसर्च में रिपोर्ट लेखन के महत्व को विस्तार से लिखें। 10
5. निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखिए:
  - (1) परिचालन परिभाषा
  - (2) क्रियात्मक अनुसंधान में सम्बन्धित साहित्य की समीक्षा की आवश्यकता।
  - (3) परिणाम का मूल्यांकन
  - (4) सैम्पलिंग के प्रकार.10

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION WADI, NAGPUR
B.ED (SEMESTER – II) (CBCS) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER- 3

शिक्षणातील कृती संशोधन

वेळ : दोन तास]

[जास्तीत जास्त गुण : ५०

टीप :- (१) समान गुण असलेले सर्व प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. वर्गात अध्यापनात कृती संशोधनाचा वापर उदाहरणासह स्पष्ट करा.
किंवा
उपयोजित संशोधन आणि कृती संशोधन यातील फरक स्पष्ट करा. 10
2. कृती संशोधन समस्या निवडण्यासाठी शाळेतील विविध क्षेत्रे थोडक्यात स्पष्ट करा.
किंवा
कृती संशोधनाचा अर्थ स्पष्ट करा आणि त्याची वैशिष्ट्ये सांगा. 10
3. अॅक्शन हायपोथिसिसची संकल्पना आणि महत्त्व स्पष्ट करा.
किंवा
कृती संशोधनात प्रायोगिक पद्धत कशी उपयुक्त आहे, उदाहरणासह स्पष्ट करा. 10
4. अॅक्शन रिसर्चमधील डेटा संकलनासाठी विविध साधनांचे थोडक्यात स्पष्टीकरण द्या.
किंवा
कृती संशोधनात अहवाल लेखनाचे महत्त्व तपशीलवार लिहा. 10
5. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर लहान नोट्स लिहा:
(1) ऑपरेशनल व्याख्या
(2) कृती संशोधनात संबंधित साहित्याच्या पुनरावलोकनाची गरज.
(3) निकालाचे मूल्यमापन
(4) सॅम्पलिंगचे प्रकार. 10

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION WADI, NAGPUR
B.ED (SEMESTER – II) (CBCS) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER- 4
INCLUSIVE EDUCATION

Time : Two Hours]

[Maximum Marks : 50

N.B. :- (1) Answer ALL questions.

(2) All questions carry equal marks.

1. Explain the concept of Inclusive Education. State the need of Inclusive Education in present Situation.

OR

Explain the meaning of exclusion. Which policies should be adopted to avoid exclusion.

10

2. Write the difference between Inclusive Education and Special Education.

OR

Explain in meaning and types of discrimination.

10

3. Explain in detail the factors which hinders Inclusive Education.

OR

State the Inclusive Education Policies for ability and disability Domain.

10

4. State the areas of Evaluation and assessment which hinder Inclusive Education.

OR

Discuss the programme at school level to promote Inclusive Education.

10

5. Write short notes on any two of the following :

(a) Inclusive School

(b) SarvaShikshaAbhiyan

(c) Gifted Child

(d) Physically Handicaped Child.

10

Sdm

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION WADI, NAGPUR

B.ED (SEMESTER – II) (CBCS) (NEP)

COLLEGE LEVEL EXAMINATION

PAPER- 4

समावेशी शिक्षा

समय: दो घंटे]

[अधिकतम अंक: 50

एन.बी. :- (1) सभी प्रश्नों के उत्तर दें।

(2) सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

1. समावेशी शिक्षा की अवधारणा को समझाइये। वर्तमान में समावेशी शिक्षा की आवश्यकता बताइये परिस्थिति।

या

बहिष्करण का अर्थ स्पष्ट कीजिए। बहिष्कार से बचने के लिए कौन सी नीतियां अपनाई जानी चाहिए?

10

2. समावेशी शिक्षा और विशेष शिक्षा के बीच अंतर लिखिए।

या

भेदभाव के अर्थ एवं प्रकार बताइये।

10

3. समावेशी शिक्षा में बाधा डालने वाले कारकों को विस्तार से समझाइये।

या

योग्यता और विकलांगता डोमेन के लिए समावेशी शिक्षा नीतियां बताएं।

10

4. मूल्यांकन और मूल्यांकन के वे क्षेत्र बताएं जो समावेशी शिक्षा में बाधक हैं।

या

समावेशी शिक्षा को बढ़ावा देने के लिए स्कूल स्तर पर कार्यक्रम पर चर्चा करें।

10

5. निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखें:

(ए) समावेशी स्कूल

(बी) सर्वशिक्षा अभियान

(सी) प्रतिभाशाली बच्चा

(डी) शारीरिक रूप से विकलांग बच्चा।

10

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION WADI, NAGPUR
B.ED (SEMESTER – II) (CBCS) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION

PAPER- 4

सर्वसमावेशक शिक्षण

वेळ : दोन तास]

[जास्तीत जास्त गुण : ५०

एन.बी. :- (1) सर्व प्रश्नांची उत्तरे द्या.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. सर्वसमावेशक शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करा. सध्याच्या काळात सर्वसमावेशक शिक्षणाची गरज सांगा परिस्थिती.

किंवा

बहिष्काराचा अर्थ सांगा. बहिष्कार टाळण्यासाठी कोणती धोरणे स्वीकारली पाहिजेत.

10

2. समावेशी शिक्षण आणि विशेष शिक्षण यातील फरक लिहा.

किंवा

अर्थ आणि भेदभावाचे प्रकार स्पष्ट करा.

10

3. सर्वसमावेशक शिक्षणात अडथळा आणणारे घटक तपशीलवार स्पष्ट करा.

किंवा

क्षमता आणि अपंगत्व डोमेनसाठी सर्वसमावेशक शैक्षणिक धोरणे सांगा.

10

4. मूल्यमापन आणि मूल्यमापनाची क्षेत्रे सांगा जी सर्वसमावेशक शिक्षणात अडथळा आणतात. सर्वसमावेशक शिक्षणाला चालना देण्यासाठी शालेय स्तरावर कार्यक्रमाची चर्चा करा. 10

5. खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर लहान नोट्स लिहा:

(a) सर्वसमावेशक शाळा

(b) सर्वशिक्षा अभियान

(c) भेट दिलेले मूल

(d) शारीरिकदृष्ट्या अपंग मूल.

10

Principal
Principal

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION WADI, NAGPUR
B.ED (SEMESTER – II) (CBCS) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER- 5

GANDHIAN PHILOSOPHY NAI TALIM AND COMMUNITY ENGAGEMENT METHODOLOGY

Time : Two Hours]

[Maximum Marks : 50

N.B. :- (1) Solve all questions.

(2) All questions carry equal marks.

1. Discuss Gandhiji's Ideas on Education. How principles of NaiTalim are relevant in current education system?

OR

Write names of some government programs for Education Development Literacy. Discuss any one of them in detail. 10

2. How School Management Committees (SMCs) play effective role for community involvement in school improvement?

OR

Explain the role and responsibility of headmaster for community and parent engagement in school matters. 10

3. Explain Humanistic approach to Education.

OR

Explain implementation of global issues in curriculum. 10

4. Explain Gandhiji's model of NaiTalim in detail.

OR

Explain educational contribution of Paulo Freier. 10

5. Write short notes on any two :

(a) Work education

(b) Education for citizenship

(c) Global Warming

(d) Constructivism 10

B. J. M.

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION WADI, NAGPUR
B.ED (SEMESTER – II) (CBCS) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER- 5

गांधीवादी दर्शन नई तालीम और सामुदायिक जुड़ाव पद्धति

समय: दो घंटे]

[अंक: 50

एन.बी. :- (1) सभी प्रश्नों को हल करें।

(2) सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

1. शिक्षा पर गांधीजी के विचारों पर चर्चा करें। नई तालीम के सिद्धांत वर्तमान में कैसे प्रासंगिक हैं? शिक्षा प्रणाली?

या

शिक्षा विकास साक्षरता हेतु कुछ सरकारी कार्यक्रमों के नाम लिखिए। चर्चा करना उनमें से कोई एक विस्तार से।

10

2. स्कूल प्रबंधन समितियाँ (एसएमसी) समुदाय के लिए कैसे प्रभावी भूमिका निभाती हैं विद्यालय सुधार में भागीदारी?

या

समुदाय और अभिभावकों की भागीदारी के लिए प्रधानाध्यापक की भूमिका और जिम्मेदारी की व्याख्या करें स्कूल के मामलों में।

10

3. शिक्षा के प्रति मानवतावादी दृष्टिकोण की व्याख्या करें।

या

पाठ्यक्रम में वैश्विक मुद्दों के कार्यान्वयन की व्याख्या करें।

10

4. गांधीजी के नई तालीम मॉडल को विस्तार से समझाइए।

या

पाउलो फ्रेयर के शैक्षिक योगदान की व्याख्या करें।

10

5. किन्हीं दो पर संक्षिप्त नोट्स लिखें:

(ए) कार्य शिक्षा

(बी) नागरिकता के लिए शिक्षा

(सी) ग्लोबल वार्मिंग

(डी) रचनावाद

10

(Signature)

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION WADI, NAGPUR
B.ED (SEMESTER – II) (CBCS) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER- 5

गांधीवादी दर्शन नवी तालीम आणि समुदायिक बंधनव पद्धती

वेळ : दोन तास]

[जास्तीत जास्त गुण : ५०

एन.बी. :- (१) सर्व प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. गांधीजींच्या शिक्षणावरील विचारांची चर्चा करा. नई तालीमची तत्त्वे वर्तमानात कशी प्रासंगिक आहेत शिक्षण व्यवस्था?

किंवा

शिक्षण विकास साक्षरतेसाठी काही सरकारी कार्यक्रमांची नावे लिहा. चर्चा करा त्यापैकी कोणतेही तपशीलवार.

10

2. शाळा व्यवस्थापन समित्या (SMCs) समाजासाठी प्रभावी भूमिका कशी निभावतात शाळा सुधारणेत सहभाग?

किंवा

समुदाय आणि पालकांच्या सहभागासाठी मुख्याध्यापकाची भूमिका आणि जबाबदारी स्पष्ट करा शाळेच्या बाबतीत.

10

3. शिक्षणाकडे मानवतावादी दृष्टिकोन स्पष्ट करा.

किंवा

अभ्यासक्रमातील जागतिक समस्यांची अंमलबजावणी स्पष्ट करा.

10

4. गांधीजींच्या नैतालीमच्या मॉडेलचे तपशीलवार वर्णन करा.

किंवा

पाउलो फ्रीरचे शैक्षणिक योगदान स्पष्ट करा.

10

5. कोणत्याही दोनवर लहान नोट्स लिहा:

(a) कामाचे शिक्षण

(b) नागरिकत्वासाठी शिक्षण

(c) ग्लोबल वार्मिंग

(d) रचनावाद

10

SHEELA DEVI COLLEGE OF EDUCATION WADI, NAGPUR
B.ED (SEMESTER – II) (CBCS) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER- 6
LIFE SKILL EDUCATION

Time : Two Hours]

[Maximum Marks : 50

N.B. :- (1) All questions are compulsory.

(2) All questions carry equal marks.

1. What do you mean by Life Skill Education? Write the concept and need of Life Skill Education in brief.

OR

What are core Life Skill as prescribed by World Health Organisation (WHO) ? 10

2. Explain various teaching techniques of Life Skill Education.

OR

Explain the importance of Life Skill Education for teacher. How do they make their teaching effective with the help of life skills ? 10

3. Explain the process of critical thinking and creative thinking.

OR

What do you mean by Social Skill ? How do you develop Social Skill in your students ? 10

4. Discuss the various stress management techniques used for coping and stress.

OR

What are the various activities that can be performed in classroom to develop skill of self awareness? 10

5. Write short notes on any two :

- (a) Audio – Visual activities for life skill.
- (b) Case study.
- (c) Negotiation Skill.
- (d) Role playing method.

Signature

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION WADI, NAGPUR
B.ED (SEMESTER – II) (CBCS) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER- 6

लाइफ स्किल एज्युकेशन

वेळ : दोन तास]

[गुण : ५०

एन.बी. :- (१) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. जीवन कौशल्य शिक्षण म्हणजे काय? जीवन कौशल्याची संकल्पना आणि गरज लिहा थोडक्यात शिक्षण.

किंवा

वर्ल्ड हेल्थ ऑर्गनायझेशन (WHO) द्वारे निर्धारित कोर लाइफ स्किल काय आहेत?

10

2. जीवन कौशल्य शिक्षणाच्या विविध शिकवण्या समजावून सांगा.

किंवा

शिक्षकांसाठी जीवन कौशल्य शिक्षणाचे महत्त्व समजावून सांगा. ते त्यांची शिकवण कशी करतात जीवन कौशल्यांच्या मदतीने प्रभावी?

10

3. गंभीर विचार आणि सर्जनशील विचारांची प्रक्रिया स्पष्ट करा.

किंवा

सामाजिक कौशल्य म्हणजे काय? तुम्ही तुमच्या विद्यार्थ्यांमध्ये सामाजिक कौशल्य कसे विकसित कराल?

10

4. तणाव आणि तणावाचा सामना करण्यासाठी वापरल्या जाणाऱ्या विविध तणाव व्यवस्थापन तंत्रांवर चर्चा करा.

किंवा

स्वतःचे कौशल्य विकसित करण्यासाठी वर्गात कोणते विविध उपक्रम केले जाऊ शकतात जागरूकता?

10

5. कोणत्याही दोनवर लहान नोट्स लिहा:

(a) ऑडिओ - जीवन कौशल्यासाठी विहज्युअल क्रियाकलाप.

(b) केस स्टडी.

(c) वाटाघाटी कौशल्य.

(d) भूमिका बजावण्याची पद्धत

10

B. J. J.
Principal

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION WADI, NAGPUR
B.ED (SEMESTER – II) (CBCS) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER- 6
जीवन कौशल शिक्षा

समय: दो घंटे]

[अधिकतम अंक: 50

एन.बी. :- (1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(2) सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

1. जीवन कौशल शिक्षा से आप क्या समझते हैं? जीवन कौशल की अवधारणा एवं आवश्यकता लिखिए शिक्षा संक्षेप में.

या

विश्व स्वास्थ्य संगठन (डब्ल्यूएचओ) द्वारा निर्धारित मुख्य जीवन कौशल क्या हैं? 10

2. जीवन कौशल शिक्षा की विभिन्न शिक्षाओं की व्याख्या करें।

या

शिक्षक के लिए जीवन कौशल शिक्षा के महत्व को समझाइये। वे अपना शिक्षण कैसे करते हैं? जीवन कौशल की मदद से प्रभावी? 10

3. आलोचनात्मक सोच और रचनात्मक सोच की प्रक्रिया की व्याख्या करें।

या

सामाजिक कौशल से आप क्या समझते हैं ? आप अपने विद्यार्थियों में सामाजिक कौशल कैसे विकसित करते हैं? 10

4. तनाव से निपटने के लिए उपयोग की जाने वाली विभिन्न तनाव प्रबंधन तकनीकों पर चर्चा करें।

या

स्वयं का कौशल विकसित करने के लिए कक्षा में कौन सी विभिन्न गतिविधियाँ की जा सकती हैं? जागरूकता? 10

5. किन्हीं दो पर संक्षिप्त नोट्स लिखें:

(ए) जीवन कौशल के लिए श्रव्य-दृश्य गतिविधियाँ।

(बी) केस स्टडी।

(सी) बातचीत कौशल।

(डी) भूमिका निभाने की विधि। 10

[Handwritten signature]

QUESTION

PAPER

III SEM

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER –III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
SUBJECT :- ENGLISH

Time : [Three Hours]

[Maximum Marks :-100]

Note :- (1) Solve **ALL** questions.

(2) All questions carry equal marks.

1. Explain the nature, importance and scope of English as a subject in higher secondary School curriculum.

OR

State the scope of English in school curriculum and explain objectives of teaching English at higher secondary stage.

20

2. What are the co-curricular activities in English? Explain its need, importance and Organization to create interest among students in English.

OR

What audio visual aids will you use for effective teaching of English ? Explain with Suitable examples .

20

3. Answer any **TWO** of the following:-

- (a) Explain the project method of English with its merits and demerits.
(b) Explain CCE procedure in English.
(c) Explain the principles of explanation skills of construction of unit test.
(d) What are the criteria of a good textbook of English?

20

4. Answer any **TWO** of the following:

- (a) Explain the correlation of English subject?
(b) Explain CCE procedure in English.
(c) What is Unit Test? Explain the steps of construction of unit test.
(d) Explain qualities of an effective English teacher.

20

5. Write short notes on any **FOUR** of the following:-

- (a) Open Text Based Assessment (OTBA)
(b) Student work- book.
(c) Content analysis English.
(d) Importance of in-service training programs in English.
(e) Importance of graphs in English
(f) English Teachers Association.

20

Principal
Sheeladevi College of Education

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER –III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
SUBJECT :- HINDI

समय : [तीन घंटे]

[अंक :-100]

नोट:- (1) सभी प्रश्न हल करें।

(2) सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

1. उच्चतर माध्यमिक में एक विषय के रूप में हिंदी की प्रकृति, महत्व और दायरे की व्याख्या करें स्कूल के पाठ्यक्रम।
अथवा
स्कूली पाठ्यक्रम में हिंदी का दायरा बताएं और उच्चतर माध्यमिक स्तर पर हिंदी पढ़ाने के उद्देश्यों की व्याख्या करें। 20
2. हिंदी में सह-पाठ्यचर्या संबंधी गतिविधियाँ क्या हैं? इसकी आवश्यकता, महत्व और बताइये छात्रों में हिंदी के प्रति रुचि पैदा करने के लिए संगठन।
अथवा
हिंदी के प्रभावी शिक्षण के लिए आप कौन से दृश्य-श्रव्य साधनों का उपयोग करेंगे? के साथ समझाएं उपयुक्त उदाहरण। 20
3. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का उत्तरे दें:-
(अ) हिंदी की परियोजना पद्धति को उसके गुण-दोषों सहित समझाइए।
(ब) सीसीई प्रक्रिया को हिंदी में समझाएं।
(क) इकाई परीक्षण के निर्माण के स्पष्टीकरण कौशल के सिद्धांतों की व्याख्या करें।
(ड) हिन्दी की एक अच्छी पाठ्यपुस्तक के मानदंड क्या हैं? 20
4. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का उत्तरे दें:
(अ) हिंदी विषय का सहसंबंध स्पष्ट करें?
(ब) सीसीई प्रक्रिया को हिंदी में समझाएं।
(क) यूनिट टेस्ट क्या है ? इकाई परीक्षण के निर्माण के चरणों की व्याख्या करें।
(ड) एक प्रभावी हिंदी शिक्षक के गुणों की व्याख्या करें। 20
5. निम्नलिखित में से किन्हीं चार संक्षिप्त नोट्स लिखें:-
(अ) ओपन टेक्स्ट आधारित मूल्यांकन (ओटीबीए)
(ब) छात्र कार्य-पुस्तक।
(क) सामग्री विश्लेषण हिंदी।
(ड) हिंदी में सेवाकालीन प्रशिक्षण कार्यक्रमों का महत्व।
(इ) हिंदी में ग्राफ का महत्व
(फ) हिन्दी शिक्षक संघ। 20

Principal
Sheeladevi College of Education

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER –III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-5
SUBJECT: - GEOGRAPHY

Time : [Three Hours]

[Maximum Marks :-100]

Note – (1) Solve **ALL** questions.

(2) All questions carry equal marks.

1. What are the different methods of Teaching Geography ? Explain any one method with its merits and demerits. **OR**

Explain the importance of co-curricular activities in Geography. Which activities will you organize in Commence for creating interest among students? **20**

2. What point are to be considered while preparing Blue print of unit –test? Prepare a Blue-Print with the help of a unit of Geography subject.

OR

Explain in detail the objectives of teaching Geography at Higher Secondary Level. **20**

3. Answer any **TWO** of the following:-

(a) Write the about the role and importance at Geography Teacher's Association.

(b) Explain the need and importance of Geography Club.

(c) Write the criteria of good text book of Geography.

(d) Explain the concept of Open ea Based Assessment (OTBA) and Problem Solving Ability (PSA). **20**

4. Answer any **TWO** of the following:-

(a) Explain the place and importance of Geography subject in Higher Secondary curriculum.

(b) Explain the importance of Audio Visual aids in teaching Geography with suitable example.

(c) Explain the importance of your planning and unit planning in Geography.

(d) What are the difficulties faced by the teacher while teaching Geography? **20**

5. Write notes on any **FOUR** of the following:-

(a) Correlation of Geography and Civics.

(b) Qualities of Good Geography Teacher

(c) Ideal Geography Room .

(d) Diagnostic testing and remedial teaching in Geography.

(e) Importance of NCERT for professional growth of Geography Teacher.

(f) Need and the importance of Teacher's handbook **20**

SDM
Principal
Sheeladevi College of Education
WADI, NAGPUR-440023.

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER -III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-5
SUBJECT: - GEOGRAPHY

समय : [तीन घंटे]

[अंक :-100]

नोट :- (1) सभी प्रश्न हल करें।

(2) सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

1. भूगोल पढ़ाने की विभिन्न विधियाँ क्या हैं? किसी एक विधि को उसके गुण-दोष सहित समझाइये।

अथवा

भूगोल में पाठ्य सहगामी गतिविधियों के महत्व को समझाइये। छात्रों में रुचि पैदा करने के लिए आप प्रारंभ में कौन सी गतिविधियाँ आयोजित करेंगे? 20

2. यूनिट-टेस्ट का ब्लू प्रिंट तैयार करते समय किन बिंदुओं पर विचार किया जाना चाहिए? भूगोल विषय की एक इकाई की सहायता से एक ब्लू-प्रिंट तैयार करें। **अथवा**

उच्च माध्यमिक स्तर पर भूगोल शिक्षण के उद्देश्यों को विस्तार से समझाइये। 20

3. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का उत्तरे दें:-

(अ) भूगोल शिक्षक संघ की भूमिका और महत्व के बारे में लिखें।

(ब) भूगोल क्लब की आवश्यकता एवं महत्व बताइये।

(क) भूगोल की अच्छी पाठ्य पुस्तक के मानदंड लिखिए।

(ड) ओपन ईए बेस्ड असेसमेंट (ओटीबीए) और प्रॉब्लम सॉल्विंग एबिलिटी (पीएसए) की अवधारणा को समझाएं। 20

4. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का उत्तरे दें:-

(अ) उच्चतर माध्यमिक पाठ्यक्रम में भूगोल विषय का स्थान और महत्व स्पष्ट करें।

(ब) भूगोल शिक्षण में दृश्य-श्रव्य साधनों के महत्व को उपयुक्त उदाहरण सहित समझाइए।

(क) भूगोल में अपनी योजना और इकाई योजना के महत्व को स्पष्ट करें।

(ड) भूगोल पढ़ाते समय शिक्षक को किन कठिनाइयों का सामना करना पड़ता है? 20

5. निम्नलिखित में से किन्हीं चार नोट्स लिखें:-

(अ) भूगोल और नागरिक शास्त्र का सहसंबंध।

(ब) अच्छे भूगोल शिक्षक के गुण।

(क) आदर्श भूगोल कक्ष।

(ड) भूगोल में नैदानिक परीक्षण और उपचारात्मक शिक्षण।

(इ) भूगोल शिक्षक के व्यावसायिक विकास के लिए एनसीईआरटी का महत्व।

(फ) शिक्षक पुस्तिका की आवश्यकता एवं महत्व। 20

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER -III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-5
SUBJECT :- GEOGROPHY

[गुण :-100]

वेळ : [तीन तास]

टीप - (१) सर्व प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. भूगोल शिकवण्याच्या विविध पद्धती कोणत्या आहेत? कोणतीही एक पद्धत तिच्या गुण-दोषांसह स्पष्ट करा. किंवा

भूगोलातील सह-अभ्यासक्रमाचे महत्त्व समजावून सांगा. विद्यार्थ्यांमध्ये आवड निर्माण करण्यासाठी तुम्ही सुरुवातीच्या काळात कोणते उपक्रम आयोजित कराल? 20

2. युनिट चाचणीची ब्लू प्रिंट तयार करताना कोणते मुद्दे विचारात घेतले पाहिजेत? भूगोल विषयाच्या युनिटच्या मदतीने ब्लू-प्रिंट तयार करा. किंवा

उच्च माध्यमिक स्तरावर भूगोल अध्यापनाची उद्दिष्टे तपशीलवार सांगा. 20

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन उत्तरे द्या:-

(अ) भूगोल शिक्षक संघातील भूमिका आणि महत्त्व याबद्दल लिहा.

(ब) भूगोल क्लबची गरज आणि महत्त्व स्पष्ट करा.

(क) भूगोलाच्या चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे निकष लिहा.

(ड) ओपन ईए बेस्ड असेसमेंट (OTBA) आणि समस्या सोडवण्याची क्षमता (PSA) संकल्पना स्पष्ट करा. 20

4. खालीलपैकी कोणत्याही दो उत्तरे द्या:-

(अ) उच्च माध्यमिक अभ्यासक्रमातील भूगोल विषयाचे स्थान आणि महत्त्व स्पष्ट करा.

(ब) भूगोल शिकवण्यासाठी दृकश्राव्य साधनांचे महत्त्व योग्य उदाहरणासह स्पष्ट करा.

(क) भूगोलातील तुमचे नियोजन आणि एकक नियोजनाचे महत्त्व स्पष्ट करा.

(ड) शिक्षकाला भूगोल शिकवताना कोणत्या अडचणी येतात? 20

5. खालीलपैकी कोणत्याही चार नोट्स लिहा:-

(अ) भूगोल आणि नागरिकशास्त्र यांचा परस्परसंबंध.

(ब) चांगल्या भूगोल शिक्षकाचे गुण.

(क) आदर्श भूगोल कक्ष.

(ड) भूगोल मध्ये निदान चाचणी आणि उपचारात्मक अध्यापन.

(इ) भूगोल शिक्षकाच्या व्यावसायिक वाढीसाठी NCERT चे महत्त्व.

(फ) शिक्षकांच्या हॅडबुकची गरज आणि महत्त्व 20

(Signature)
Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi Nagpur

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER -III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-5
SUBJECT :- HISTORY

Time : [Three Hours]

[Maximum Marks :-100]

Note – (1) Solve **ALL** questions.

(2) All questions carry equal marks.

1. What are the different methods of Teaching history ? Explain any one method with its merits and demerits. 20
OR
Explain the importance of co-curricular activities in history. Which activities will you organize in Commence for creating interest among students?

2. What point are to be considered while preparing Blue print of unit –test? Prepare a Blue-Print with the help of a unit of history subject.

OR

3. Explain in detail the objectives of teaching history at Higher Secondary Level. 20
Answer any **TWO** of the following :-

- (a) Write the about the role and importance at history Teacher's Association.
(b) Explain the need and importance of history Club.
(c) Write the criteria of good text book of history.
(d) Explain the concept of Open ea Based Assessment (OTBA) and Problem Solving Ability (PSA). 20

4. Answer any **TWO** of the following :-
(a) Explain the place and importance of history subject in Higher Secondary curriculum.
(b) Explain the importance of Audio Visual aids in teaching history with suitable example. 20

- (c) Explain the importance of your planning and unit planning in history.
(d) What are the difficulties faced by the teacher while teaching history ? 20

5. Write notes on any **FOUR** of the following:-
(a) Correlation of history and Civics.
(b) Qualities of Good history Teacher
(c) Ideal history Room .
(d) Diagnostic testing and remedial teaching in history.
(e) Importance of NCERT for professional growth of history Teacher.
(f) Need and the importance of Teacher's handbook 20

[Signature]
Principal

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER -III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-5
SUBJECT :- HISTORY

[गुण :-100]

वेळ : [तीन तास]

टीप - (१) सर्व प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. इतिहास शिकवण्याच्या विविध पद्धती कोणत्या आहेत? कोणतीही एक पद्धत तिच्या गुण-दोषांसह स्पष्ट करा. किंवा

नागरीकशास्त्रातील सह-अभ्यासक्रमाचे महत्त्व समजावून सांगा. विद्यार्थ्यांमध्ये आवड निर्माण करण्यासाठी तुम्ही सुरुवातीच्या काळात कोणते उपक्रम आयोजित करा? 20

2. युनिट चाचणीची ब्लू प्रिंट तयार करताना कोणत्या मुद्द्यांचा विचार केला पाहिजे? इतिहास विषयाच्या युनिटच्या मदतीने ब्लू-प्रिंट तयार करा. किंवा

उच्च माध्यमिक स्तरावर इतिहास शिकविण्याची उद्दिष्टे तपशीलवार सांगा. 20

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन उत्तरे द्या :-

(अ) इतिहास शिक्षक संघातील भूमिका आणि महत्त्व याबद्दल लिहा.

(ब) हिस्ट्री क्लबची गरज आणि महत्त्व स्पष्ट करा.

(क) इतिहासाच्या चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे निकष लिहा.

(ड) ओपन ईए बेस्ड असेसमेंट (OTBA) आणि समस्या सोडवण्याची क्षमता (PSA) संकल्पना स्पष्ट करा. 20

4. खालीलपैकी कोणत्याही दोन उत्तर द्या:-

(अ) उच्च माध्यमिक अभ्यासक्रमातील इतिहास विषयाचे स्थान आणि महत्त्व स्पष्ट करा.

(ब) योग्य उदाहरणांसह इतिहास शिकवण्यासाठी दृकश्राव्य साधनांचे महत्त्व स्पष्ट करा.

(क) इतिहासातील तुमचे नियोजन आणि युनिट नियोजनाचे महत्त्व स्पष्ट करा. 20

(ड) इतिहास शिकवताना शिक्षकाला कोणत्या अडचणी येतात?

5. खालीलपैकी कोणत्याही चार नोट्स लिहा:-

(अ) इतिहास आणि नागरिकशास्त्र यांचा परस्परसंबंध.

(ब) चांगल्या इतिहास शिक्षकाचे गुण.

(क) आदर्श इतिहास कक्ष.

(ड) इतिहासातील निदान चाचणी आणि उपचारात्मक अध्यापन.

(इ) इतिहास शिक्षकाच्या व्यावसायिक वाढीसाठी NCERT चे महत्त्व. 20

(फ) शिक्षकांच्या हँडबुकची गरज आणि महत्त्व

Principal

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER -III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-5
SUBJECT :- HISTORY

[अंक :-100]

समय : [तीन घंटे]

नोट :- (1) सभी प्रश्न हल करें।

(2) सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

1. इतिहास पढ़ाने की विभिन्न विधियाँ क्या हैं? किसी एक विधि को उसके गुण-दोष सहित समझाइये।

अथवा

इतिहास में सह-पाठ्यचर्या संबंधी गतिविधियों के महत्व को समझाइये। छात्रों में रुचि पैदा करने के लिए आप प्रारंभ में कौन सी गतिविधियाँ आयोजित करेंगे? 20

2. यूनिट-टेस्ट का ब्लू प्रिंट तैयार करते समय किन बिंदुओं पर विचार किया जाना चाहिए?

इतिहास विषय की एक इकाई की सहायता से एक ब्लू-प्रिंट तैयार करें। **अथवा**

उच्च माध्यमिक स्तर पर इतिहास पढ़ाने के उद्देश्यों को विस्तार से समझाइये। 20

3. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का उत्तर दें:-

(अ) इतिहास शिक्षक संघ की भूमिका और महत्व के बारे में लिखें।

(ब) इतिहास क्लब की आवश्यकता एवं महत्व बताइये।

(क) इतिहास की अच्छी पाठ्य पुस्तक के मानदंड लिखिए।

(ड) ओपन ईए बेस्ड असेसमेंट (ओटीबीए) और प्रॉब्लम सॉल्विंग एबिलिटी (पीएसए) की अवधारणा को समझाएं। 20

4. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का उत्तर दें:-

(अ) उच्चतर माध्यमिक पाठ्यक्रम में इतिहास विषय का स्थान और महत्व स्पष्ट करें।

(ब) इतिहास पढ़ाने में दृश्य-श्रव्य सामग्री के महत्व को उपयुक्त उदाहरण सहित समझाइए।

(क) इतिहास में अपनी योजना और इकाई योजना के महत्व को स्पष्ट करें।

(ड) इतिहास पढ़ाते समय शिक्षक को किन कठिनाइयों का सामना करना पड़ता है? 20

5. निम्नलिखित में से किन्हीं चार नोट्स लिखें:-

(अ) इतिहास और नागरिक शास्त्र का सहसंबंध।

(ब) अच्छे इतिहास शिक्षक के गुण।

(क) आदर्श इतिहास कक्षा।

(ड) इतिहास में नैदानिक परीक्षण और उपचारात्मक शिक्षण।

(इ) इतिहास शिक्षक के व्यावसायिक विकास के लिए एनसीईआरटी का महत्व।

(फ) शिक्षक पुस्तिका की आवश्यकता एवं महत्व 20

[Signature]
Principal

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER –III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-5
SUBJECT: - CIVICS

Time : [Three Hours]

[Maximum Marks :-100]

Note :- (1) Solve **ALL** questions.

(2) All questions carry equal marks.

1. Explain the nature, importance and scope of Civics as a subject in higher secondary school curriculum.

OR

State the scope of Civics in school curriculum and explain objectives of teaching Civics at higher secondary stage. 20

2. What are the co-curricular activities in Civics? Explain its need, importance and organization to create interest among students in Civics.

OR

What audio visual aids will you use for effective teaching of Civics? Explain with suitable examples. 20

3. Answer any **TWO** of the following:-

(a) Explain the project method of Civics with its merits and demerits.

(b) Explain CCE procedure in Civics.

(c) Explain the principles of explanation skills of construction of unit test.

(d) What are the criteria of a good textbook of Civics? 20

4. Answer any **TWO** of the following:

(a) Explain the correlation of Civics subject with Music and Mathematics subjects.

(b) Explain CCE procedure in Civics.

(c) What is Unit Test? Explain the steps of construction of unit test.

(d) Explain qualities of an effective Civics teacher. 20

5. Write short notes on any **FOUR** of the following:-

(a) Open Text Based Assessment (OTBA)

(b) Student work- book.

(c) Content analysis Civics.

(d) Importance of in-service training programs in Civics.

(e) Importance of graphs in Civics

(f) Civics Teachers Association. 20

(Signature)
Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR

BED. (SEMESTER -III) (CBSC) (NEP)

COLLEGE LEVEL EXAMINATION

PAPER-5

SUBJECT :- CIVICS

समय : [तीन घंटे]

[अधिकतम अंक :-100]

नोट:- (1) सभी प्रश्न हल करें।

(2) सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

1. उच्चतर माध्यमिक विद्यालय के पाठ्यक्रम में एक विषय के रूप में भौतिकी की प्रकृति, महत्व और दायरे की व्याख्या करें।
अथवा

स्कूली पाठ्यक्रम में भौतिकी का दायरा बताएं और उच्चतर माध्यमिक स्तर पर भौतिकी पढ़ाने के उद्देश्यों व्याख्या करें।

20

2. भौतिकी में सहपाठ्यचर्या संबंधी गतिविधियाँ क्या हैं? विद्यार्थियों में रसायन विज्ञान के प्रति रुचि पैदा करने के लिए इसकी आवश्यकता, महत्व एवं संगठन की व्याख्या करें। **अथवा**

भौतिकी के प्रभावी शिक्षण के लिए आप कौन से दृश्य-श्रव्य साधनों का उपयोग करेंगे? उपयुक्त उदाहरण सहित समझाइये।

20

3. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का उत्तर दें:-

(ए) भौतिकी की परियोजना पद्धति को उसके गुणों और दोषों के साथ समझाइए।

(बी) भौतिकी में सीसीई प्रक्रिया की व्याख्या करें।

(सी) इकाई परीक्षण के निर्माण के स्पष्टीकरण कौशल के सिद्धांतों की व्याख्या करें।

(डी) भौतिकी की एक अच्छी पाठ्यपुस्तक के मानदंड क्या हैं?

20

4. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का उत्तर दें:

(अ) संगीत और गणित विषयों के साथ भौतिकी विषय के सहसंबंध को स्पष्ट करें।

(ब) भौतिकी में सीसीई प्रक्रिया की व्याख्या करें।

(क) यूनिट टेस्ट क्या है? इकाई परीक्षण के निर्माण के चरणों की व्याख्या करें।

(ड) एक प्रभावी भौतिकी शिक्षक के गुणों की व्याख्या करें।

5. निम्नलिखित में से किन्हीं चार पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखें:-

(अ) ओपन टेक्स्ट आधारित मूल्यांकन (ओटीबीए)

(ब) छात्र कार्य-पुस्तक।

(क) सामग्री विश्लेषण भौतिकी।

(ड) भौतिकी में सेवाकालीन प्रशिक्षण कार्यक्रमों का महत्व।

(इ) भौतिकी में ग्राफ़ का महत्व

(फ) भौतिकी शिक्षक संघ।

20

B. S.
Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR

BED. (SEMESTER -III) (CBSC) (NEP)

COLLEGE LEVEL EXAMINATION

PAPER-5

SUBJECT: - CIVICS

वेळ : [तीन तास] [जास्तीत जास्त गुण :-100]

टीप :- (१) सर्व प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. उच्च माध्यमिक शालेय अभ्यासक्रमातील विषय म्हणून नागरिकशास्त्राचे स्वरूप, महत्त्व आणि व्याप्ती स्पष्ट करा.

किंवा

शालेय अभ्यासक्रमात नागरिकशास्त्राची व्याप्ती सांगा आणि उच्च माध्यमिक स्तरावर नागरिकशास्त्र शिकवण्याचे उद्दिष्ट स्पष्ट करा.

2. नागरिकशास्त्रातील सह-अभ्यासक्रम काय आहेत? विद्यार्थ्यांमध्ये रसायनशास्त्राची आवड निर्माण करण्यासाठी त्याची गरज, महत्त्व आणि संघटना समजावून सांगा.

किंवा

नागरिकशास्त्राच्या प्रभावी अध्यापनासाठी तुम्ही कोणते दृकश्राव्य सहाय्यक वापराल? योग्य उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन उत्तरे द्या:-

(a) नागरिकशास्त्राच्या प्रकल्प पद्धतीचे गुण आणि तोटे समजावून सांगा.

(b) नागरिकशास्त्रातील CCE प्रक्रिया स्पष्ट करा.

(c) युनिट चाचणीच्या बांधकामातील स्पष्टीकरण कौशल्याची तत्त्वे स्पष्ट करा.

(d) जीवशास्त्राच्या चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे निकष काय आहेत?

4. खालीलपैकी कोणत्याही दोन उत्तरे द्या:

(अ) नागरिकशास्त्र विषयाचा संगीत आणि गणित विषयांशी असलेला संबंध स्पष्ट करा.

(ब) नागरिकशास्त्रातील CCE प्रक्रिया स्पष्ट करा.

(क) युनिट टेस्ट म्हणजे काय? युनिट चाचणीच्या बांधकामाच्या पायऱ्या स्पष्ट करा.

(ड) प्रभावी नागरिकशास्त्र शिक्षकाचे गुण स्पष्ट करा.

5. खालीलपैकी कोणत्याही चार नोट्स लिहा:-

(अ) ओपन टेक्स्ट बेस्ड असेसमेंट (OTBA)

(ब) विद्यार्थी कार्य-पुस्तक.

(क) सामग्री विश्लेषण नागरिकशास्त्र.

(ड) नागरिकशास्त्रातील सेवांतर्गत प्रशिक्षण कार्यक्रमांचे महत्त्व.

(इ) नागरिकशास्त्रातील आलेखांचे महत्त्व

(फ) नागरिकशास्त्र शिक्षक संघटना.

Bim
Principal

Sheeladevi College of Education

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER –III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-5
SUBJECT :- BIOLOGY

Time : [Three Hours]

[Maximum Marks :-100]

Note :- (1) Solve **ALL** questions.

(2) All questions carry equal marks.

1. Explain the nature, importance and scope of Biology as a subject in higher secondary school curriculum.

OR

State the scope of Biology in school curriculum and explain objectives of teaching biology at higher secondary stage. 20

2. What are the co-curricular activities in Biology ? Explain its need , importance and organization to create interest among students in chemistry.

OR

What audio visual aids will you use for effective teaching of Biology? Explain with suitable examples. 20

3. Answer any **TWO** of the following :-

- (a) Explain the project method of Biology with its merits and demerits.
- (b) Explain CCE procedure in Biology.
- (c) Explain the principles of explanation skills of construction of unit test.
- (d) What are the criteria of a good textbook of Biology? 20

4. Answer any **TWO** of the following :

- (a) Explain the correlation of Biology subject with economics and Mathematics subjects.
- (b) Explain CCE procedure in Biology.
- (c) What is Unit Test ? Explain the steps of construction of unit test.
- (d) Explain qualities of an effective Biology teacher. 20

5. Write short notes on any **FOUR** of the following :-

- (a) Open Text Based Assessment (OTBA)
- (b) Student work- book.
- (c) Content analysis Biology.
- (d) Importance of in-service training programs in Biology.
- (e) Importance of graphs in Biology
- (f) Biology Teachers Association. 20

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER -III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-5
SUBJECT :- BIOLOGY

वेळ : [तीन तास]

[गुण :-100]

टीप :- (1) सर्व प्रश्न सोडवा.

(2) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

[मराठी माध्यम]

1. उच्च माध्यमिक शालेय अभ्यासक्रमातील एक विषय म्हणून जीवशास्त्राचे स्वरूप, महत्त्व आणि व्याप्ती स्पष्ट करा.

किंवा

शालेय अभ्यासक्रमात जीवशास्त्राची व्याप्ती सांगा आणि उच्च माध्यमिक स्तरावर जीवशास्त्र शिकवण्याचे उद्दिष्ट स्पष्ट करा.

20

2. जीवशास्त्रातील सह-अभ्यासक्रम काय आहेत? विद्यार्थ्यांमध्ये जीवशास्त्राची आवड निर्माण करण्यासाठी त्याची गरज, महत्त्व आणि संघटन स्पष्ट करा. किंवा
जीवशास्त्राच्या प्रभावी अध्यापनासाठी तुम्ही कोणते दृकश्राव्य साधन वापराल? योग्य उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

20

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन उत्तरे द्या :-

(अ) जीवशास्त्राच्या प्रकल्प पद्धतीचे गुण आणि तोंटे समजावून सांगा.

(ब) जीवशास्त्रातील CCE प्रक्रिया स्पष्ट करा.

(क) युनिट चाचणीच्या बांधकामातील स्पष्टीकरण कौशल्याची तत्त्वे स्पष्ट करा.

(ड) जीवशास्त्राच्या चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे निकष काय आहेत?

20

4. खालीलपैकी कोणत्याही दोन उत्तरे द्या:

(अ) जीवशास्त्र विषयाचा अर्थशास्त्र आणि गणित विषयांचा सहसंबंध स्पष्ट करा.

(ब) जीवशास्त्रातील CCE प्रक्रिया स्पष्ट करा.

(क) युनिट टेस्ट म्हणजे काय? युनिट चाचणीच्या बांधकामाच्या पायऱ्या स्पष्ट करा.

(ड) प्रभावी जीवशास्त्र शिक्षकाचे गुण स्पष्ट करा.

20

5. खालीलपैकी कोणत्याही चार नोट्स लिहा:-

(अ) ओपन टेक्स्ट बेस्ड असेसमेंट (OTBA)

(ब) विद्यार्थी कार्य-पुस्तक.

(क) सामग्री विश्लेषण जीवशास्त्र.

(ड) जीवशास्त्रातील सेवांतर्गत प्रशिक्षण कार्यक्रमांचे महत्त्व.

(इ) जीवशास्त्रातील आलेखांचे महत्त्व

(फ) जीवशास्त्र शिक्षक संघटना.

20

[Signature]
Principal

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER -III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-5
SUBJECT :- BIOLOGY

समय : [तीन घंटे]

[अंक :-100]

- नोट:- (1) सभी प्रश्न हल करें।
(2) सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

[हिंदी माध्यम]

1. उच्चतर माध्यमिक विद्यालय के पाठ्यक्रम में एक विषय के रूप में जीव विज्ञान की प्रकृति, महत्व और दायरे की व्याख्या करें।
अथवा
स्कूली पाठ्यक्रम में जीव विज्ञान का दायरा बताएं और उच्चतर माध्यमिक स्तर पर जीव विज्ञान पढ़ाने के उद्देश्यों की व्याख्या करें। 20
2. जीवविज्ञान में सहपाठ्यचर्या संबंधी गतिविधियाँ क्या हैं? विद्यार्थियों में रसायन विज्ञान के प्रति रुचि पैदा करने के लिए इसकी आवश्यकता, महत्व एवं संगठन की व्याख्या करें।
अथवा
जीव विज्ञान के प्रभावी शिक्षण के लिए आप कौन से दृश्य-श्रव्य साधनों का उपयोग करेंगे? उपयुक्त उदाहरण सहित समझाइये। 20
3. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का उत्तर दें:-
(अ) जीव विज्ञान की परियोजना पद्धति को उसके गुणों और दोषों सहित समझाइए।
(ब) जीव विज्ञान में सीसीई प्रक्रिया की व्याख्या करें।
(क) इकाई परीक्षण के निर्माण के स्पष्टीकरण कौशल के सिद्धांतों की व्याख्या करें।
(ड) जीव विज्ञान की एक अच्छी पाठ्यपुस्तक के मानदंड क्या हैं? 20
4. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का उत्तर दें:
(अ) अर्थशास्त्र और गणित विषयों के साथ जीवविज्ञान विषय के सहसंबंध को स्पष्ट करें।
(ब) जीव विज्ञान में सीसीई प्रक्रिया की व्याख्या करें।
(क) यूनिट टेस्ट क्या है? इकाई परीक्षण के निर्माण के चरणों की व्याख्या करें।
(ड) एक प्रभावी जीव विज्ञान शिक्षक के गुणों की व्याख्या करें। 20
5. निम्नलिखित में से किन्हीं चार पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखें:-
(अ) ओपन टेक्स्ट आधारित मूल्यांकन (ओटीबीए)
(ब) छात्र कार्य-पुस्तक।
(क) सामग्री विश्लेषण जीवविज्ञान।
(ड) जीव विज्ञान में सेवाकालीन प्रशिक्षण कार्यक्रमों का महत्व।
(इ) जीव विज्ञान में ग्राफ का महत्व
(फ) जीवविज्ञान शिक्षक संघ। 20

Sdm
Principal

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER -III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-5
SUBJECT :- CHEMISTRY TEACHING

Time : [Three Hours]

[Maximum Marks :-100]

Note :- (1) Solve **ALL** questions.

(2) All questions carry equal marks.

1. Explain the nature, importance and scope of Chemistry as a subject in higher secondary school curriculum.

OR

State the scope of Chemistry in school curriculum and explain objectives of teaching chemistry at higher secondary stage. 20
2. What are the co-curricular activities in Chemistry ? Explain its need , importance and organization to create interest among students in chemistry.

OR

What audio visual aids will you use for effective teaching of Chemistry? Explain with suitable examples. 20
3. Answer any **TWO** of the following :- 20
  - (a) Explain the project method of Chemistry teaching with its merits and demerits.
  - (b) Explain CCE procedure in Chemistry teaching.
  - (c) Explain the principles of explanation skills of construction of unit test.
  - (d) What are the criteria of a good textbook of Chemistry ? 20
4. Answer any **TWO** of the following : 20
  - (a) Explain the correlation of Chemistry subject with economics and Mathematics subjects.
  - (b) Explain CCE procedure in Chemistry teaching.
  - (c) What is Unit Test ? Explain the steps of construction of unit test.
  - (d) Explain qualities of an effective Chemistry teacher.
5. Write short notes on any **FOUR** of the following :- 20
  - (a) Open Text Based Assessment (OTBA)
  - (b) Student work- book.
  - (c) Content analysis in Chemistry.
  - (d) Importance of in-service training programs in Chemistry.
  - (e) Importance of graphs in Chemistry Teaching
  - (f) Chemistry Teachers Association.

Bojn
Principal
Sheela Devi College of Education

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER –III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-5
SUBJECT :- CHEMISTRY TEACHING

[वेळ : [तीन तास]

[गुण :-100]

टीप :- (१) सर्व प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. उच्च माध्यमिक शालेय अभ्यासक्रमातील विषय म्हणून रसायनशास्त्राचे स्वरूप, महत्त्व आणि व्याप्ती स्पष्ट करा.

किंवा

शालेय अभ्यासक्रमात रसायनशास्त्राची व्याप्ती सांगा आणि उच्च माध्यमिक स्तरावर रसायनशास्त्र शिकवण्याचे उद्दिष्ट स्पष्ट करा.

20

2. रसायनशास्त्रातील सह-अभ्यासक्रम काय आहेत? विद्यार्थ्यांमध्ये रसायनशास्त्राची आवड निर्माण करण्यासाठी त्याची गरज, महत्त्व आणि संघटन स्पष्ट करा.

किंवा

रसायनशास्त्राच्या प्रभावी अध्यापनासाठी तुम्ही कोणते दृकश्राव्य साधन वापराल? योग्य उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

20

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोनचे उत्तर द्या :-

(a) रसायनशास्त्र शिकवण्याच्या प्रकल्प पद्धतीचे गुण आणि तोटे समजावून सांगा.

(b) रसायनशास्त्र अध्यापनातील CCE प्रक्रिया स्पष्ट करा.

(c) युनिट चाचणीच्या बांधकामातील स्पष्टीकरण कौशल्याची तत्त्वे स्पष्ट करा.

(d) रसायनशास्त्राच्या चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे निकष काय आहेत?

20

4. खालीलपैकी कोणत्याही दोनचे उत्तर द्या:

(a) रसायनशास्त्र विषयाचा अर्थशास्त्र आणि गणित विषयांशी असलेला परस्परसंबंध स्पष्ट करा.

(b) रसायनशास्त्र अध्यापनातील CCE प्रक्रिया स्पष्ट करा.

(c) युनिट टेस्ट म्हणजे काय? युनिट चाचणीच्या बांधकामाच्या पायऱ्या स्पष्ट करा.

(d) प्रभावी रसायनशास्त्र शिक्षकाचे गुण स्पष्ट करा.

20

5. खालीलपैकी कोणत्याही चारवर लहान नोट्स लिहा:-

(a) ओपन टेक्स्ट बेस्ड असेसमेंट (OTBA)

(b) विद्यार्थी कार्य-पुस्तक.

(c) रसायनशास्त्रातील सामग्रीचे विश्लेषण.

(d) रसायनशास्त्रातील सेवांतर्गत प्रशिक्षण कार्यक्रमांचे महत्त्व.

(e) रसायनशास्त्र अध्यापनात आलेखांचे महत्त्व

(f) रसायनशास्त्र शिक्षक संघटना.

20

Principal
Principal

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER -III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-5
SUBJECT :- CHEMISTRY TEACHING

[वेळ : [तीन तास]

[गुण :-100]

टीप :- (१) सर्व प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. उच्च माध्यमिक शालेय अभ्यासक्रमातील विषय म्हणून रसायनशास्त्राचे स्वरूप, महत्त्व आणि व्याप्ती स्पष्ट करा.

किंवा

शालेय अभ्यासक्रमात रसायनशास्त्राची व्याप्ती सांगा आणि उच्च माध्यमिक स्तरावर रसायनशास्त्र शिकवण्याचे उद्दिष्ट स्पष्ट करा.

20

2. रसायनशास्त्रातील सह-अभ्यासक्रम काय आहेत? विद्यार्थ्यांमध्ये रसायनशास्त्राची आवड निर्माण करण्यासाठी त्याची गरज, महत्त्व आणि संघटन स्पष्ट करा.

किंवा

रसायनशास्त्राच्या प्रभावी अध्यापनासाठी तुम्ही कोणते दृकश्राव्य साधन वापराल? योग्य उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

20

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोनचे उत्तर द्या :-

(a) रसायनशास्त्र शिकवण्याच्या प्रकल्प पद्धतीचे गुण आणि तोटे समजावून सांगा.

(b) रसायनशास्त्र अध्यापनातील CCE प्रक्रिया स्पष्ट करा.

(c) युनिट चाचणीच्या बांधकामातील स्पष्टीकरण कौशल्याची तत्त्वे स्पष्ट करा.

(d) रसायनशास्त्राच्या चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे निकष काय आहेत?

20

4. खालीलपैकी कोणत्याही दोनचे उत्तर द्या:

(a) रसायनशास्त्र विषयाचा अर्थशास्त्र आणि गणित विषयांशी असलेला परस्परसंबंध स्पष्ट करा.

(b) रसायनशास्त्र अध्यापनातील CCE प्रक्रिया स्पष्ट करा.

(c) युनिट टेस्ट म्हणजे काय? युनिट चाचणीच्या बांधकामाच्या पायऱ्या स्पष्ट करा.

(d) प्रभावी रसायनशास्त्र शिक्षकाचे गुण स्पष्ट करा.

20

5. खालीलपैकी कोणत्याही चारवर लहान नोट्स लिहा:-

(a) ओपन टेक्स्ट बेस्ड असेसमेंट (OTBA)

(b) विद्यार्थी कार्य-पुस्तक.

(c) रसायनशास्त्रातील सामग्रीचे विश्लेषण.

(d) रसायनशास्त्रातील सेवांतर्गत प्रशिक्षण कार्यक्रमांचे महत्त्व.

(e) रसायनशास्त्र अध्यापनात आलेखांचे महत्त्व

(f) रसायनशास्त्र शिक्षक संघटना.

20

(Signature)
Principal
Sheela Devi College of Education

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER –III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-1
PHYSICS TEACHING
(PEDAGOGY OF SCHOOL SUBJECT -1 & 2)
GROUP C SCIENCE – I

Time : [Three Hours]

[Maximum Marks :-100]

Note :-(1) Solve **ALL** questions.

(2) All questions carry equal marks.

1. Explain the place , importance and need Physics subject in school curriculum.

OR

What are the various methods of teaching Physics ? Explain project method of teaching Physics with its merits and demerits. 20

2. What are the classroom objectives of teaching Physics at the secondary level ? Give specification of any three objectives.

OR

Explain the importance of various useful techniques in Physics teaching. 20

3. Answer any **TWO** of the following : 20

- (a) Explain the criteria of good Text –book of Physics.
- (b) Write the contribution of Archimedes in the development of Physics.
- (c) Explain the need of student workbook in Physics.
- (d) Write the qualities of good Physics teacher.

4. Answer any **TWO** of the following : 20

- (a) Explain the ideal laboratory of Physics with diagram...
- (b) Explain the principles of Physics curriculum construction.
- (c) Explain the importance of co-curricular activities in teaching Physics.
- (d) Explain the utility of charts and models in teaching Physics.

5. Write short notes on any **FOUR** of the following :- 20

- (a) Science Club.
- (b) Importance of unit plan in Physics.
- (c) Importance of practical examination in in Physics.
- (d) Physics Teacher Association .
- (e) Importance of blue –print.
- (f) Importance of Remedial teaching in Physics.

BSM
Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER -III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-1
PHYSICS TEACHING
(PEDAGOGY OF SCHOOL SUBJECT)
GROUP C SCIENCE - I

[समय :- तीन घंटे]

नोट:- (1) सभी प्रश्न हल करें।

(2) सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

[अंक:-100]

(हिंदी माध्यम)

1. स्कूली पाठ्यक्रम में भौतिकी विषय का स्थान, महत्व और आवश्यकता बताएं।

अथवा

भौतिकी पढ़ाने की विभिन्न विधियाँ क्या हैं? भौतिकी शिक्षण की परियोजना विधि को उसके गुण-दोषों सहित समझाइये।

2. माध्यमिक स्तर पर भौतिकी पढ़ाने के कक्षा उद्देश्य क्या हैं? किन्हीं तीन उद्देश्यों का विवरण दीजिए।

अथवा

भौतिकी शिक्षण में विभिन्न उपयोगी तकनीकों के महत्व को समझाइये।

3. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का उत्तर दीजिए :

(अ) भौतिकी की अच्छी पाठ्यपुस्तक के मानदंड स्पष्ट करें।

(ब) भौतिकी के विकास में आर्किमिडीज़ का योगदान लिखिए।

(क) भौतिकी में छात्र कार्यपुस्तिका की आवश्यकता बताएं।

(ड) अच्छे भौतिकी शिक्षक के गुण लिखिए।

4. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का उत्तर दीजिए :

(अ) भौतिकी की आदर्श प्रयोगशाला को चित्र सहित समझाइये...

(ब) भौतिकी पाठ्यक्रम निर्माण के सिद्धांतों की व्याख्या करें।

(क) भौतिकी शिक्षण में सह-पाठ्यचर्या संबंधी गतिविधियों के महत्व को स्पष्ट करें।

(ड) भौतिकी शिक्षण में चार्ट और मॉडल की उपयोगिता समझाइए।

5. निम्नलिखित में से किन्हीं चार पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखें:-

(अ) विज्ञान क्लब।

(ब) भौतिकी में यूनिट प्लेन का महत्व।

(क) भौतिकी में व्यावहारिक परीक्षा का महत्व।

(ड) भौतिकी शिक्षक संघ।

(इ) ब्लू-प्रिंट का महत्व।

(फ) भौतिकी में उपचारात्मक शिक्षण का महत्व।

Principal

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER -III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-1
PHYSICS TEACHING
(PEDAGOGY OF SCHOOL SUBJECT)
GROUP C SCIENCE - I

वेळ : [तीन तास]

[गुण :-100]

टीप :- (१) सर्व प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

(मराठी माध्यम)

1. शालेय अभ्यासक्रमातील भौतिकशास्त्र विषयाचे स्थान, महत्त्व आणि गरज स्पष्ट करा.

किंवा

भौतिकशास्त्र शिकवण्याच्या विविध पद्धती कोणत्या आहेत? भौतिकशास्त्र शिकवण्याच्या प्रकल्प पद्धतीचे गुण आणि तोटे समजावून सांगा. 20

2. माध्यमिक स्तरावर भौतिकशास्त्र शिकवण्याचे वर्गातील उद्दिष्टे काय आहेत? कोणत्याही तीन उद्दिष्टांचे तपशील द्या.

किंवा

भौतिकशास्त्राच्या अध्यापनातील विविध उपयुक्त तंत्रांचे महत्त्व स्पष्ट करा. 20

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन उत्तरे द्या: 20

(अ) भौतिकशास्त्राच्या चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे निकष स्पष्ट करा.

(ब) भौतिकशास्त्राच्या विकासात आर्किमिडीजचे योगदान लिहा.

(क) भौतिकशास्त्रातील विद्यार्थ्यांच्या कार्यपुस्तिकेची गरज स्पष्ट करा.

(ड) चांगल्या भौतिकशास्त्राच्या शिक्षकाचे गुण लिहा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही दोन उत्तरे द्या: 20

(अ) भौतिकशास्त्राची आदर्श प्रयोगशाळा आकृतीसह स्पष्ट करा.

(ब) भौतिकशास्त्राच्या अभ्यासक्रमाच्या बांधणीची तत्त्वे स्पष्ट करा.

(क) भौतिकशास्त्र शिकवताना सह-अभ्यासक्रमाचे महत्त्व स्पष्ट करा.

(ड) भौतिकशास्त्र शिकवताना तक्ते आणि मॉडेल्सची उपयुक्तता स्पष्ट करा.

5. खालीलपैकी कोणत्याही चार नोट्स लिहा:- 20

(अ) सायन्स क्लब.

(ब) भौतिकशास्त्रातील एकक मैदानाचे महत्त्व.

(क) भौतिकशास्त्रातील प्रात्यक्षिक परीक्षेचे महत्त्व.

(ड) भौतिकशास्त्र शिक्षक संघटना.

(इ) ब्लू-प्रिंटचे महत्त्व.

(फ) भौतिकशास्त्रातील उपचारात्मक अध्यापनाचे महत्त्व.

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER –III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-5
SUBJECT :- COMMERCE TEACHING
GROUP B SOCIAL SCIENCE

Time : [Three Hours]

[Maximum Marks :-100]

Note :- (1) Solve **ALL** questions.

(2) All questions carry equal marks.

1. Explain the nature, importance and scope of Commerce as a subject in higher secondary school curriculum.

OR

State the scope of Commerce in school curriculum and explain objectives of teaching commerce at higher secondary stage. 20

2. What are the co-curricular activities in Commerce ? Explain its need , importance and organization to create interest among students in commerce.

OR

What audio visual aids will you use for effective teaching of Commerce? Explain with suitable examples. 20

3. Answer any **TWO** of the following :-

- (a) Explain the project method of Commerce teaching with its merits and demerits.
(b) Explain CCE procedure in Commerce teaching.
(c) Explain the principles of explanation skills of construction of unit test.
(d) What are the criteria of a good textbook of Commerce ? 20

4. Answer any **TWO** of the following :

- (a) Explain the correlation of Commerce subject with economics and Mathematics subjects.
(b) Explain CCE procedure in Commerce teaching.
(c) What is Unit Test ? Explain the steps of construction of unit test.
(d) Explain qualities of an effective Commerce teacher. 20

5. Write short notes on any **FOUR** of the following :-

- (a) Open Text Based Assessment (OTBA)
(b) Student work- book.
(c) Content analysis in Commerce.
(d) Importance of in-service training programs in Commerce.
(e) Importance of graphs in Commerce Teaching
(f) Commerce Teachers Association. 20

B.M.
Principal
Sheeladevi College of Education

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER -III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-5
SUBJECT :- COMMERCE TEACHING
GROUP B SOCIAL SCIENCE

समय : [तीन घंटे]

[अधिकतम अंक :-100]

नोट:- (1) सभी प्रश्न हल करें।

(2) सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

(हिंदी माध्यम)

1. उच्चतर माध्यमिक विद्यालय के पाठ्यक्रम में एक विषय के रूप में वाणिज्य की प्रकृति, महत्व और दायरे की व्याख्या करें।

अथवा

स्कूली पाठ्यक्रम में वाणिज्य का दायरा बताएं और उच्चतर माध्यमिक स्तर पर वाणिज्य पढ़ाने के उद्देश्यों की व्याख्या करें।

20

2. वाणिज्य में सह-पाठ्यचर्या संबंधी गतिविधियाँ क्या हैं? विद्यार्थियों में वाणिज्य के प्रति रुचि पैदा करने के लिए इसकी आवश्यकता, महत्व एवं संगठन की व्याख्या करें।

अथवा
वाणिज्य के प्रभावी शिक्षण के लिए आप कौन से दृश्य-श्रव्य साधनों का उपयोग करेंगे? उपयुक्त उदाहरण सहित समझाइये।

20

3. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का उत्तर दें:-

(अ) वाणिज्य शिक्षण की परियोजना पद्धति को उसके गुणों और दोषों सहित समझाइए।

(ब) वाणिज्य शिक्षण में सीसीई प्रक्रिया की व्याख्या करें।

(क) इकाई परीक्षण के निर्माण के स्पष्टीकरण कौशल के सिद्धांतों की व्याख्या करें।

(ड) वाणिज्य की एक अच्छी पाठ्यपुस्तक के मानदंड क्या हैं?

20

4. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का उत्तर दें:

(अ) अर्थशास्त्र और गणित विषयों के साथ वाणिज्य विषय के सहसंबंध को स्पष्ट करें।

(ब) वाणिज्य शिक्षण में सीसीई प्रक्रिया की व्याख्या करें।

(क) यूनिट टेस्ट क्या है? इकाई परीक्षण के निर्माण के चरणों की व्याख्या करें।

(ड) एक प्रभावी वाणिज्य शिक्षक के गुणों की व्याख्या करें।

20

5. निम्नलिखित में से किन्हीं चार पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखें:-

(अ) ओपन टेक्स्ट आधारित मूल्यांकन (ओटीबीए)

(ब) छात्र कार्य-पुस्तक।

(क) वाणिज्य में सामग्री विश्लेषण।

(ड) वाणिज्य में सेवाकालीन प्रशिक्षण कार्यक्रमों का महत्व।

(इ) वाणिज्य शिक्षण में ग्राफ़ का महत्व

(फ) वाणिज्य शिक्षक संघ।

20

GS
Principal
Sheeladevi College of Education
WADI NAGPUR-440023.

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER –III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-5
SUBJECT :- COMMERCE TEACHING
GROUP B SOCIAL SCIENCE

समय : [तीन घंटे]

[अधिकतम अंक :-100]

नोट:- (1) सभी प्रश्न हल करें।

(2) सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

(हिंदी माध्यम)

1. उच्चतर माध्यमिक विद्यालय के पाठ्यक्रम में एक विषय के रूप में वाणिज्य की प्रकृति, महत्व और दायरे की व्याख्या करें।
अथवा
स्कूली पाठ्यक्रम में वाणिज्य का दायरा बताएं और उच्चतर माध्यमिक स्तर पर वाणिज्य पढ़ाने के उद्देश्यों की व्याख्या करें। 20
2. वाणिज्य में सह-पाठ्यचर्या संबंधी गतिविधियाँ क्या हैं? विद्यार्थियों में वाणिज्य के प्रति रुचि पैदा करने के लिए इसकी आवश्यकता, महत्व एवं संगठन की व्याख्या करें। अथवा
वाणिज्य के प्रभावी शिक्षण के लिए आप कौन से दृश्य-श्रव्य साधनों का उपयोग करेंगे? उपयुक्त उदाहरण सहित समझाइये। 20
3. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का उत्तर दें:-
(अ) वाणिज्य शिक्षण की परियोजना पद्धति को उसके गुणों और दोषों सहित समझाइए।
(ब) वाणिज्य शिक्षण में सीसीई प्रक्रिया की व्याख्या करें।
(क) इकाई परीक्षण के निर्माण के स्पष्टीकरण कौशल के सिद्धांतों की व्याख्या करें।
(ड) वाणिज्य की एक अच्छी पाठ्यपुस्तक के मानदंड क्या हैं? 20
4. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का उत्तर दें:
(अ) अर्थशास्त्र और गणित विषयों के साथ वाणिज्य विषय के सहसंबंध को स्पष्ट करें।
(ब) वाणिज्य शिक्षण में सीसीई प्रक्रिया की व्याख्या करें।
(क) यूनिट टेस्ट क्या है? इकाई परीक्षण के निर्माण के चरणों की व्याख्या करें।
(ड) एक प्रभावी वाणिज्य शिक्षक के गुणों की व्याख्या करें। 20
5. निम्नलिखित में से किन्हीं चार पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखें:-
(अ) ओपन टेक्स्ट आधारित मूल्यांकन (ओटीबीए)
(ब) छात्र कार्य-पुस्तक।
(क) वाणिज्य में सामग्री विश्लेषण।
(ड) वाणिज्य में सेवाकालीन प्रशिक्षण कार्यक्रमों का महत्व।
(इ) वाणिज्य शिक्षण में ग्राफ का महत्व
(फ) वाणिज्य शिक्षक संघ। 20

B. J.

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR

BED. (SEMESTER -III) (CBSC) (NEP)

COLLEGE LEVEL EXAMINATION

PAPER-5

SUBJECT :- COMMERCE TEACHING

GROUP B SOCIAL SCIENCE

समय : [तीन घंटे]

[अधिकतम अंक :-100]

नोट:- (1) सभी प्रश्न हल करें।

(2) सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

(हिंदी माध्यम)

1. उच्चतर माध्यमिक विद्यालय के पाठ्यक्रम में एक विषय के रूप में वाणिज्य की प्रकृति, महत्व और दायरे की व्याख्या करें।
अथवा
स्कूली पाठ्यक्रम में वाणिज्य का दायरा बताएं और उच्चतर माध्यमिक स्तर पर वाणिज्य पढ़ाने के उद्देश्यों की व्याख्या करें। 20
2. वाणिज्य में सह-पाठ्यचर्या संबंधी गतिविधियाँ क्या हैं? विद्यार्थियों में वाणिज्य के प्रति रुचि पैदा करने के लिए इसकी आवश्यकता, महत्व एवं संगठन की व्याख्या करें। अथवा
वाणिज्य के प्रभावी शिक्षण के लिए आप कौन से दृश्य-श्रव्य साधनों का उपयोग करेंगे? उपयुक्त उदाहरण सहित समझाइये। 20
3. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का उत्तर दें:-
(अ) वाणिज्य शिक्षण की परियोजना पद्धति को उसके गुणों और दोषों सहित समझाइए।
(ब) वाणिज्य शिक्षण में सीसीई प्रक्रिया की व्याख्या करें।
(क) इकाई परीक्षण के निर्माण के स्पष्टीकरण कौशल के सिद्धांतों की व्याख्या करें।
(ड) वाणिज्य की एक अच्छी पाठ्यपुस्तक के मानदंड क्या हैं? 20
4. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का उत्तर दें:
(अ) अर्थशास्त्र और गणित विषयों के साथ वाणिज्य विषय के सहसंबंध को स्पष्ट करें।
(ब) वाणिज्य शिक्षण में सीसीई प्रक्रिया की व्याख्या करें।
(क) यूनिट टेस्ट क्या है? इकाई परीक्षण के निर्माण के चरणों की व्याख्या करें।
(ड) एक प्रभावी वाणिज्य शिक्षक के गुणों की व्याख्या करें। 20
5. निम्नलिखित में से किन्हीं चार पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखें:-
(अ) ओपन टेक्स्ट आधारित मूल्यांकन (ओटीबीए)
(ब) छात्र कार्य-पुस्तक।
(क) वाणिज्य में सामग्री विश्लेषण।
(ड) वाणिज्य में सेवाकालीन प्रशिक्षण कार्यक्रमों का महत्व।
(इ) वाणिज्य शिक्षण में ग्राफ का महत्व
(फ) वाणिज्य शिक्षक संघ। 20

B. B. B.

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER –III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-4
SUBJECT :- ECONOMICS TEACHING (GROUP –B SOCIAL SCIENCE)

Time : [Three Hours]

[Maximum Marks :-100]

Note –(1) Solve **ALL** questions.

(2) All questions carry equal marks.

1. State the correlation of Economics with any two school subjects. Explain the importance of economics in secondary school curriculum.

OR

State the scope of Economics in school curriculum. Explain in detail the objectives of teaching economics at secondary level. 20

2. State the various methods of teaching Economics. Which method is useful for effective teaching of economics ? Explain with examples.

OR

Explain the importance of co- curricular activities in Economics teaching . Which activities will you organize in economics for creating interest among the student ? Explain. 20

3. Answer any **TWO** of the following:-

- (a) Explain the importance of annual plan and unit plan in Economics.
- (b) Explain the importance of micro –teaching skills in Economics. 20
- (c) Explain the importance of audio-visual aids in teaching Economics.
- (d) Explain the criteria of good text –book of economics.

4. Answer any **Two** of the following :-

- (a) Write the qualities of a good Economics teacher.
- (b) Explain the steps involved in preparing the blue-print of unit test. 20
- (c) Explain formative and summative assessment of learning Economic.
- (d) Explain the principles of curriculum construction in Economics.

5. Write short note on any **FOUR**:-

- (a) Student 's work –book.
- (b) Importance of in-service training .
- (c) Continuous and Comprehensive Evaluation (CCE). 20
- (d) Importance of field trip.
- (e) Importance of SCERT.
- (f) Question Answer technique.

Principal
Sheeladevi College of Education

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR

BED. (SEMESTER –III) (CBSC) (NEP)

COLLEGE LEVEL EXAMINATION

PAPER-4

SUBJECT :- ECONOMICS TEACHING (GROUP –B SOCIAL SCIENCE)

समय : [तीन घंटे]

[अधिकतम अंक :-100]

नोट-(1) सभी प्रश्न हल करें।

(2) सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

(हिंदी माध्यम)

1. किन्हीं दो स्कूली विषयों के साथ अर्थशास्त्र का सहसंबंध बताएं। माध्यमिक विद्यालय के पाठ्यक्रम में अर्थशास्त्र के महत्व को समझाइये। **अथवा** 20
स्कूली पाठ्यक्रम में अर्थशास्त्र का दायरा बताएं। माध्यमिक स्तर पर अर्थशास्त्र शिक्षण के उद्देश्यों को विस्तार से समझाइये।
2. अर्थशास्त्र पढ़ाने की विभिन्न विधियाँ बताइये। अर्थशास्त्र के प्रभावी शिक्षण के लिए कौन सी विधि उपयोगी है? उदाहरण सहित समझाइये। **अथवा**
अर्थशास्त्र शिक्षण में सह-पाठ्यचर्या संबंधी गतिविधियों के महत्व की व्याख्या करें। छात्रों में अर्थशास्त्र के प्रति रुचि पैदा करने के लिए आप कौन सी गतिविधियाँ आयोजित करेंगे? व्याख्या करना। 20
3. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का उत्तर दें:-
(अ) अर्थशास्त्र में वार्षिक योजना और इकाई योजना के महत्व को स्पष्ट करें।
(ब) अर्थशास्त्र में सूक्ष्म शिक्षण कौशल के महत्व की व्याख्या करें।
(क) अर्थशास्त्र पढ़ाने में दृश्य-श्रव्य सामग्री के महत्व को स्पष्ट करें।
(ड) अर्थशास्त्र की अच्छी पाठ्यपुस्तक के मानदंड स्पष्ट करें। 20
4. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का उत्तर दीजिए:-
(अ) एक अच्छे अर्थशास्त्र शिक्षक के गुण लिखिए।
(ब) यूनिट परीक्षण का ब्लू-प्रिंट तैयार करने में शामिल चरणों की व्याख्या करें। 20
(क) आर्थिक सीखने के रचनात्मक और योगात्मक मूल्यांकन की व्याख्या करें।
(ड) अर्थशास्त्र में पाठ्यक्रम निर्माण के सिद्धांतों की व्याख्या करें। 20
5. किन्हीं चार पर संक्षिप्त टिप्पणी लिखें:-
(अ) छात्र की कार्य-पुस्तक।
(ब) सेवाकालीन प्रशिक्षण का महत्व।
(क) सतत और व्यापक मूल्यांकन (सीसीई)।
(ड) क्षेत्र यात्रा का महत्व।
(इ) एससीईआरटी का महत्व।
फ) प्रश्न उत्तर तकनीक। 20

(Signature)

Principal

Sheela Devi College of Education

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER -III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-4
SUBJECT :- ECONOMICS TEACHING (GROUP -B SOCIAL SCIENCE)

वेळ : [तीन तास]

[गुण :-100]

टीप :- (1) सर्व प्रश्न सोडवा.

(2) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

(मराठी माध्यम)

1. कोणत्याही दोन शालेय विषयांशी अर्थशास्त्राचा सहसंबंध सांगा. माध्यमिक शालेय अभ्यासक्रमात अर्थशास्त्राचे महत्त्व स्पष्ट करा. 20
किंवा
शालेय अभ्यासक्रमात अर्थशास्त्राची व्याप्ती सांगा. माध्यमिक स्तरावर अर्थशास्त्र शिकवण्याची उद्दिष्टे तपशीलवार सांगा.
2. अर्थशास्त्र शिकवण्याच्या विविध पद्धती सांगा. अर्थशास्त्राच्या प्रभावी अध्यापनासाठी कोणती पद्धत उपयुक्त आहे? उदाहरणांसह स्पष्ट करा. 20
किंवा
अर्थशास्त्राच्या अध्यापनातील सह-अभ्यासक्रमाचे महत्त्व समजावून सांगा. विद्यार्थ्यांमध्ये आवड निर्माण करण्यासाठी तुम्ही अर्थशास्त्रात कोणते उपक्रम आयोजित कराल? स्पष्ट करणे.
3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन उत्तरे द्या:-
(अ) अर्थशास्त्रातील वार्षिक योजना आणि एकक योजनेचे महत्त्व स्पष्ट करा.
(ब) अर्थशास्त्रातील सूक्ष्म-शिक्षण कौशल्यांचे महत्त्व स्पष्ट करा. 20
(क) अर्थशास्त्र शिकवण्यासाठी दृकश्राव्य सहाय्यांचे महत्त्व स्पष्ट करा.
(ड) अर्थशास्त्राच्या चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे निकष स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही दोन उत्तरे द्या:-
(अ) चांगल्या अर्थशास्त्राच्या शिक्षकाचे गुण लिहा.
(ब) युनिट चाचणीची ब्लू-प्रिंट तयार करण्याच्या चरणांचे स्पष्टीकरण करा. 20
(क) आर्थिक शिक्षणाचे फॉर्मेटिव्ह आणि सारांशात्मक मूल्यांकन स्पष्ट करा.
(ड) अर्थशास्त्रातील अभ्यासक्रम बांधणीची तत्त्वे स्पष्ट करा.
5. कोणत्याही चार टीपा लिहा:-
(अ) विद्यार्थ्यांचे कार्य -पुस्तक.
(ब) सेवांतर्गत प्रशिक्षणाचे महत्त्व.
(क) सतत आणि व्यापक मूल्यमापन (CCE). 20
(ड) फील्ड ट्रिपचे महत्त्व.
(इ) SCERT चे महत्त्व.
(फ) प्रश्न उत्तर तंत्र.

B. S. N.
Principal

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER –III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-II
MATHEMATICS TEACHING
(PEDAGOGY OF SCHOOL SUBJECT -1 &2)
GROUP - D SCIENCE & SOCIAL SCIENCE

Time : [Three Hours]

[Maximum Marks :-100]

Note –(1) Solve **ALL** questions.
(2) All questions carry equal marks.

1. What are various methods of teaching Mathematics ? Explain inductive –deductive method with the help of relevant example .

OR

State the criteria of a good textbook of Mathematics. Examine the textbook of Mathematics Part –II of Ninth standard on the basis of above criteria . 20

2. Explain with examples the place, importance and need of Mathematics in school curriculum.

OR

What do you mean by lesson plan? Explain the examples the various steps in preparing lesson plan of Mathematics. 20

3. Answer any **TWO** of the following question :-

- (a) Explain in detail Continuous Comprehensive Evaluation (CCE).
- (b) Write the contribution of Aryabhata in the development of Mathematics .
- (c) Discuss essential qualities of Mathematics teacher. 20
- (d) Explain the objectives of Blooms cognitive domain in Mathematics Teaching.

4. Answer any **TWO** of the following question :- 20

- (a) Explain the need and importance of Co- curricular activities in Mathematics.
- (b) Explain the concept of micro teaching. State the importance of explanation skill in teaching Mathematics.
- (c) Explain the steps in constructing unit test.
- (d) Explain the Project method with suitable examples.

5. Write short notes on any **FOUR** of the following:- 20

- (a) Objectives of teaching mathematics.
- (b) Mathematics teachers association.
- (c) Teacher's hand book.
- (d) Mathematics Laboratory.
- (e) Importance of student work-book in Mathematics.
- (d) Concept of PSA . (Problem Solving Ability).

B. S. M.
Principal
Sheela Devi College of Education

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER –III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-2
MATHEMATICS TEACHING
(PEDAGOGY OF SCHOOL SUBJECT -1 & 2)
GROUP C SCIENCE – I

समय : [तीन घंटे]

[अंक :-100]

नोट-(1) सभी प्रश्न हल करें।

(2) सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

1. गणित पढ़ाने की विभिन्न विधियाँ क्या हैं? प्रासंगिक उदाहरण की सहायता से आगमन-निगमनात्मक विधि की व्याख्या करें

अथवा

गणित की एक अच्छी पाठ्यपुस्तक के मानदंड बताइये। उपरोक्त मानदंडों के आधार पर नौवीं कक्षा की गणित भाग-1। की पाठ्यपुस्तक का परीक्षण करें। 20

2. स्कूली पाठ्यक्रम में गणित का स्थान, महत्व एवं आवश्यकता को उदाहरण सहित समझाइये।

अथवा

पाठ योजना से आप क्या समझते हैं? गणित की पाठ योजना तैयार करने के विभिन्न चरणों को उदाहरण सहित समझाइए। 20

3. निम्नलिखित में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर दीजिए:-

(अ) सतत व्यापक मूल्यांकन (सीसीई) को विस्तार से समझाइए।

(ब) गणित के विकास में आर्यभट्ट का योगदान लिखिए।

(क) गणित शिक्षक के आवश्यक गुणों पर चर्चा करें।

(ड) गणित शिक्षण में ब्लूमस संज्ञानात्मक डोमेन के उद्देश्यों की व्याख्या करें। 20

4. निम्नलिखित में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर दीजिए:-

(अ) गणित में सह-पाठ्यचर्या संबंधी गतिविधियों की आवश्यकता और महत्व की व्याख्या करें।

(ब) सूक्ष्म शिक्षण की अवधारणा को स्पष्ट करें। गणित शिक्षण में व्याख्या कौशल का महत्व बताएं।

(क) इकाई परीक्षण के निर्माण के चरणों की व्याख्या करें।

(ड) उपयुक्त उदाहरणों के साथ परियोजना विधि की व्याख्या करें। 20

5. निम्नलिखित में से किन्हीं चार पर संक्षिप्त नोट्स लिखें:-

(अ) गणित पढ़ाने के उद्देश्य।

(ब) गणित शिक्षक संघ।

(क) शिक्षक की पुस्तिका।

(ड) गणित प्रयोगशाला।

(इ) गणित में विद्यार्थी कार्य-पुस्तिका का महत्व।

(फ) पीएस की अवधारणा। (समस्या सुलझाने की क्षमता)

20

Principal
Sheela Devi College of Education

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER –III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-II
MATHEMATICS TEACHING
(PEDAGOGY OF SCHOOL SUBJECT)
GROUP - D SCIENCE & SOCIAL SCIENCE

वेळ : [तीन तास]

[गुण :-100]

टीप - (1) सर्व प्रश्न सोडवा.

(2) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

(मराठी माध्यम)

1. गणित शिकवण्याच्या विविध पद्धती काय आहेत? संबंधित उदाहरणाच्या साहाय्याने प्रेरक-वहन पद्धती स्पष्ट करा.

किंवा

गणिताच्या चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे निकष सांगा. वरील निकषांच्या आधारे नववीच्या गणित भाग-II च्या पाठ्यपुस्तकाचे परीक्षण करा.

20

2. शालेय अभ्यासक्रमातील गणिताचे स्थान, महत्त्व आणि गरज उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

किंवा

धडा योजना म्हणजे काय? गणिताचा पाठ आराखडा तयार करण्याच्या विविध चरणांची उदाहरणे स्पष्ट करा.

20

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे द्या :-

(अ) सतत सर्वसमावेशक मूल्यांकन (सीसीई) तपशीलवार स्पष्ट करा.

(ब) गणिताच्या विकासात आर्यभट्टाचे योगदान लिहा.

(क) गणित शिक्षकाच्या आवश्यक गुणांची चर्चा करा.

(ड) गणित अध्यापनातील ब्लूम्स कॉग्निटिव्ह डोमेनची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.

20

4. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे द्या:-

(अ) गणितातील सह-अभ्यासक्रमाची गरज आणि महत्त्व समजावून सांगा.

(ब) सूक्ष्म शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करा. गणित शिकवताना स्पष्टीकरण कौशल्याचे महत्त्व सांगा.

(क) युनिट चाचणी तयार करण्याच्या पायऱ्या स्पष्ट करा.

(ड) प्रकल्प पद्धत योग्य उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

20

5. खालीलपैकी कोणत्याही चारवर लहान नोट्स लिहा:-

(अ) गणित शिकवण्याचे उद्दिष्टे.

(ब) गणित शिक्षक संघटना.

(क) शिक्षकाच्या हातातील पुस्तक.

(ड) गणित प्रयोगशाळा.

(इ) गणितातील विद्यार्थ्यांच्या कार्यपुस्तकाचे महत्त्व.

(फ) PSA ची संकल्पना. (समस्या सोडवण्याची क्षमता).

20

Principal
Sheeladevi College of Education

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER –III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-4
SUBJECT :- MUSIC

Time : [Three Hours]

[Maximum Marks :-100]

Note –(1) Solve **ALL** questions.

(2) All questions carry equal marks.

1. State the correlation of Music with any two school subjects. Explain the importance of Music in secondary school curriculum.

OR

State the scope of Music in school curriculum. Explain in detail the objectives of teaching Music at secondary level. 20
2. State the various methods of teaching Music. Which method is useful for effective teaching of Music? Explain with examples.

OR

Explain the importance of co- curricular activities in Music teaching. Which activities will you organize in Music for creating interest among the student? Explain. 20
3. Answer any **TWO** of the following:-
(a) Explain the importance of annual plan and unit plan in Music.
(b) Explain the importance of micro –teaching skills in Music. 20
(c) Explain the importance of audio-visual aids in teaching Music.
(d) Explain the criteria of good text –book of Music.
4. Answer any **Two** of the following:-
(a) Write the qualities of a good Music teacher.
(b) Explain the steps involved in preparing the blue-print of unit test. 20
(c) Explain formative and summative assessment of learning Music.
(d) Explain the principles of curriculum construction in Music.
5. Write short note on any **FOUR**:-
(a) Student's work –book.
(b) Importance of in-service training.
(c) Continuous and Comprehensive Evaluation (CCE). 20
(d) Importance of field trip.
(e) Importance of SCERT.
(f) Question Answer technique.

Principal
Sheeladevi College of Education

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER -III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-4
SUBJECT :- MUSIC

समय : [तीन घंटे]

[अधिकतम अंक :-100]

- नोट- (1) सभी प्रश्न हल करें।
(2) सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

1. किन्हीं दो स्कूली विषयों के साथ संगीत का सहसंबंध बताएं। माध्यमिक विद्यालय के पाठ्यक्रम में संगीत के महत्व को समझाइये।
अथवा
स्कूली पाठ्यक्रम में संगीत का दायरा बताएं। माध्यमिक स्तर पर संगीत शिक्षण के उद्देश्यों को विस्तार से समझाइये। 20
2. संगीत सिखाने की विभिन्न विधियाँ बताइये। संगीत के प्रभावी शिक्षण के लिए कौन सी विधि उपयोगी है? उदाहरण सहित समझाइये।
अथवा
संगीत शिक्षण में सह-पाठ्यचर्या संबंधी गतिविधियों के महत्व को समझाइये। छात्रों में संगीत के प्रति रुचि पैदा करने के लिए आप कौन सी गतिविधियाँ आयोजित करेंगे? व्याख्या करना। 20
3. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का उत्तर दें:-
(अ) संगीत में वार्षिक योजना और इकाई योजना के महत्व को स्पष्ट करें।
(ब) संगीत में सूक्ष्म शिक्षण कौशल के महत्व को स्पष्ट करें। 20
(क) संगीत सिखाने में दृश्य-श्रव्य सामग्री के महत्व को समझाइए।
(ड) संगीत की अच्छी पाठ्य-पुस्तक के मानदंड स्पष्ट करें।
4. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का उत्तर दीजिए:-
(अ) एक अच्छे संगीत शिक्षक के गुण लिखिए।
(ब) यूनिट परीक्षण का ब्लू-प्रिंट तैयार करने में शामिल चरणों की व्याख्या करें।
(क) संगीत सीखने के रचनात्मक और योगात्मक मूल्यांकन की व्याख्या करें।
(ड) संगीत में पाठ्यक्रम निर्माण के सिद्धांतों की व्याख्या करें। 20
5. किन्हीं चार संक्षिप्त टिप्पणी लिखें:-
(अ) छात्र की कार्य-पुस्तक।
(ब) सेवाकालीन प्रशिक्षण का महत्व।
(क) सतत और व्यापक मूल्यांकन (सीसीई)।
(ड) क्षेत्र यात्रा का महत्व।
(इ) एससीईआरटी का महत्व।
(फ) प्रश्न उत्तर तकनीक। 20

Principal
Sheeladevi College of Education
WADI NAGPUR

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER –III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-4
SUBJECT :- MUSIC

वेळ : [तीन तास]

[गुण :-100]

टीप :- (1) सर्व प्रश्न सोडवा.

(2) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. कोणत्याही दोन शालेय विषयांशी संगीताचा सहसंबंध सांगा. माध्यमिक शालेय अभ्यासक्रमात संगीताचे महत्त्व समजावून सांगा. 20
किंवा
शालेय अभ्यासक्रमात संगीताची व्याप्ती सांगा. माध्यमिक स्तरावर संगीत शिकविण्याची उद्दिष्टे सविस्तरपणे सांगा.

2. संगीत शिकवण्याच्या विविध पद्धती सांगा. संगीताच्या प्रभावी शिक्षणासाठी कोणती पद्धत उपयुक्त आहे? उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

किंवा

संगीत अध्यापनातील सह-अभ्यासक्रमाचे महत्त्व समजावून सांगा. विद्यार्थ्यांमध्ये आवड निर्माण करण्यासाठी तुम्ही संगीतामध्ये कोणते उपक्रम आयोजित कराल? स्पष्ट करा. 20

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन उत्तरे द्या:-

(अ) संगीतातील वार्षिक योजना आणि एकक योजनेचे महत्त्व स्पष्ट करा.

(ब) संगीतातील सूक्ष्म-शिक्षण कौशल्यांचे महत्त्व स्पष्ट करा.

(क) संगीत शिकवताना दृकश्राव्य साधनांचे महत्त्व स्पष्ट करा.

(ड) संगीताच्या चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे निकष स्पष्ट करा. 20

4. खालीलपैकी कोणत्याही दोन उत्तरे द्या:-

(अ) चांगल्या संगीत शिक्षकाचे गुण लिहा.

(ब) युनिट चाचणीची ब्लू-प्रिंट तयार करण्याच्या चरणांचे स्पष्टीकरण करा. 20

(क) संगीत शिकण्याचे फॉर्मेटिव्ह आणि सारांशात्मक मूल्यांकन स्पष्ट करा.

(ड) संगीतातील अभ्यासक्रम बांधणीची तत्त्वे स्पष्ट करा.

5. कोणत्याही चार टीप लिहा:-

(अ) विद्यार्थ्यांचे कार्य -पुस्तक.

(ब) सेवांतर्गत प्रशिक्षणाचे महत्त्व.

(क) सतत आणि व्यापक मूल्यमापन (CCE).

(ड) फील्ड ट्रिपचे महत्त्व.

(इ) SCERT चे महत्त्व.

(फ) प्रश्न उत्तर तंत्र. 20

Principal
Sheeladevi College of Education

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER –III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-4
SUBJECT :- FINE ARTS EDUCATION

Time : [Two Hours]

[Maximum Marks :-50]

Note :- (1) All questions are compulsory.
(2) All questions carry equal marks.

1. Explain the concept of Visual Arts. Discuss how arts can be useful to a teacher.
OR
Explain the importance of Arts in daily life and education. 10
2. Explain the correlation of art and craft with other school subjects.
OR
Explain the ways of integrating Music and Drama in school subject. 10
3. Write the meaning of traditional craft and their relevance in education.
OR
Explain the importance of Indian festivals. 10
4. State the documentation process of making musical instruments.
OR
Explain the importance of folk performance in community. 10
5. Write short notes on any **TWO** of the following :-
  - (a) Types of puppets
  - (b) Use of Calligraphy
  - (c) Importance of Visual Arts.
  - (d) Famous Indian monuments. 10

Principal
Sheela Devi College of Education

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER –III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-4
SUBJECT :- FINE ARTS EDUCATION

समय : [दो घंटे]

[अधिकतम अंक :-50]

- नोट-** (1) सभी प्रश्न हल करें।
(2) सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

1. दृश्य कला की अवधारणा को समझाइये। चर्चा करें कि कलाएँ एक शिक्षक के लिए किस प्रकार उपयोगी हो सकती हैं।

अथवा

दैनिक जीवन एवं शिक्षा में कला के महत्व को समझाइये।

10

2. अन्य स्कूली विषयों के साथ कला और शिल्प के सहसंबंध को स्पष्ट करें।

अथवा

स्कूली विषय में संगीत और नाटक को एकीकृत करने के तरीके बताएं।

10

3. पारंपरिक शिल्प का अर्थ और शिक्षा में उनकी प्रासंगिकता लिखिए।

अथवा

भारतीय त्यौहारों का महत्व बताइये।

10

4. संगीत वाद्ययंत्र बनाने की दस्तावेजीकरण प्रक्रिया बताएं।

अथवा

समुदाय में लोक प्रदर्शन के महत्व को समझाइये।

10

5. निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखें:-

- (अ) कठपुतलियों के प्रकार
(ब) सुलेख का उपयोग
(क) दृश्य कला का महत्व।
(ड) प्रसिद्ध भारतीय स्मारक।

10

Principal
Sheela Devi College of Education

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER –III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-4
SUBJECT :- FINE ARTS EDUCATION

वेळ : [दोन तास]

[गुण :-50]

टीप :- (१) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

(मराठी माध्यम)

1. व्हिज्युअल आर्ट्सची संकल्पना स्पष्ट करा. शिक्षकांना कला कशा उपयोगी पडू शकतात यावर चर्चा करा.

किंवा

दैनंदिन जीवनात आणि शिक्षणात कलांचे महत्त्व स्पष्ट करा.

10

2. इतर शालेय विषयांसह कला आणि हस्तकला यांचा परस्परसंबंध स्पष्ट करा.

किंवा

शालेय विषयात संगीत आणि नाटक एकत्र करण्याचे मार्ग स्पष्ट करा.

10

3. पारंपारिक हस्तकलेचा अर्थ आणि शिक्षणातील त्यांची प्रासंगिकता लिहा.

किंवा

भारतीय सणांचे महत्त्व समजावून सांगा.

10

4. वाद्ये बनविण्याच्या दस्तऐवजीकरण प्रक्रिया सांगा.

किंवा

समाजातील लोक कामगिरीचे महत्त्व समजावून सांगा.

10

5. खालीलपैकी कोणत्याही दोन नोट्स लिहा:-

(अ) बाहुल्यांचे प्रकार

(ब) कॅलिग्राफीचा वापर

(क) व्हिज्युअल आर्ट्सचे महत्त्व.

(ड) प्रसिद्ध भारतीय स्मारके.

10

Principal
Education

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER –III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-3
SUBJECT :- PHYSICAL EDUCATION

Time : [Two Hours]

[Maximum Marks :-50]

Note – (1) Solve **ALL** questions.

(2) All questions carry equal marks.

1. Explain in detail meaning and definition.

OR

Write the different types of joints with one example of each type. 10
2. What do you mean by healthy diet ? Explain .

OR

Explain difference between communicable and non-communicable diseases. 10
3. What is meant by Physical fitness ? Explain various factors of Physical fitness.

OR

Explain the various benefits of physical fitness. 10
4. State the Misconcepts of Yoga.

OR

State the importance of meditation in school. 10
5. Write short notes on any **TWO** :-
  - (a) Meaning of Yoga.
  - (b) 3P's of First Aid.
  - (c) Importance of pranayam.
  - (d) Importance of Relaxation. 10

Principal
Sheeladevi College of Education

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER -III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-3
SUBJECT :- PHYSICAL EDUCATION

समय : [दो घंटे]

[अंक :-50]

- नोट- (1) सभी प्रश्न हल करें।
(2) सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

(हिंदी माध्यम)

1. अर्थ एवं परिभाषा विस्तार से बताइये।

अथवा

- प्रत्येक प्रकार के एक उदाहरण के साथ विभिन्न प्रकार के जोड़ लिखिए।

10

2. स्वास्थ्य आहार से आप क्या समझते हैं ? व्याख्या करना ।

अथवा

- संचारी और गैर-संचारी रोगों के बीच अंतर स्पष्ट करें।

10

3. शारीरिक स्वस्थता से क्या तात्पर्य है ? शारीरिक स्वस्थता के विभिन्न कारकों की व्याख्या करें।

अथवा

- शारीरिक फिटनेस के विभिन्न लाभों की व्याख्या करें।

10

4. योग की भांतियाँ बताइये।

अथवा

- स्कूल में ध्यान का महत्व बताएं।

10

5. किन्हीं दो पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखें:-

(अ) योग का अर्थ ।

(ब) प्राथमिक चिकित्सा के 3पी।

(क) प्राणायाम का महत्व ।

(ड) विश्राम का महत्व।

10

Bdm
Principal

Sheela Devi College of Education

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER -III) (CBSC) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-3
SUBJECT :- PHYSICAL EDUCATION

वेळ : [दोन तास]

[गुण :-50]

टीप :- (१) सर्व प्रश्न सोडवा.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. तपशीलवार अर्थ आणि व्याख्या स्पष्ट करा.

किंवा

प्रत्येक प्रकारच्या एका उदाहरणासह विविध प्रकारचे सांधे लिहा.

10

2. निरोगी आहार म्हणजे काय? स्पष्ट करणे .

किंवा

संसर्गजन्य आणि असंसर्गजन्य रोगांमधील फरक स्पष्ट करा.

10

3. शारीरिक तंदुरुस्ती म्हणजे काय? शारीरिक तंदुरुस्तीचे विविध घटक स्पष्ट करा.

किंवा

शारीरिक तंदुरुस्तीचे विविध फायदे समजावून सांगा.

10

4. योगाचे गैरसमज सांगा.

किंवा

शाळेत ध्यानाचे महत्त्व सांगा.

10

5. कोणत्याही दोन नोट्स लिहा :-

(अ) योगाचा अर्थ.

(ब) प्रथमोपचाराचे 3P.

(क) प्राणायामचे महत्त्व.

(ड) विश्रांतीचे महत्त्व.

10

Principal

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR

B. ED. (SEMESTER -IV) (CBCS) (NEP)

COLLEGE LEVEL EXAMINATION

PAPER - 1

पर्यावरणीय शिक्षण आणि शाश्वत विकास

वेळ: तीन तास]

गुण : 50

एन.बी. :- (1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

(2) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1 पर्यावरण शिक्षणाचा अर्थ काय आहे? माध्यमिक शालेय अभ्यासक्रमात पर्यावरण शिक्षणाचे महत्त्व आणि गरज स्पष्ट करा.

10

किंवा

पर्यावरण संरक्षणाच्या संदर्भात रवींद्रनाथ टागोर आणि जे. कृष्णमूर्ती यांचे विचार सांगा.

2 प्रदूषण म्हणजे काय? माती प्रदूषणाची कारणे आणि परिणाम स्पष्ट करा. माती प्रदूषण नियंत्रण उपाय लिहा.

10

किंवा

पर्यावरणीय शिक्षण प्रभावी करण्यासाठी विविध धोरणांची चर्चा करा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोनचे उत्तर द्या:

10

- जलप्रदूषणाची कारणे आणि परिणाम स्पष्ट करा.
- पर्यावरण शिक्षणाच्या प्रसारामध्ये जनसंवादाची भूमिका स्पष्ट करा
- पर्यावरणाच्या न्हासाची विविध कारणे स्पष्ट करा.
- पर्यावरणाचे वेगवेगळे परिमाण आणि घटक स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही दोनचे उत्तर द्या:

10

- पर्यावरण जागरूकता विकसित करण्यासाठी शिक्षकाची जबाबदारी स्पष्ट करा.
- फील्ड वर्क म्हणजे काय? पर्यावरण शिक्षणातील त्याचे उपयोग आणि मर्यादा स्पष्ट करा
- पर्यावरण शिक्षणाच्या उद्दिष्टांची चर्चा करा.
- पर्यावरण शिक्षणाच्या संदर्भात आरोग्य शिक्षण आणि लोकसंख्या शिक्षणाचे महत्त्व सांगा

5. कोणत्याही चारवर लहान नोट्स लिहा:

10

- ध्वनी प्रदूषण
- आरोग्य शिक्षणाची उद्दिष्टे
- प्रदूषणाची कारणे
- पर्यावरणीय शिक्षणावर परिणाम करणारे घटक
- पर्यावरण व्यवस्थापनाची व्याप्ती
- सिम्युलेशन गेम.

(Signature)

Principal

Sheeladevi College of Education

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR

B. ED. (SEMESTER -IV) (CBCS) (NEP)

COLLEGE LEVEL EXAMINATION

PAPER -1

पर्यावरणीय शिक्षा और सतत विकास

समय: तीन घंटे]

अंक: 50

एन.बी. :- (1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(2) सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

- 1 पर्यावरण शिक्षा का क्या अर्थ है? माध्यमिक विद्यालय के पाठ्यक्रम में पर्यावरण शिक्षा के महत्व और आवश्यकता की व्याख्या करें। 10

या

पर्यावरण संरक्षण के संबंध में रवीन्द्रनाथ टैगोर एवं जे. कृष्णमूर्ति के विचार बताइये।

- 2 प्रदूषण क्या है? मृदा प्रदूषण के कारण एवं प्रभाव बताइये। मृदा प्रदूषण के नियंत्रण के उपाय लिखिए। 10

या

पर्यावरण शिक्षा को प्रभावी बनाने के लिए विभिन्न रणनीतियों पर चर्चा करें।

3. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का उत्तर दें:

(ए) जल प्रदूषण के कारणों और प्रभावों की व्याख्या करें। 10

(बी) पर्यावरण शिक्षा के प्रचार-प्रसार में जनसंचार की भूमिका स्पष्ट करें

(सी) पर्यावरण क्षरण के विभिन्न कारणों की व्याख्या करें।

(डी) पर्यावरण के विभिन्न आयामों और घटकों की व्याख्या करें।

4. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का उत्तर दीजिए: 10

(ए) पर्यावरण जागरूकता के विकास में शिक्षक की जिम्मेदारी स्पष्ट करें।

(बी) फील्ड वर्क क्या है? पर्यावरण शिक्षा में इसके उपयोग एवं सीमाएँ समझाइये

(सी) पर्यावरण शिक्षा के उद्देश्यों पर चर्चा करें।

(डी) पर्यावरण शिक्षा के संदर्भ में स्वास्थ्य शिक्षा और जनसंख्या शिक्षा के महत्व का वर्णन करें

5. किन्हीं चार पर संक्षिप्त नोट्स लिखें: 10

(1) ध्वनि प्रदूषण

(2) स्वास्थ्य शिक्षा के उद्देश्य

(3) प्रदूषण के कारण

(4) पर्यावरण शिक्षा को प्रभावित करने वाले कारक

(5) पर्यावरण प्रबंधन का दायरा

(6) सिमुलेशन गेम।

[Signature]
Principal

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR
B. ED. (SEMESTER –IV) (CBCS) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER – 2
GENDER, SCHOOL AND SOCIETY

Time: Three Hours]

[Maximum Marks : 50

N.B. :- (1) All questions are compulsory.
(2) All questions carry equal marks.

1. 'School as an important agency of socialization.' Explain with examples. 10
OR
Explain the nature and characteristics of Indian Society.
2. Which problems are being faced for Girls Education in rural and urban areas? 10
OR
Explain the strengths and weaknesses of co-education school in India.
3. State the policy of various commission on girls education. 10
OR
Write the policies of incentives for the education of girls in detail.
4. Explain the role of family in developing knowledge, attitude and skills. 10
OR
How will be 'The gender equality' created through curriculum? Explain with examples.
5. Write short notes (any two) : 10
(a) The Indian perspective on gender
(b) Importance of girls ' education
(c) Caste system in India.
(d) Hobby- club.

B.M.
Principal
Sheeladevi College of Education

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR
B. ED. (SEMESTER –IV) (CBCS) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER – 2
GENDER, SCHOOL AND SOCIETY

वेळ: तीन तास]

गुण : ५०

एन.बी. :- (1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

(2) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. 'शाळा ही समाजीकरणाची महत्त्वाची संस्था आहे.' उदाहरणांसह स्पष्ट करा. 10
किंवा
भारतीय समाजाचे स्वरूप आणि वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
2. ग्रामीण आणि शहरी भागात मुलींच्या शिक्षणासाठी कोणत्या समस्या भेडसावत आहेत?
किंवा
भारतातील सहशिक्षण शाळेची ताकद आणि कमकुवतपणा स्पष्ट करा. 10
3. मुलींच्या शिक्षणावरील विविध आयोगाचे धोरण सांगा.
किंवा
मुलींच्या शिक्षणासाठी प्रोत्साहनाची धोरणे तपशीलवार लिहा. 10
4. ज्ञान, वृत्ती आणि कौशल्ये विकसित करण्यात कुटुंबाची भूमिका स्पष्ट करा.
किंवा
अभ्यासक्रमातून 'लिंग समानता' कशी निर्माण होईल? उदाहरणांसह स्पष्ट करा. 10
5. लहान नोट्स लिहा (कोणत्याही दोन) :
  - (a) लिंग 10 वर भारतीय दृष्टीकोन
  - (b) मुलींच्या शिक्षणाचे महत्त्व
  - (c) भारतातील जातिव्यवस्था.
  - (d) हॉबी- क्लब.

B. Ed.
Principal

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR

B. ED. (SEMESTER -IV) (CBCS) (NEP)

COLLEGE LEVEL EXAMINATION

PAPER - 2

लिंग, स्कूल और समाज

समय: तीन घंटे]

अंक: 50

एन.बी. :- (1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(2) सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

1. 'समाजीकरण की एक महत्वपूर्ण एजेंसी के रूप में विद्यालय।' उदाहरण सहित स्पष्ट करें।

या

10

भारतीय समाज की प्रकृति एवं विशेषताओं की व्याख्या कीजिए।

2. ग्रामीण एवं शहरी क्षेत्रों में बालिका शिक्षा के लिए किन समस्याओं का सामना करना पड़ रहा है?

या

भारत में सह-शिक्षा विद्यालय की ताकत और कमजोरियों की व्याख्या करें।

10

3. बालिका शिक्षा पर विभिन्न आयोगों की नीति बताइये।

या

लड़कियों की शिक्षा के लिए प्रोत्साहन की नीतियों को विस्तार से लिखिए।

10

4. ज्ञान, दृष्टिकोण और कौशल विकसित करने में परिवार की भूमिका की व्याख्या करें।

या

पाठ्यक्रम से कैसे बनेगी 'लैंगिक समानता'? उदाहरण सहित समझाइये।

10

5. संक्षिप्त नोट्स लिखें (कोई दो) :

(ए) लिंग पर भारतीय परिप्रेक्ष्य

(बी) लड़कियों की शिक्षा का महत्व

(सी) भारत में जाति व्यवस्था।

(डी) हॉबी- क्लब। लिंग, स्कूल और समाज

(Signature)

Principal

Sheela Devi College of Education

(f) Components of Professional Ethics.

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR
B. ED. (SEMESTER -IV) (CBCS) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER -4
SCHOOL MANGMENT

Time: Three Hours]

[Maximum Marks : 50

N.B. :- (1) All questions are compulsory.

(2) All questions carry equal marks.

1. Explain the Basic Management functions and state their implications for effective school Management. 10

OR

Explain the use of SWOT analysis for the improvement of school Management and write its merit and demerits.

2. What are the objectives of supervision? Write various techniques that should be used by supervisor for improvement in supervision. 10

OR

Explain the concept of Total Quality Management (TQM) and write its implications in school Management.

3. Answer any **two** of the following 10

(a) Explain the functions 'leading' and 'motivating' for effective classroom Management in school.

(b) 'Improvement in educational status of school is not possible without human resources development.'

(c) Explain the criteria of quality assurance in school.

(d) How Teacher can use 'can do /can not do /will not do' techniques for effective classroom management? Explain it with suitable examples.

4. Answer any **two** of the following 10

(a) Write in detail about any one institution to watch quality concerns in schools.

(b) Explain the characteristics of effective school Management.

(c) Explain the accountability of school Management in school transactions.

(d) Write the demerits of present day supervision in school.

5. Write short notes on any **four** of the following : 10

1) Function of school management.

2) Criteria of school management.

3) characteristics of school management.

4) Function of TQM.

5) Organization TQM.

Boju
Principal

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR
B. ED. (SEMESTER -IV) (CBCS) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION

PAPER;-4

स्कूल प्रबंधन

समय: तीन घंटे]

अंक: 100

एन.बी. :- (1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(2) सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

1. बुनियादी प्रबंधन कार्यों की व्याख्या करें और प्रभावी स्कूल प्रबंधन के लिए उनके निहितार्थ बताएं।
या 20

विद्यालय प्रबंधन में सुधार के लिए SWOT विश्लेषण के उपयोग को समझाइए तथा इसके गुण एवं दोष लिखिए।

2. पर्यवेक्षण के उद्देश्य क्या हैं? पर्यवेक्षण में सुधार के लिए पर्यवेक्षक द्वारा उपयोग की जाने वाली विभिन्न तकनीकों को लिखें।
या 20

संपूर्ण गुणवत्ता प्रबंधन (टीक्यूएम) की अवधारणा की व्याख्या करें और स्कूल प्रबंधन में इसके निहितार्थ लिखें।

3. निम्नलिखित 10 में से किन्हीं दो का उत्तर दीजिए 20

(ए) स्कूल में प्रभावी कक्षा प्रबंधन के लिए 'नेतृत्व' और 'प्रेरक' कार्यों की व्याख्या करें।

(बी) 'मानव संसाधन विकास के बिना विद्यालय की शैक्षिक स्थिति में सुधार संभव नहीं है।'

(सी)) स्कूल में गुणवत्ता आश्वासन के मानदंड स्पष्ट करें।

(डी) प्रभावी कक्षा प्रबंधन के लिए शिक्षक 'कर सकते हैं/नहीं कर सकते/नहीं करेंगे' तकनीकों का उपयोग कैसे कर सकते हैं? इसे उपयुक्त उदाहरणों सहित समझाइये।

4. निम्नलिखित 10 में से किन्हीं दो का उत्तर दीजिए 20

(ए) स्कूलों में गुणवत्ता संबंधी चिंताओं पर नजर रखने के लिए किसी एक संस्थान के बारे में विस्तार से लिखें।

(बी) प्रभावी स्कूल प्रबंधन की विशेषताओं की व्याख्या करें।

(सी) स्कूल लेनदेन में स्कूल प्रबंधन की जवाबदेही स्पष्ट करें।

(डी) विद्यालय में वर्तमान पर्यवेक्षण के दोष लिखिए।

5. निम्नलिखित में से किन्हीं चार पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखें: 20

1) विद्यालय प्रबंधन का कार्य।

2) विद्यालय प्रबंधन के मानदंड।

3) विद्यालय प्रबंधन की विशेषताएँ।

4) टीक्यूएम का कार्य।

5) संगठन टीक्यूएम।

Principal

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR
B. ED. (SEMESTER -IV) (CBCS) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER - 4

शाळा व्यवस्थापन

वेळ: तीन तास]

गुण : 100

एन.बी. :- (1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

(2) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. मूलभूत व्यवस्थापन कार्ये स्पष्ट करा आणि प्रभावी शाळा व्यवस्थापनासाठी त्यांचे परिणाम सांगा.
किंवा 20
शालेय व्यवस्थापन सुधारण्यासाठी SWOT विश्लेषणाचा वापर स्पष्ट करा आणि त्याचे गुण आणि तोटे लिहा.
2. पर्यवेक्षणाची उद्दिष्टे काय आहेत? पर्यवेक्षकाने पर्यवेक्षणात सुधारणा करण्यासाठी वापरलेली विविध तंत्रे लिहा.
किंवा 20

टोटल क्वालिटी मॅनेजमेंट (TQM) ही संकल्पना समजावून सांगा आणि त्याचे शालेय व्यवस्थापनात होणारे परिणाम लिहा.

3. खालील 10 पैकी कोणत्याही दोनची उत्तरे द्या 20
(a) शाळेतील प्रभावी वर्ग व्यवस्थापनासाठी 'अग्रणी' आणि 'प्रेरणादायक' कार्ये स्पष्ट करा.
(b) 'मानव संसाधन विकासाशिवाय शाळेच्या शैक्षणिक स्थितीत सुधारणा शक्य नाही.'
(c) शाळेतील गुणवत्तेच्या खात्रीचे निकष स्पष्ट करा.
(d) प्रभावी वर्ग व्यवस्थापनासाठी शिक्षक 'करू शकतो/करू शकत नाही/करणार नाही' तंत्रे कसे वापरू शकतो? योग्य उदाहरणांसह स्पष्ट करा.
4. खालील 10 पैकी कोणत्याही दोनची उत्तरे द्या 20
(a) शाळांमधील गुणवत्तेची काळजी घेण्यासाठी कोणत्याही एका संस्थेबद्दल तपशीलवार लिहा.
(b) प्रभावी शाळा व्यवस्थापनाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
(c) शालेय व्यवहारातील शाळा व्यवस्थापनाची जबाबदारी स्पष्ट करा.
(d) शाळेतील सध्याच्या पर्यवेक्षणाचे तोटे लिहा.
5. खालीलपैकी कोणत्याही चारवर लहान नोट्स लिहा: 20
1) शाळा व्यवस्थापनाचे कार्य.
2) शाळा व्यवस्थापनाचे निकष.
3) शाळा व्यवस्थापनाची वैशिष्ट्ये.
4) TQM चे कार्य.
5) संघटना TQM.

Bjm
Principal
Sheeladevi College of Education
WADI NAGPUR

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR
B. ED. (SEMESTER –IV) (CBCS) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER – 2
GENDER, SCHOOL AND SOCIETY

Time: Three Hours]

[Maximum Marks : 50

N.B. :- (1) All questions are compulsory.
(2) All questions carry equal marks.

1. 'School as an important agency of socialization.' Explain with examples. 10
OR
Explain the nature and characteristics of Indian Society.
2. Which problems are being faced for Girls Education in rural and urban areas? 10
OR
Explain the strengths and weaknesses of co-education school in India.
3. State the policy of various commission on girls education. 10
OR
Write the policies of incentives for the education of girls in detail.
4. Explain the role of family in developing knowledge, attitude and skills. 10
OR
How will be 'The gender equality' created through curriculum ? Explain with examples.
5. Write short notes (any two) : 10
(a) The Indian perspective on gender
(b) Importance of girls ' education
(c) Caste system in India.
(d) Hobby- club.

Bsm
Principal
Sheeladevi College of Education

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR
B. ED. (SEMESTER -IV) (CBCS) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER - 2
GENDER, SCHOOL AND SOCIETY

वेळ: तीन तास]

गुण : ५०

एन.बी. :- (1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

(२) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. 'शाळा ही समाजीकरणाची महत्त्वाची संस्था आहे.' उदाहरणांसह स्पष्ट करा. 10
किंवा
भारतीय समाजाचे स्वरूप आणि वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
2. ग्रामीण आणि शहरी भागात मुलींच्या शिक्षणासाठी कोणत्या समस्या भेडसावत आहेत?
किंवा
भारतातील सहशिक्षण शाळेची ताकद आणि कमकुवतपणा स्पष्ट करा. 10
3. मुलींच्या शिक्षणावरील विविध आयोगाचे धोरण सांगा.
किंवा
मुलींच्या शिक्षणासाठी प्रोत्साहनाची धोरणे तपशीलवार लिहा. 10
4. ज्ञान, वृत्ती आणि कौशल्ये विकसित करण्यात कुटुंबाची भूमिका स्पष्ट करा.
किंवा
अभ्यासक्रमातून 'लिंग समानता' कशी निर्माण होईल? उदाहरणांसह स्पष्ट करा. 10
5. लहान नोट्स लिहा (कोणत्याही दोन) :
  - (a) लिंग 10 वर भारतीय दृष्टीकोन
  - (b) मुलींच्या शिक्षणाचे महत्त्व
  - (c) भारतातील जातिव्यवस्था.
  - (d) हॉबी- क्लब.

B. E.

Principal

Sheeladevi College of Education

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR

B. ED. (SEMESTER -IV) (CBCS) (NEP)

COLLEGE LEVEL EXAMINATION

PAPER - 2

लिंग, स्कूल और समाज

समय: तीन घंटे]

अंक: 50

एन.बी. :- (1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(2) सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

1. 'समाजीकरण की एक महत्वपूर्ण एजेंसी के रूप में विद्यालय।' उदाहरण सहित स्पष्ट करें।

या

10

भारतीय समाज की प्रकृति एवं विशेषताओं की व्याख्या कीजिए।

2. ग्रामीण एवं शहरी क्षेत्रों में बालिका शिक्षा के लिए किन समस्याओं का सामना करना पड़ रहा है?

या

भारत में सह-शिक्षा विद्यालय की ताकत और कमजोरियों की व्याख्या करें।

10

3. बालिका शिक्षा पर विभिन्न आयोगों की नीति बताइये।

या

लड़कियों की शिक्षा के लिए प्रोत्साहन की नीतियों को विस्तार से लिखिए।

10

4. ज्ञान, दृष्टिकोण और कौशल विकसित करने में परिवार की भूमिका की व्याख्या करें।

या

पाठ्यक्रम से कैसे बनेगी 'लैंगिक समानता'? उदाहरण सहित समझाइये।

10

5. संक्षिप्त नोट्स लिखें (कोई दो):

(ए) लिंग पर भारतीय परिप्रेक्ष्य

(बी) लड़कियों की शिक्षा का महत्व

(सी) भारत में जाति व्यवस्था।

(डी) हॉबी- क्लब। लिंग, स्कूल और समाज

B. S. M.

Principal

Sheeladevi College of Education

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR
B. ED. (SEMESTER -IV) (CBCS) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER - 5

VALUE EDUCATION AND MORAL ETHICS

Time: Three Hours]

[Maximum Marks : 100

N.B. :- (1) All questions are compulsory.

(2) All questions carry equal marks.

1. State the various definitions of value education and explain in detail the five Universal Values.

OR

20

Discuss the role of school in value education. Explain organizing instructional programmes in school for development of values.

2. State the need of individual and social values and write the classification of values.

OR

20

Explain the concept of moral ethics. Why moral ethics is necessary for teaching profession
Explain With suitable examples.

3. Answer any **two** of the following :-

20

(a) Explain how the values like restraint and altruism can be inculcated among students through Education.

(b) Explain the difference between value education and moral education.

(c) Explain how moral education can be made effective.

(d) Write the professional ethics of teaching.

4. Answer any **two** of the following :-

20

(a) Explain the Direct strategies for the promotion of value education in school system.

(b) Explain the role of parents and students in value education.

(c) Explain how character education Can be made effective.

(d) Explain the role of teacher with reference to value education.

5. Write short notes on any **four** of the following :

20

(a) Ethics of virtue in the context of the education.

(b) value according to NCERT.

(C) Indirect strategies for promotion of values.

(d) value education and personality development.

(e) Importance of National Anthem In value education.

5/8/24

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR
B. ED. (SEMESTER –IV) (CBCS) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER – 5

मूल्य शिक्षण आणि नैतिक नैतिकता

वेळ: तीन तास]

गुण : 100

एन.बी. :- (1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

(2) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. मूल्यशिक्षणाच्या विविध व्याख्या सांगा आणि पाच सार्वभौमिक मूल्यांचे तपशीलवार वर्णन करा. 20
किंवा

मूल्यशिक्षणातील शाळेच्या भूमिकेवर चर्चा करा. मूल्यांच्या विकासासाठी शाळेत शिकवण्याच्या कार्यक्रमांचे आयोजन स्पष्ट करा.

2. वैयक्तिक आणि सामाजिक मूल्यांची गरज सांगा आणि मूल्यांचे वर्गीकरण लिहा. 20
किंवा

नैतिक नीतिशास्त्राची संकल्पना स्पष्ट करा. शिक्षकी पेशासाठी नैतिकता का आवश्यक आहे योग्य उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

- 3 खालीलपैकी कोणत्याही दोनची उत्तरे द्या :- 20

(a) विद्यार्थ्यांमध्ये संयम आणि परोपकार यांसारखी मूल्ये कशी रुजवली जाऊ शकतात हे स्पष्ट करा

(b) मूल्यशिक्षण आणि नैतिक शिक्षण यातील फरक स्पष्ट करा.

(c) नैतिक शिक्षण कसे प्रभावी केले जाऊ शकते ते स्पष्ट करा.

(d) अध्यापनाची व्यावसायिक नैतिकता लिहा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही दोनची उत्तरे द्या:- 20

(a) शालेय व्यवस्थेतील मूल्यशिक्षणाच्या प्रचारासाठी थेट धोरणे स्पष्ट करा.

(b) मूल्यशिक्षणात पालक आणि विद्यार्थ्यांची भूमिका स्पष्ट करा.

(c) चारित्र्य शिक्षण कसे प्रभावी केले जाऊ शकते ते स्पष्ट करा.

(d) मूल्यशिक्षणाच्या संदर्भात शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.

5. खालीलपैकी कोणत्याही चारवर लहान नोट्स लिहा: 20

(a) शिक्षणाच्या संदर्भात सद्गुणांचे आचार.

(b) NCERT नुसार मूल्य.

(c) मूल्यांच्या संवर्धनासाठी अप्रत्यक्ष धोरणे.

(d) मूल्यशिक्षण आणि व्यक्तिमत्त्व विकास.

(e) मूल्यशिक्षणात राष्ट्रगीताचे महत्त्व.

(f) व्यावसायिक नैतिकतेचे घटक.

B. D. M.
Principal
Sheela Devi College of Education
Wadi Nagpur-440023.

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR
B. ED. (SEMESTER –IV) (CBCS) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER – 5

मूल्य शिक्षा और नैतिक नैतिकता

समय: तीन घंटे]

अंक: 100

एन.बी. :- (1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(2) सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

1. मूल्य शिक्षा की विभिन्न परिभाषाएँ बताइए और पाँच सार्वभौमिक मूल्यों को विस्तार से समझाइए।
या 20

मूल्य शिक्षा में विद्यालय की भूमिका पर चर्चा करें। मूल्यों के विकास के लिए विद्यालय में शिक्षण कार्यक्रमों के आयोजन की व्याख्या करें।

2. व्यक्तिगत एवं सामाजिक मूल्यों की आवश्यकता बताएं तथा मूल्यों का वर्गीकरण लिखें।

या

20

नैतिक नैतिकता की अवधारणा को समझाइये। शिक्षण पेशे के लिए नैतिक नैतिकता क्यों आवश्यक है? उपयुक्त उदाहरण सहित समझाइये।

3 निम्नलिखित में से किन्हीं दो का उत्तर दीजिए:-

20

(ए) बताएं कि छात्रों में संयम और परोपकारिता जैसे मूल्यों को कैसे विकसित किया जा सकता है शिक्षा

(बी) मूल्य शिक्षा और नैतिक शिक्षा के बीच अंतर स्पष्ट करें।

(सी) बताएं कि नैतिक शिक्षा को कैसे प्रभावी बनाया जा सकता है।

(डी) शिक्षण की व्यावसायिक नैतिकता लिखें।

4. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का उत्तर दीजिए:-

20

(ए) स्कूल प्रणाली में मूल्य शिक्षा को बढ़ावा देने के लिए प्रत्यक्ष रणनीतियों की व्याख्या करें।

(बी) मूल्य शिक्षा में माता-पिता और छात्रों की भूमिका स्पष्ट करें।

(सी) बताएं कि चरित्र शिक्षा को कैसे प्रभावी बनाया जा सकता है।

(डी) मूल्य शिक्षा के संदर्भ में शिक्षक की भूमिका स्पष्ट करें।

5. निम्नलिखित में से किन्हीं चार पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखें:

20

(ए) शिक्षा के संदर्भ में सदाचार की नैतिकता।

(बी) एनसीईआरटी के अनुसार मूल्य।

(सी) मूल्यों को बढ़ावा देने के लिए अप्रत्यक्ष रणनीतियाँ।

(डी) मूल्य शिक्षा और व्यक्तित्व विकास।

(ई) मूल्य शिक्षा में राष्ट्रगान का महत्व।

(एफ) व्यावसायिक नैतिकता के घटक।

Principal

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR

B. ED. (SEMESTER –IV) (CBCS) (NEP)

COLLEGE LEVEL EXAMINATION

PAPER – 3

GUIDANCE AND COUNSELLING IN SCHOOL

Time: Three Hours]

[Maximum Marks : 100

N.B. :- (1) All questions are compulsory.

(2) All questions carry equal marks.

1. Explain the concept of Guidance. Describe need and importance of Guidance. 20

OR

State the meaning and characteristics of Directive counselling Write the various steps of Directive Counseling process.

2. Explain the concept , characteristics and need of counseling in detail. 20

OR

Explain The meaning , characteristics and process of interview in detail.

3. (A) Explain the need of Education Guidance. 20

(B) State various theories of Guidance. Discuss Humanistic theory in detail.

OR

(C) Explain the need of Vocational Guidance.

(D) Write the characteristics of good guidance and counselling organization in school.

4. Answer any **TWO** of the following :- 20

(a) Explain the need of Guidance for Exceptional Children.

(b) Explain the Status of Guidance and Indian context.

(c) Differentiate between Guidance and Counselling.

(d) Write merits and demerits of observation technique.

5. Write short notes on any **FOUR** of the following :- 20

(a) Importance of Cumulative Records.

(b) Sociometry Technique.

(c) Case Study.

(d) problems of learning Disabled Children.

(e) Eelectic Counselling.

B. S. S.
Principal

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR
B. ED. (SEMESTER -IV) (CBCS) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER - 3

शाळेत मार्गदर्शन आणि समुपदेशन

वेळ: तीन तास]

गुण : 100

एन.बी. :- (1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

(2) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. मार्गदर्शनाची संकल्पना स्पष्ट करा. मार्गदर्शनाची गरज आणि महत्त्व सांगा. 20

किंवा

निर्देशक समुपदेशनाचा अर्थ आणि वैशिष्ट्ये सांगा निर्देशाचे विविध टप्पे लिहा
समुपदेशन प्रक्रिया.

2. समुपदेशनाची संकल्पना, वैशिष्ट्ये आणि गरज तपशीलवार स्पष्ट करा. 20

किंवा

मुलाखतीचा अर्थ, वैशिष्ट्ये आणि प्रक्रिया तपशीलवार सांगा.

3(अ) शैक्षणिक मार्गदर्शनाची गरज स्पष्ट करा. 20

(ब) मार्गदर्शनाचे विविध सिद्धांत सांगा. मानवतावादी सिद्धांताची सविस्तर चर्चा करा.

किंवा

(C) व्यावसायिक मार्गदर्शनाची गरज स्पष्ट करा.

(ड) शाळेतील उत्तम मार्गदर्शन आणि समुपदेशन संस्थेची वैशिष्ट्ये लिहा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही दोनची उत्तरे द्या:- 20

(a) अपवादात्मक मुलांसाठी मार्गदर्शनाची गरज स्पष्ट करा.

(b) मार्गदर्शनाची स्थिती आणि भारतीय संदर्भ स्पष्ट करा.

(c) मार्गदर्शन आणि समुपदेशन यामध्ये फरक करा.

(d) निरीक्षण तंत्राचे गुण आणि तोटे लिहा.

5. खालीलपैकी कोणत्याही चारवर लहान नोट्स लिहा:- 20

(a) संचयी नोंदीचे महत्त्व.

(b) समाजमिती तंत्र.

(c) केस स्टडी.

(d) अपंग मुलांच्या शिकण्याच्या समस्या.

(e) इलेक्टिक समुपदेशन.

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR

B. ED. (SEMESTER –IV) (CBCS) (NEP)

COLLEGE LEVEL EXAMINATION

PAPER – 3

स्कूल में मार्गदर्शन और परामर्श

समय: तीन घंटे]

अंक: 100

एन.बी. :- (1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(2) सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

1. निर्देशन की अवधारणा को समझाइये। मार्गदर्शन की आवश्यकता एवं महत्व का वर्णन कीजिये। 20

या

निदेशात्मक परामर्श का अर्थ एवं विशेषताएँ बताइए निदेशात्मक परामर्श के विभिन्न चरणों को लिखिए

परामर्श प्रक्रिया.

2. परामर्श की अवधारणा, विशेषताएँ एवं आवश्यकता को विस्तार से समझाइये। 20

या

साक्षात्कार का अर्थ, विशेषताएँ एवं प्रक्रिया को विस्तार से समझाइये।

3. (ए) शिक्षा मार्गदर्शन की आवश्यकता स्पष्ट करें। 20

(बी) मार्गदर्शन के विभिन्न सिद्धांत बताएं। मानवतावादी सिद्धांत की विस्तार से चर्चा करें।

या

(सी) व्यावसायिक मार्गदर्शन की आवश्यकता बताएं।

(डी) विद्यालय में अच्छे मार्गदर्शन एवं परामर्श संगठन की विशेषताएँ लिखिए।

4. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का उत्तर दीजिए:- 20

(ए) असाधारण बच्चों के लिए मार्गदर्शन की आवश्यकता को स्पष्ट करें।

(ब) मार्गदर्शन की स्थिति और भारतीय संदर्भ को स्पष्ट करें।

(सी) मार्गदर्शन और परामर्श के बीच अंतर करें।

(डी) अवलोकन तकनीक के गुण और दोष लिखिए।

5. निम्नलिखित में से किन्हीं चार पर संक्षिप्त टिप्पणियाँ लिखें:- 20

(ए) संचयी अभिलेखों का महत्व।

(बी) सोशियोमेट्री तकनीक।

(सी) केस स्टडी।

(डी) विकलांग बच्चों की सीखने की समस्याएं।

(ई) इलेक्ट्रिक काउंसलिंग।

[Signature]
Principal

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION , WADI NAGPUR
BED. (SEMESTER -I) (CBCS) (NEP)
COLLEGE LEVEL EXAMINATION
PAPER-5
WOMEN EDUCATION (ELECTIVE COURSE)

[समय :- दो घंटे]

[अधिकतम अंक : 50]

नोट:- (1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं
(2) सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

1. महिला शिक्षा के महत्व एवं आवश्यकता को समझाइये।
अथवा
स्त्री शिक्षा के लाभ बताइये। 10
2. ऐतिहासिक काल में महिला शिक्षा की भूमिका स्पष्ट करें।
अथवा
महिला शिक्षा में महर्षि धोंडे केशव कर्वे की भूमिका बताइये। 10
3. महिला शिक्षा में सावित्रीबाई फुले की भूमिका स्पष्ट करें।
अथवा
संविधान में महिला शिक्षा की अवधारणा का वर्णन करें। 10
4. महिला शिक्षा में विभिन्न आयोगों को परिभाषित करें तथा एक की व्याख्या करें।
अथवा
महिला शिक्षा में विकास के विभिन्न कार्यक्रमों की व्याख्या करें तथा एक का वर्णन करें। 10
5. लघु टिप्पणियाँ (कोई दो)
  - (1) आधुनिक भारत में महिलाओं की भूमिका।
  - (2) महात्मा फुले और महिला शिक्षा
  - (3) अधिनियम-14,15, (3)
  - (4) राष्ट्रीय महिला आयोग (एनसीडब्ल्यू-1990) 10

Principal

**ANSWER
SHEET**

SHEELADEVI B.Ed. COLLEGE OF EDUCATION

Wadi, Nagpur - 440023.

Exam. ....

* Name Utkarsha J. Dongre
 * Roll No. ....
 * Uni. Enrol.No. ....
 * Class B. Ed 4th sem
 * Subject school management
 * Date of Exam. 13/04/2024
 * Test No. ....

Q. No.	Marks
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	
	71 100

Signature of Invigilator

Singh
13/04/2024

Marks out of

Start answer from here*

Q. No.

1) शाळेचे व्यवस्थापन हा शाळेचे कार्याचा आधारभूत हिस्सा होय. शाळा ही समाजाने समानाकारिताने निर्माण केलेली एक शैक्षणिक संस्था होय. भावी पिढीला अद्ययावत समर्थ आणि संक्षम बनविण्यासाठी ज्ञानदान देणाऱ्या संस्थेची निर्मिती करण्यात आली आहे. हेच शाळाकार्याचे उद्दिष्ट आहे. शाळेचे कार्य यशस्वी आणि प्रभाषिणे पार पाडण्याकरिता व्यवस्थापन संघटन आणि प्रशासन या तीन बाबींचा अवलंब करावा लागतो.

SWOT म्हणजे

- S - Strength (बलस्थाने)
- W - Weakness (कमकुवतपणा)
- O - Opportunity (संधी)
- T - Threats (धोके)

राखादिया व्यक्तित्वे कार्य उच्चरूढ केले याचा लपशिम बलस्थाने / सामर्थ्य हेले. कमकुवतपणा म्हणजे राखादिया व्यक्तित्वा निचे खडारण्याची शक्ति समते.

1) कमकुवतपणा -

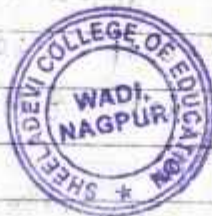
हा भाग आपणास ज्या क्षेत्रात सुधारणा करावयाची आहे त्या क्षेत्राचे परिक्षण करते.

- आपले नकारात्मक सवयी आणि गुण कोणते आहेत.
- आपल्यातील शिक्षण किंवा प्रशिक्षणाच्या कोणत्या सुधारणा करणे गरजेचे का आहे ?
- इतर लोक आपल्यातील दुर्बलता म्हणून काय पाहतात ?
- आपल्याला सर्वात जास्त कुशाची भिती वाटते किंवा कोणती गोष्ट टाळाविशी वाटते.

शाब्देय सुधारणेसाठी विशेषण -

सुमची गोष्ट केलेली, माहिती अंतर्दृष्टी आणि कुसमच्या आधारे प्राथम्य मिहावे.

सापनोंदणी किंवा खाजगी शाळा विधान क' 500 मध्ये सांगितले आहे.

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

आदर या लीन प्रमुख संघटनमक मुल्यांचे
जतन ल्यांच्याकडून झाले पाहिजे.

* सर्वस्पर्शी व व्यापक संकल्पना :-

अंपुठा गुठावली व्यवस्थापन ही स्व. सर्वस्पर्शी व व्यापक अशी संकल्पना आहे. ती व्यवहारालीन सर्व विभाग, सर्व प्रक्रिया व सर्व कार्ये अशी सर्व बाळांना लागू होते.

* ग्राहकांचे समाधान -

ग्राहक हाच व्यवसायाचा केंद्रबिंदु असल्याने ल्यांचे समाधान ही या प्रक्रियेत ग्राहकांचा अक्यास व संशोधन अभिप्रेत असते.

* उत्पादित वस्तुंचा दर्जा सुधारण्यासाठी प्रयत्न -
ग्राहकांची मागणी मुख्यतः

ल्यांच्या वस्तुप्रमाणे तसेच वस्तुंचा दर्जावरही अवलंबून असते. समग्र गुठावली व्यवस्थापनात वस्तुमध्ये दर्जामक सुधारण्यासाठी सतत प्रयत्न पाठिले जातात.

* तंत्रज्ञान बदल -

बदलत्या परिस्थितीमुळे उत्पादन तंत्रामध्ये बदल करणे व ल्यानुसार कामगारांना प्रशिक्षण, संदेशवहनात सुधारणा, व्यवस्थापनाची वर्तणुक साम कामगारांचे सुरंधारित काम, ग्राहकांच्या समाधानाबाबत निश्चित योजना इत्यादी विविध बाळांमध्ये बदल घडविणे.

आर या लीन प्रमुख संघटनत्मक मुद्द्यांचे
जलन त्यांच्याकडून झाले पाहिजे,

* सर्वस्पर्शी व व्यापक संकल्पना :-

अंपुठा गुठावत्ता व्यवस्थापन ही स्व. सर्वस्पर्शी व व्यापक अशी संकल्पना आहे. ती व्यवहारातील सर्व विभाग, सर्व प्रक्रिया व सर्व कार्ये अशी सर्व बाजूंना लागू होते.

* ग्राहकांचे समाधान -

ग्राहक हाच व्यवसायाचा केंद्रबिंदू असल्याने त्यांचे समाधान ही या प्रक्रियेत ग्राहकांचा अविनाश व संशोध्यन अभिप्रेत असते.

* उत्पादित वस्तूंचा दर्जा सुधारण्यासाठी प्रयत्न -
ग्राहकांची मागणी मुख्यतः

त्यांच्या गरजाप्रमाणे लक्ष्य वस्तूंचा दर्जा परती क्षमतेपुन असते. समग्र गुठावत्ता व्यवस्थापनात वस्तुमध्ये दर्जात्मक सुधारण्यासाठी सतत प्रयत्न पाठिले जातात.

* तंत्रज्ञान बदल -

बदलत्या परिस्थितीमुळे उत्पादन तंत्रामध्ये बदल करणे व त्यानुसार कामगारांना प्रशिक्षण, संदेशवहनात सुधारणा, व्यवस्थापनाची वर्तणूक ~~मात्र~~ कामगारांचे सुरक्षित काम, ग्राहकांच्या समाधानाबाबत निश्चित योजना इत्यादी विविध बाबतांमध्ये बदल घडविणे.

* गुणवत्ता प्रक्रिया :-
 संपूर्ण गुणवत्ता व्यवस्थापन एक सतत चालणारी प्रक्रिया आहे. या प्रक्रियेत संभाव्या त्रुटींचा शोध घेऊन त्यांच्या वारजा उत्तम उत्तमपणे कक्षा भागवता येतील हे समजावून घेण्याचा प्रयत्न केला जातो.

(6) * सततची सुधारणा :-
 संपूर्ण गुणवत्ता व्यवस्थापनाचे दुसरे महत्त्वाचे वैशिष्ट्ये आहे की त्याच वेळी व सेवांची गुणवत्ता व लिये वित्त यात सुधारणा व्हावी यासाठी सतत प्रयत्न केले जातात. कर्मचाऱ्यांना शिक्षण व प्रशिक्षण दिले जाते. व त्यानुसार कार्यवाही केली जाते.

* प्रतिबंधात्मक उपाययोजना :-
 गुणवत्ता सुधारणास अनुचित असे प्रयत्न केले जात असले तरी त्यामध्ये काही नसतुनिव हाताळ हे दोष किंवा त्यांची कारणे लक्षात घेऊन दुरु करण्यासाठी योग्य ती कृती कर यासाठी प्रतिबंधात्मक उपाययोजना करणे हे संपूर्ण गुणवत्ता व्यवस्थापनाचे महत्त्वाचे वैशिष्ट्ये होय.

* लोकाभिमुख प्रक्रिया :-
 वस्तु इतर सेवांची गुणवत्ता सुधारण्यासाठी लोकांचा किंवा संबंधित कर्मचाऱ्यांचा सहभाग अनिश्चय असावा यासाठी सांख्यिक.

3) प्रालिखित आत्मक उपयोजना -

गुणवत्ता सुधारण्यासाठी
सुनिश्चित असे प्रयत्न केले जात असले
लरी त्यामध्ये कधी अडथळे येतील. हे दोष
शिवाय त्यांची आणे लक्षात घेवून पुढे
कठिणता सोडून घ्यावी, यासाठी
प्रालिखित आत्मक उपयोजना करणे हे
संपूर्ण गुणवत्ता व्यवस्थापनाचे महत्त्वाचे
वेळीचे होय.

4) लोकाभिमुख प्रक्रिया -

गुणवत्ता सुधारण्यासाठी लोकांची शिवा
अंशित कर्मचाऱ्यांच्या सहभाग अतिशय
महत्त्वाचा असतो त्यासाठी वार्षिक
प्रामाणिकपणा, स्वयं नियंत्रण व क्षरांचा
आवर या तीन प्रमुख संघटनात्मक मुद्द्यांचे
जतन त्यांच्याकडून आले पाहिजे.

Principal
Sheeladevi College of Education
WADI, PUNJAPUR 410022

Q.3

- 1) जुगावला प्रक्रिया
- 2) सल्लावी सुधारणा
- 3) प्रतिबंधात्मक उपयोजना
- 4) लोकाभिमुख प्रक्रिया
- 5) सर्वस्पर्शी व व्यापक संकल्पना
- 6) ग्राहकांचे समाधान

1) जुगावला प्रक्रिया —

संपूर्ण जुगावला व्यवस्थापन ही एक सल्ला चालवारी जुगावला प्रक्रिया आहे. या प्रक्रियेत संभाव्य ग्राहकांना साधे व वेळीस त्यांच्या गरजा पूर्ण उत्तमपणे उभ्या आणवला येतात हे समजून घेण्याचा प्रयत्न केला.

2) सल्लावी सुधारणा —

संपूर्ण जुगावला व्यवस्थापनाचे दुसरे महत्त्वाचे वैशिष्ट्य असे की त्यात वस्तु व सेवेची जुगावला व तिचे विकरण यात सुधारणा घडविण्यासाठी सल्ला प्रयत्न केले जातात. कर्मचाऱ्यांना शिक्षण व प्रशिक्षण दिले जाते व त्यानुसार कार्यवाही केली जाते.

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023

Exam. ....

* Name _____
* Roll No. _____
* Uni. Enrol No. _____
* Class _____
* Subject _____
* Date of Exam. _____
* Test No. _____

Signature of Invigilator

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Marks out of

Start answer from here

Q. No.

स्वाध्याय आणि गृहकार्य वेळच्यावेळेवर करणे
अभ्यासाकडे लक्ष देणे. श्यादी. विद्यार्थ्यांची
प्रवृत्त्याची कल्पना आहे.

(२) शांतेय आदर्शाचे पालन करणे-

शांतेच्या आदर्शात राष्ट्रीय
मुख्य ध्येय, प्रार्थना, गणवेश, राष्ट्रीय
राष्ट्रीय पुढारी, शंभू, नेते यांची वचने,
सुभाषिते यांचा समावेश होतो. विद्यार्थ्यांनी
परिभ्रम सर्व बाबींचे पालन करण्यात मुख्य
कसून करता कामा नये. आपल्या शाळेत
विद्यार्थ्यांच्या भावना आत्मियतेच्या,
शांतेच्या वनवृत्ती सर्वांच्या मनामध्ये लक्षात
आणण्या भावना कशा प्रकारे निर्माण होत
पाहणे. विद्यार्थ्यांची सर्वस्व जबाबदारी

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

Q.4

५

शिक्षण प्रक्रियेचा खूबा केंद्रबिंदु म्हणजे विद्यार्थी होय. विद्यार्जन करणारा तो विद्यार्थी होय. विद्यार्थी म्हणजे विद्यार्थी इच्छा बाळगणारा आणि ज्ञानापाप्तीसाठी संकमळणारा अशा ह्या विद्यार्थ्यांची शास्त्रप्रति असणारी जबाबदारी शास्त्रीमफमाणे सांगता येते.

(1) शाळेचे नियम पाळणे.

शाळेचे नियमच, मुळाव

मुलांच्या शिक्षणपाननासाठी केलेले असतात. त्यामुळे नियमांचे पालन करणे हे विद्यार्थ्यांचे आद्यकर्तव्य म्हणता येईल. कोणतेही कार्य अशरबापणे पार पाडण्यासाठी नियमांचे पालन आवश्यक असते म्हणून नियमांचे पालन करणे ही विद्यार्थ्यांची पहिली जबाबदारी होय.

(2) मुख्याध्यापक व शिक्षकांच्या ठिकाणी आदरभाव पडिल्याच्या आशेप्रमाणेच मुख्याध्यापक, शिक्षक व शिक्षकाने कर्मचाऱ्यांच्या आशेचे पालन करणे, त्यांच्या सुचनेनुसार अध्ययनकार्य करणे, आपल्यावर जी जबाबदारी सोपविली असेल ती पूर्णपणे पार पाडणे इत्यादी बाबींची पूर्तता करणे हे शाळेमध्ये विद्यार्थ्यांचे कर्तव्य ठरते.

(3) अध्ययनकार्य चोख बनवणे

शाळेमध्ये शिक्षक आणि मुख्याध्यापक, जे शिकविले जायते

३) वेअ निर्णय न घेणे

(Not to take firm Decision)

व्यवस्थापक दुयम अहतावास अधिकार देण्याचे टाकलात. त्यामुळे ते अयशित असतात. त्यामुळे राखादे वेळी परिस्थिती बदलल्यास ते व्यता निर्णय देण्यास मागेपुढे पाहतात. म्हणजेच अंतीरणा निर्णय घेऊ शकत नाहीत. म्हणून दुयम अहतावाससुद्धा अधिकार देण्यात यावेत.

४) प्रेरणा व बक्षिसांचा अभाव

(Lack of motives and Rewards)

कोणतेही कार्य करव्याची व ते करून निर्णय देण्याची क्षमता दुयम अहतावात असली पाहिजे. त्यासाठी त्यांना प्रेरणा देऊन त्यांनी चांगले काम करावे व बक्षिसे देण्याची योजना असली पाहिजे. परंतु तसे नसल्यास असे कर्मचारी समापायुक्त काम करित नाहीत.

Principal

Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

४) उत्तर :-

व्यवस्थापनाचे संबंधित व्यक्तीकडे संस्थेची कामे सोपवून ही प्रभावीपणे करवून देणे आवश्यक असते. ही कामे करिते असताना मात्र त्यामध्ये कधी कधी अडथळे अथवा अचडणी निर्माण होत असतात. त्या वेळी त्यांच्यातील प्रभावाचे

- १) मार्गदर्शनाचा अभाव
- २) सर्वाधिकार स्वतःकडे
- ३) ठोस निर्णय न देणे
- ४) प्रेरणा व बक्षिसांचा अभाव
- ५) कार्याच्या गुंतागुतीला महत्त्व
- ६) सहकाऱ्यांचा जबाब काम
- ७) जबाबदारीची उदासिनता
- ८) इतरांवर अविश्वास

१) मार्गदर्शनाचा अभाव (Lack of guidance)

व्यवस्थापकांना कधी कधी त्यांच्या कामाची माहिती नसते. त्यामुळे ते वलरांना त्याबद्दल योग्य मार्गदर्शन देऊ शकत नाहीत. म्हणजेच मार्गदर्शनाचा अभाव जाणवतो. अशावेळी प्रतिक्रियात्मक अचडणी निर्माण होतात.

२) सर्वाधिकार स्वतःकडे (All powers vested in the manager)

काही व्यवस्थापक संस्थेचे सर्व अधिकार आपल्याकडे ठेवून आपल्याच हाती असावी या विचारांवरून ही व्यवस्थापनात

३) अधिकाराची राकलक्षता :-

व्याक्तिची अधिकारक्षता निश्चित अलावी लागते. अधिकार कसेविषयी संविद्याला असले तर विविध घटकांत संदर्भनिर्मिताच्या दृष्टी असतो. व अशा संघर्षातून कामावर विधायित परिणाम होऊ शकतो.

४) मार्गदर्शनाची राकलक्षी दिशा -

प्राप्तीसाठी मार्गदर्शनाची राकलक्षी दिशा आवश्यक आहे. ही मार्गदर्शनाची राकलक्षी दिशा अविद्यमानरूप असणे आवश्यक आहे.

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

Q.5

1) शाळा व्यवस्थापनाचे कार्य -

व्यवस्थापन परिणामकारक होण्यासाठी हेन्री फेयॉम यांनी सांगितलेली सल्ले सर्वव्यापी आहेत. या सल्ल्यांना व्यवस्थापनाचे नियम असेही संबोधण्यात येते. ही मुळातले व्यापकप्रमाणे सांगता येतात.

(१) कामाची योग्य प्रकारे विभागणी

(२) अधिकार व जबाबदारी

(३) अधिकाराची एकवाक्यता

(४) मार्गदर्शनाची एकदिसी दिशा

(५) शिस्त

(६) वैयक्तिक अथवा सामुहिक स्वार्थ यांमध्ये

(७) मोबदला

(८) केंद्रीकरण व विकेंद्रीकरण

(९) अधिकार साखळी

१०. सुव्यवस्था

१) कामाची योग्य प्रकारे विभागणी -

व्यवस्थापनात कमीतकमी वेळाला जास्तीतजास्त आणि चांगले काम होण्यासाठी कामाची विभागणी करताना व्यक्तित्वाच्या आवडीनिवडी, क्षमता, कौशल्ये, प्रशिक्षण अशा अनेक बाबींचा विचार करावा.

२) अधिकार व जबाबदारी -

"अधिकार म्हणजे दुसऱ्यांना हुकूम देणे, दुसऱ्यांकडून कामाच्या बाबतीत एकनिष्ठता अपेक्षिते, दुसऱ्यांच्या कामावर नियंत्रण ठेवणे व आवश्यक शिक्षण करणे"

5) संघटना TQM -

संघटनांना TQM मध्ये काय आणि त्यासाठी
संघटनांना कोणत्या कृत्तिका आवश्यकता
आहे यावरून कोणताही व्यापक ठरार
नाही, तथापि एक युनायटेड स्ट्रेटज नेट्की
प्रयत्नांचा आढावा घेतल्यास TQM मध्ये काय
जुंललेले आहे याची होवू शकते समज मिळते.

(4)

1980 च्या दशकात नोंदलेले हाती घेतलेल्या
TQM प्रयत्नातील प्रमुख संकल्पनांमध्ये हे
समाविष्ट आहे.

- गुणवत्ता आढावांच्या आवश्यकतेनुसार
परिभाषित केली जाते.
- गुणवत्ता सुधारण्याची थेट जबाबदारी
वर्गिष्ठ व्यवस्थापनाची आहे.
- वाढलेली गुणवत्ता पध्दतशीर विश्लेषण
आणी क्रमांका प्रक्रियेच्या सुधारणेमुळेच
येते.
- गुणवत्ता सुधारणा ही सततचा प्रयत्न
आहे आणि संपूर्ण संस्थेत केला जातो.

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

Q.5

३) शाळा व्यवस्थापनाची वैशिष्ट्ये -

- (1) लवचिकता
- (2) प्रगमनशीलता
- (3) गुणग्राहकता
- (4) सर्जनशीलता व प्रतिसादाचा विकास
- (5) स्थूल मूल्य
- (6) कार्यकुशलता
- (7) मानवी संबंधावर भर
- (8) लोकशाही मुल्यांची जपणूक
- (9) नियोजन

(1) लवचिकता :-

परिस्थितीनुसार कायदा बदल करणे म्हणजे लवचिकता होय. कामगारानुसार व बदलत्या परिस्थितीनुसार संपूर्ण व्यवस्थापनात आवश्यकतेनुसार भोज्य ले बदल करणे जरूरीचे आहे.

(2) प्रगमनशीलता -

ज्या समाजाकरिता शाळांची निर्मिती झाली तो समाज प्रगमनशील असल्याने व्यवस्थापन सुटका लक्षात घेऊन प्रगमनशील असावे हे ही गतिशील असावे.

Principal

Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

Wadi, Nagpur - 440023.

Exam. ....

Q. No.	Marks
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	

* Name Minkshi B. Fuke

* Roll No. ....

* Uni. Enrol No. ....

* Class B. ed 4th sem

* Subject School Management

* Date of Exam. ....

* Test No. ....

Marks out of

59
100

Signature of Invigilator

Signature
13/04/2024

Start answer from here*

Q. No.

प्र. 2

पर्यवेक्षण म्हणजे सहकाऱ्यांच्या कामकाजाचे
अद्ययावतपणे निरीक्षण करून त्यांच्या कामा-
तील गुण-दोष ओळखणे व त्या आधारा-
वर संबंधितांना मार्गदर्शन करणे होय.
शाळेच्या दृष्टी उंचावणे, अध्यापन - अध्याप-
नाच्या गुणवत्ता वाढवणे, सर्व मानवी
घटकांना नवी दृष्टी व प्रेरणा देणे
आणि शाळेच्या सर्व उपक्रमांतून जाणून
आवून घेणे संस्कारकाम वातावरण निर्माण
होणे यांचे उद्देश्य आहे. पर्यवेक्षण
शाळेच्या उच्च शिक्षण सांगता येतात. या
बाबत शाळेच्या भौतिक परिसराची
देखरेख, दुरुपस्था बाबत अध्यापन
कामांचे निरीक्षण, तसेच बाबत विद्यार्थ्या-
ंच्या प्रगतीवर लक्ष देणे आणि
यांच्या बाबत पालक व समाज
साथीसो संपर्क ठेवणे इत्यादी कार्ये
करावी लागतात. याद्वारे काम तर शाळेच्या
जीवनाची सर्वच क्षेत्रे पर्यवेक्षणाने
अंतर्भूत होतात.

आंतरिक पर्यवेक्षण :- मुख्याध्यापक
उपमुख्याध्यापक, शिक्षक व यांनी

क्षण करणे.

बाध पथवेक्षण :-

संपूर्ण शाळेच्या शैक्षणिक व अन्य बाबींचे सहकार्य तपासणी अधिकाऱ्यांनी पथवेक्षण करणे. बाध पथवेक्षणात संपूर्ण शाळेचे कामगार, दफ्तर, अध्यापन, अभ्यास-नुवती कार्यक्रम यांचे पथवेक्षण समाविष्ट असते.

उद्दिष्टे :-

1) आंतरिक पथवेक्षणाच्या उद्देशा शिक्कांसाठी अध्यापन व इतर कामासंबंधी मार्गदर्शन करणे त्यांच्या कामात सुधारणा घडून आणणे हा असतो.

2) बाध पथवेक्षणाने शाळा सहकारी नियमांनुसार चालली आहे किंवा नाही हे तपासणे व आवश्यक असल्यास माबाबतीत सूचना देणे.

3) बाध पथवेक्षणानुसार शाळेचे सर्व बाबतीत मार्गदर्शन करणे.

4) शिक्षकांच्या चांगल्या उपक्रमांचे रसदाहण करणे व चांगल्या उपक्रमांचा प्रसार करणे.

पथवेक्षणकामे पथवेक्षणाने सुधारणा करण्यासाठी तंत्रे :-

सध्याच्या पथवेक्षण प्रक्रियेत पुढील सुधारणा करणे आवश्यक आहे या सर्व सुधारणा बाध पथवेक्षण बाबत आहेत.

शाळेची वारकाईने तपासणी करावी. ही तपासणी सरकारी अधिकारी व तज्ज्ञांचे पॅनल यांनी करावी. मुख्या-ध्यापकांनी पॅनलच्या मदतीसाठी तीन व्यक्तींची नेमणूक करावी.

② तपासणी अधिकार्यांनी प्रत्येक शाळेसाठी कुमीत कुमी तीन दिवसांच्या वेळ राखून ठेवावा - म्हणजे त्यांना शाळेच्या समसयांची सेवाधितां बरोबर चर्चा करण्यास वेळ मिळू शकेल.

③ तपासणी अधिकार्यांची टिका सुध्दा-शात्मक असावी.

④ तपासणी अधिकार्यांनी शिक्षकांच्या व्यक्तीवाच्या आदर ठेवावा व (मौख्यातील) कुण हुरावे व त्रुटिक पर परागत क्षेत्र शिक्षकांच्या माथी भारणाच्या प्रयत्न करून घ्या.

⑤ दृष्टिकोनांनुसार पर्यवेक्षणाचे तीन प्रकार पडतात.

① सुध्दाशात्मक पर्यवेक्षण - या प्रकारात शून्य दोष निदर्शनास धर असाता.

② प्रातःवेष्टात्मक पर्यवेक्षण - या प्रकारात दोष निमीन होऊ नये म्हणून कार्य करावयाचे माध्यमांमार्गीपरीने असता.

③ शृजनात्मक पर्यवेक्षण - या प्रकारात त्रुटि - दोषांची निमित्ता करून शिक्षकांला स्वयं त्रुटि स्वावलंबी व उत्साही बनविण्याच्या दृष्टीने मार्गीपरीने केले जाते - यापेक्षा शृजनात्मक पर्यवेक्षण हे सर्वात उत्कृष्ट प्रकारचे पर्यवेक्षण होय.

प्र. 1

व्यवस्थापनाची मुलतत्वे सर्व क्षेत्रास लागू होतात. ती ज्या क्षेत्राच्या संदर्भात लागू केली जातात तेव्हा त्यास त्या विशिष्ट क्षेत्राचे व्यवस्थापन असं म्हटले जाते. उदाहरणार्थ ही तत्वे जेव्हा विशिष्ट उद्दामाग धंद्याच्या संदर्भात असतात तेव्हा त्यास त्या उद्दामाग धंद्याचे व्यवस्थापन म्हटले जाते. आरोग्य सेवेचे व्यवस्थापन, कारखान्याचे व्यवस्थापन, दारुलय व्यवस्थापन ही अन्म उदाहरणे होत. यान्वयाने व्यवस्थापनाचा तत्वे जेव्हा शिक्षण क्षेत्रास लागू केले जातात तेव्हा ते शैक्षणिक व्यवस्थापन होते. शालेय स्तरावरही तत्वे लागू केली जातात. तेव्हा ते शालेय व्यवस्थापन होत.

(6)

इतर व्यवस्थापनप्रमाणेच शैक्षणिक व्यवस्थापनाचे विविध स्तरे आहेत. उच्च स्तरीय शैक्षणिक व्यवस्थापन केवळ सरकार व राज्य सरकारच्या स्तरावर केले जाते. माध्यम शैक्षणिक धोरण ठरवणे, साधनसामग्रीची जुळवा-जुळव इत्यादी बाबी जास्त भूतात. यानंतर मध्यम स्तरावरील व्यवस्थापन म्हणजे विविध स्तरकारी खाती व संस्था यांच्याकडे कार्य वाढवून समावेश होतो. यानंतर कॉलेज स्तरावरील शैक्षणिक व्यवस्थापनाची

प्रशासनीय व्यवस्थापन जास्त समावेश
होता. व्यवस्थापन कोणत्याही
स्तरीवरील असो असो व्यवस्थाप-
नाची तसे लागू असतात.

व्यवस्थापनाच्या व्याख्या :-

करून घ्याशी याचावे काम
असता. व्यवस्थापनाच्या संबंध
निर्माण व त्यात साधनांच्या
फतोना मार्गदर्शन करणे या
आवता व्यवस्थापन केली भूत
शाली असते.

6

शाली व्यवस्थापनाचे गुण व
लक्षणे :-

1) चांगले व्यवस्थापन लोकशाही
शैलीनुसार चालते.

2) चांगल्या व्यवस्थापनात व्यवस्थाप-
नाची उद्देशे दिले सर्व सम्मतीने
हसतात.

3) चांगल्या व्यवस्थापनात कर्मचारी
प्रारित असतात.

4) चांगल्या व्यवस्थापनात चांगले
काम इतरांच्या कामाच्यानी
पारितोषिके जातात.

5) चांगल्या व्यवस्थापनात कर्मचा-
-यांना स्वतंत्रता, उभारता इ.र.
करण्याची शक्ति जाते.

6) चांगल्या व्यवस्थापनात संस्था-
गत वातावरण

चाथोना सेवोमिगत प्रशिक्षणाची
असते.

8) कमचाथोना स्वताच्या विकारत
अवयुक्त वाव मिळता.

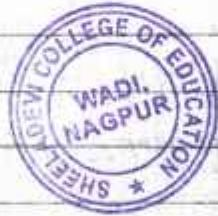
9) संपूर्ण सुसंपूर्ण असते.

10) सर्व काम निमानपूर्वक
वकल्पित वृत्ती केली जातात.

11) सर्व कामांचे मुख्यमापन करणे
च्यानुसार बदल केले जातात.

12) प्रशासनात अव्यक्तता असते.

13) चांगल्या व्यवस्थापनाचे
कारक व सहाय्यकारी विकारी करणे
केलेले आहे.

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023

① शाळा व्यवस्थापनाचे कार्ये-

म-5

①

शाळेमध्ये उद्दिष्टांचे साध्य करण्यासाठी
आर्थिक साधनसामग्री व मानवी
साधनांचा जास्तीत जास्त परिणाम-
कारक उपयोग होईल अशा अद्ययत्न
व अध्यापनविषयक अनुसृत कामक्रमांक
मानवी शक्तींचा विकसन प्रभावीपणे
प्रवर्तित करण्याची प्रक्रिया म्हणजे
शाळेमध्ये व्यवस्थापनाची कार्ये होय.

②

शाळेमध्ये व्यवस्थापनाच्या प्रक्रियेत
निर्माण, संरक्षण, समन्वय, निरीक्षण,
अंमलबजावणी, नियंत्रण व मुख्य-
भाषण या प्रमुख धरकांच्या

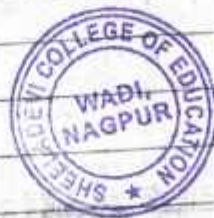
③

समावेश होतो. याशिवाय या
प्रक्रियेमध्ये संप्रेषण, निर्णय, प्रेरणा
कामपेक्षा या क्रिया अंतर्भूत
आहेत. याद्वारे वरील क्रियांचे
दुरुस्तीकरण म्हणजेच शाळेमध्ये
व्यवस्थापन होय. शाळेमध्ये व्यवस्था-

④

पन हा शाळेमध्ये कार्याची आरंभविंदू
होय. शाळेमध्ये कामाची सुरुवात
शाळेमध्ये व्यवस्थापनापासून होते.
शाळेमध्ये योग्यतेने कार्ये
वाढत्याच आणि सर्वसामान्य स्वरू-
पाचे नियंत्रण शाळेमध्ये अकारभारक
रूपाने उच्चधर्माचे पेशेने वाढत्या
करण्याची योजना तयार करण्याचे
काम म्हणजे व्यवस्थापनाचे कार्य
होय. विद्यार्थ्यांच्या प्रतिलिपि मध्ये
अनुक्रमण करणे, करिता काही
समान वैचारिकता, भावनिष्ठा,
कल्पकता असल्यास व्यवस्थापनाचे कार्य

कामील खुशवात करत.
 शाळेच्या मुख्याध्यापक हा
 व्यवस्थापक मंडळ आणि शाळीय
 प्रशासन यामधील दुवा असतो.
 शाळेच्या शिक्षणाचे काम हे शाळेच्या
 व मुख्याध्यापक यांचे असते.
 शाळेच्यातून असे म्हणता येईल
 की, शाळेच्या सारभासात लगेच
 शाळेच्या सोयीसाठी आणि शाळेच्या
 प्रशासकीय सामान्य स्वतःच्या
 कामे करणे हाच खरा शाळेच्या
 व्यवस्थापकाचा अर्थ आहे.
 समान आणि शाळेच्या विकासाच्या
 दृष्टीने आणि शाळेच्या उद्दीष्टां-
 नुसार शाळेच्या संचालन आणि
 संवर्धन करणे हेच खरे व्यवस्था-
 पकाचे कार्य आहे. शिक्षक व शिष्य
 यांच्या उद्दीष्टां अधिक यशस्वी
 शीतीने साध्य करणे हे शाळेच्या
 माधुनिक व्यवस्थापनशास्त्राच्या
 अन्वयेतून करणे आवश्यक
 आहे.

Principal
 Sheeladevi College of Education
 Wadi, Nagpur-440023.

Exam. ....

* Name Minakshini Fuke

* Roll No. ....

* Uni. Enrol No. ....

* Class ....

* Subject ....

* Date of Exam. ....

* Test No. ....

Marks out of

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	

Start answer from here*

No.

b)

शालेच्या प्रारंभासाठी शालेच्या अंमलनि
व वाढीसाठी - सवलती आणि

शालेच्या प्रगती आणि शालेच्या
स्वरूपाची काळजी करणे ही व्यवस्था-
पनाच्या अर्थ आहे. तसेच समाज
आणि शाळाच्या विकासाच्या उद्दिष्टां-
नुसार शालेच्या सुचालन व सुवर्धन
करणे हे उद्दिष्ट्ये सांगता येईल.

6

व्यवस्थापनाच्या अर्थ आहे - तसेच
समाज आणि शाळाच्या विकासाच्या
उद्दिष्ट्यांनुसार शालेच्या सुचालन व
सुवर्धन करणे हे उद्दिष्ट्ये सांगता
येईल. व्यवस्थापनातून उदर-याचना
काम करून देणे ही कला व
कार्यक्षमते आत्मसात करणे लक्षात.

शाळा सुविधासोबत मुख्यत्वेकरून
समावेश होतो. तो योग्य रीतीने
वापरून आपले उद्दिष्ट्ये पूर्ण करणे
ही वाढी व्यवस्थापनात समाहित
आहे. तसेच शाळातून व्यवस्था-
पनात स्वयंशिक्षण व यंत्रणेची कार्यक्षम
आणि सुवर्धन करणे हे उद्दिष्ट्ये

उत्कृष्ट व्यवस्थापन ही सेवा
दुनी भूल अशा व्यवस्थाप
माली वीहीलय

① लवचिकता :-

परिस्थितीनुसार कार्य
बदल करणे म्हणजे 'लवचिकता'
होय. कालानुसार व बदलत्या
परिस्थितीनुसार सेवेची व्यवस्थापन
अवश्यकतानुसार योग्य लवचिक
करणे जास्तच आहे. साम्यबुद्ध
व्यवस्थापन प्रशासकीय प्रक्रम
वाद्या निमूण करत.

② प्रामाण्यशीलता :-

समाप्ताकारित
शाळाची निर्मिती शाली लव
समान प्रामाण्यशील अवस्थापन
व्यवस्थापन सुद्धा लवचिक
प्रकारच असावयाचे हे
म्हणजे व्यवस्थापन हे वास्तविक
असावे.

③ गुणग्राहकता :-

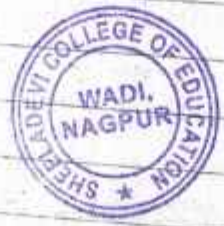
व्यवस्थापकामध्ये
इतरांचे गुण ग्रहण करणाऱ्या
क्षमता असले तर ते उच्च
व्यवस्थापन समजले जाते. इतर
शाळा अथवा संस्थांमधील योग्य
कार्यक्रम, अवस्थापन पाहणी
अथवा संपनात्मक उपक्रम
राबविले जात.

अशा प्रकारे वरील सर्व
बाबी या संस्थांमध्ये लवचिक
असावे.

येकंद्री प्रमुख शर्म्या मुने सध्याच्या
 पुणेवेधनात खालील लीट आठवून
 येतात.

- ① शालय तपासणी व पर्यवेक्षण
 ही वरवरची आहेत.
- ② तपासणी अधिकारी शालयेत
 तपासणी करून घ्यावे.
- ③ जा सोडा वेळ शालय तपासणी
 अधिकारी शाकेन देवात घ्यातील
 वरवरची वेळ मिळत नाहीत वारीची
 तपासणी अधिकारी शाकेन देवात
 घ्यातील वरवरची वेळ मिळता.
- ④ तपासणी अधिकारी-यांचे अनेक
 शाकेन्या तपासणीचे काम संप-
 विलेले असत. घास्यावर कामाच्या
 नांग जास्त असता.
- ⑤ तपासणी अधिकारी-यांचे प्रशास-
 नीय व पर्यवेक्षण संबंधी सुन्दीही
 कामाची जबाबदारी असते.
- ⑥ तपासणी अधिकारी-यांच्या दुर्लक्षित
 वष शाकेन्या असता - घ्याच्या
 दुर्लक्षितेन मुलांकडून घ्याच्या
 सोप्या मार्गदर्शन करण्याचा
 तपासतो.

Principal
 Sheeladevi College of Education
 Wadi, Nagpur-440023.

SHEELADEVI B.Ed. COLLEGE OF EDUCATION

Wadi, Nagpur - 440023.

Exam. ....

* Name Rajashri N. Nikode

* Roll No. ....

* Uni. Enrol No. ....

* Class B.Ed 2nd year (fourth sem)

* Subject School Management

* Date of Exam. 13/04/2024

* Test No. .... Marks out of

Q.No.	Marks
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	

Signature of Invigilator

S. Nikode
13/04/2024

Start answer from here*

Q No.

उत्तर-9)

व्यवस्थापनाची मूलतः सर्व क्षेत्रास लागू होतात. ती ज्या क्षेत्रांच्या संदर्भात लागू केली जातात तेव्हा त्यास त्या विशिष्ट क्षेत्राचे व्यवस्थापन असे म्हटले जाते. उदाहरणार्थ ही तःजे जेव्हा विशिष्ट उद्योगांमधील संदर्भात असतात तेव्हा त्यास त्या उद्योगांमधील व्यवस्थापन म्हटले जाते. उदा. ही तःजे जेव्हा विशिष्ट आरोग्य सेवेचे व्यवस्थापन, कारखान्याचे व्यवस्थापन, हॉटेलाचे व्यवस्थापन ही अन्य उदाहरणे होत. याच न्यायाने व्यवस्थापनाची तःजे जेव्हा शिक्षण क्षेत्रास लागू केली जातात तेव्हा ते शैक्षणिक व्यवस्थापन होत. शालेय स्तरावर ही तःजे लागू केली जातात, तेव्हा ते शालेय व्यवस्थापन होते.

5

उत्तर व्यवस्थापनाचे शैक्षणिक व्यवस्थापनाचे विविध स्तर आहेत. उच्च स्तरीय शैक्षणिक व्यवस्थापन केंद्र सरकार व राज्य सरकारच्या स्तरावर केले जाते. गांधारी शैक्षणिक क्षेत्रावर विविध काळाने -

कार्यवाहीचा समावेश होते. शान्तर
 कनिष्ठ स्तरावरील शैक्षणिक
 व्यवस्थापनाची पावी येते. यामध्ये
 शान्तर कंत्राट सरकारी दाराणा
 प्रत्यक्ष कार्यवाही केली जाते. यामध्ये
 प्रशासनीय तत्वांचा जास्त समावेश
 होतो. व्यवस्थापन कोठ्याही सुतो-
 वरील असो त्यास व्यवस्थापनाची
 तत्व लागू असतात.

व्यवस्थापनाच्या व्याख्या

१) मॅकफार्लंड डाल्टन इ - संघटित
 प्रयत्नांच्या मुळाशी असलेली मूलभूत
 एकात्मक व चालित रचना म्हणजे
 व्यवस्थापन होय.

(6)

२) ड. राबर्ट्स एल. ब्रेच - एखादे काम
 करवून घेण्याची व्यवस्थापनाची संबंध
 असता. एखाद्या व्यवसायाचे नियोजन
 व त्यात चालणाऱ्या कृतींना मार्गदर्शन
 करणे या शी संबंधित व्यवस्थापन केंद्रित
 झालेले असते.

शान्तर व्यवस्थापनाचे गुण
 आणि तरे

१) चांगले व्यवस्थापन लोकशाही शैली
 नुसार चालते.

२) चांगल्या व्यवस्थापनात व्यवस्थापनाची

- ४) चांगल्या व्यवस्थापनात - चांगले काम करणाऱ्या कर्मचाऱ्यांना कारितोषीके दिली जातात.
- ५) व्यवस्थापनात कर्मचाऱ्यांना स्वतःतील कमतरता दूर करण्याची संधी दिली जाते.
- ६) व्यवस्थापनात कर्मचाऱ्यांच्या सेवांतर्गत प्रशिक्षणाची गरज असते.
- ७) चांगल्या व्यवस्थापनातील संस्थागत वातावरण स्वास्थ्यपूर्ण असते.
- ८) कर्मचाऱ्यांना स्वतःचा विकास करण्यास वाक मिळते.
- ९) अपेक्षा सुस्पष्ट असते.
- १०) सर्व कामे नियोजनपूर्वक वेळेच्या वेळी केली जातात.

अशाप्रकारे बालेथ व्यवस्थापन सुधारण्यासाठी SWOT विश्लेषणाचा वापर आणणे त्याचे गुणद्वे तोंटे स्पष्ट होतात.

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

प्रश्न - २

उत्तर - १)

"शालीय पर्यवेक्षण म्हणजे शाळा व शिक्षकांच्या कामकाजाचे अभ्यासपूर्वक निरीक्षण करून त्यांच्या कार्यतीनि सुधारणे व त्या आधारावर संबंधितांना मार्गदर्शन करणे होय." प्रस्तुत मजकुरात तपासणी (Inspection) व पर्यवेक्षण हे दोन शब्द समानार्थी म्हणून वापरले आहेत पर्यवेक्षणाचे दोन प्रकार आहेत.

आंतरिक पर्यवेक्षण - मुख्याध्यापक, उपमुख्याध्यापक, पर्यवेक्षक यांनी नेमकेले सेवाजिल्हा शिक्षक यांनी शिक्षकांच्या अध्यापन कार्याचे पर्यवेक्षण करणे.

6

बाह्य पर्यवेक्षण - संपूर्ण जिल्ह्याच्या शैक्षणिक व अन्य बाबींचे सरकारी तपासणी अधिकाऱ्यांनी पर्यवेक्षण करणे. बाह्य पर्यवेक्षणात संपूर्ण जिल्ह्याचे काम दफ्तरे, अध्यापन, अभ्यासानुवर्ती कार्ये यांचे पर्यवेक्षण समाविष्ट असते.

पर्यवेक्षणाची उद्दिष्टे

१) आंतरिक पर्यवेक्षणाचा उद्देश शिक्षक अध्यापन व इतर कामासंबंधी मार्गदर्शन करून त्यांच्या कामात सुधारणा घडवून आणणे हा असतो.

२)

बाह्य पर्यवेक्षणात

Original

३) बाह्य पर्यवेक्षणानुसार शाखेस-सर्व बाबतीत मागदर्शन करणे.

४) शिक्षकांच्या चांगल्या उपक्रमांचे स्मरण करणे व चांगल्या उपक्रमांचा प्रसार करणे.

पर्यवेक्षकाने पर्यवेक्षणात सुधारणा करण्यासाठी वापरलेली विविध तंत्रे.

सहाय्याच्या पर्यवेक्षण प्रक्रियेत पुढील सुधारणा करणे आवश्यक आहे. या सर्व सुधारणा बाह्य पर्यवेक्षणाबाबत आहेत.

मुंबलीसार आयोगाच्या मते -

१) दर तीन वर्षांनी प्रत्येक शाखेची वारकाईने तपासणी करावी. ही तपासणी सरकारी अधिकारी व तज्ज्ञांचे पॅनल योनीत करावी. मुख्याध्यापकांनी पॅनलच्या मदती-साठी तीन व्यक्तींची नेमणूक करावी.

२) तपासणी आधिकाऱ्यांनी प्रत्येक शाखेसाठी कमीत कमी तीन दिवसांच्या वेळ राखून ठेवावा. म्हणजे त्यांना शाखेच्या समस्यांची संबंधितांबरोबर चर्चा करण्यास वेळ मिळू शकेल.

३) तपासणी आधिकाऱ्यांची हीका सुधारात्मक असावी.

४) तपासणी आधिकाऱ्यांनी शिक्षकांच्या

परंपरागत तंत्रे शिक्षकांच्या मागीर
मागण्याचा प्रयत्न करणे याशिवाय

- ५) पर्यवेक्षणाने दृष्टिकोनानुसार तीन
प्रकार पडतात. (१) सुधारात्मक पर्यवेक्षण
या प्रकारात दोष किंवा दोषांमागे शर असत
(२) प्रतिबंधात्मक पर्यवेक्षण - या प्रकारात
दोष निर्माण होऊ नये म्हणून काय
करावयाचे याचे मार्गदर्शन असते.
(३) सृजनात्मक पर्यवेक्षण - या प्रकारात
गुण - दोषांची चिकित्सा करून
शिक्षकांस स्वयं-पूर्ण, स्वावलंबी व
उत्साही बनविण्याच्या दृष्टीने मार्गदर्श-
न देणे हे जाते. याचे सृजना-
त्मक पर्यवेक्षण हे सर्वात उत्कृष्ट
प्रकारचे पर्यवेक्षण होय.

अशाप्रकारे पर्यवेक्षणाची
अदृष्टे आणि सुधारणा करण्यासठी
वापरलेली विविध तंत्रे आहेत.

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

प्र. ५

अंतर - c) शालेय व्यवहारातील शाळा व्यवस्थापनाची
 अंतर - b) प्रभावी शाळा व्यवस्थापनाची वैशिष्ट्ये
 शाळेच्या प्रारंभासाठी शाळेच्या
 अंतर्गत व बाह्य सौर - सवलती आणि
 शाळेची प्रगती याकरिता सामान्य स्वरूपाची
 कामे करणे हा व्यवस्थापनाचा अर्थ आहे.
 तसेच समाज आणि शाळांच्या विकासाच्या
 अद्विष्टानुसार शाळेचे संचालन व संवर्धन
 करणे हे अद्विष्ट सांगता येईल. व्यवस्थाप-
 नांतर्गत दुसऱ्याकडून कामे करवून घेणे ही
 कला व कौशल्ये आत्मसात करवी लागताना
 यात अधिकशाचा मुख्यत्वेकरून समावेश होतो.
 तो योग्य रीतीने वापरून आपले अद्विष्ट
 पूर्ण करणे ही शाळा व्यवस्थापनात समाविष्ट
 आहे. तसेच शासकतय व्यवस्थापनात
 स्वयंसेवक, वेळोवेळी काटकसर आणि
 सेवकांच्या सहकाऱ्यांच्या अपेक्षा अशा
 वागणूक आणि नियोजन असेल तर
 शासन अद्विष्ट व्यवस्थापन ही अशा
 पंथा येईल अशा व्यवस्थापनाची शालेय-
 प्रमाणे वैशिष्ट्ये आहेत.

6

३) लवचिकता

परिस्थितीनुसार कार्यरत बदल
 करणे म्हणजे लवचिकता होय. काल-
 मानानुसार व बदलत्या परिस्थितीनुसार
 - माणानुसार व बदलत्या परिस्थितीनुसार
 संपूर्ण व्यवस्थापनात आवश्यकतेनुसार
 योग्य ते बदल करणे जरूरीचे आहे.
 कान्येवद व्यवस्थापन प्रदानात्मक प्रक्रियेत
 बाधा निर्माण करणे सवकांच्या
 हिताच्या दृष्टीने अद्विष्टानुसार होत असेल
 तर परिवर्तन करणे आवश्यक आहे.

२) प्रगमनशीलता -

ज्या समाजाकरिता शाळांची निर्मिती झाली ती समाज प्रगमनशील अस्तव्यास आवश्यकता बुद्ध्या लक्षात घेऊन प्रगमनशील अस्तव्यास हे गतिशील अस्तव्यास

३) गुणग्राहकता - व्यवस्थापकामध्ये इतके गुण ग्राहक करवण्याची क्षमता असलेली तर उच्च व्यवस्थापन कामे जाते. इतर शाळा अथवा संस्था-मधील व्यांगल कार्यक्रम अध्यापन पद्धती अथवा अर्जनात्मक उपक्रम राबविले जात असतील तर मुख्याध्यापकांनी अथवा शाळा संस्थापकांनी त्यांच्या अवलंब क्वचितः त्या शाळेमध्ये करणे सर्वांच्या हिताचे ठरेल.

४) खंबीर नेतृत्व - चांगल्या व्यवस्थापनासाठी नेतृत्व हे खंबीर अस्तव्यास पाहिजे. उच्च नेतृत्वामुळे प्रशासनात व्यवस्थापनाचे अडिदष्टपुती लोक शकते.

५) कार्यकुशलता - व्यवस्थापक आणि व्यवस्थापनाच्या आस्थापनेतील प्रत्येक व्यक्तीच्या अंगी कार्यकुशलता असणे पाहिजे. अशी कार्यकुशलता सर्वांच्या ठिकाणी अस्तव्यास सर्वांच्या सहकार्यात व संयुक्तिक प्रयत्नात ही कार्यकुशलता अडिदष्टपुती करवण्यास

Exam. ....

* Name Rajwari N. Nikode

* Roll No. _____

* Uni. Enrol No. _____

* Class _____

* Subject _____

* Date of Exam. _____

* Test No. _____

Marks out of

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	

Start answer from here*

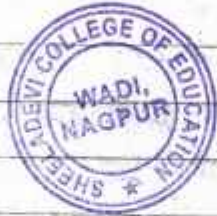
- २- व) स्वेकडरी एज्युकेशनच्या मते
व्यवस्थापनाच्या पर्यवेक्षणाला खालील तारे
आढळून येतात -
- १) खालील तपासणी (Inspection) व पर्यवेक्षण
(हे दोन्ही अवलंबूनच समानार्थी शब्द म्हणून
वापरले जातात.) ही करवली असते.
- २) तपासणी अधिकारी खालील तपासणीत
पुरेसा वेळ देत नाहीत.
- ३) जो थोडा वेळ खालील तपासणी अधिकारी
शाळेत देतात त्यातील धरायसा वेळ
नित्य अभिमानिक बाबींची तपासणी करण्यात
खर्च करतात.
- ४) तपासणी अधिकाऱ्यांकडे अनेक शाळांच्या
तपासणीचे काम सोपविलेले असते. त्यांच्या
वेळ कामाचा तोंड जास्त असतो. त्यामुळे
त्यांचा परिणाम कामाच्या गुणवत्तेवर पडतो.
- ५) तपासणी अधिकाऱ्यांवर प्रशासकीय व
पर्यवेक्षण संबंधी दोन्हीही कामांची जबाबदारी
असते.

७) बहुसंख्य लपासणी आधिकाऱ्यां
दृष्टिकोन दोष काढण्याचा असतो
त्याचा दृष्टिकोन शुभग्राहकतेचा
योग्य भावद्वारे करण्याचा नसतो

(k)

अब्राहम खान शालेतील सध्या
पर्यवेक्षणार्थ तार आहे.

Principal

Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

SHEELADEVI B.Ed. COLLEGE OF EDUCATION

Wadi, Nagpur - 440023.

Exam. ....

Q. No.	Marks
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	
<div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; width: 60px; height: 60px; display: flex; align-items: center; justify-content: center; margin: auto;"> 69 / 100 </div>	

* Name Harshali G. Chopale
 * Roll No. _____
 * Uni. Enrol No. _____
 * Class B.ed 2nd Iv Sem
 * Subject School management
 * Date of Exam. 13/04/2024
 * Test No. _____

Marks out of _____

Signature of candidate
Harshali G. Chopale
 13/04/2024

Start answer from here*

Q. No.

que 1

Ans A SWOT analysis for school is a tool that can provide prompts to the governel's, managment teachers and staff involved in the analysis of what is effective and less effective in the school system and procedure. of used in preparation for a plan of some form (that are could be the audit, assessment, quality).

In fact a SWOT can be used for any planning or analysis activity which could impacts future finance planning and managements decisions of the schools establishments.

SWOT analysis is a guideline

Merits :-

It helps to the knowing the past present and future so that by using the past and current data, plans can be checked out.

SWOT analysis provides informations that helps in synchronizing the firms resources and capabilities with the competitive environments in which the company operates. However, it has its advantages and disadvantages. While SWOT analysis provides a comprehensive view of the business and helps prioritise goals and objectives, it can be subjective, oversimplify complex issues and not provide solutions.

Strength - Factors that are likely to have positive effects on or be an enabler to achieving the school objectives.

Merits :-

It helps to the knowing the past present and future so that by using the past and current data, plans can be chalked out.

(6) SWOT analysis provides informations that helps in synchronizing the firms resources and capabilities with the competitive environments in which the company operates. However, it has its advantages and disadvantages. While SWOT analysis provides a comprehensive view of the business and helps prioritise goals and objectives, it can be subjective, oversimplify complex issues need prioritization and not provides solutions.

Strength - Factors that are likely to have positive effects on or be an enabler to achieving the school objectives.

Principal

Weakness :- Factors that are likely to have negative effect on achieving the school objectives.

Opportunities → External factors that are likely to have a positive effects on achieving or exceeding the school objectives or goals not previously considered.

Threats → External factors and conditions that are likely to have negative consequences or achievements.

(4)

Demerits

Some SWOT analysis uses oversimplify the amount of data used for describing its easy to use for to use in sufficient data.

The risk of capturing too much data may lead to paralysis by analysis the data used may be based on assumptions that later prove to be unfounded

* may tend to persuade organisations to compile lists rather than think about what is actually important

Weakness :- Factors that are likely to have negative effect on achieving the school objectives.

Opportunities → External factors that are likely to have a positive effects on achieving or exceeding the school objectives or goals not previously considered.

Threats → External factors and conditions that are likely to have negative ~~redundant~~ or an achievements.

(4)

Demerits

Some SWOT analysis uses oversimplify the amount of data used for describing its easy to use for to use insufficient data.

The risk of capturing too much data may lead to paralysis by analysis the data used may be based on assumptions that later prove to be unfounded

* may tend to persuade organisations to compile lists rather than think about what is actually important in achieving

* Presents lists uncritically and without clear prioritisation so that for example weak opportunities may appeal to balance strong threats.

* Usually a simple list and critically presented. Stop an organization from performing at its optimum level, they are created where the business needs to improve to remain competitive high levels.

SWOT analysis may be limited because it doesn't prioritize issues.

② It doesn't provide solutions or offer alternative decisions.

③ it can generate too many ideas but does not help in choosing which one is best.

④ it can produce a lot of information, but not all of it is useful.

que 2

Ans Total Quality Management (TQM)

Total quality refers not only to the products but also to the way the product is made as well as presented to the customers. Total quality asked for customer orientation, process orientation, people management and leadership. All these are continuous process.

(5)

TQM → TQM is a people driven process its involve change in peoples attitudes primarily in addition, its deals with process orientation and continuous improvement and authority of the people involved in the using process of production asks peoples to continuously look for new asks ways the adapt to the changing environment it is continuous look for new ways to adapt to the changing environments. It is continuous

Implication → Implicatory

in school managements TQM encourages people to educate and develop themselves to work in teams to think for themselves and believes that things can be continually improved. Continuous improvement and learning should be an integral part of a whole system and its process.

TQM can have a beneficial effect on employee and organisational development by having all employees focus on quality management and continuous improvement. Companies can establish and uphold cultural values that create long term success for both customers and the organisations.

Total quality management education (TQM)

It can help school districts symmetrically bring change. Its holistic approach creates system

* Its tools Improving Communi-
cations with the faculty staff
and students and among
Faculty.

* focussing on training of key
functionaries including student-
-nubs it need uts.

* Improving capacity utilization
- and improving internal
of resources.

* Preparing long term plan
based on the.

(5)

* making periodic surveys
of stakeholders to measure
Satisfactory level.

* making periodic surveys of
stakeholders to measure
Satisfied level.

* instituting reward and
recognizing system.

* Developing habits of con-
-tinuous improvements and
problems solving process.

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

C]

que 3

Any Criteria of quality assurance
in school.

Quality assurance means
Sure that education program-
mes meet our standards and
that risks are managed
effectively.

quality concerns in education

(5) The aims of education the
currents needs and aspirati-
on of a society as well as
its clinging values and
immediated concerns of a
community as well as broad
human ideals locating the term
quality as meeting exceeding
and delighting customers
-needs and dealing with
recognitions that needs and
desires will change over time.

quality in education
includes a concern quality
education means (im

proving the quality educati
ons means life in all its dim-
ensions for the parents and
students. quality education
means of life all its

		Q. No.	Marks
Exam. _____		1	
* Name _____		2	
* Roll No. _____		3	
* Uni. Enrol No. _____		4	
Signature of Invigilator _____		5	
* Class _____		6	
* Subject _____		7	
* Date of Exam. _____		8	
* Test No. _____		9	
		10	
		Marks out of _____	

Signature
13/04/2024

Start answer from here*

No.

for the parents and students quality education means with references to education quality is a relative term and hard to define and even more difficult to measure that is why educationalist school educational policy makers and administrations do not come to same conclusions while parenting aspirations for the education are being by endemic poverty and unequal social relations and by lack of adequate provision of schooling of evaluable quality.

Principal
Shaeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

d] Ans := The four things are
fundamental in effective
classroom management context

- ① Know what you want and what you don't want.
- ② Show and tell your students what you want.
- ③ When you get what you want, acknowledge it.
- ④ When you get something else, act quickly and appropriately.

⑥

Classroom Arrangements.

While good classroom arrangements are not a guarantee of good behaviour, poor planning in this area can create conditions that lead to problems. The teacher must be able to observe all students at all times and to monitor work and behaviour. The teacher should also be able to see the door from his or her desk frequently used areas of the room and easily accessible students etc.

room and traffic lanes should be unobstructed and easily accessible teacher and presentation areas without under frequently used areas of the room and traffic lanes should be unobstructed and easily accessible.

* Teacher should identify expectations for students behaviours and communications those expectations to students.

* Do not develop Class room rules if you are unwilling to enforce.

8 * School wide regulation - participating safety procedure should be explained carefully.

* School wide regulation desirable students behaviour may vary depending on the activity explicit expectations for the follows procedures are helpful in creating smoothy functioning class room.

* Beginning and ending the periods including attendance procedure and what students

que # 5

1) function of School management

Developing the goals and policies for school activities providing direction to the developments programmes designed to achieve the goals and purpose. planning and implementing programmes of school organisation.

Procuring and managing resources men and material necessary for educational process.

(b)

The list indicates the five main management functions of school head planning, organising, directing, monitoring and supervision and evaluating all aspects of school life.

① Planning

② Organising

③ Staffing

④ Directing

(6) Reporting

(7) Budgeting.

4) Ans

primary elements of TQM. TQM can be summarized as a management system for a customer focused organizations that involves all employees in continuous improvement.

4) TQM approaches in education mentioned involves not only achieving high quality but also influencing all segments of the education process. Organization management, personnel selection, materials and human resources etc.

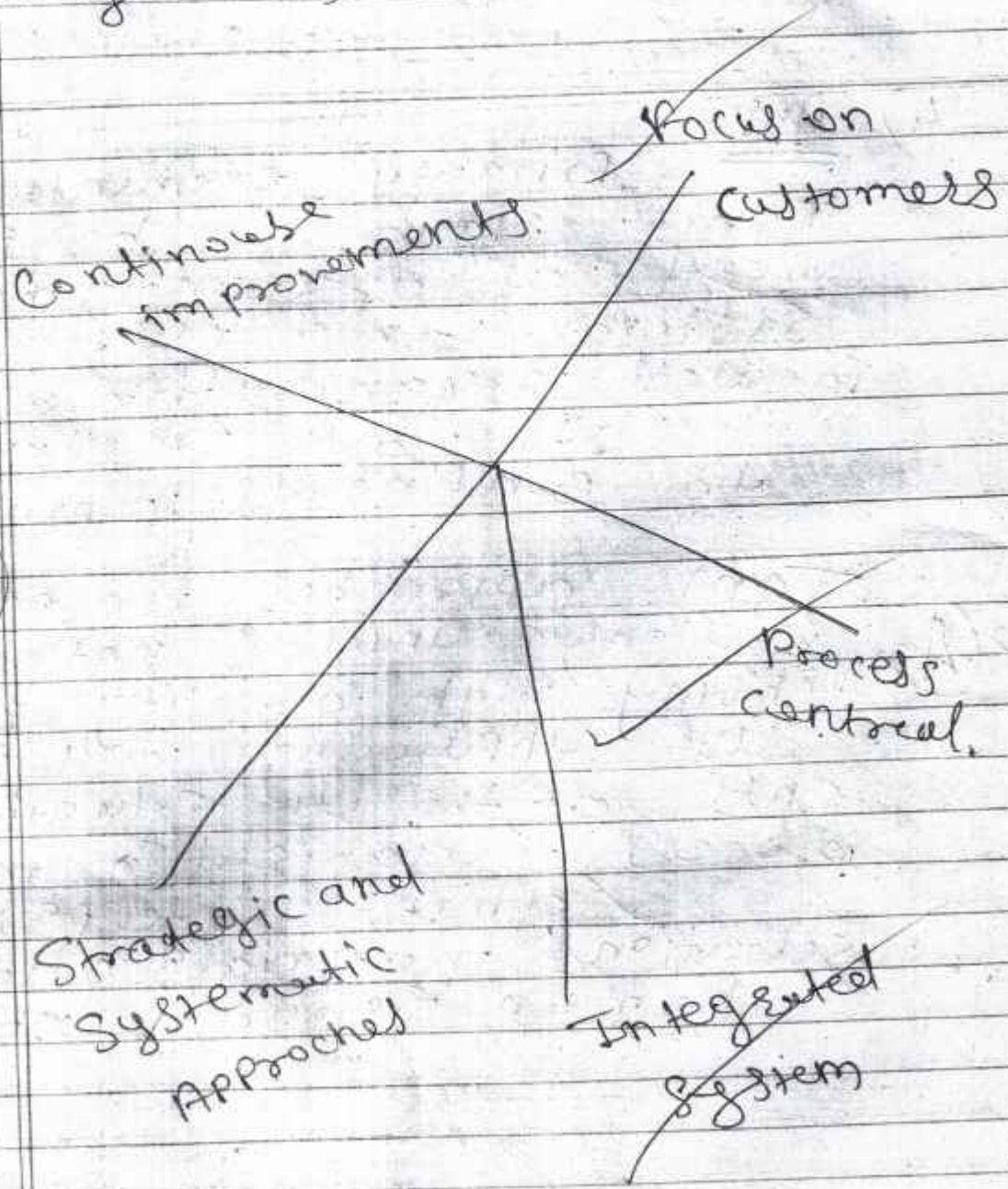

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

Total Quality arrangements
and ways for the Jureye
scale and all employing
approach to the mana-
gements.

(A)

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

SHEELADEVI B.Ed. COLLEGE OF EDUCATION

Wadi, Nagpur - 440023.

Exam. ....

* Name Shital S. Lukte

* Roll No. ....

* Uni. Enrol No. ....

* Class B.ed 4th Semester

* Subject School Management

* Date of Exam. 13/4/2024

* Test No. ....

Marks out of

Q. No.	Marks
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	

Signature of Investigator

Smriddhi
12/04/2024

Start answer from here*

Q. 1.

Answer No :- 2

पर्यवेक्षणाची उद्दिष्टे व आनी पर्यवेक्षकाने
पर्यवेक्षणाला सुधारणा करवपासाठी वापरलेली
तेरे :-

पर्यवेक्षणाची संकल्पना :-

अवलोकनापेक्षा (निरीक्षणापेक्षा)
पर्यवेक्षण ही संकल्पना आपण स्वरूपात
असते. त्यात अध्यापन व अध्ययन या
द्विभूत बाबिके मर वेळ्यात येतो. ती
अर्थपूर्ण करी करता येईल आनी परिणामकारक
करी होईल आनी विचार करव्यात येतो.
मुख्याध्यापक, शिक्षक आनी अवलोकक यांचा
सहभाग पर्यवेक्षणाला महत्त्वाचा असतो.
पूर्वीचा निरीक्षक भूलिके पर्यवेक्षक म्हणून
मान्यता पावना आहे.

व्याख्या :- "उत्तम पर्यवेक्षणाचा संबंध
शिक्षकाचा विकास विद्यार्थ्यांची लोढ आणि
अध्ययन - अध्यापन प्रक्रियेतील सुधारणा

अंशभर भागि रिकी यांच्या मतानुसार,

"संस्थेच्या सुधारणेसाठी नियोजनबद्ध
अपलेला कार्यक्रम म्हणजे पर्यवेक्षण
होय."

→ पर्यवेक्षणाची वे उत्प्रे :-

1) सेवकांना नवी दिशा, पुरोगामी दृष्टी देणे

2) अध्ययन अध्यापनातील समस्या सोडविणे

3) व्यावसायिक नेतृत्व

(5)

4) तांत्रिक सेवा उपलब्ध करणे

5) व्यावसायिक विकासाला प्रोत्साहन

6) शिक्षण विषयक उत्प्रे साध्य करण्यास
मदत व भागदर्शन

7) गंभीर मुल्यांचा शोध व चुकांची
दुरुस्ती करणे

8) सेवकांना नवी दिशा, पुरोगामी
दृष्टी देणे :-

होत आहे. आजकाल नवीन संशोधन
येत आहेत. नवीन विचार उदयास
अध्यापन यासाठी अध्ययन
नवीन क्षेत्रातील कर्मचाऱ्यांना
दिवसानुदिवस कामे करणे

विद्यार्थ्यांना चालना देण्याचा पृथक् वेळ
 पाहिजे. असे करित असताना कर्मचाऱ्यांना
 सावावतीत विधायक सूचना दिल्यास सेवकांना
 नविन दिवा मिळव्यास सुलभ जाते.
 आसाठी पुरोगामी दृष्टीची गरज असते.

२) अध्यापन अध्यापनातील समस्या सोडविणे :-

बालेप वातावरणात अध्यापन
 अध्यापनाचे कार्य निरतन सुरू असते.
 त्यामुळे कधी कधी त्यात कधी काही काळीत
 समस्या निर्माण होत असतात. मुख्याध्या
 पकास समस्याकडे जाताने लक्षा घेऊन
 त्याचे लागते. समस्या समजावून घेऊन
 त्या सोडविण्याचा पृथक् करणे व
 शिक्षकांना त्यामुळे शक्ती देणे गरजेचे
 आहे.

३) तांत्रिक सेवा उपलब्ध करणे :-

शिक्षकांना दैनंदिन अध्यापन
 करणे लागते. आसाठी त्यांना अध्यापन
 साहित्य व साधने आली तसे त्यांचा
 वापर करावा लागतो. त्यामुळे
 अध्यापन परिणामकारक होण्यास मदत
 होते. यात काही सुधारणा कराव्यात
 असे वाटल्यास त्यात उपचारात्मक
 उपचारांच्या स्वरूपात शिक्षकांना मात्र
 तांत्रिक सेवा उपलब्ध करणे हे
 आवश्यक असते.

Principal

अंश भागि रिकी यांच्या मतानुसार,

"संस्थेच्या सुधारणेसाठी नियोजनबद्ध
अपलेला कार्यक्रम म्हणजे पर्यवेक्षण
होय."

⇒ पर्यवेक्षणाची वे उत्प्रे :-

1) सेवकांना नवी दिशा, पुरोगामी दृष्टी देणे

2) अध्ययन अध्यापनातील समस्या सोडविणे

3) व्यावसायिक नेतृत्व

4) तांत्रिक सेवा उपलब्ध करणे

5) व्यावसायिक विकासाला प्रोत्साहन

6) शिक्षण विषयक उत्प्रे साध्य करण्यास
मदत व भागदिवान

7) गंभीर मुल्यांचा शोध व चुकांची
दुरुस्ती करणे

8) सेवकांना नवी दिशा, पुरोगामी
दृष्टी देणे :-

होत आहे. आजकाल नवीन संशोधन
येत आहेत. नवीन विचार उत्पादन
अध्यापन यासाठी अध्ययन
नवीन क्षेत्रातील कर्मचाऱ्यांना
दिवान करणे कार्य करणे

विचारांना पाहिजे. आले करीत असताना कर्मचाऱ्यांना स्वाभाविक नविन आघाती विद्या मिळण्यास प्रोत्साहन देणे. पुरोगामी दृष्टीची गरज असते.

2) अध्यापन अध्यापनातील समस्या सोडविणे :-

अध्यापनाचे सामुल्ये समस्या पकायल्यावे त्या शिक्षकांना आहेत. शालेय वातावरणात अध्यापन कार्य निरंतर सुरू असते. कधी कधी त्यात कधी काळीत समस्या निर्माण होत असतात. मुख्याध्यापकास समस्याकडे जाताने लक्षात घ्यावे लागते. समस्या समजावून घेऊन त्या सोडविण्याचा प्रयत्न करावे व शिक्षकांना त्यामुळे शक्ती देणे गरजेचे आहे.

3) तांत्रिक सेवा उपलब्ध करणे :-

शिक्षकांना दैनंदिन अध्यापन करावे लागते. शाळाी त्यांना अध्यापन साहित्य व साधने आणून देणे त्यांचा हापर करावा लागतो. त्यामुळे अध्यापन परिणामकारक होण्यास मदत होते. यात काही सुधारणा कराव्यात असे वाटल्यास त्यात उपचारात्मक उपचारांच्या स्वरूपात शिक्षकांना मात तांत्रिक सेवा उपलब्ध करणे हे आवश्यक असते.

६) व्यावसायिक नेतृत्व - प्रदान करणे :-

कर्मचारी शान्ति शिक्षक व शिक्षकेतर
 विलोप कार्यरत अवतात ते नेमून
 प्रयत्न काम आपल्या परीने करणाऱ्या
 काही सुधारणा व्यक्ती असे कायति
 -पकांना व पर्यवेक्षकांना मुख्यत्वा
 त्यांना मार्गदर्शन करून व्यावसायिक
 नेतृत्व प्रदान करणे गरजेचे आहेत.

७) शिक्षणविषयक उद्विग्नता दूर करणे
 मदत व मार्गदर्शन :-

शिक्षकांना अध्यापन करीत अवतात
 प्रेरेणू माहिती शिक्षणविषयक उद्विग्नता
 उकता उद्विग्नता करून द्यावी लागते
 साध्य करण्यात माहिती आली की ती
 त्यांनी नेमून मुख्य/अध्यापक मिथवा
 हे. याबाबत विलोप शिक्षक
 करून उद्विग्नता शिक्षकांना मदत
 प्रयत्न करू शकतात.

८) गंभीर मुद्द्यांचा रोध घेऊन उकांची
 उकती करणे :-

अध्यापनाची शान्ति वातावरण
 अवतात ती उद्विग्न ठरून विलोप
 अध्यापन ती उद्विग्नता ठरून
 (Stamp)

पर्यवेक्षकाने करण्यासाठी पर्यवेक्षणात सुधारणा वापरलेली विविध तंत्रे :-

सध्याच्या पर्यवेक्षण प्रक्रियेत पुढील सुधारणा करणे आवश्यक आहे. या सुधारणा बाह्य पर्यवेक्षणाबाबत आहेत.

1) दर तीन वर्षांनी प्रत्येक शाळेची वार्षिक तपासणी करावी. ही तपासणी सरकारी अधिकारी व तज्ज्ञांचे पॅनल यांनी करावी. मुख्याध्यापकांनी पॅनलच्या मदतीसाठी तीन व्यक्तींची नेमणूक करावी.

2)

तपासणी अधिकार्यांनी प्रत्येक शाळेसाठी कमालीत कमी तीन दिवसांच्या वेळी शक्य ठेवता. म्हणजे त्यांना शाळेच्या समस्यांची संबंधितांशी बद्दल चर्चा करण्यास वेळ मिळू शकेल.

3)

तपासणी अधिकार्यांची टीका सुधारणमक असावी.

4) तपासणी अधिकार्यांनी शिक्षकांच्या व्याकतीत्वाच्या आदर करावा व त्यांच्यातील कुल हेरावे व पठराविक सान्ध्याची परंपरागत तंत्रे शिक्षकांच्या माथी मारण्याच्या तयतन करू नये.

5) पर्यवेक्षणाने शाळेतील अंदाजित वाढ...

< Answer No :- 5 - 1 >

शाळा व्यवस्थापनाचे कार्य :-

- 1) संघटन
- 2) संचालन
- 3) नियोजन
- 4) समन्वय
- 5) संप्रेषण
- 6) नियंत्रण
- 7) अभिप्रेरण
- 8) कार्यवाही
- 9) निर्णय घ्या
- 10) नेतृत्व
- 11) मूल्यमापन

शाळा व्यवस्थापनाचे कार्य

4

1) संघटन :-

"समान उद्दिष्ट्यांसाठी स्वयंभूत
व परिणामकारक स्वकार्य केल्या व
धोःधोःता येऊ शकणारा समूह
म्हणजे संघटन होय."

2) दिग्दर्शन :-

आपल्या दृष्टांसाठी काम
करण्याच्या कर्मचार्यांकडून योग्य प्रकारे
काम करून घेणे हे व्यवस्थाप
कार्य प्रमुख कार्य असते.

७) नियोजन :-

अगोप्य निश्चित होय. पुढे करावयाच्या कामासंबंधी करावयाची कृती म्हणजे

४) संप्रेषण :-

व्यक्तिच्या दृश्यात संप्रेषण म्हणजे दोन अथवा अधिक वस्तूंमध्ये होणारी देवाण घेवाण होय. मते, भावना यांची देवाण घेवाण

६) नियंत्रण :-

न्यायानुसार नियंत्रण प्राकृतिक अर्थ आहे की ज्यामुळे व्यवस्थापक त्यांच्या सहकाऱ्यांनी केलेले कार्य ही स्वीकृत योजना अखेर प्राप्त करून घेऊन येत आहे. यापासून येत आहे. कार्य याविषयी आधी करून घेऊ शकतात.

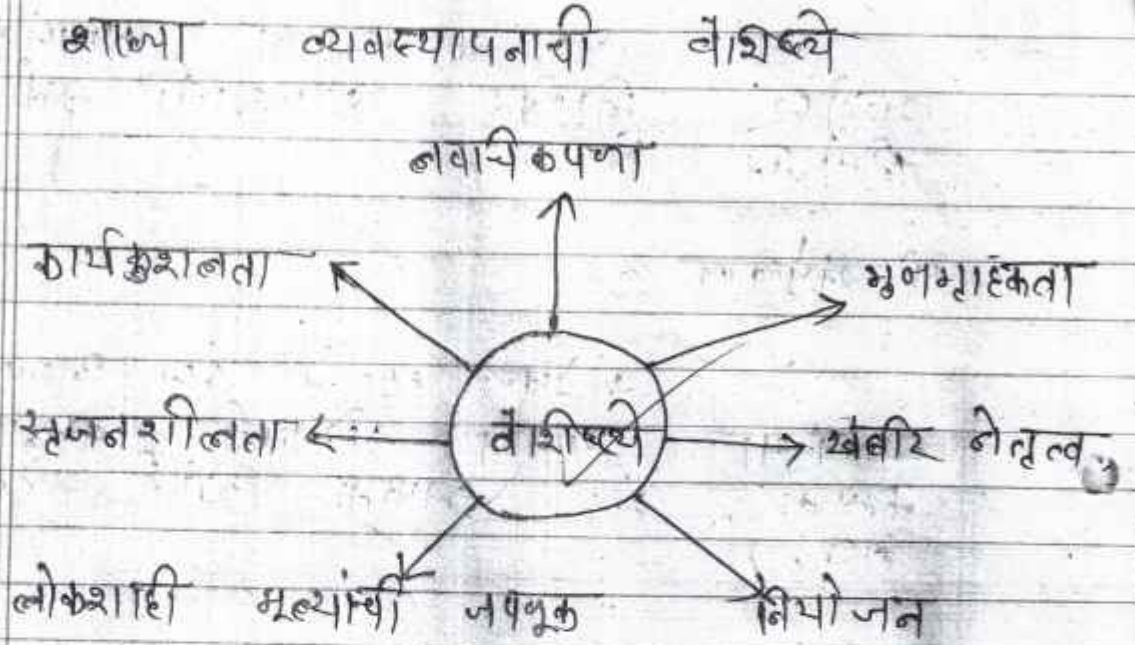
७) कार्यपूरणा :-

गोष्टीच्या ज्ञान आणि क्षमता या दोन्ही बाबतीत वापराने त्यांना निश्च निरीष प्रोत्साहित करण्यात येणाऱ्या पृथक्ता आपण पुरवण असे म्हणते.

८) निर्णय प्राकृतिक :-

दोन / अधिक LEGE पर्यायामध्ये निरीष

(Answer No :- 5-3)

(4)

1) लवचिकपणा :-

असले मजले व्यवस्थापनात लवचिकपणा
 कार्यत मजले-वे असते. परिस्थितीबुद्ध
 होय. प्रशासकीय कार्ये म्हणजे लवचिकता
 योग्य परिवर्तन करण्यात येते.

2) खंबीर नेतृत्व :-

म्हणजे नेतृत्व आवश्यक गुण
 कठिण अवस्थेत आली माहिती. त्यामुळे
 ही ताबड्या जातो. व्यवस्थापनात शिस्त व
 पयसिपणा आणण्यासाठी नियम स्वतःच्या
 मलावतारीवर घेण्याची क्षमता असली
 पाहिजे. त्यामुळे आवश्यकपणाची
 यशस्वीत्या निर्धार असते.

SHEELADEVI B.Ed. COLLEGE OF EDUCATION

Wadi, Nagpur - 440023.

Exam. ....

Q. No.	Marks
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	
Marks out of	

* Name Shital S. Loke

* Roll No. _____

* Uni. Enrol No. _____

* Class B.ed 4th semester

* Subject _____

* Date of Exam. _____

* Test No. _____

Marks out of

Signature of Invigilator

Start answer from here*

No.

3) मानवी संबंधावर भर :

मानवी संबंध शैक्षणिक व्यवस्थापनात असणे गरजेचे असते. ते सकारात्मक मानवी शिवाचे व शलोच्या असावे लागते. मानवी धर्मांमूळे कोश्याने व परिणामकारकतेने इष्टि प्राप्त होता येतात.

4) प्रगमनशीलता :

प्रगमनशीलता / परिवर्तनशीलता ही शैक्षणिक व्यवस्थापनास आवश्यक असते. शाळांची स्वरूपात ही समाजविकासात करण्यात येते. नवेय समाज हा प्रगमनशील असतो.

5) लोकशाही मूल्यांची उपपत्ती :

लोकशाहीची मूल्ये म्हणजे स्वातंत्र्य, समता, व्याय लक्षता इत्यादी आहेत.

(Answer No :- 5-4)

TQM चे कार्य :-

(TQM) ही एक गुणवत्ता व्यवस्थापन
शोधनाची आणि कमी करण्याची
किंवा दूर करण्याची सर्व प्रक्रिया
आहे. हे सुवर्ण पायची व्यवस्थापन
सुव्यवस्थित करते. ग्राहकांच्या अनुभव
सुधारणे आणि कर्मचारी प्रशिक्षण
वेगवान अपेक्षांची आणि करते.
एक गुणवत्ता व्यवस्थापनाचे उच्च
उत्पादन प्रक्रियेत सहभागी बनलेल्या
सर्व ज्ञानां आणि उपदान किंवा
सेवेच्या एक गुणवत्तेसाठी जावकार
दरव्याची आहे.

1) संपूर्ण गुणवत्ता नियंत्रणासाठी प्रारंभिक
तापशीलवाह योजना करावी लागते.

2) सती घेतलेल्या प्रकल्पाची श्रम
कोण वाहलार आहे हे आधीच
निश्चित करावे लागते.

3) प्रकल्पास भाग घेणारे सर्व जण
सहोत जन्म करत घोरनामक
निवेदन तयार करतात याचा उपयोग
हस्तपुस्तिका म्हणूनही होऊ शकतो.

Principal

Sheeladevi College of Education
Wadi, Nampur-440023.

2) कार्यकुशलता :-

व्यवस्थापक आणि व्यवस्थाप
 मंडळाच्या आस्थापनेतील प्रत्येक व्यक्तीच्या
 अशी कार्यकुशलता असली पाहिजे.
 अर्थव्यवस्था सवाच्या विकासा
 सांख्यिक पृथक्पणे साहकायनि व
 उद्दिष्ट साध्य करण्यास मुश्किल
 वेळ लागणार नाही.

3) मानवी संबंधावर भर :-

व्यवस्थापनात मानवी संबंध
 सलोख्याचे, सहकायनि व व्यवस्थापकीय
 विकासाचे तिनियम असली पाहिजेत.
 तर मानवी संबंध सलोख्याचे व
 सहकायनि असतील तरच कार्यनि
 यशस्वी परिपूर्ण होण्यास मदत
 होते.

4

4) लोकशाही मूल्यांची जपणूक :-

हेच तेच मूल्ये जालेय व्यवस्थापन
 लोकशाही मूल्ये यातील की जे
 व्यवस्थापनात जपणूक करते.
 संयुक्त या स्वातंत्र्य, सत्य, समता,
 देवात यावे लोकशाही तत्वांना स्थान

5) खंबीर नेतृत्व :-

नेतृत्व हे खंबीर आणि व्यवस्थापनासाठी
 उल्लेख नेतृत्वामुळे असावयास पाहिजे.
 उल्लेख नेतृत्वामुळे राखणात व्यवस्थापन

<Answer No :- 4-b>

प्रभावी शाळा व्यवस्थापनाची वैशिष्ट्ये :-

पुस्तकावना :- शाळेच्या प्रांभासाठी शाळेच्या
 अंतर्गत व) बाह्य सोई - सवलती प्राप्त
 शाळेची प्रगती माकुरिता सामान्य
 स्वरूपाची कामे करणे हा व्यवस्थापनाचा
 अर्थ आहे. तसेच समाज आणि
 राज्याच्या विकासाच्या उद्दिष्टानुसार शाळेचे
 संचालन व संवर्धन करणे हे उद्दिष्ट
 सांगता येईल. व्यवस्थापनातर्गत दुसऱ्याकडून
 कामे करून घेणे ही कला व कौशल्य
 आत्मसात करावी. लाभतात यात
 अधिकारान्या मुख्यत्वेकरून समावेश होतो.
 तो योग्य रीतीने वापरून आपले उद्दिष्ट
 पूर्ण करणे ही नाव व्यवस्थापनात समाविष्ट
 आहे.

5

- 1) लवचिकता
- 2) प्रगमनशीलता
- 3) बहुग्राहकता
- 4) यंत्रणेने लवचिकता
- 5) कार्यकुशलता
- 6) मानवी संसाधन भूरे
- 7) लोकशाही मूल्यांची जपणूक
- 8) नियोजन

वैशिष्ट्ये

1) लवचिकता :-

परिस्थितीनुसार कायती बदल
 करणे म्हणजे लवचिकता होय. कालमानाबु
 व बदलत्या परिस्थितीनुसार

(Answer No :- 4 - d)

शाळेतील सध्याच्या पथवेक्षणाने तीरे :-

1) शालेय तपासणी व पथवेक्षण ही वरवस्वी असते.

2) तपासणी अधिकारी शाळेस तपासणीत पुरेसा वेळ देत नाहीत.

3) जो थोडा वेळ शाळेस तपासणी अधिकारी शाळेस देतात त्यातील बराचसा वेळ नित्यनेमित्तिक बाकीची तपासणी कक्षात खर्च करतात.

4) तपासणी अधिकार्यांना योग्य प्राशिक्षण दिलेले नसते.

5) तपासणी अधिकार्यांवर प्रशासनिय व पथवेक्षणालासंबंधी दोन्ही कामांची जबाबदारी असते.

6) बहुसंख्य तपासणी अधिकार्यांच्या दृष्टिकोण दोष काढण्याचा असतो. त्यांच्या दृष्टिकोण मुलभाषकतेचा व योग्य मार्गदर्शन करण्याचा नसतो.

7)

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

WADI, NAGPUR - 440023.

Exam. ....

Q. No.	Marks
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	

* Name Harshali Gt. Chopale

* Roll No. _____

* Uni. Enrol No. _____

* Class Bed 2nd year IV Sem

* Subject Guidance & Counseling

* Date of Exam. 15/04/2024

* Test No. _____

Marks out of _____

Signature of Invigilator
[Signature]
15/04/2024

60
100

Start answer from here

Q. No.

que 1

Ans: In order to understand the measuring and nature is an individual not this problem from this point of view before starting guidance the potential abilities and child ability from this points of view before starting guidance of the is made capable of solving his problem. of guidance this is known as guidance in this way guid-ance process of child sound development hence we can say that guidance is that process which makes an individual aware of those things for know-ling his natural abilities

4

② creating conditions so that the individual, can help his care fully.

③ enabling the individual to achieve maximum possible self-guidance and security both in economic field and social field.

guidance is a help to the student in making the best possible adjustment to the situation.

⑤ Need And Importance of Guidance

* Social adjustment

* personal adjustment

* Better family life

* good citizenship

* For conservation and proper utilization of human resources.

✓ Help to make satisfactory
in the learning of basic
skill

✓ to help to avoid potential depa-
ment to study in the school

③ ✓ to help the understand the
purpose and meaning of life.

✓ To Plan Further education.

Principal

Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

Que 2

Ans

- ① Counselling is a conversation with the person who is experiencing some problems.
- ② Normally not always one of the person's personal facts or experience or abilities which the other lacks.
- ③ In the process of counselling the problem is made clear through discussion the counsellor explores the problems and its importance through his skillful questioning.
- ④ Counsellor draws out the facts through the pupil through counselling process.
- ⑤ He also informs the pupil's criteria facts.
- ⑥ Counsellor guides the pupil to consider uniformity.

① counselling is vital part of the entire guidance programme.

② counselling is a learning orientations process.

③ counselling helps the pupil in making selections and following these selections.

④ counselling involves interactions in which counsellor accepts the

⑤ counselling is an assistant to the person in their behaviour solve problems in which their emotions and motivation are main.

⑥ counselling is a free relationship with a person their relationship is both a counsellor and clients.

⑦ counsellor helps the person in eliminating those disabilities or helps in making modifications in them which are

can be brought about by
basic skill.

(C) counselling is profession-
-ally service.

(K) counselling is a problems
oriented.

(K) counselling is based on
the opportunities of courses
or predictions

(K) Best counselling is in the
form of the decisions
made by the counselling

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

que 3

Ans

Vocational guidance is not a mere technical process by which a person can be fitted in some vocation.

Also he is not born for some vocation the persons having normal intelligence can be adjusted in various vocations.

In vocational guidance a person is evaluated with regard to his capacities, capabilities and changed conditions in the vocational areas and various problems related to the selection of a vocation which is provided keeping in view the repeated capabilities.

According to super the main aim vocational guidance is to enable a person for coordination with his vocation, he can and grow here also give:

have also gives the objectives of vocational of vocational guidance. The process of vocational guidance is organized by keeping in view

In next shell if we can say that vocational guidance helps the persons to adjust in the various vocations -

The functions of guidance is not only to help in selecting the proper vocations, but also to help in placement and progress.

If all the persons possess some powers and abilities

the no guidance is required for various guidance process

(6) Hence in all the vocations same abilities are not required. Every vocations has its some abilities are not required.

every vocation has its own needs persons are selected who are fit for those vocations. Hence vocationally guidance is needed.

Vocational guidance

(1) a process

(2) must for selection of a vocation or adjustment in vocation.

* Name Harshati Chopale
 * Roll No. _____
 * Uni. Enrol No. _____
 * Class _____
 * Subject _____
 * Date of Exam. _____
 * Test No. _____

2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	

Signature of Investigator

Marks out of

Start answer from here*

Q. No.

(11) : to know the necessary features of various vocations and abilities.

2

(13) a process of introducing with various vocations

Principal
 Sheeladevi College of Education
 Wadi, Nagpur-440023.

que 4

a) Ans All childrens exhibit a difference from one another in term of their physical attributes. (e.g. Some shorter, some are stronger) and learning abilities. Some learn quickly and are able to remember and use what they have learned in new situations. Others need repeated practice and generally new knowledge and skills.

(6)

The difference among most childrens are relatively small enabling these childrens to benefit from the general education and programmes they physically attributes and or learning abilities of some childrens however those called the exceptional childrens.

differens from norm (either below or above to such an extent that they requires and

of special education and
related services to full
benefits from educational
categories.

* mental retardation (develop-
ment disabilities)

* learning disabilities

* emotional and behavioural
disorders

* Autism

* Communication and behavioural
disorders

* Hearing impairments

* visual impairments

* multiple and health impairments

* multiple disabilities

* Giftedness and special

ques

Ans

Cummulative Records

Examinations give a partial view of the academic achievement, it can't lead to sure judgment to give complete picture of progress to assess the interest.

Students personality growth in personality at various stage.

to provide proper guidance and counseling.

It gives the teacher the students life capabilities, weaknesses, limitations and strength.

The student cumulative record is the compilation in a continuously tally or graph to which record folder is a mechanism used education of keeping track of a students academic

records from enrollment through graduation

Types of Cumulative Record

- ① The card type
- ② The Booklet type
- ③ The folder type
- ④ Use of Cumulative Record.

Uses of Cumulative Record

⑥ According to Bonney and Hampleman.

A cumulative records consists all data about an individual pupil which a school considers enough to collected and record. Usually in some organized way for safe keeping from year to year.

According to A rather is defined as

Kept up date by date
School, it is his educa-
tional history with
informational abouts his

School achievements. After
release - chylatru test
Scores and similarly
pertinent details -

This is known as
the cumulative record

SR
Principal

Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

e) Any

Eclectic-counselling

(2) Eclectic counselling is a combination of directive and non-directive techniques depending upon the situations. This approach in counselling is the best characterized by its freedom to the counsellors to use whatever procedure or technique

Shm
Principal

Shooladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

SHEELADEVI B.ED. COLLEGE OF EDUCATION

Wadi, Nagpur - 440023.

Exam. 2023-24

Q. No.	Marks
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	
	60 100

* Name Ankita Savides Manwar

* Roll No. _____

* Uni. Enrol No. _____

* Class B.ed IInd year

* Subject Guidance & counselling in school.

* Date of Exam. 15/04/24

* Test No. _____

Marks out of _____

Signature of Invigilator

Smykale
15/04/24

Start answer from here*

Q. No. 1

Ans: Concepts of Guidance :-

1) Guidance is concerned with the optimal development of the individual for educational, vocational, personal, social, moral and physical both for his own satisfaction.

2) Guidance has two types of meaning
i) one is old or traditional meaning another is modern meaning.

ii) The modern meaning of guidance come into picture when the emphasis shifted & more attention was given to economic problems, placement or employment and occupational trends.

3) It was needed to provide more and more assistance to the employees in order to him effective in his work.

4) This trend is continuing at a faster rate covering all the discipline of humanities, arts, science, commerce and professional courses.

Need of guidance :-

- 1) The process providing innumerable of opportunities.
- 2) Due to rapid advances in the field of science and technology the mind of the child is filled with horror.
- 3) In such a complex world the very roots of traditions, customs, beliefs, values and attitudes have undergone swift changes which need to be understood.
- 4) The established norms of the social institutions like the family, the educational institutions, the school and the social milieu have been challenged and distorted.
- 5) Become a necessary service for the individual to analyse himself to be able to gain a useful place in the modern society.
- 6) There is a need of guidance, the question arises: guidance is necessary, is life impossible without guidance.

(5)

Principal

Shree College of Education

Need of Guidance
from different
Point of View

Social Need
of Guidance

Psychological Need
of Guidance

Individual Need
of Guidance

Educational Need
of Guidance

Vocational Need
of Guidance

Political Need of
Guidance

(5)

1) Social Need of Guidance :-

- 1) poverty
- 2) unemployment
- 3) illiterate population
- 4) corruption, etc.

2) Psychological Need of Guidance :-

1) Psychological may be considered as a vital source of related to vocational choice, human development and models of guidance.

3) Individual Need of Guidance

- 1) For optimum development of individual
- 2) For solving different problems of an individual.
- 3) For academic growth and development.

4) Educational Need of Guidance

- (5)
- 1) To help in the total development of the student.
  - 2) To help in making proper choices at various stages of their educational career.
  - 3) To help the students in vocational development.

5) Vocational Need of Guidance

- 1) Vocational guidance provides many advantages of the students.
- 2) If the profession is such where workers breaks down, production suffers and morale of workers goes down.

Principal

Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

6) Political Need of Guidance :-

- 1) Developing democratic value,
- 2) National security
- 3) Promoting national integration
- 4) Awareness about international understanding.

Importance of Guidance :-

1) Acceptance of the Fundamental Worth of the Individual :-

(A) The growth of a nation depends on the progress of the individual who constitute it.

2) Better family life :-

Family being the basic social unit, it is essential to have cordial families ties.

3) Imparting Education According to Individual :-

The main fault with the present system of education is that is not imparted.

4) choices of relevant curriculum :-

Que 2

Ans:

concepts of counselling :

- 1) counselling is concept that has existed for a long time.
- 2) The eyes to undervanced ourselves, after counsel and develop our potential, become aware of opportunities and in general help ourselves. in ways associated with formal guidance practice.
- 3) Almost every individual encounter problems at every stage of life and such as relationship difficulties, financial obligations, unemployment, divorce or a variety of other pressure;

(4)

characteristics of counselling

1) counselling is wellness is

Counselling deals with wellness, personal growth, career and pathological concerns.

2) counselling is considered with persons

be functioning well and who are having more serious problems.

3) Counselling is Theory Based :-

counsellors draw from a no. of theoretical approaches.

4) Counselling is a process :-

(53) counselling is a process that may be development or intervening.

5) Relationship of mutual respect between two :-

counselling involves two individuals one seeking help and the other, a professionally trained person.

6) Produces changes in individuals :-

Its function is to produce changes in the individual that will enable him to extricate.

Principal

Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		

Marks out of _____

Test No. _____

Date of Exam _____

Subject _____

Class _____

Uni. Enrol No. _____

Roll No. _____

Name _____

que 3) A)

Ans: Education guidance

The most important one in various types of guidance is educational guidance.

According to Brewer is

"Educational guidance" is a conscious effort to assist in the intellectual growth of individual.

(A)

Need of educational guidance

1) Diversified courses

It is not needed where only one curriculum is being taught to all the students.

2) Failure

Educational guidance is also needed when the students fail in

3) Unsatisfactory progress :-
Educational guidance more needed when the students do not show satisfactory progress or develop undesirable modes of behaviour in a particular course.

4) Individual Differences :-
There are large number of children in the school.

④ 5) Adjustment of student in school :-

Some children are brought up in an atmosphere of love and overprotection.

B]

Ans Theory of guidance is

1) Having knowledge and strategies for guidance or discipline young children is important for early childhood educators.

2) There are theories that underline the reasoning, knowledge base and methods.

3) Childhood education, guidance has theoretical strands.

4) Traditional theories such as

Humanistic Theory

1) Humanistic is a concept which has existed throughout history.

2) Humanistic can be seen the time of Greek Mythology.

3) Humanism are 'the belief' the mankind is guided and strives for self-fulfillment.

Elements of Humanistic Approach :-

1) Phenomenology :-

A therapist assists that their client to find solutions to their own problems.

2) Existentialism :-

Using self-awareness and self-realizations to develop a positive view of person.

3) Humanism :-

Exploring ones creativity, encouraging self-awareness, self-realization.

Que 4

A)

Ans: Need of guidance for exceptional children :->

- 1) Realisation of students potentialities.
- 2) Helping children with developing problems
- 3) To contribute to the mutual adjustment of students.
- 4) To help in the proper choices of careers.
- 5) To help in the students in vocational development.
- 6) To contribute to the mutual adjustment of students.
- 7) To develop readiness for choices and changes to face new challenges.
- 8) To motivate the youth for self-employment.
- 9) To identify and motivate the students from weaker sections of society.
- 10) To help in checking wastage of and stagnation.
- 11) To help the students in their period of confusion.
- 12) To check migration to prevent brain drain.
- 13) To make use of the deficiencies of home

d] Ans: 5 Observation technique

Merits :-

- 1) It is a direct method for collecting data or information best for the study of human behaviour.
- 2) Data collected is very accurate in nature and also very reliable.
- 3) Improves precision of research results.
- 4) Problems of depending on responsibilities is decreased.
- 5) Helps in understanding the verbal response more efficiently.
- 6) By observation, one can identify a problem by making an in-depth analysis of the problems.

(4)

Demerits of observation technique

- 1) Problems of the past cannot be studied by means of observation.

2) Having no other option one has to depend on the document available.

3) Observations like the controlled observations require some special instruments or tools for effective working.

4) One cannot give opinions by this means.

5) Attitudes cannot be studied with the help of observation.

6) Sampling cannot be brought into use.

7) Observation involves a lot of time as one has to wait for an event to

Ques

a)

Ans Importance of cumulative records

1) contain simple and complete information.

cumulative record is a permanent record about the student.

2) Factual Information

It is maintained up-to-date.

Principal

2) Having no other option one has to depend on the document available.

3) Observations like the controlled observations require some special instruments or tools for effective working.

4) One cannot opinions by this means.

④ 5) Attitudes cannot be studied with the help of observation.

6) Sampling cannot be brought into use.

7) Observation involves a lot of time as one has to wait for an event to

ques

a)

Ans → Importance of cumulative Records

1) contain simple and complete information.

cumulative record is a permanent record about the student.

2) Factual Information.

It is maintained up-to-date.

Principal

3) Secrecy :-

It contains only those information which are authentic, reliable & pertinent.

4) Re-Evaluation :-

It is essential to carry timely evaluation of the cumulative record.

5) Continuity :-

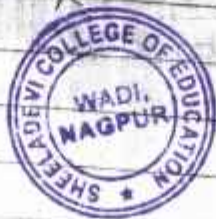
It is of prime importance is an ideal cumulative record.

6) Group Based Evaluation :-

In order to make cumulative record.

7) Usefulness :-

Information contained in the cumulative record.

Principal

Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

c)
Ans: Case study

- 1) Provides detailed information
- 2) Provides sight for further research
- 3) Permitting investigation of otherwise impractical.

- 2
- 4) It helps in the individual the problem.
  - 5) It can be used in diagnosing the problem.
  - 6) The information can be used to suggest remedies.

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

Q. No.	Marks
1	8
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	62/100
9	
10	
	Marks out of

* Name Nisha D. Maske

* Roll No. _____

* Uni. Enrol No. _____

* Class B. Ed II Year IV Sem

* Subject Guidance and Counseling

* Date of Exam. 15/04/2024

* Test No. _____

Marks out of

Signature of Invigilator

Smyrabe
15/4/2024

Start answer from here*

Q. No.

No 1 मार्गदर्शनाची संकल्पना स्पष्ट करा

⇒ संकल्पना :-

संयुक्त संस्थान यांच्या मते :-
मार्गदर्शन म्हणजे " व्यक्तीमधील
व्युत्पन्न गुणांचा योग्य होऊन व्यक्तीसुद्धा
शिक्षण वा सक्षीकरणे वचताची
उत्तरी व समाजहित साधण्याची
सक्रिया "

काय वट्टेग यांच्या मते :-

(4) " वैयक्तिक व सामाजिक
उत्तरीविना, व्यक्तीसुद्धा व्युत्पन्न गुण
होणुन त्यांच्या विकसासाठी, अहारायक
होणारी सक्रिया म्हणजे मार्गदर्शन "

गुड यांच्या मते :-

" व्यक्तीच्या अभिवृत्ती
नुसार, होणुया वलीमावर सक्षीय
पाडणारे शालिमान परस्पर संवधान "

जेव्हा यांच्या मते :-

चित्रीकरण यांच्या मते :-
" व्यवहारीक ज्ञानाचे
मार्गदर्शन ज्ञानाचे अधून
शोधव्यासांनी मूलतः करणे
म्हणजे मार्गदर्शन होय "

मार्गदर्शनाची गरज व महत्त्व

मार्गदर्शन ही एक
सर्वव्यापी संकल्प आहे. प्रत्येक
क्षेत्रात प्रत्येक व्यवहारीक
पदावली, कमी अधिक प्रमाणात
मार्गदर्शनाची आवश्यकता आहे.

① व्यवहारीक :-

② व्यवहारीक ज्ञानाचे
क्षेत्र लक्षात घेऊन सुलभ गुणवत्ता
विकासा होण्यास, सुलभकार्या
अंमलबजावणी व कार्यावली
माहिती प्रत्येकाचा ज्ञानरूप
अभ्यास करून मार्गदर्शन
करणे आवश्यक

③ व्यवहारीकांच्या विविधता :-

अनेक व्यवहारीक
उपसंस्था असल्याने व्यवहारीक
ज्ञान विकासा व प्रारंभणाची
गर्जना आहेत. विशेषतः व्यवहारीक
विशिष्ट व्यवहारीकात यशस्वी
होणे शक्ये त्यामुळे निवड
करणे आवश्यक

3) वैज्ञानिक व प्रांतीय सुभाषी :-
 विज्ञानाने निर्माण केल्या
 परतून्या उपयोग योग्य प्रकारे
 व्यवसाय

4) व्यावसायिक कारणे :-
 नावडल्या व्यवसायांमुळे
 निराशा होते. हुकूमत बहुसंख्या
 पासक व्यापार भागातले आशयित
 अशांना कुसमतीच्या वेळीचा
 अनुपयोग करवून घ्यावे, जीवनमुष्टे
 श्रेष्ठ विपरीतचा जोपासना
 करवून घ्यावे.

5) सामाजिक कारणे :-
 देशातील सामाजिक
 राजकीय व सांस्कृतिक क्षेत्रात मोठ्या
 समाजातील घडामोडींमध्ये सुद्धाच
 घटना करवून घ्यावे. समाजापरि वर्तनाची
 अपेक्षा आहे. व्यासायिक व्यवसायात
 मार्गदर्शनाची आवश्यकता भासते.
 आवश्यकता :-

- * अर्थ चाखणारी प्रकिया
- 2) व्यवसायातील आधारित प्रकिया
- 3) नीतीशास्त्रावर आधारित
- 4) वर्तमानावरून प्रकिया आधारित
- 5) सामाजिक

संपूर्ण व्यावसायिक विकास

⇒ वंश आवकाश ह्या कारणांनी होण्या
:- बांधणी ही पुढे वापरण्यात
आलेल्या कारणांनी ही होण्या
आहे. वेळी लगेच या मंद
होसले वास्तू. कुमार, लक्ष्मण
साठ, पुढे या जीवनावरचे
मध्य ही अखंडिलपणे चालू
आसले

* व्यावसायिकतेवर आधारित विकास
ही सुमरपा मुक्त असली
होरी सर्वसाधारण मुक्त समस्या
निवारण पद्धत वापरता येण
नाही.

(१)

* निलंबित आकार आधारित
साली टप्पे व
पायुष्यानुसार मार्गदर्शन देणे
पाहिजे. सर्वसाधारणपणे लक्षात
करावयाचे काम आहे.

* वर्तमानातील मुलकावर
आधारित :-
सुसोपचाराने मातृशालेच्या
मानात्मिक स्थितीच्या अर्थ्यास
करून मार्गदर्शन करताना
पुढील बाबत (Case Study)
आवता.

* सुसंघटित सेवा :-
 शिक्षण, सक्रियत, आवश्यक-
 क. सेवा। अनेक विद्य. टप्प्यांचे
 सहकार्य करून मार्गदर्शन करावे
 लागते.

* सामान्य व विशिष्ट अशी सेवा.
 अनेक उपनि्याय, अने
 वेळी पुणेकारांना मार्गदर्शन घ्याल
 करण्यासाठी हेक आहे

* संपूर्ण व्यावसायिक विकास :-
 व्यावसायिक शिक्षण
 कुल वृत्तांत परियेप करून देणे.

पृ २

५ समुपदेशनाची संकल्पना :-

* असा - मर्यादित म्हणजे समुपदेशन
 मार्गदर्शन समरथाच्या अवरुद्ध-
 सार समुपदेशन करावे लागते.
 मर्यादित विद्यार्थ्यांच्या भाषणिक
 सामाजिक, आरोग्य, अर्थविक्र
 अभ्यासपत्रात व समाजातून
 समरथा.

* समुपदेशन व मानसोपचार या
 दोन्ही संकल्पना बद्दलांवा वेळ
 समानाथर सापरस्ये घालून
 कारण वगैरेया

Principal

College of Education

Beamer सांच्या मते :-

व्यावसायिक उद्योगांचे
दृष्टीने ही वेळेत तसे
परंपरांग आरडावडी आहे

Ansard सांच्या मते :-

अमुपदेशन व यिकीक
मानवशास्त्रा या उदलांनी
अमान साख्या आले केवळ
या उदलांवर भर दिले
अमुपदेशन ही

पुणे व Bonville यांनी
वापरली. शालीय लक्षांना
मुख्यात मानवशास्त्रातून हान
असले.

(4)

अमुपदेशकाचा वैशिष्ट्ये

अमुपदेशन व अकुभव

1) मानवलावादी विचारसरणी

2) नैतिक कुर्ये

3) भावनांवर नियंत्रण

4) धनतात्मक दृष्टिकोण

5) सुरक्षिततेची भावना

6) नैतिकता

① प्राचीन व अजुभव :-
अंकुषदेवाकुला, अंकुषदेवान
मानवसंस्था, मानवी सेवा, अध्ययन
अध्यापन, उद्योग, नैतिक, विचार
प्रेरणा, चलन, अंशरत यासंबंधी
आवसावर प्राचीन आवश्यक

② मानवतावादी विचारसरणी :-
वेदविषये मानवाचे गुणधर्म, दोष
-साण असले.

③ नैतिक मूल्ये :-
व्यावसायिक नैतिकतेचे
④ प्रासन करणाऱ्याची मुली यासाठी
विदयाप्यानी, सांगीतशैली, रचणाऱ्या
अभिरुचा, नैतिकता, उपकारा.

⑤ भावनांवर नियंत्रण :-
अभिरुचा, विदयाप्यानी, उपकारी
विदयाप्याच्या भावनामध्ये, गुंतून
जाणा, उमा मध्ये, रागापणे, हक्क
होणे,

⑥ धनात्मक दृष्टिकोन :-
निर्माण आरिणी
अभिरुचा, उपाय शोधणे
मैदाने सापडताना, प्रथम करावया
हवेत

⑦ असादीतलेली

Principal

2) व्याजिमत्प :-

अवधुसिपु अमुपदे
शक दुपयाना एरि,
वदुराजिलल, वेरु शकुल
जाही. अमुअमाभुजिन
मनमिकाठ, शाल, समलोख
व विकसिल करले.

3) अवेवणरगिलला :-

महाले एकवेपणा
जळे समरसि एवणीच्या
भावना व विचार समभून
एकन विअ्यामुके अमुपदेशामु
लीस यादिकपणा कुमा होले

X

4) विठ्ठपायी मनोवृत्ती :-

अपयया ही यशाया
पाहणी पायरी. विदयाया-
मध्य मोवदरुणासह विठ्ठया
या मनोवृत्ती लयाय करवान

अमुपदेशानाया वारज :-

- 1) शौचानिक शोचना
- 2) शालिय समरथा
- 3) सामाजिक समरथा
- 4) कावसा वेक
- 5) अजवार
- 6) व्याजिमत्प समरथा
- 7) एवणमत्प विद्या
- 8) अवेवणरगिलला विद्या

वारज

Wadi, Nagpur - 440023.
Exam. ....

Q. No.	Marks
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	

* Name _____

* Roll No. _____

* Uni. Enrol No. _____

* Class _____

* Subject _____

* Date of Exam. _____

* Test No. _____

Signature of Invigilator

Marks out of

Start answer from here*

Q. No.

① शैक्षणिक समस्या :-
आधुनिक शिक्षण पद्धतीतून माहिती विकासासाठी
या क्षेत्रात काम करणे

② शालेय समस्या :-
वर्गात लक्ष न लागणे
वास्तविक परिणाम

③ कुटुंबीय समस्या :-
पालक-बालक संबंध
माता-पिता संबंध, नैतिक शिक्षण
वास्तविकता

④ कावसा विकास :-
दुरुपयोग होणे
मदमन. अनुपयोगिता

⑤ रोजगार :-
विद्यार्थी समस्या,
अनुदान योजना (रोजगार),
समाधान

Principal

Wadi College of Education

सं ३

शैक्षणिक मार्गदर्शनाची
वारण :-

शैक्षणिक क्षेत्रात
मार्गदर्शनाचे पत्र १९ व्या
शालाच्या सुखवालीला
१९२५-३० सुख उल्लेखीत्यानी
मार्गदर्शनाच्या याचप्रकारा
उपयोग होऊ लागला हेकारण
मार्गदर्शनाचे क्षेत्र व्यापले
निष्कला न महला पत्रांनी
मोला मेळू लागली.

१) व्यापलेले :- पत्रांनी वामला

४) अमिळी, अमिळीपत्रा
आरंभिक, आयकमला ३
बाबत होत आढळतात
सुखीच्या व्यापलीने आपल्या
कुवलीप्रमाणे अभ्यासक्रम
निवडायला

८) योग्य शिक्षकांच्या निवड
योग्य निवडी
शिवाय अभ्यास करून करण
कोणती संदर्भ पुस्तके
वापरावीत याचादेखील उल्लेख
करून परीक्षा करणे सामर्थ्य
उल्लेख शिष्टाचार व निवडणी
करून पुढील व्यापे.

* शैक्षणिक मार्गदर्शनात कशाकशाच, अमिषिह होला.

- ① व्यापकतात माहिलीचे अंकलन
- ② मनसशास्त्रीय मापन
- ③ पाठक व शिक्षक लवोद्यम
- ④ प्रभावी अक्षय अपर्यवलीय विकसन
- ⑤ व्यापकतात अक्षुपदेशन
- ⑥ व्यापकसायिक मार्गदर्शन
- ⑦ मुख्यमापन

५०६

मार्गदर्शन आण अक्षुपदेशन मामद्ये करक करा.

मार्गदर्शन	अक्षुपदेशन
① व्यापक व अलन चालणारी अक्षय	① आपक्षक व्याप वेळी होला
② व्यापक विद्यार्थ्या अक्षय्या अक्षु बापुने विचार पला जाला	② उपयार्थ्यात्मक अक्षय
③ मार्गदर्शन देता लिल उद्य लक्ष्मील अक्षय लिल	③ विशीष्ट अक्षय कक्षिल अक्षय अक्षय्यात लाड हाड

५ व्यापक मूल्य व
सांस्कृतिक विकासा
अवकाशाचे उद्देश

६ समुपदेशन
शाळातील पाठशाळा

७ मुलेक साक्षरता
येना

८ बहुधा व्यापक
पालकनिवर उपस्थित
सांस्कृतिक शाळा

९ संवर्धन विद्यार्थी
येना

१० मार्गदर्शन
प्रक्रियेतील मुक्त
भाग

(A)

११ संवर्धन याद
उद्देश

१२ विज्ञान
विद्यार्थी

१३ मार्गदर्शिका
विद्यार्थी
अभिलेखनीयता
संवर्धन

१४ योगावाकडे
पाठशाळा, समान
या दुर्लभता
आमान्य संवर्धन

१५ विद्यार्थी
सुपरिगण विकास
या संवर्धन येना

१६ संवर्धन
संशोधन
विज्ञान; मानविक
उद्देशावरील संवर्धन

Principal
Sheela Devi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

६७ व

मार्गदर्शनाचे संमुख सिध्दांत लिहा.

५) व्यक्तीचे महत्त्व व प्रतिष्ठा यांचा मान्यता :-

मार्गदर्शनाचा हा ग्रंथ व्यक्तीचे महत्त्व व प्रतिष्ठा यांचा मान्यता यांचे महत्त्व समजावून देतो. व्यक्तीचे महत्त्व म्हणजे व्यक्तीच्या आपल्या आपल्या शक्ती व क्षमतेनुसार तो विकसापूरण करून जातो हे या सिध्दांताचे उद्देश आहे. असे आपल्या समाजात अंदाजित करून घेऊन महत्त्व प्रमूली करू शकतो.

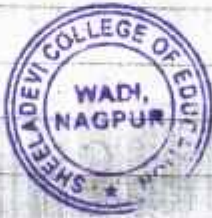
६) यास एक सुदृढपूर्ण सिध्दांत मानले आहे.

७) स्वतःला मार्गदर्शन करणाऱ्याची योग्यता :-
मार्गदर्शन घ्यायला आणाऱ्या व्यक्तीला अशा महत्त्व करणीची समस्यांबद्दल आपली समजूत बरेच व निर्णय घेण्याची योग्यता विकसित करून घ्यावी. यालाच व्यक्तीला आपली परिस्थिती समजून घेणे व्याख्याती समायोजन करणे व आपल्या समजातून आवश्यक मार्गदर्शन साहाय्यक सिध्द होणे हे लक्ष्य घ्यावे ही विधीनद पायथ्यालगा आपल्याकडून सुव्यंगमात्रे

③ मागवर्षीन जीवनाचे चालनाचे
रुटिया आहे :-

आणि खोबे मागवर्षीन पूर्व
मागवर्षीनाची आवश्यकता
सामान्य व्यवहारांना इतकीच
विशेष समस्या आणतल्या
व्यवहारांनीही आहे मागवर्षी-
नाची हकियत विशेष वय
आणतल्या लोकांपुरती
सीमित नसून ही संपूर्ण
आयुष्यभर या लु शाहीली
पाहिले कारण जिवन आणि
समस्यांच्या संवेद्य आयुष्य
आणतो.

③

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

Wadi, Nagpur - 440023.
Exam. ....

Q. No.	Marks
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	
	50 100
	Marks out of

* Name Shweta M. Bhiwankar

* Roll No. _____

* Uni. Enrol No. _____

* Class B.Ed 4th Sem

* Subject Guidance & counselling

* Date of Exam. 15-4-2024

* Test No. _____

Signature of Invigilator
Shweta
15/4/2024

Start answer from here*

Q. No.

प्र. 1. मागदर्शनाची संकल्पना स्पष्ट करा

उत्तर

संयुक्त संस्थान यांच्या मते :-
मागदर्शन म्हणजे "व्यक्तीमध्यात
सुलभ गुणांच्या शोध घेऊन त्यानुसार शिक्षण हा
प्राशिक्षण श्रुतःची उन्नती व समाप्तीत
साधण्याचा प्रक्रिया.

अथ स्टॅज यांच्या मते :-

(4) सामाजिक उन्नतिसाठी स्वप्रयत्नात सुलभ गुण
शोधून त्यांच्या निष्क्रमासाठी सहाय्यक हाणार्
प्रक्रिया म्हणजे मागदर्शन.

गुड यांच्या मते :- व्यक्तीच्या आविष्करी
नुसार हाणाच्या वृत्तावर प्रभाव पाडणारे गतिमान
परस्पर संवर्धन.

जॉन्स यांच्या मते :- व्यावृत्त पावुणत
उद्भवणाऱ्या समग्र संकल्पनासाठी व्यक्तीत
व्यक्तीला केलला महत्त्व म्हणजे मागदर्शन

मागदिशनाचा गरज व महत्त्व :-

मागदिशन ही एक सर्वव्यापी संज्ञा आहे. प्रत्येक क्षेत्रात प्रत्येक व्यक्तीला पदापदी कर्मा आद्येक समाजात मागदिशनाच्या आवश्यकता आहे. तशी ती मागदिशकांना सुध्दा असते. यासाठी उद्बोधन व अभ्यास करून मागदिशनासाठी तत्पर केले जाते.

1) व्याक्तवैद :-

(5)

प्रत्येकाला व्याक्तवैद, लक्ष्येकून सुख गुणांच्या विकासा द्वाारे साठी. तत्कालच्या समस्यांचे स्वतःचे वेगवेगळे यासाठी प्रत्येकाला स्वतःचे अभ्यास करून मागदिशन करणे आवश्यक.

2) व्यवसायांच्या विविधता :-

उपलब्ध असल्याने यासाठी ख. व शिक्षण व प्राशिक्षणाचे गरज असते. विशेषतः व्यक्ती विशेषतः व्यक्तीच्या यशस्वा. हीच शक्य. त्यामुळे निवड करणे. निवडून घेण्याच्या यशस्विका विविधता साठी.

3) वैज्ञानिक व तांत्रिक प्रगती :-

निर्माण केलेल्या वस्तूंचा उपयुक्तता याद्वारे द्वाारे साठी.

4 व्यावसायिक कारणाः :-

न्यायसल्या व्यवसायामुळे निरक्षरता येते. पुढील बुद्धिसंख्या पालक ग्रामात, मागणल, आशाक्षित, अशांना, पुरमनाच्या वेळेपा, सद्ययाग, करव्यासाठा आवनमुल्य, शब्दा, मंडोच्या जापासना करव्यासाठा.

5 सामाजिक कारणाः :-

देशातील सामाजिक, राजकीय व आर्थिक क्षेत्रात मोठ्या प्रमाणातला दडा मांडासमर्थ समाजपरिवर्तनाचा अपेक्षा आहे. त्यासाठी व्यवस्थांना हागदर्शनाचा आवश्यकता आहेत.

6

* संघ चालणारा क्रिया :-

1 व्यावसायिकतेवर आधारित क्रिया

2 नीताशास्त्रेवर आधारित

3 वर्तमानातील गुणकाळवर आधारित

4 सुसंघटित सेवा

5 सामान्य व विशिष्ट अशा सेवा

6 संपूर्ण व्यावसायिक विकास

7 संघ चालणारा क्रिया :-

वाणपण ते वृद्धावस्थेपर्यंत

लेख वा मंद असल. लाम्य, कुमार, पुत्र
पंड, वृद्ध या जावनावर-यमदय ती
अखिलपण चालु असल.

II व्यावसायिकलेखर आख्यायत माकियाह-
समस्या पुकच असली
तरि सर्वासाठा पुकच समस्या निवारण
पद्धत वापरता येत नदि. व्यावसायिक
-लनुसार प्रत्यक्ष, अप्रत्यक्ष, मानसापुन्या
समुपदेशन अशा अनेकविध पद्धतींचा
वापर कथावा लागला.

III नीतिशास्त्रावर आख्यायत :-
पाठ्यानुसारच मार्गदर्शन द्यावे, पाठ्या
प्राक्षिकणप्राप्त लक्षांनी कथावाचक काम
आहे.

IV वेळमानाहलकेच मुलकाकार आख्यायत :-
मानसापुन्याय कामाच्याच
वेळमानाकालीन मानासक स्थितीचा इतरांस
करण मार्गदर्शन करताना वृत्तीनिहाय
उपचारासावा लागला. कारण ती
समस्या अध्यात्मक निघाण द्यावी
नसल.

V सुसंवादन सेवा :-
शिक्षण सुक्रीयत असा
आवश्यक अशा अनुभव्या टप्यांचे
संघटन करण मार्गदर्शन करावे
लागते.

Principal
Sheeladevi College of Education

उत्तर समुपदेशनांच्या संकल्पना :-

मनुष्य हा समाजशास्त्र शास्त्र आहे. समाजात वास्तव असल्याना त्याला अनेक अडथळा येतात. अनेक तरेत त्याच्यासमोर उभे राहतात. त्याच्या निवारण करण्यानेच त्याच्या सुखात होत. यशात तो दुसऱ्याला सल्ला मागता. यालाच समुपदेशनाचा जन्म झाला. प्राचीन काळापासून समुपदेशन आस्तित्वात असल्याचे उदाहरण आढळून येते. सामाजिक संरचना व व्यवस्था बदलण्यावश्यक आता समुपदेशनाचा स्वल्प आणि प्रकृत रूप बदल झालेला आहे. आता लोकां, मुलां, आवृत्त्याक सामाजिक गरज निर्माण आहे. शाकत समुपदेशकाचे पद अस्त. हा विद्यार्थ्यांच्या च्या व्यावसायिक, शिक्षणक व व्यावसायिक समस्या सोडवण्यात मदत करतो. समुपदेशनाला व्यावसायिक यशातला हात झाला आहे. समुपदेशक प्राशासित अनुभवा असतो.

5

1) वेवस्तर शाकतीत :- समुपदेशन म्हणून विचारांच्या देवाणवताण किंवा परस्पर चाकरा होय.

2) शास्त्रात व ज्ञानाच्या मते :- समुपदेशन दोन व्यक्तींमधील उद्देश्यापुढे व परस्पर संबंध होय. याला एक व्यक्ती प्राशासित आहे या दुसऱ्याला स्वतःला वा वातावरण बदलण्यात मदत करतो.

3) अर्थ स्वरूप :-
 समुपदेशन हा समाशासनाच्या
 अशा संवेद्य आहे ज्यात समुपदेशन
 आणि समुपदेशन प्राप्त करण्याचा
 दोघांचाही तर्कता / वाढ होते

4) बोलवर्गाच्या मत :-
 समुपदेशन हा
 मुलाखतीच्या शिवाय पुढे लक्ष असून
 यात समुपदेशन घेण्याचा स्वतःचा
 अधिक चांगले समजून घेण्याचा
 बदल करणे पाले. त्यामुळे वातावरण
 किंवा घुण्याच्या समर्थानात्मक समर्थ
 करे करणे जाऊ शकते.

5) सी. गिलवर्ट च्या मते :-
 प्रथम व्यावहारिक असते. समुपदेशन
 करता येते नाही.

* समुपदेशनाच्या वैशिष्ट्य :-

- शाश्वत व अनुभव
  - मानवतावादी विचारसरणी
  - नैतिक मुल्ये
  - भावनावर नियंत्रण
  - घनात्मक दृष्टिकोन
  - सुरक्षिततेचा भावना
  - व्यावसायिकत्व
  - संवेदनशीलता
- ← समुपदेशनाचे वैशिष्ट्य

3) प्राशिक्षण व अनुभव :- समुपदेशकाला समुपदेशन मानसशास्त्र, मानवी संवेद्य, अध्ययन, अध्यापन कौशल्य, नेतृत्व, विकास, प्रेरणा, वृत्त, संघटन यासंवेद्य अध्ययन प्राशिक्षण आवश्यक.

4) मानवत्ववादी विचारसरणी :- मानवाच्य गुणधर्म, दोष, वैशिष्ट्य, यश, अपयश व्यक्तीसा सुसल. हे लक्षाल हेऊनच मानवा कथाणाचा हृदयकोण ठरण.

5) नैतिक मूल्ये :- कारणांचा वृत्ती यासाठी व्यावसायिक नैतिकतेच पालन ही सर्वच समस्या, मानसशास्त्राच विद्यार्थ्यांना सांगितल माहित करणा समजु नये अशा नैतिकता ठवणा.

6) भावनावर नियंत्रण :- समस्याग्रस्त व्यक्ती, विद्यार्थ्यांच्या भावनांमध्य गुंतेन जाता कामे नये रागावणे, हक्क घेणे, मनाला लावुन घेणे, बोफकार वा आत्मदल कृशण अशा भावना आवेडपुन समस्या निर्माण होणाले लवहा भावनावर नियंत्रण आवश्यक.

7) व्यक्तिसमल :- असुरक्षित समुपदेशक दुसऱ्यांना धाडु, अशुद्धता हेऊ शकतात नाहा. सुसमा प्रोपत मनामध्य, शांत, समताल विचारांचे लक्षणे. प्रशाण विकार समजुन घेणारे

* समुपदेशनाच्या - राज्य :-

- 1) शैक्षणिक योजना
- 2) शासकीय समष्ट्या
- 3) वौद्धिक समष्ट्या
- 4) फावला वेळ
- 5) शैक्षणिक
- 6) व्यावसायिक समष्ट्या
- 7) शैक्षणिक विकास
- 8) व्यावसायिक विकास.

1) शैक्षणिक योजना :-

आकारावल्यावरून मागदर्शन साठी या लक्षाचा वापर करता येतो.

6

2) फावला वेळ :-

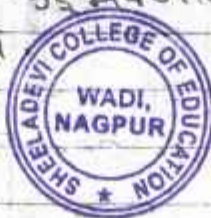
दुरुपयोग होतो म्हणून सदुपयोगासाठी.

3) शैक्षणिक :-

विकट समष्ट्या अनुदान योजना, व शैक्षणिकांचा मेळावा

4) व्यावसायिक विकास :-

उदास वाटण, विकासाग्रस्तता, आकरताळीपणा या वाटवर उदभवणाऱ्या व्यक्तींमार्फत समष्ट्या

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

Exam.		1	
★ Name _____		2	
★ Roll No. _____		3	
★ Uni. Enrol No. _____		4	
★ Class _____		5	
★ Subject _____		6	
★ Date of Exam. _____		7	
★ Test No. _____		8	
Marks out of _____		9	
		10	

Signature of Investigator

Start answer from here

l. No.

प-३

प्रश्न (अ) शैक्षणिक मार्गदर्शनाचा अर्थ व -

शैक्षणिक क्षेत्रात मार्गदर्शनाचे पत्र - ५९ शाळांच्या सुसुव्यवस्थेसाठी (१९२५-३०) असे अर्थ. त्यासाठी मानसशास्त्रज्ञांचे त्यांच्या वापर टोके लागली. डॉ. वॉलेट, डॉ. कॅम्बे, ह्युसेन, वॉर्नर यांचा सहभाग. यामुळे शैक्षणिक मार्गदर्शन केंद्रात व्यावहारिकता न राहता वस्तुनिष्ठता टोके लागली.

(४)

(१)

व्यावहारिक :-
 वॉलेट, कॅम्बे, आर्मेन्गो, आर्मेन्गो, वारशिक कार्यक्षमता इ. वॉलेट अर्थ, आर्मेन्गो. प्रत्येक स्थळातील आपल्या वेळापत्रात अध्यासक्रम निवडावा तो अध्यासक्रम. त्या आवडत असणे, तसेच त्या व्यक्तीच्या - यांना योग्य दालेव व्यक्तीला अध्यास केंद्रात आणणे वॉलेट.

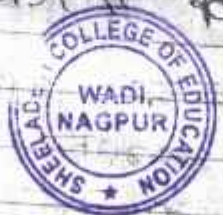
Principal
 Sheeladevi College of Education
 Wadi, Nagpur-440023.

(२)

योग्य शिक्षणक्रमाचा निवड :-
 योग्य निवडीसाठी

* शैक्षणिक मार्गदर्शनात कशाकशाचा
समावेश होतो.

- ① व्यावसायिक मार्गदर्शन
- ② मानसशास्त्र-तंत्र मापन
- ③ पालक व शिक्षक सुयोग्य
- ④ प्रभावी अभ्यासपद्धतीचा विकास
- ⑤ व्यावसायिक समुपदेशन
- ⑥ व्यावसायिक मार्गदर्शन
- ⑦ मूल्यमापन
- ⑧ योग्य निवडीची वेळ
- ⑨ विपक्षित शिक्षणकेंद्रांना न करणे
- ⑩ शिकण्याच्या वेळी
- ⑪ शाळांना लक्षात घेणे
- ⑫ वार्षिक स्वतःला निरीक्षण करणे
- ⑬ अद्ययावत अद्ययावत वेळी समर्थनाने
- ⑭ अद्ययावत अद्ययावत
- ⑮ योग्य निवडीची वेळ

Principal
Sheela Devi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

Exam.

* Name Shital S. Gokhe
* Roll No. _____
* Uni. Enrol No. _____
* Class B.ed IV semester
* Subject Guidance and Counselling in School
* Date of Exam. 15/4/2023
* Test No. 3

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Marks out of

56
100

Signature of Invigilator

Signature
25/04/23

Start answer from here"

Q. No.

Answer No: 1

भाषाविज्ञानाची संकल्पना :-

व्यक्तीने इतर व्यक्तीला केलेली मदत व साहाय्य.

संयुक्त संस्थान (शिक्षण विभाग) (अमेरिका) यांच्या मते - भाषाविज्ञान म्हणजे "व्यक्तीमधील गुण गुणांच्या शोध घेऊन त्यानुसार शिक्षण व पुशिक्षणाचे स्वरूप उन्नती व समानरित साहाय्याची प्रक्रिया."

4

इय स्ट्री यांच्या मते, "वैयक्तिक व सामाजिक उन्नतीसाठी स्वपुष्कळाने खुले गुण शोधून त्यांच्या विकासासाठी साहाय्यक होणारी प्रक्रिया म्हणजे भाषाविज्ञान."

गुड यांच्या मते - "व्यक्तीच्या अभिवृत्तीनुसार होणाऱ्या वर्तनावर पुष्पाव पडणारे मानिसां परस्पर संबंधाने."

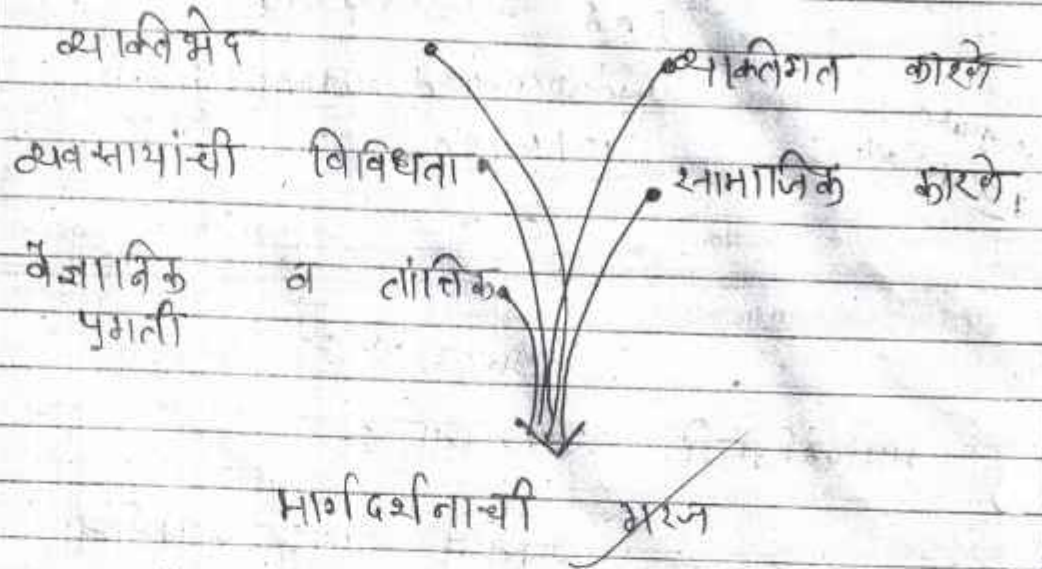
विशालय यांच्या मते - "व्यक्तीला स्वतःचे स्थान शोधण्यासाठी मदत करणे म्हणजे भाषाविज्ञान."

Principal

मार्गदर्शनाची गरज :-

१) व्यक्तिभेद :-

(६) पृथेकातील व्यक्तीभेद लक्षात घेऊन मुल मुलांच्या विकास होण्यासाठी (बुद्धी, भाव - निवड, शारीरिक) पृथेकाच्या समस्यांचे स्वतंत्र वेगवेगळे यासाठी पृथेकाच्या स्वतंत्र अभ्यास करून मार्गदर्शन करणे आवश्यक.

२) व्यवसायांची विविधता :-

अनेक व्यवसाय उपलब्ध असल्याने यासाठी खास शिक्षण व प्राशिक्षणांची गरज असते. विशिष्ट व्यक्ती विशिष्ट व्यक्ती विशिष्ट व्यवसायात यशस्वी होऊ शकते. त्यामुळे निवड करणे निवडलेल्या व्यवसायात यश मिळविण्यासाठी.

३) वैज्ञानिक व तांत्रिक प्रगती :-

वस्तूंच्या उपकरणांचे निर्माण केलेल्या

५) व्यक्तिगत कारणे :-

नापडत्या व्यवसायांमुळे निराशा येते. पुढील बहुसंख्य पालक ग्रामीण आगातने अशिक्षित अशांना कुशलतीच्या वेळेचा अनुपयोग करव्यासाठी जीवनमूल्ये, श्रद्धा, निष्ठांची जोपासना करव्यासाठी.

सामाजिक कारणे :-

देशातील सामाजिक, राजकीय व धार्मिक क्षेत्रात मोठ्या प्रमाणातील धडाभोडींमध्ये (मृष्यत्वात, लिखा, फसवणूक) समाजपरिवर्तनाची अपेक्षा आहे. त्यासाठी व्यक्तीला मार्गदर्शनाची आवश्यकता भासते.

(६)

निष्कर्ष :-

- १) संघ (स्वायत्त) चालणारी प्राकृतिक
- २) व्यक्तिभिन्नतेवर आधारित प्राकृतिक
- ३) अनितीशास्त्रावर आधारित
- ४) वर्तमानावरून भूतकाळावर आधारित
- ५) अनुभवाने सेवा
- ६) सामाजिक व विशिष्ट पेशी सेवा
- ७) संपूर्ण व्यक्तिमत्त्व विकास

१) संघ चालणारी प्राकृतिक :-

बालपण ते वृद्धावस्थेपर्यंत (प्राथमिक - अ-प्राथमिक) सतत चालणारी ही प्राकृतिक आहे. वेळोवेळी व मंद झालते ज्ञान्य, कुमार, तरुण, वृद्ध या जीवना श्रेण्ये वी अर्थाद्वारे चालू असते.

२) व्यक्तिभिन्नतेवर आधारित प्राकृतिक :-

वापरता घेत नाही . . . व्याक्तिभिन्नेतेनुसार
पृथक् , अथवा , मानसोपचार, समुपोशन
अशा अनेकविध पद्धतींचा वापर
करवा लागतो.

४) निविशा स्टावर आधारित :-
यातील टप्पे व पायथानुसार
मार्गदर्शन जाले पाहिजे. पृथिवीगणप्राप्त
सज्जाती करावयाचे काम आहे.

५) वर्तमानाद्वारे अतकान्वावर आधारित :-
मानसशास्त्रीय कक्षोल्यांमध्ये
वर्तमानकालीन मानसिक स्थितीचा
अभ्यास करून मार्गदर्शन करताना
वृत्तेतिसस अभ्यासाचा लागतो. कारण
ही समस्या अन्वयानक निमित्त
झालेली नसते.

६) सुसंधारित सेवा :-
अशा अनेकविध टप्प्यांचे आवश्यक
करण मार्गदर्शन करावे लागते.

७) संपूर्ण व्याक्तिमल विकास :-
स्वतः गुणांचा परिचय करून देणे,
आत्मविश्वास व मान स्वतः निर्णय
घेण्याचे ध्येय निर्माण करण्याचे
कार्य आवश्यक दृष्टेपुर्ण करून
वर्तमान करून घ्यावे.

Principal

Wadi College of Education

Answer No :- 2

समुपदेशनाची संकल्पना, वैशिष्ट्ये आणि
कारण :-

समुपदेशन अर्थ :-

1) 'सल्ला - मसलत' म्हणजे समुपदेशन.

2) मार्गदर्शनात समस्यांच्या स्वभावानुसार
समुपदेशन करावे लागते. धर्मे - विद्यार्थ्या
च्या भावनिक, सामाजिक, आरोग्य, कौबिक,
अज्ञातविषयक व समाधान समस्या.
ज्यामध्ये मार्गदर्शन (उपदेश) उपयोगी
पडत नाही.

4

Roger wolery याचे मते -

3) समुपदेशन व मानसोपचार या दोन्ही
संकल्पना एकतांशी वेगळ्या समानार्थी
वापरल्या जातात. कारण दोन्हीचा संबंध
एका मूलभूत प्राप्तीशी असतो.

Brammer यांच्या मते -

दृष्टीने ही दोन्ही क्षेत्रे परस्परांना अडक
-दली आहेत.

समुपदेशकाची वैशिष्ट्ये :-

- 1) प्रशिक्षण व अनुभव
- 2) मानवतावादी विचारधारा
- 3) नैतिक मूल्ये
- 4) भावनात्मक स्थिरता

Principal

- 4) व्याक्तिमत्त्व
- 8) संवेदनशीलता
- 9) जिंकल्याची मनोवृत्ती

17) प्रशिक्षण व अनुभव :-

समुपदेशकाला समुपदेशक
मानवशास्त्र, मानवी संबंध, अध्ययन,
अध्यापन कौशल्ये, नेतृत्व, विकास,
पूरणा, वर्तन, संघटन यासंबंधी
अध्ययन प्रशिक्षण आवश्यक

2) मानवतावादी विचारसरणी :-

मानवाचे गुणधर्म दोष
वैशिष्ट्ये, यश, अपयश व्यक्तीसाठी
अथते हे लक्षात घेऊनच मानवी
कल्याणाचा वृत्तिकीन ठेवणे.

(11)

3) नैतिक मूल्ये :-

व्यावहारिक नैतिकतेचे
पालन करल्याची वृत्ती यासाठी
विद्यार्थ्यांनी सांगितलेली स्वतःची
समस्या, मानसशास्त्रीय चान्यप्यांची
भाषिती, इत्यादी समजू नये अशी
नैतिकता ठेवतात.

4) भावनांवर

Principal

Sheela Devi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

मल्यागस्त व्यक्ती,
विद्यार्थ्यांच्या भावनांमध्ये भ्रंश

अतिमदत करणे भ्रशा भावना आवेशाने
समस्या निर्माण होतात तेव्हा भावनांवर
नियंत्रण आवश्यक.

5) धनात्मक दृष्टिकोन :-

शुद्ध शकते, उपाय शोधने म्हणजे
स्थापनात, पृथक् स्थापना होते.

6) सुरक्षिततेची भावना :-

विकासित करते. सुरक्षितता स्वप्रतिमा नोपासने व
भावना निर्माण करताना स्वतः लांबी
कोणत्याही प्रकारची असुरक्षितता नसावी.

4

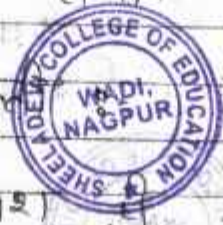
7) व्यापकतेमध्ये :-

धीर, असुरक्षित समुपदेशक दुसऱ्यांना
-जित, मनमिळाऊ देऊ शकत नाही. सुलभाये
इतरांचे म्हणजे एकपार, समतोल विचारांची,
समजून घेणारे.

8) संवेदनशीलता :-

समोशील व्यक्तीला ज्या भावना व विचार
समजून घेऊन केल्यामुळे समुपदेशनातील
यांत्रिकपणा कमी होतो.

9) जिकल्याची मनोवृत्त

Principal
Sheela Devi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

गर्जन :-

- 1) शैक्षणिक योजना
- 2) शालेय समस्या
- 3) कौटुंबिक समस्या
- 4) सामाजिक समस्या
- 5) शैक्षणिक वेतन
- 6) शैक्षणिक
- 7) व्यक्तिमत्त्व समस्या
- 8) व्यक्तिमत्त्व विकास
- 9) शैक्षणिक लक्ष्य विकास

समुपदेशाची
गर्जन

1) शैक्षणिक योजना :-

आकृतीबंधावरील मार्गदर्शनावादी
या तंत्राचा वापर करता येतो.

2) शालेय समस्या :-

वर्गात लक्ष न लावणे,
वारंवार नापाय.

3) कौटुंबिक समस्या :-

भावंडारी संबंध, पालक - बालक संबंध,
भौतिक, लौकिक वानापरक

4) सामाजिक समस्या :-

सहकार्याशी वर्तन समाज-
वर्तन विकास, नेतृत्व

Exam. _____

Q. No.	Marks
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	

* Name _____
 * Roll No. _____
 * Uni. Enrol No. _____
 * Class _____
 * Subject _____
 * Date of Exam. _____
 * Test No. _____

Signature of invigilator
 _____
 _____

Marks out of _____

Start answer from here*

Q. No.

Answer No :- 3 - अ

शैक्षणिक मागविरिनाची गरज :-

शैक्षणिक क्षेत्रात मागविरिनाचे पर्व 19 व्या शतकाच्या सुरुवातीला (1925-30) सुरु झाले. त्यासाठी मानसशास्त्रीय चाचण्यांक वर लामनी, डॉ. वनिते, डॉ. कॅटल, हरमन, डॉ. नॉन डार्लिक यांचा सहभाग. यामुळे शैक्षणिक मागविरिनाचे क्षेत्र व्यापक निष्ठे-ता न राहता वस्तुनिष्ठता येऊ लागली, ही चळवळ एक संकीर्ण दृष्ट्या न राहता शास्त्ररूपाने समाजमान्य होऊ लागली.

4

1) व्याक्तिभेद

2) योग्य शिक्षणकृमाची निष्ठा

3) व्याक्तिभेद :-

शारीरिक क्षमता, अभिरुची, अभियोम्पता, आढळतात. कार्यक्षमता इत्यादी बाबत भेद कुवतीपुढावे. पुरुषेक व्यक्तीने आपल्या अभ्यासक्रम विषयाची नीत्या भावनेने घ्यावी, ती त्या व्यक्तीची निष्ठा तस्यु.

मिळ्याने पाहिजे.

२) योग्य शिक्षणक्रमाची निवड :-

योग्य निवडीशिवाय

अभ्यास करावा, कौशली संदर्भ
पुस्तके वापरावीत, प्रात्यक्षिके करणे
करणे, परीक्षेस कसे सामोरे जावे,
शिहाकांशी व मिटांशी कसे
उत्तमून द्यावे, ग्रंथालयाचा उपयोग
करावा करावा, अभ्यासितर उपक्रमांमध्ये
किती भाग द्यावे, कोणत्या
रायद्वारात भाग घ्यावा, या सर्व
बाबतीत व्याख्येला शैक्षणिक मार्गदर्शना
ची आवश्यकता आहे. प्रामुख्याने
व्यक्तीच्या शैक्षणिक गुणांचा
सर्वदृष्टीने विकास द्यावा म्हणून
शैक्षणिक मार्गदर्शन मिळ्याने
पाहिजे.

Principal

Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440028.

(Answer No :- 3 - व)

मार्गदर्शनाचे विविध सिद्धांत :-

- 1) व्यक्तीने महत्त्व व प्रतिष्ठा प्राप्त मान्यता
- 2) स्वतःला मार्गदर्शन करण्याची योग्यता
- 3) मार्गदर्शन जीवनभर चालणारी प्रक्रिया आहे.
- 4) अपूर्ण व्यक्तीमत्त्वाचा विचार
- 5) निरनिराळ्या कार्यकत्यांच्या कामांमध्ये समन्वय
- 6) मार्गदर्शन लेखने वस्तुगत अध्ययन विश्लेषणावर आधारित असले पाहिजे.
- 7) समकालीन राजकीय व सामाजिक परिस्थितींशी परिचय
- 8) लवचिकता
- 9) सर्वांगीण विकासात सहभाग
- 10) बहुतांश व्यक्तींना सामान्य मानणे
- 11) मार्गदर्शक कार्यकत्यांनी गोपनीयता राखणे
- 12) वैयक्तिक भिन्नत्व ध्यानात घेणे
- 13) विशेष प्राशिक्षण

5

1) व्यक्तीचे महत्त्व व प्रतिष्ठा प्राप्त मान्यता :-

मार्गदर्शनाचा हा महत्त्व सिद्धांत आहे की व्यक्तीचा प्रतिष्ठा व महत्त्व लक्षात ठेवले पाहिजे. प्रत्येक व्यक्तीला आपल्या शक्तीची शक्यता व क्षमतेनुसार पूर्ण विकासापर्यंत पोहोचणे हे सिद्धांताचे उद्दिष्ट आहे. आपले सात्यातच समाज संघटित होऊन महत्त्व प्राप्त करू शकते. निरनिराळे मान्यतेला मान्यतेने

२) स्वतःला मामदिशनि करणाची योग्यता :-

व्यक्तीला अशी मदत करावी की ती समस्यांकडून आपली समज, त्रिवेक व विषय घेव्याची योग्यता विकसित करून घेईल. यासाठी व्यक्तीला आपली परिस्थिती समजून घेणे, त्याच्याशी समायोजन करणे व आपल्या दमतांना ओळखल्यान मामदिशनि साहाय्यक विद्ये घेते.

(क)

३) मामदिशनि जीवनभर चालवारी प्राप्ती आहे :-

मामदिशनि सर्वांसाठी सोपे असले पाहिजे. मामदिशनाची आवश्यकता सामान्य व्यक्तींमध्ये किरीट समस्या असल्या व्यक्तींसाठीही आहे. मामदिशनाची प्राप्ती किरीट वय असल्या लीकांपुरती सीमित नसून ही संपूर्ण आयुष्यभर चाल पाहिजे कारण जीवन आनी समस्यां -चा संबंध कायमचा मिळतो.

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

(Answer No :- 4 - C)

मार्गदर्शन आणि समुपदेशन मामध्ये फरक :-

मार्गदर्शन 1) व्यापक व खतत चालणारी असते
समुपदेशन 1) आवश्यक त्याच वेळी होते. उपचारात्मक सल्ला.

मार्गदर्शन 2) व्याक्तिविकालाच्या समस्यांच्या लक्ष बाळगते
विचार केला जातो.

समुपदेशन 2) विशिष्ट समस्या केवळित असते. समस्यावर
तोडगा काढणे. मानसोपचार तयार करून देणे
जास्त.

मार्गदर्शन 3) मार्गदर्शन क्षेत्रातील उच्च पृष्ठिक्षित अधिकाऱ्यां
समुपदेशन 3) समुपदेशन व्याक्ति पारंगत.

मार्गदर्शन 4) व्याक्तिगत व सामूहिक दोन्ही स्वरूपाचे
असते.

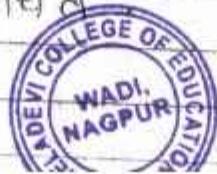
समुपदेशन 4) सामूहिक असते.

मार्गदर्शन 5) मार्गदर्शकाच्या विषयाव्यतिरिक्त अप्रत्यक्षरीत्या
संबंध

समुपदेशन 5) विशिष्ट समस्यांशी संबंधित समस्या

मार्गदर्शन 6) विषयाव्यतिरिक्त सर्वांगीण निकाशाशी संबंध
येतो.

5) विशिष्ट समस्यांशी विशेषतः माझी
आरोग्यशास्त्री संबंधित

Principal
Sheeladevi College of Education

Exam. _____

* Name Harshali G. Chopade

* Roll No. _____

* Unj. Enrol No. _____

* Class B.ed 2nd year IV sem* Subject Contemporary Indian Education* Date of Exam. 12/04/2024

* Test No. _____

Marks out of _____

Signature of Invigilator

Signature
12/4/2024

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

87

100

Start answer from here*

Q. No.

que - 1 Ans

Introduction :- In the 1986 the government led by P.V. Narasimha Rao introduced a new national policy on education. The new policy called for a special emphasis on removing disparities and equalizing educational opportunities especially for Indian women, Scheduled Tribes (ST) and Scheduled Caste (SC) communities.

(1) Administration of education will be decentralized.

(2) Sufficient resources will be available for the organization of education.

(3) 10+2+3 pattern of education will be recognized.

(4) Education at different levels

Principal

Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

5) Pre - primary education will be organised

6) The goals of free and compulsory education will be achieved as soon as possible.

7) Secondary education will be recognized.

8) Higher education will be expanded.

9) Technical and management education will be reformed.

10) Examination system and evaluation process will be updated.

11) Standard of teachers and training will be updated.

12) Adult education programme will be started.

13) Continuing education will be organised.

14) Educational organisation will meet its objectives.

Principal

Sheeladevi College of Education

que 2

(16) Concrete steps will be taken for ~~the~~ ~~open~~ ~~or~~ ~~educational~~ ~~institutions~~ ~~in~~ ~~the~~ ~~habitats~~ where there are no schooling facilities.

(17) Special attentions will be paid ~~to~~ ~~the~~ ~~improvement~~ ~~of~~ ~~the~~ ~~existing~~ ~~school~~ ~~infra~~ ~~structures~~.

(18) ~~Education~~ ~~provides~~ ~~the~~ ~~platform~~ ~~for~~ ~~making~~ ~~word~~ ~~facilities~~ ~~and~~ ~~book~~ ~~world~~ ~~to~~ ~~con~~ ~~spire~~ ~~new~~ ~~schools~~.

(19) ~~Structural~~ ~~qualitative~~ ~~and~~ ~~quantitative~~ ~~studies~~ ~~will~~ ~~be~~ ~~organized~~ ~~in~~ ~~schools~~.

(20) To maintain school improvement grants.

(21) To provide free textbooks and uniform to the children.

(22) To increase the strength of teachers in the school where there is shortage of teachers. Additional teachers in the school through.

(23) To enhance strength the skill and capacity of the existing teachers in school through.

Principal

Sheeladevi College of Education

10) To provide life skill to the students along the quality education.

11) To promote girls education

a) SC

b) ST

c) muslim minority

d) landless Agriculture Labourers etc.

12) To understand the educational needs of traditionally excluded categories.

a) Universal access

b) Universal enrolment

c) Universal graduation

d) quality elementary education children

Facilities

1) programmes with a clear time frame for universal elementary education

2) A response to the demand for quality basic education all over the country.

3) An expression of political will for universal elementary education across the country.

Principal

Shaladevi College of Education

④ A Partnership between the central state and the local governments

⑤ An opportunity for states their own vision of elementary education

⑥ To provide useful and elementary education for all children in the 6-14 age group

(ix)

⑦ To allow children abouts and masters their natural environments in order's develop their potentials both spiritually and materially.

⑧ To realized the importance of early childhood care and education and looks at the 0-14 age as continuum.

Principal

Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440028.

Exam.

* Name Harshali G. Chopale

* Roll No. _____

* Uni. Enrol No. _____

* Class B.ed 2nd year IV sem

* Subject Contemporary Indian Education

* Date of Exam. 12/04/2024

* Test No. _____

Marks out of _____

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Signature of Invigilator

Start answer from here*

- 5 Examination Reforms
- 6 Early childhood education
- 7 Work and education
- 8 Educational Technology
- 9 Heritage Crafts
- 10 Health and physical education

C] National concerns.

- 1 Problems of SC/NT, children
- 2 Gender issue in the curriculum
- 3 Education for groups with special needs.

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440025.

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	

* Name _____
 * Roll No. _____
 * Uni. Enrol No. _____
 * Class _____
 * Subject _____
 * Date of Exam. _____
 * Test No. _____
 Marks out of _____

Signature of Investigator _____

Start answer from here.

No.

- ① Free development.
- ② Availability of resources

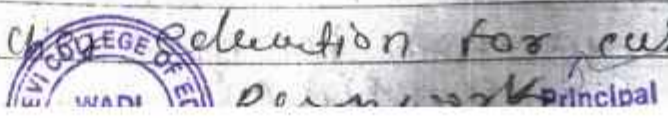
National Curriculum Framework

A) Areas of Curricular Concerns

- ① Teaching of Science
- ② Teaching of Mathematics
- ③ Teaching of India Language
- ④ Teaching of English
- ⑤ Teaching of Social Science
- ⑥ Learning and Habits
- ⑦ Art, Dance, Theatre & Music

B) Areas of Systematic Reform

- ① Aims of education
- ② Systematic reform for curricular change.
- ③ Curriculum, Syllabus and Text books.
- ④ Teacher education for curriculum

6] Ans To provide good quality modern education including a strong component of culture inculcation of values awareness of the environments adventure activities and physical education to the talented children predominantly from the rural area without regard to their family socio economic conditions.

* To promote national integration

7) * To provide quality modern education

* To ensure that all student of Navodaya level of competence in three language formula

* To serve in each district as focal points for improvements in quality of school education through sharing of experience and facilities

Jawahar Navodaya Vidyalaya known as JNV are Indian school for talented children and form a part of the system of gifted education. It is significant in the

Principal

Selection of talented secular children as the target group and the attempt to provide them with quality education comparable to the best in residential school system, without regard to their family's socio-economic conditions.

They are located all over the country except Tamil Nadu. There are approximately 593 TNUs across India as of 2010. The admission process includes an all India Entrance Exam, held at level (There is one school per district) Navodaya vidyalayas are run by the Navodaya vidyalaya Samiti which is an autonomous organisation under MHRD, Department of Secondary & Higher Education in Navodaya vidyalaya. It is an autonomous organisation the organisation of this committee has its own history. In our country, the people of rich class make arrangements for the best type, make arrangements for the education by getting these childrens admitted in affordable public schools.

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

BJ School Chalo Abhiyan

Ans The School Chalo Abhiyan in Shrawasti Uttar Pradesh, the state districts with the lowest literacy rate, was introduced on ~~April~~ in the constitutions of India, every child from 6 to 14 years has been given fundamental rights for free and compulsory education. For this "School Chalo Abhiyan" is being successfully organized under Uttar Pradesh Basic Education Council with the aim of encouraging maximum enrollment of student from class 1 to 8.

Q Ans mid day - meal.

Mid Day meal Scheme was launched in India on 15 August 1995 under the name of National Programme of Nutritional Support to Primary Education (N.P - NSPE). MDMs was renamed P.M. Poshan or Pradhan Mantri Poshan Shakti Nirmaan in September 2021 which includes ~~sewing~~ cho

Principal

Wadevadevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

Objectives

To promote friendship and feelings of common brotherhood among the children belonging to different castes, colours and creed by providing meals to them together and also increase their attention in school.

Components: supply of food grains wheat / rice 100 grams per child per schools.

Concepts of mid-day meals

(6) The mid day meal scheme is a government initiative that was launched by the ministry of human resources development. This is known as the ministry of education, government of India. It provides free nutritious meals to school children to improve attendance and address malnutrition.

Mid-day meal is wholesome freshly cooked served to children in government and government aided school.

Principal

que 5

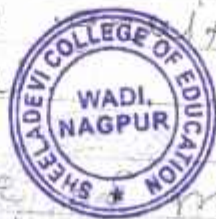
C] Ans The Indian education commission (Kothari commission) has given follows causes of stagnation and wastage.

- ① The heterogeneity of the age composition.
- ② The practice of making fresh admissions throughout the year.
- ③ Irregularity of attendance
- ④ over crowded classes.
- ⑤ Unsuitable curricular.
- ⑥ Inability of the teacher to use Play-way techniques

que 5

C] Ans The Indian education commission (Kothari commission) has given follows causes of stagnation and wastage.

- ① The heterogeneity of the age composition
- ② The practice of making fresh admissions

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

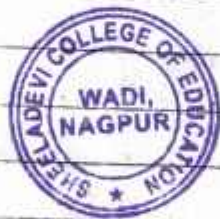
que 5

C1] Ans The Indian education commission (Kothari commission) has given follows causes of stagnation and wastage.

- ① The heterogeneity of the age compositions.
- ② The practice of making fresh admissions throughout the year.
- ③ Irregularity of attendance
- ④ overwaded classes.
- ⑤ unsuitable curricula.
- ⑥ Inability of the teacher to use play-way techniques.
- ⑦ unsuitable curricula.
- ⑧ Poor teaching
- ⑨ Inadequately prepared teachers
- ⑩ A wrong system of examinations
- (ii) Lack of educational equipments in the schools as well as with the children.

In MDMS every child in every government and government aided primary school was to be served a prepared mid-day meal with a minimum content of (300 calories) of energy and (8-12 gm) of proteins per day for a minimum of 200 days.

Tamil Nadu was first to initiate a massive meal programmes

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440025.

SHEELADEVI B.Ed. COLLEGE OF EDUCATION

Wadi, Nagpur - 440023.

Exam. 2024 (B.ed) IV sem

Q. No.	Marks
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	

* Name Dipika P. Girguse

* Roll No. _____

* Uni. Enrol No. _____

* Class B.ed IV sem

* Subject Contemporary Indian edu.

* Date of Exam. 12/4/2024

* Test No. 1

Marks out of _____

82
100

Signature of Invigilator

Smyha
12/4/2024

Start answer from here*

No.

Q 1.

Introduction

One of the goals of Sarva Shiksha Abhiyan (SSA) is to provide elementary education that is of equitable quality to every child.

During the initial years of SSA, the focus was on ensuring physical access and equity, and building school infrastructure along with recruitment of teachers.

Having achieved near-universal access at the primary level, the focus is now on quality improvement and enhancing student learning.

Principal

B) Meaning and Definition of Quality in Education

- Quality in Education can be viewed as a set of elements within the education system that are believed to lead to better student outcomes, including measurable indicators of student learning.

According to Goel and Biswal,

(5)

"a fraction of knowledge, skills and attitudes, capacity and competition vis-a-vis needs"

The second emphasis education's role in promoting values and attitudes of responsible citizenship and in nurturing creative and emotional development.

Principal

Shree...

Q2

→ A) Introduction

The Right to Education (RTE) Act, 2009 empowers children belonging to the backward section of the economy to free compulsory education. The Right to Education Act was earlier termed as the right of children to free and compulsory education. The Act came into function after Gopal Krishna Gokhale's famous impassioned plea to the Imperial Legislative Council for introduction of free and compulsory primary education throughout India.

According to ~~Article 21-A~~,

“The state shall provide free and compulsory education to all children of the age of six to fourteen years in a manner as the state may by law determine.”

Principal

Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440022

B) Main features of the Act.

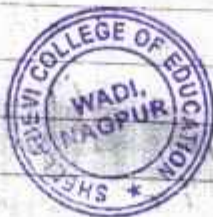
1) free and compulsory education to all children of India in the age 6 to 14 age group.

2) No admission test or interview will be held either for child or parents.

(4)

3) Improvement in the quality of education is important.

4) A child who completes elementary education shall be awarded a certificate.

Principal

Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

Q2

→ A) Introduction

The Right to Education (RTE) Act, 2009 empowers children belonging to the backward section of the economy to free compulsory education. The Right to Education Act was earlier termed as the right of children to free and compulsory education. The Act came into function after Gopal Krishna Gokhale's famous impassionate plea to the Imperial Legislative Council for introduction of free and compulsory primary education throughout India.

According to Article 21-A,

“The state shall provide free and compulsory education to all children of the age of six to fourteen years in a manner as the state may by law determine.”

Principal
Sheeladevi College of Education

c) Quality in education includes

1) Learners who are healthy, well nourished and ready to participate and learn, and supported in learning by their families and communities.

2) Environments that are healthy, safe, protective, and gender-sensitive and provide adequate resources and facilities.

6

D) Harvey (1995) provide the following brief overview of the five categories.

1) Exceptional view of quality.

2) Quality of perfection

3) Quality of fitness for purpose

4) Quality of value for money.

E) Dimensions of Quality Education

i) Ideals of Education : It includes there is humans and social values, equity, sensitivity, sageness, autonomy.

ii) Excellence of Learning : There should be learning values, knowledge expansion.

iii) Quality of Teaching : Method It means effective ness of the teaching methods.

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023

5) This act will apply to all of India except Jammu and Kashmir.

c) objective of RTE Act.

6

1) free and compulsory education to all children of India in the 6 to 14 age group.

2) Every child of the age of 6 to 14 years shall have a right to free and compulsory education in a neighbourhood school till completion of elementary education.

3) Improvement in quality of education.

4) No donation and capitation fee is allowed.

5) Universalization of primary education.

Q 3

Q 1 Ans. Intro.

Open education - system is a newer concept of teaching - learning. Its main objective is to increase the level of education and improve the education system and avail the educational opportunities to those people who are unable to acquire traditional education or being backward due to any reason. The National Institute of NIOS was established in November 1989.

5

- 1) To universalization of education
- 2) To greater equity and justice in society
- 3) To promote secondary education course.
- 4) To promote senior secondary education course.
- 5) To promote vocational education course / programme

B). characteristics of National Institute of open schooling.

1) To provide an opportunity to continue education using modern means of communication and information technology.

2) freedom to choose subjects according to one's needs, interests and abilities.

3) No upper age limit for learner.

4) Learning support through personal contact programmes at ~~self~~ study centers.

5) continuous assessment through Tutor Marked Assignments.

6) Credit accumulation facility over a period of 5 years with nine chances to appear at examinations pertaining to a course.

Principal
Jyoti College of Education
Wadi, Nagpur

Q 3.

2) Ans.

Introduction

The National Council for Teacher Education, in its previous status since 1973, was an advisory body for the Central and State Governments on all matters pertaining to teacher education, with its Educational Research and Training (NCERT). Despite the successful functioning in terms of educational field, it is facing difficulties in ensuring the maintenance of the standards of teacher education and preventing the increase in the number of substandard teacher education institutions in the country.

3

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

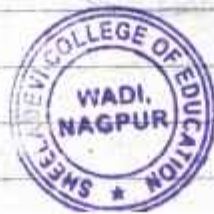
B) Objectives and functions of National Council for Teachers Education.

1) It undertakes surveys and studies pertaining to all aspects of the teacher education and publishes the corresponding results.

2) To achieve planned and coordinated development of teacher education system throughout the country.

3) To regulate and properly maintain the norms and standards in the teacher education system and for matters connected therewith.

4) It co-ordinates and monitors the teacher education system throughout the country.

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

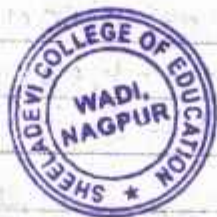
c) Contribution of National Council for Teacher Education in the field of Teachers Education

1) Co-ordinating and monitoring teacher education and its development in the country.

5

2) It prescribes guidelines in respect of minimum qualification for a person to be employed as a teacher in schools or in recognised institutions.

3) NCTE takes all necessary steps to prevent commercialisation of teacher education.

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

Exam.		1	
		2	
* Name _____		3	
* Roll No. _____		4	
* Uni. Enrol No. _____		5	
Signature of Invigilator	* Class _____	6	
	* Subject _____	7	
	* Date of Exam. _____	8	
	* Test No. _____	9	
	Marks out of _____	10	

Start answer from here*

No. Q4

2) Ans :- A) Introduction : The National Assessment and Accreditation Council (NAAC) is an organisation that assesses and institutions of higher education in India. It has been established by the University Grants Commission in 1994.

3) The NAAC functions through its General Council and Executive Committee where education administrators, policy makers and senior academicians from a cross-section of system of higher education are represented.

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

B) objectives of NAAC.

1) To arrange for periodic assessment and accreditation of institutions of higher education or units thereof, or specific academic programmes or projects.

2) To stimulate the academic environment for promotion of quality of teaching-learning and research in higher education institutions.

3) To encourage self-evaluation, accountability, autonomy and innovations in higher education.

4) To undertake quality-related related research studies, consultancy and training programmes, and.

5) To collaborate with other stakeholders of higher education for quality promotion and accreditation.

c) Work process of NIAAC

1) preparation of self-study Report (SSR), and uploading on the institution website prior to submission of LOI

2) On-line submission of the Letter of Intent (LOI)

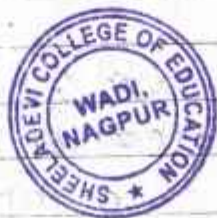
4

3) on-line submission of Institutional Eligibility for Quality Assessment (IEQA) for applicable institutions.

4) Submission of Hard Copies of SSR

5) peer team visit to the institution

6) final decision by NIAAC

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

Q3

c) Ans:- A) Introduction

It is universal known fact that there should be special provision for the gifted children, and dynamic progressive opportunities for progress.

B) Navodaya Vidyalaya Samiti

In 1985-86 government of India started setting up of Navodaya vidyalaya in every districts of the country. For the proper management and execution of these schools Navodaya vidyalaya Samiti was established. Navodaya Vidyalaya Samiti was established in 1985.

3

c) Objective of Navodaya vidyalaya

① To provide good quality modern education including a strong component of culture, inculcation of values awareness of the environment adventure activities and physical education to the

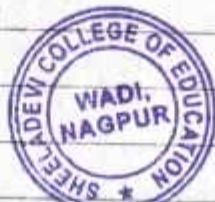
Q.5

1) Ans:- Mid-Day Meal (MDM project)

— MDM project with a view to enhancing enrolment, retention and attendance and simultaneously improving nutritional level among primary school children. During 2008-9 the scheme was extended to cover children in upper primary classes and the scheme was renamed as 'National Programme of Mid-Day Meal in Schools'.

B) Objectives of MDM

- 1) Improving the nutritional status of children in classes - I-VIII
- 2) Encouraging more poor children belonging to disadvantaged sections, to attend schools more regularly and help them concentrate on classroom activities.

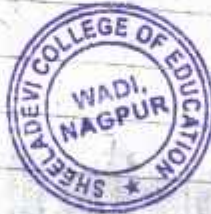
Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

(Q.5 d)

Ans:- The centrally - sponsored scheme 'Rashtriya Madhyamik Shiksha Abhiyan (RMSA) was launched in March 2009.

②

Improving the quality of education through making all schools conform to prescribed norms, and removing gender socio-economic and disability barriers.

Principal

Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

Q 5

School chalo Abhiyan

poverty is a huge deterrent to pursuing education. Low income or poor economic

3 Status often has an adverse effect on the education of a child.

In the constitution of India every child from 6 to 14 years has been given fundamental right for free and compulsory education.

Principal

Shekadevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

(Q5.c)

Ans:

Introduction

Kothari Education Commission 1964-66 which was the sixth commission in the history of commission in India. The five year plan, started after independence helped the growth of the country in many areas.

4

features of Commission.

1) All the five earlier commission, did not deal with education as a whole but focussed attention on different levels of education. But this commission was not to limit its enquiry to specific sectors or aspects of education, but to have a comprehensive review of the Entire Educational System.

Principal

Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

SHEELADEVI B.Ed. COLLEGE OF EDUCATION

Wadi, Nagpur - 440023.

Exam. ....

Q. No.	Marks
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	
	52
	100

* Name Rajashri N. Nikode

* Roll No. ....

* Uni. Enrol No. ....

* Class B.Ed 2nd yr. (fourth sem)

* Subject Contemporary Indian Education

* Date of Exam. 12/04/2024

* Test No. ....

Marks out of

Signature of Investigator

Rajashri
12/4/2024

Start answer from here*

Q. प्रश्न - 9

उत्तर - 9

महाकाळ शासनाने दुर्जेकार शिक्षणाचे सार्वत्रिकीकरण करण्याचा संकल्प जाहीर केला आहे. शिक्षणास्तूरुमग तो प्राथमिक ते उच्च यापेकी कोणत्याही प्रकारचा असो, गुणवत्ता विकसाला अनन्यसाधारण असे महत्व आहे. शाळेतील प्रत्येक विद्यार्थ्यांमध्ये निश्चितपणे काहीतरी उंची गाठण्याचे बीज असते, ते शोधून प्रत्येकाला त्याच्या त्याच्या गतीने व त्याच्या आवडीच्या प्रांतामध्ये वाढवण्याची कधी देणे ही गुणवत्ता विकासची गाथा आहे. शाळे-मध्ये सतत, गतिमान, ज्येत्न्यमय, सखसखणारे वातावरण निर्माण करणे हे गुणवत्ता विकासाचे उद्दिष्ट आहे.

गुणवत्ता संकल्पनेमध्ये शिक्षणाच्या पाच परिणामांच्या समावेश होतो. (१) शिक्षणाची हजेरी व उद्दिष्ट (२) अभ्यासक्रम व पाठ्यक्रम (३) सुयोग्य साधने आर्थिक तरतूद, साहित्य व (४) पर्यावरण (५) पर्यावरण

Principal

दुर्लभ केले अथवा व्यापक उणिवा, क्षेत्र
निर्माण जाले तर ते संपूर्ण शिक्षणाला
पर्यायाने शैक्षणिक गुणवत्तेला मारक
करतात.

शैक्षणिक संस्थांसाठी गुणवत्तेचे
विविध मापदंड

१) शालेय प्रतवारीतील शालेय श्रेणी -

प्राथमिक शाळेने वस्तुनिष्ठ मूल्यमापन
करावे म्हणून परिषदेने प्राथमिक
शाळा प्रतवारी पुरस्कार तयार केले.
या शालेय प्रतवारीमध्ये शैक्षणिक सुविधा
शैक्षणिक वातावरण, अद्ययत्न, अहला-
पत्ताचा कर्जा यांचा विचार करणे
आवश्यक आहे 'अ' श्रेणी असल्यास
५ गुण, 'ब' श्रेणी असल्यास ७
गुण द्यावे.

२) समाजाच्या सहभाग -

शाळेने सातत्याने समाजाशी संपर्क
साधून समाजाच्या सहभाग मिळविणे
आवश्यक आहे. विद्यार्थ्यांच्या प्रगती-
बाबत पालकांशी शाळेची संपर्क
साधला पाहिजे. समाज व शाळा
यांच्यातील दुरावा बाधवारी ग्रामशिक्षण
समिती, वॉर्ड शिक्षण समिती, पालक-
शिक्षक संघ, माता-पालक संघ या
सर्वथी शाळेच्या विकासात महत्त्वपूर्ण

ब) पटनोंदणी अपस्थितीची शक्यता -

पटनोंदणी पाहताना ६ ते १४ वर्ष वयोगटातील मुलांची संख्या व प्रत्यक्ष पटनोंदणीचे प्रमाण विचारात घेणे आवश्यक आहे.

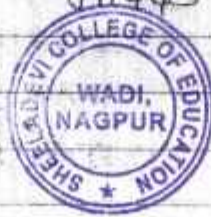
i) पटनोंदणी (५५ ते १००% - २ गुण,
१० ते ५४% - १ गुण)

ii) अपस्थिती (५० ते १००% - २ गुण, ८० ते ८९% - १ गुण, ७५ ते ७९% - १ गुण, ७४ पेक्षा
कमी - ० गुण)

घ) शालेय न्यायण्यांमधील विद्यार्थ्यांची संपादन

सातत्यपूर्ण व सर्वोत्तम मूल्यमापन पद्धतीमध्ये क्रांतिक कालावधीनंतर वर्गामध्ये होण्यात येणाऱ्या न्यायण्यांना महत्त्वाचे स्थान आहे. या संपादनाकरिता शिक्षकांना अभ्यासक्रमाच्या उद्दिष्टपूर्तीचे प्रमाण अध्यायन अध्यापनाची दिशा व त्यामधील चुकी आणि विद्यार्थ्यांच्या प्रगतीचा स्तर या महत्त्वाच्या बाबी समजतात.

अशाप्रकारे शिक्षणात गुणवत्तेची संकल्पना आणि शैक्षणिक संस्थांसाठी गुणवत्तेचे विविध मापके स्वप्न होतात.

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

उत्तर - २)

प्रश्न - २

शालेय व्यवस्थापनामध्ये

समाजाच्या वसूलीय सहभागाद्वारे प्राथमिक शिक्षणाचे सार्वत्रिकीकरण करण्यासाठी 'सर्व शिक्षण मोहिम' हा एक प्रयत्न आहे. सर्व देशभरातून दर्जेदार शिक्षणाच्या हंगाराच्या जागणीस हा एक प्रतिमाद् आहे. या योजनेमुळे समाजाच्या साहारातून सर्व मुलांच्या मानवी कामतांचा विकास दर्जेदार शिक्षण देऊन साधता. 'शेईल' प्राथमिक शिक्षण हा प्रत्येक बालकाच्या हक्क आहे आणि प्राथमिक शिक्षण ही केंद्र व राज्या सरकार यांची संयुक्त जबाबदारी आहे. केंद्र स्तरकारने प्राथमिक शिक्षणाच्या सर्वोत्तम सुधारणेसाठी सर्व शिक्षा अभियान (S.S.A) ही योजना आखली आहे.

6

सर्व शिक्षा अभियानाची उद्दिष्टे

या योजनेची पुढील उद्दिष्टे ठरविण्यात आली आहेत.

- १) इ.स. २००३ पूर्वी हे ते १४ वर्षे - गटातील सर्व मुले शाळेत, शिक्षण हमी केंद्रात, पर्यायी शाळेत, अथवा शाळेत परत आणण्याच्या व्यवस्थेत दाखल करणे.
- २) इ.स. २००७ पूर्वी सर्व मुलांना ५ वर्षांचे प्राथमिक शालेय शिक्षण देणे.
- ३) इ.स. २०१० पूर्वी सर्व मुलांना ८ वर्षांचे प्राथमिक शालेय शिक्षण देणे.

Principal

४) समाधानकारक, दर्जेदूर प्राथमिक शिक्षणा-
वर तसेच जीवनासाठीच्या शिक्षणावर
भर देणे

५) इ.स. २००७ पूर्वी प्राथमिक शिक्षणातील
सर्व स्तरावरील उठिका इर करून सामा-
निक तसेच लिंगभेद इर करण्यात येईल.

६) इ.स. २०१० पर्यंत सर्व मुलामुलींना
शाबेत टिकवून देणे.

सर्व शिक्षा अभियानाच्या अंतर्गत
शैक्षणिक सुविधा

७) शिक्षक - अ) प्राथमिक व उच्च प्राथमिक
शाबेतमध्ये ४० विद्यार्थ्यांमध्ये १ शिक्षक
नेमला जाईल.

६) क) प्राथमिक शाबेत किमान २ शिक्षक
नेमण्यात येईल.

८) शैक्षणिक सुविधांमध्ये वाढ - प्रत्येक
प्राथमिक शाबेतमध्ये व्हेरशावर दोन
कळखोल्यांची सोय करण्यात आली आहे.
प्राथमिक शाबेतील १ ते ५ इयत्तेच्या
मुलामुलींसाठी मोफत पाठ्यपुस्तके पुरविण्यात
आली आहेत.

९) शाबा किंवा पर्यायी शाबेची सोय -

कसलीपासून १ कि.मी. च्या आत प्राथमिक
शाबेची सोय आली आहे. शिक्षण हमी
योजनेच्या दृष्टीने शाबा उघडण्यात आल्या
आहेत.

Principal

Shekhar College of Education

६) गुणवत्ता संवर्धनासाठी प्रयत्न -

प्राथमिक शिक्षकांसठी म.रा.शे.सं.व.प्र.
परिषद व जिल्हा शिक्षण व प्रशिक्षण
संस्थेच्या वतीने अल्प व दीर्घ मुदतीची
सेवांतर्गत प्रशिक्षण वर्ग आयोजित
करण्यात आले आहेत.

अशाप्रकारे सर्व शिक्षा
अभियाजाची उद्देल्ये आणि
त्या अंतर्गत दिलेल्या शैक्षणिक सुविधा
स्पष्ट होतात.

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

प्रश्न : 3

उत्तर - क) शालेय शिक्षणाच्या आत्तापर्यंतच्या नवीनतम राष्ट्रीय दस्तावेज म्हणजे राष्ट्रीय पाठ्यक्रम विकरण पुस्तिका 2005 (NCF) पर आंतरराष्ट्रीय पातळीवरील शिक्षण तज्ज्ञ शास्त्रज्ञ विषयतज्ज्ञ व शिक्षकांनी मिळून तयार केली. मानव संसाधन मंत्रालयाने ती लुक्क केल्यावर प्रो. यशपाल यांच्या अध्यक्षतेखाली देशभरातून नव निवडलेल्या 25 विद्वानांनी शिक्षणाला नव्या राष्ट्रीय आव्हानाच्या स्थापत पाहिले.

आवदेशिक सिद्धांत :

- 6
- 1) ज्ञानाला शब्दबोधस्थ्या जीवनाशी जोडण्यात यावे.
  - 2) अभ्यास पाठोतरापासून मुळा करवा.
  - 3) पाठ्यक्रम विकरण पुस्तिका केंद्रित नसावी.
  - 4) वर्गांना घडामोडींशी जोडावे.
  - 5) राष्ट्रीय मूल्यांप्रती निष्ठावान विद्यार्थी तयार व्हावे.

प्रमुख सूचना

- 1) साताकडून अज्ञाताकडे, मूलकडून अमूर्तकडे यासारख्या शिक्षण सूत्रांच्या जास्तीत जास्त उपयोग व्हावा.
- 2) सूचनेनेला ज्ञान मानव्याद्यासून वाचावे.
- 3) मोठा पाठ्यक्रम व मोठी पुस्तके शिक्षणप्रणालीच्या अपयशाचे प्रतीक आहेत.
- 4) मूल्यांना उपदेशाने नव्हे तर पाठकवातावरण निर्मितीद्वारे स्थापित करावे.
- 5) पालकांना कठोरपणे वाढीसाठी शाळांवे Principal मुलांना

इच्छा हेवणे चुकीचे आहे.

५) मुलांना शाळेबाहेर तणावमुक्त वातावरण प्रदान करावे.

६) वर्गात शांतता हेवण्याच्या नियम वारंवार सांगणे बरोबर आहे. अशांत वर्गातील वातावरण उत्साही हेवण्यास प्रोत्साहित करावे.

७) सहस्रोक्षारिक धडाभोडींमधे मुलांच्या पालकांनाही सहभागी करावे.

१०) समुदायाला मानवी संसाधनांच्या श्रुपात वापरण्याची संधी द्यावी.

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

Exam. ....

	1	
	2	
* Name	3	
* Roll No.	4	
* Uni. Enrol No.	5	
Signature of Invigilator	6	
* Class	7	
* Subject	8	
* Date of Exam.	9	
* Test No.	10	
		Marks out of

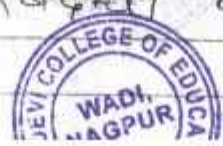
Start answer from here*

No.

प्रश्न - 3

उत्तर - 3) शिक्षकांच्या गुणात्मक विकास करणे शिक्षकांची अदिकडे साध्य करण्यास मदत होते. यामुळे कोठारी आयोगाने १९६४-६६ मध्ये शिक्षक प्रशिक्षण संरक्षण अधिनियम त्याबाबत शिफारस केली होती, कारण तात्काळीम काळातील अस्तित्वात असलेले शिक्षक प्रशिक्षणाच्या कार्यक्रमात अत्यंत पारंपरिक व ताबड स्वरूपाचे होते. यामुळे शाब्दिक वास्तव्यापासून दूर गेले होते. यामुळे अंपूर्व देशातील शिक्षक प्रशिक्षणाच्या दर्जा सुधारण्यासाठी व त्यात अभिन्नते ठेवण्याच्या हेतूने राष्ट्रीय स्तरावर शिक्षक-प्रशिक्षणाचा विचार करणे अत्यावश्यक आहे. त्या अनुषंगाने एखाद्या मंडळाची संरक्षण मासिक होती. म्हणून केंद्रीय शिक्षण सल्लागार मंडळाच्या बैठकीत राष्ट्रीय शिक्षण प्रशिक्षण परिषद सुरू करण्यासाठी सप्टेंबर १९७० मध्ये विचारविनिमय करण्यात आला. शिक्षक प्रशिक्षणाच्या दर्जा सुधारण्यासाठी भारत सरकारच्या शिक्षण खात्याने २१ मे १९७३ पासून या परिषदेची स्थापना केली होती.

4

Principal
Sheetadevi College of Education

राष्ट्रीय शिक्षक शिक्षण परिषदेचे उद्देश्ये व कार्य

१) विविध राज्यांच्या शिक्षणाच्या क्षेत्रात
राखण्यासाठी केंद्र शासनाना सल्ला
देणे

२) शिक्षक शिक्षणसंस्थांना मान्यता देणे
किंवा मान्यता काढून घेणे.

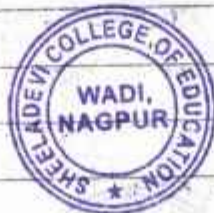
३) शिक्षक व शिक्षणाच्या बाबतीत
केंद्र व राज्य शासनानाच्या नियोजन
योजनांच्या प्रगतीचे मूल्यामापन करणे.

४) केंद्र शासनाने या परिषदेला
सांगितलेली जबाबदारी पार पाडणे.

५) राज्य शासनांनी सादर केलेल्या
पेन्शनर त्यांना सल्ला देणे.

६) शिक्षक शिक्षणाची निश्चित
प्रमाणे ठरवून देणे.

७) शिक्षक व शिक्षणाच्या अभ्यासपूर्ण
व पद्धती यांच्या विकासाबाबत
माहिती तसे ठरवून देणे.

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

उत्तर - ब) राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण (1986)
उद्दिष्ट्ये पुढीलप्रमाणे आहेत.

१) व्यक्तीच्या शारीरिक, बौद्धिक विकास
आधून सुसंस्कृत व्यक्तिमत्व घडविणे -

व्यक्तीला आहार करणे किंवा रोजगार
उपलब्ध करणे देणे एवढ्यापर्यंतच्या या
धोरणाचे उद्दिष्ट नव्हते तर अपूर्ण
शिक्षण प्राप्त झाल्यानंतर शिक्षित व्यक्ती
ही शारीरिक दृष्ट्या सुदृढ, बौद्धिक -
दृष्ट्या बुद्धिमान व समाजात वावर -
णारी एक भारतीय नागरिक म्हणून
भारतीय संस्कृतीची महान तले मान्यतात
आणवारी असली पाहिजे. त्यामुळे
कुरुदेच्या शैक्षणिक धोरणात
व्यक्तीच्या शारीरिक, बौद्धिक विकास
आधून व्यक्तीला सुसंस्कृत करविणे हे
शिक्षणाचे उद्दिष्ट ठरविण्यात आले होते.

२) शारीरिक, सामाजिक, मानसिक, सांस्कृतिक
आणि आर्थिक परिस्थितीची जपण
निमित्त कारणे -

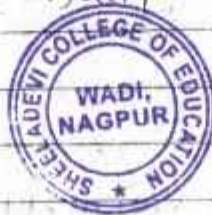
कोणतेही कार्य यशस्वीरित्या पार
पाडव्यासाठी पोषक वातावरण असिवाय
ठरत. कार्य करण्यासाठी आवश्यक ती
प्रेरणा पोषक वातावरणातून प्राप्त होते.
शामुख शिक्षणासंबंधीची ह्येये प्राप्त
करव्यासाठी पोषक वातावरणाची नितांत
गरज असते.

3) श्रमप्रतिष्ठेसाठी निरोधी मन तयार करणे -

9500 च्या अगोदर आखण्यात आलेल्या धोरणात साक्षर व्यक्ती व रोजगार प्राप्ती एवढेच ध्येय निश्चित करण्यात आले होते. अगोदरच्या शैक्षणिक धोरणाचे स्वरूप बदलून सरतीसल्या मनात सतत श्रम करण्याची सावना निर्माण करण्यासाठी त्यांची मानसिक तयारी करणे आवश्यक करते या हेतूने राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणात श्रमप्रतिष्ठेसाठी निरोधी मन तयार करण्याचे उद्दिष्ट ठरविण्यात आले.

4) नैतिक मूल्यांची जोपासना करणे

व्यक्तीमध्ये इष्ट ते बदल घडवून आणाव्यासाठी शिक्षण हे सर्वात साध्य करते. या हेतूने विद्यार्थ्यांना मूल्यांची अभिवृत्त करणे देणे, मूल्य आत्मसात करणे देणे हे शिक्षणातून साध्य होत. समाजमनात परिवर्तन सामंजस्य ऐक्याची सावना, नैतिक व लोकशाही मूल्यांची जोपासना शिक्षणातून करता येते.

Principal
Sheela Devi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

SHEELADEVI B.Ed. COLLEGE OF EDUCATION

Wadi, Nagpur - 440023.

Exam. ....

Q. No.	Marks
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	54
100	

* Name Nisha D. Maske

* Roll No. _____

* Uni. Enrol No. _____

* Class B. Ed II Year IV Sem

* Subject Contemporary Indian Education

* Date of Exam. 12/4/2024

* Test No. _____

Marks out of _____

Signature of Invigilator

12/4/2024

Start answer from here*

Q. No.

प्र. 1.

प्र. 1. माध्यमिक शिक्षण आयोगाची वैशिष्ट्ये 1952-53 व त्यांनी दिलेल्या शिफारसी पुढील प्रमाणे

⇒ 23 सप्टेंबर, 1952 रोजी महाराष्ट्र विद्यापीठ येथे सुरुवात ही. म. लक्ष्मणस्वामी कुंदलियार यांच्या अध्यक्षतेखाली माध्यमिक शिक्षण आयोगाची स्थापना झाली. माध्यमिक शिक्षण आयोगामध्ये या शिवाय आयोगाच्या भेटीवेळी काही राज्यांनी आपापले शाळातील शिक्षण विभागातील ध्यावलेली अथवा शिक्षणतज्ञांना वरीकृत सदस्य म्हणून आयोगावर निवड केली होती वरीकृत सदस्यांची संख्या 18 होती. कुंदलियार आयोगानुसार माध्यमिक शिक्षणाचा इथे प्रविष्ट्यात आला होता. या अहवालाचे अनुषंगानेच म्हटले जाई. ही माध्यमिक शिक्षणाची स्वरूपातील आणी सर्वथे सुविधेनासून आतास माध्यमिक शिक्षणाचा विचार करणे हे या आयोगाचे उद्दिष्ट राहिले त्यांनी माध्यमिक पुनर्रचना व सुधारणा या महत्त्वाच्या

(5)

* साध्यात्मिक शिक्षणाच्या शिक्षारशी :-

सायोगाने सापल्या अहवाबान
साध्यात्मिक शिक्षणाचा जवा आकृति-
बंध ख्यातीसमानो हिला साह

- १) साध्यात्मिक शिक्षण गाले १३ बंधोभा-
टालीय कुलावानी असावे.
- २) साध्यात्मिक शिक्षण दोन वल्ल्यान
विभागून द्यावे.
- ३) साध्यात्मिक शिक्षणाच्या मुकून काळा-
वधी अहा वर्षाया असावा.
- ४) अक्षयात्मकमास अक्टोबर्मिडिमुटचे मुक
वर्ष समाविष्ट करावे.
- ५) पदवी अक्षयात्मक तीन वर्षाया
असावा.
- ६) मस्त्रीपरपुज हायस्कूलच्या वधापना
करावा.
- ७) साध्यात्मिक शाळा स्थापन कराय्याल
द्वाराण शाळापुन बहुउद्देश्यीय
कृषी, वाद्यकाम, परमुपासन, कुटीर-
उद्देश्यीय यांना साध्यात्मिक वेळान
दांच शिक्षण द्यावे.
- ८) साध्यात्मिक शिक्षणानंतर शिक्षण
धेण्यावसान लांटेफि य आध्यात्मिक
साध्यात्मिक संस्था स्थापन कराय्याल
- ९) समस्थासथान कुलावानी वपलंत
शाळा असाव्याल
- १०) कुलावानी वपलंत शाळांची मीय
करावा
- ११) निवासा शाळा कराय्याल
- १२) साहाय्याची करावा, वलावला-

६) शाळांमधील शिक्षकांची छुट्टी संख्या
असावी.

० ० मुख्याचार आयोगाने मुला-
मुलगींमधील समान शिक्षणाची शिफारस
केली आहे. सर्व शाळांचे शिक्षण
मुलांप्रमाणे मुलींना उपलब्ध करावे
पाहिजे. ० असे पत्र नमूद केले आहे.
मुलींमधील अपंगां बाबत सुचवण्याचे
संयत्न राज्यशासनाने केले पाहिजेत.

० ० मुलांमुलींच्या महत्त्वपूर्णामध्ये
मुलींच्या विशेष गरजा समजून घेण्या-
साठी वेळ शिक्षकां असाव्यात. मुख्य
उद्देशासाठी सहजीवन शिक्षण ही मुलींना
मिळण्यासंबंधी शिफारस या
आयोगाने केली आहे.

पृष्ठ २

* सर्व शिक्षा समितीच्या ची उद्दिष्ट्ये
कोणती आहेत.

१) प्राथमिक शिक्षणाच्या स्तरीकृतिकरणासाठी
मुळा निश्चित मुदतीची चौकट.

२) देशभरात वर्गद्वार शिक्षणाच्या गरजेला
सुविधा.

३) मुलभूत शिक्षणाच्या माध्यमातून समाज-
जिक व्यापार साहित्य देण्याची संघी.

४) शास्रीय शिक्षण व्यवस्थापनात पंचायत
राज संस्था, शास्रीय व्यवस्थापन समिती
ग्रामशिक्षण समिती, प्राथमिक शिक्षक संघटना
माला शिक्षण समिती संघटना, अनुसूचित
वर्गांच्या स्वायत्त परिषदा यास समावि-

5) उच्च उत्तरावर साधामिक शिक्षणा-
च्या सावतीकिक्रणासाठीच सक्रीय
राजकीय पाठक.

6) केन्द्र राज्या आणि व्यानिक
सुखासनामथ्ये चांगले भागीदार

7) राज्यांना साधामिक शिक्षणासंदर्भात
कवलक सुटा विकसनल करण्याचा
संधा.

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

हं. ३. ५

१) राष्ट्रीय अभ्यासक्रम संरचने २००५ ची लक्ष्ये स्पष्ट करा.

२) राष्ट्रीय अभ्यासक्रम सुरुवात २००५ मध्ये वसवणावर भर देण्यासिवनी नवीन मुख्यमापन प्रक्रियेचा सारखे कुरव्यावर विशेष भर देवाला आला आहे. यामध्ये लोडी काम, गटक्या, गटक्यापुन, मुख्यमापन

६) अद्यतन सक्षम देवादी पर्याय खुचावया ल आले आहेत.

१) वसवणाबाबती व पाठांतर हा मुख्यानुया आदार वावणार नाही असं सखनपातिकांचे वेवुरूप असावे.

२) परीक्षा जाकूल अवायिकु असावी
३) निरीक्षणारसाठी दैनंदिनाचा रिषिकांनी वापर करावा.

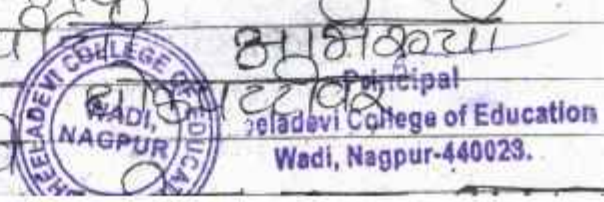
४) सहालीपुस्तकाला वृणु व श्रेणीसोषल अर्थ-पुण टिपणी जाडावा.

५) परीक्षेबाबती विद्यार्थी जाणारे सखन हे केवळ पुस्तकाल जे दिशे आहेत लेवण्यापुरते मर्यादित नसावेत. ह्या अतिरिपुत दुसरे सखन असावे. म्हणजे पुस्तकालाव ज्ञानाचा दैनंदिन जीवनाशी संबंध जोडणे आवश्यक आहे.

६) अखा, लोडी, सार्यादिकावून मुख्यमापन कुले जावे.

७) कुर्याकुभव, शारीरिक शिक्षण या विषया-तुड स दुर्लक्ष कुक मरुके

८) मुख्यमापन विषयाधी सुनिवृत्ती लपावणपुरे असावे आधारील नसावे

संक्षिप्त

1) राष्ट्रीय अभ्यासक्रम संरचने 2005 ची लक्ष्ये स्पष्ट करा.

2) राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखड्या 2005 मध्ये उच्चशिक्षण, शैक्षणिक क्षेत्रातील नव्याने सुधारणा प्रक्रियेचा अन्वय कुरव्यावर विशेष शैक्षणिक क्षेत्रात आहे. यामध्ये

6) लोडिंग प्रणाली, गटकार्य, गटकार्यापून, सुधारणापून उच्चशिक्षण संस्थांमध्ये प्रत्येक सुधारणा - लक्ष्ये आहेत.

1) उच्चशिक्षणातील व पाठ्यांत, हा सुधारणापूनचा आधार वाढवणे, नवीन शैक्षणिक संस्थांमध्ये प्रत्येक सुधारणा.

2) प्रशिक्षण जास्त उच्चशिक्षण संस्थांमध्ये
3) निरीक्षणाने नवीन दिनांकांचा विचार घेणे
वापर करावा.

4) प्रशिक्षणप्रणाली, उच्च व शैक्षणिक क्षेत्रातील सुधारणा-पून, टिपणी जोडावी.

5) प्रशिक्षणातील विद्यार्थ्यांना जाणून घेणे हे केवळ प्रशिक्षणाला न देणे आहेत. लक्ष्यापूनचे मर्यादित संस्थांमध्ये, त्या शैक्षणिक क्षेत्रातील सुधारणा, उच्चशिक्षण प्रणालीतील सुधारणा-चा दिनांक निरीक्षणाने प्रत्येक सुधारणा आवश्यक आहे.

6) उच्च, लोडिंग, उच्चशिक्षणातील सुधारणापून सुधारणा.

7) सुधारणापून, शैक्षणिक शिक्षण या विषया-
-त स सुधारणा सुधारणा

8) सुधारणापून विद्यार्थ्यांचा सुधारणापून
लक्ष्यापून सुधारणा, सुधारणापून
आधारित सुधारणा.

10) विद्यार्थ्यांची विचार करण्याची क्षमता मुख्यमापनातून लपवली जावी.

11) विद्यार्थ्यांची लक्ष्यमत्ता, बुद्धिमत्ता निवृत्ती क्षमता इत्यादींना मुख्यमापनातून वाच मिळावा.

५०५

क) राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण १९८६ चे उद्दिष्ट्ये स्पष्ट करा.

⇒ भारताचे तुळाधीन पंतप्रधान राजीव गांधी यांनी ५ जानेवारी १९८५ रोजी राष्ट्रीय उद्देशून् पुढीलप्रमाणे आपल्या भाषणात देशाचा नवीन शैक्षणिक धोरण देण्याचे आभारार्थी दिले. या नवीन धोरणा-मुळे भारत वैज्ञानिक, तांत्रिक आणि आर्थिक क्षेत्रात अक्षम बनून पुढील

६) उच्च शिक्षण क्षेत्रात असेल त्यांनी उद्देशून्. त्यानुसार, तुळाधीन शिक्षणमंत्रालयाने नवीन शैक्षणिक धोरण आखण्याचे काम हाता-बेली व २० ऑगस्ट १९८५ रोजी वरलमुवज व्यवस्थापन शैक्षणिक आस्थांन मुक्त धोरणात्मक यथाथ व्हाईन हा अध्याय पासहून पुढे.

७) व्यवस्थापन शैक्षणिक, वैश्विक मानात्मक आणि सांख्यिक उद्देशून् विकास क्षेत्रात

- ३) वैज्ञानिक दृष्टिकोणाचा विकास करणे
- ४) अपरिचित परिस्थितींशी सामना करण्याची क्षमता निर्माण करणे
- ५) भौतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक सामाजिक पर्यावरणाविषयी जाणीव निर्माण करणे
- ६) समसामयिकेविषयी जाणीव करीत परिश्रमा-विषयी योग्य जागरणफला निर्माण करणे
- ७) सर्वधर्मसमभाव, सामाजिक न्याय ह्या वेळींचा परिपोष करणे
- ८) परमलक्षणांकुला, आदर्शभाव अंगी बाणविणे
- ९) राष्ट्रियत्व, राष्ट्र सन्मान ह्यांशी योग्य भावना विकसित करणे
- १०) नैतिक, आध्यात्मिक मुल्यांची जोपासना करणे
- ११) आंतरराष्ट्रीय समंजसवाची भावना निर्माण करणे
- १२) धर्म, पंथ, लिंग, वर्ण, वंशभेदांविषयी विषमता नष्ट करणे
- १३) सामाजिक सुविधांकरिता, अन्यायविरुद्ध उठाव घ्यावा जाणीव विकसित करणे
- १४) संस्कृती संवर्धन आणि संस्कृती विकसाकडे योग्य प्रयत्न करणे
- १५) स्वतःच्या व्यवहारात दुसऱ्याच्या स्वातंत्र्याचा बाध येईल अशा वर्तणूक न ठेवण्याची खबरदारी घेणे.

6

Principal,
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

* स्वारक्षीयकीकरणाल :-

१५ वर्षांच्यातील मुलांना स्वतःचिकित्सा व मोफत शिक्षण पुरविल्या जाणाऱ्या स्वारक्षीय 'स्वारक्षीयानाल' फेलोशिप तालिका आपल्या घालातून पूर्ण झाली नाही याची स्थिती त्या व्यक्तीच्या शासनाच्या आणखी आसबाब नाही होतील म्हणूनच 'धोरणा'त त्यावर विशेष भर देण्यात आलेला दिसतो. विभाग ३.२ मध्ये म्हटले आहे 'जाल, धर्म, बंधन, वा विभागभेद असले तरी सर्वच

(६)

विद्यार्थ्यांना समतुल्य गुणावलेचे मुळा तशाचक पालकीपर्यंतचे शिक्षण उपलब्ध करून देणे हे 'राष्ट्रीय शिक्षण योजने'त आभिलषित असले. वास्तविक, अद्ययुगाकडे

आधुनिक लक्ष पुरविले जाईल, असे म्हटले जाते. शारीरिक शिक्षण व बंदी झाली. मुलांच्या सोयीने शक्तिचा वेळ निवडून करणे या-बाबतही धोरणात आग्रह दिसतो.

शैक्षणिक - अनुविद्या पुरविल्यांना शूद्र - फळपार्थित्य ने घाबला सव म्हणून वापरता येतील अशा मोठ्या तीन शोष्या, नकार, खेडणी, अद्ययुगा-प्रसक्त अशा अल्प अनुविद्या लक्ष्य शालेय वाचनालय, कमी

WADI, NAGPUR - 440023.

Exam. ....

Q. No.	Marks
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	

★ Name _____
 ★ Roll No. _____
 ★ Uni. Enrol No. _____
 ★ Class _____
 ★ Subject _____
 ★ Date of Exam. _____
 ★ Test No. _____

Signature of Invigilator

Marks out of

Start answer from here*

Q. No.

Q.5

1) मध्याह्न भोजन योजना :- 0
 => मध्याह्न भोजन योजना ही भारत सरकारच्या शास्य भोजन कार्यक्रमात आहे जी राष्ट्रीय स्तरावर शास्य व्याख्यातार्या पाठन स्थलीत कुधारणा करणार्या ल्यार आहे. या कार्यक्रमात अरुकरा, अरुकरा अकुठानिल, स्थानिक संस्था, शिक्षण समी योजना आनी देशस्थलिक शिक्षण केन्द्र, मररररर सर्व शिक्षा अभियाना अंतगत शास्यविद्याल जाणाऱ्या लाधमिक प उच्च लाधमिक पवर्धिल्लिल मुलांरानी कामकाजाच - दिवस आनी राष्ट्रीय काय सम सकुल्य शास्य कामगार मंत्राल्याद्वारे शास्यविद्याल येत. 1995 पासून सुरु झालेल्या या कार्यक्रमात अनेक बदल झाले आहेत मध्याह्न भोजन योजना राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा कायदा 2018 मध्ये समाविष्ट आहे. भारताल शास्य भोजनाचा पाठिंबा राष्ट्रीय शास्यमार्फत अमेरिकेल सदन, अरुणपाल शास्य कार्यालय

* स्वार्षिकीकरणाल :-

१९६० पर्यंत

१५ वर्षांच्यातील मुलांना स्पर्धात्मक
 व-मोफत शिक्षण पुरविल्या जाई. या
 सुहाय्य 'स्वार्षिकीकरणाल' फेरफार
 केल्या जाणार्या आहेत. घालातून पूर्ण
 झाली नाही. याची स्थिती त्या
 वेळच्या शासनाच्या आण, आंसद
 नाही होतीच. म्हणूनच 'द्योगाल'
 त्यावर विशेष भर देण्यात आलेला
 दिसतो. विभाग ३.२ मध्ये म्हटले
 आहे. 'जाल, धर्म, स्थळ, वा
 विभागमेव असले तरी सर्वत्र
 विद्यार्थ्यांना समतुल्य सुवातेचे
 उभा ठराविक पालनापर्यंत शिक्षण
 उपलब्ध करून देणे हे 'राष्ट्रीय
 शिक्षण प्रणालीत आभिलषित असले.
 वास्तविक, अद्ययुगाकडे
 आधीच लक्ष पुरविले जाईल असे
 म्हटले जाते. शारीरिक शिक्षण
 घेणे आणि कुलांच्या सोयी
 शक्यते वेळ निवडून करणे या-
 बाबतही धोरणात आदेश दिसतो.

(६)

शैक्षणिक अनुविद्या
 पुरविल्यांना शूद्र-कल्याणालय
 न थांबता सर्व महत्त्व वापरता
 झाले आहे. मोठ्या तीन
 सोप्या, नकार, खेळणी, अद्ययुगा-
 प्रथम आहे. अल्प मुले
 लसेय आणि वाचनालय, कमी
 कमी तीन

Signature of invigilator	* Name _____	2	
	* Roll No. _____	3	
	* Uni. Enrol No. _____	4	
	* Class _____	5	
	* Subject _____	6	
	* Date of Exam. _____	7	
	* Test No. _____	8	
		9	
		10	
		Marks out of _____	

Start answer from here*

Q. No.

सं 5

→ मध्याह्न भोजन योजना : 0
 ⇒ मध्याह्न भोजन योजना ही भारत
 सरकारच्या शास्येय भोजन कार्यक्रमाल
 साहे जा राष्ट्रीय कूलरावर शास्येय वयाच्या
 मुलाच्या पोषण वचतेलील कुधारणा
 करणयल लयार साहे या कार्यक्रमाल
 सरकारी, सरकारी ठकुवणिल, रथानिक
 संस्था, शिक्षण हमी योजना आनी
 वैयावलेक शिक्षण केणू, मवरसुा रनर्ष
 शिक्षा अभियाना अंतगत रावविणयाल
 जाणाच्या लाधनिक व उच्च लाधनिक
 पठालिलेय मुलांसाठी कामकाजाच - विवस
 आनी राष्ट्रीय वास सैन सकुल्य शाळा
 कामगार मंत्रालयाद्वारे चालविणयाल येते.
 1935 पासून सुकू शास्येय
 या कार्यक्रमाल ठनेक बदल शास्येय भारत
 मध्याह्न भोजन योजना, राष्ट्रीय ठन्न
 सुरक्षा कयदा 2018मध्ये समाविणठ
 साहे. भारताल शास्येय भोजनाचा
 पाठिठा राष्ट्रीय शास्येय अमेरिकेल
 प्रदान करणयाल शास्येय कार्यक्रमाल
 पाठिठांसारकाय साहे
 शास्येय योजना

विद्यार्थिनां शाला महा 6 फिलो
प्रमाणे मोकल लायूळ देण्यात
मेल होला. सन 2001 मध्ये
मा. अवाच्य न्यायालयाने पाषण
आहार सोबनेसतुगति विद्यार्थिनां
करडा लायूळ न देता शाळेमध्ये
ठरून देण्यापुढी विद्यार्थिनां
शालेत शिबविलेला आहार
देण्यात येला सन 2008 मध्ये
या सोबनेचा विस्तार करण्यात
आला असून इयत्ता 6 ते 8
वी च्या विद्यार्थिनां सुद्धा
या सोबनेचा लाभ देण्यात
येतो. आला आहे.

(d)

कोठारी आयोगाची ठरविली :-

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

Exam. 2024 -

* Name Ankita Manwar

* Roll No. _____

* Uni. Enrol No. _____

* Class Bed 2nd year (4th sem)

* Subject Contemporary Ind Pan edu.

* Date of Exam. 12/4/2024

* Test No. _____

Marks out of

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

58

100

Signature of Invigilator

S. Manwar
12/4/2024

Start answer from here*

Q. No. ↓

Ans: 1) Concepts of quality in Education

1) One of the goals of the Sarva Shiksha Abhiyan (SSA) is to provide elementary education.

2) During the initial years of SSA, the focus was on ensuring physical access and equity and building school infrastructure along with recruitment of teachers.

3) Having achieved near universal process at the primary level.

At the first is

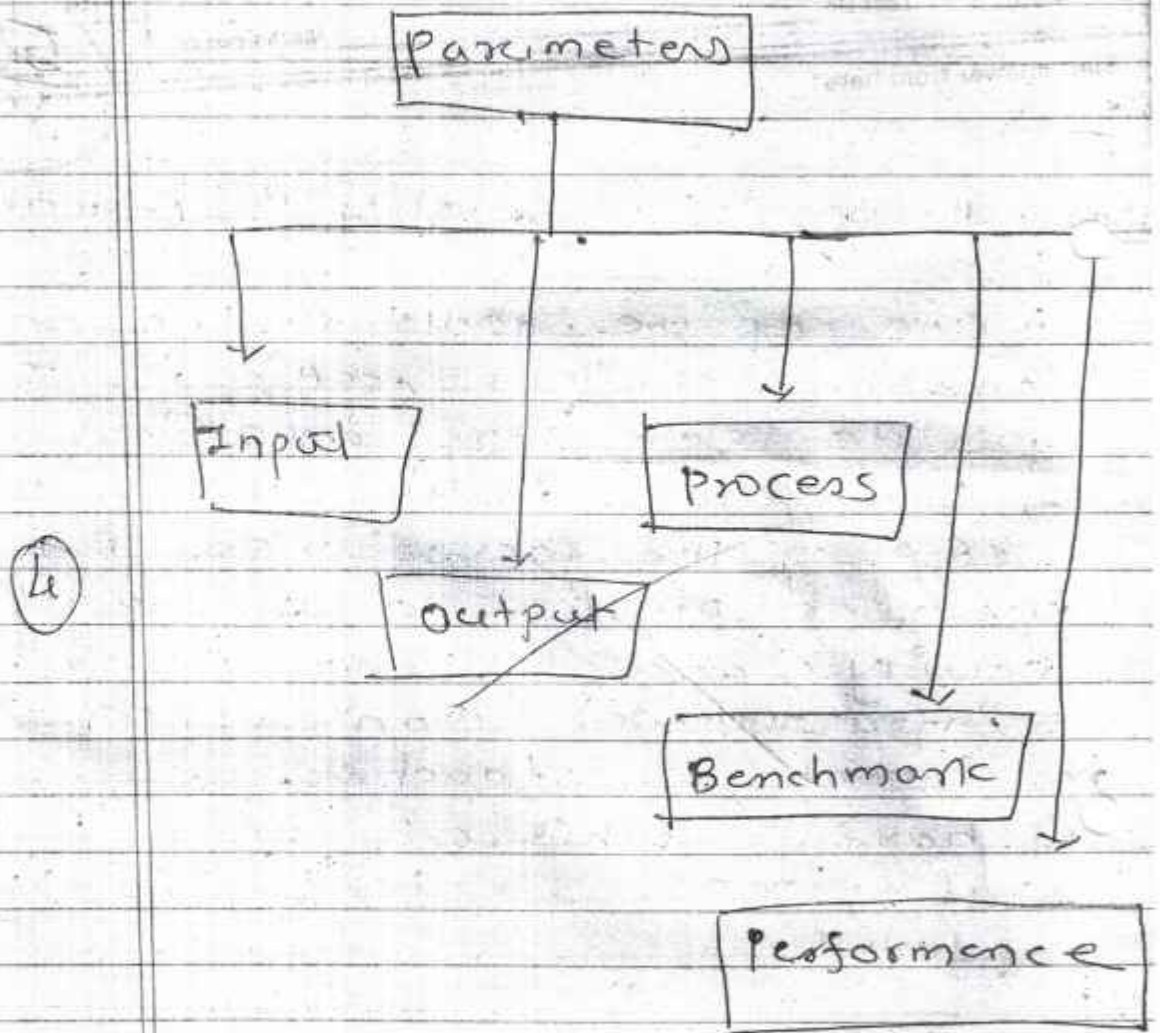
classroom, quality, which is concerned.

At the second is

quality. Education must

Parameters :-

1) Exceptional view of quality.

2) Quality of perfection.

- 4
- 4) Quality of value for money
  - 5) Quality for transformation.

Dimensionary of Quality Education

1) Ideals of Education

It includes a humans & societal values.

2) Existence of learning

These should be learning values, knowledge.

3) Quality of teaching Method

It means effectiveness of the teaching methods.

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

Que 2

Ans:

'Sarva Shiksha Abhiyan'

Feature of Sarva Shiksha Abhiyan

- 1) Programme with a clear time frame for universal elementary education.
- 2) A response to the demand for quality basic education all over the country.
- 3) An opportunity for promoting social justice through basic.
- 4) An expression of political will for universal elementary education across the country.
- 5) A partnership between the central, state and the local government.
- 6) An opportunity for states to develop their own vision of elementary education.
- 7) An effort at effective involving in Panchayati Raj institutions, school management committees, village and urban slum level Education committees.
- 8) To provide useful and elementary education for all children.

(k)

g) To allow children to learn about and master their natural environment in order to develop their potential both spiritually & materially.

Educational facilities 'Sarva Shiksha Abhiyan'.

All the interventions listed above can be undertaken in the Sarva Shiksha Abhiyan.

1) Interventions for early childhood care and Education

⑤ 2) School / EMS like alternative facility to be set up within one kilometer of all habitations

3) Up-gradation of EMS to regular schools

4) Special mainstreaming camps for out-of-school girls / SC / ST children under the alternative and Innovative Education component.

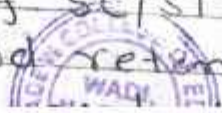
5) Mahila Samakhya like interventions from the innovation fund.

6) Provision of process-based community participation with a focus on the participation of women and SC / ST.

7) Provision of context specific innovative intervention for girls' education and education of SC / ST children.

8) Enrolment and retention drives.

9) Special camps.

Principal

Exam. _____

* Name _____

* Roll No. _____

* Uni. Enrol No. _____

* Class _____

* Subject _____

* Date of Exam. _____

* Test No. _____

Marks out of

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	

Signature of Invigilator

Start answer from here*

Q. No.

2) To achieve planned and coordinated development of teacher education system throughout the country

3) To regulate and properly maintain the norms and standards in the teacher education system and for matters connected therewith

4

4) It aims at training individuals for equipping them to teach pre-primary, primary, secondary and senior secondary stage in schools, non-formal and part-time education, adult education and distance education courses.

5) It co-ordinates and monitors the teacher education system throughout the country.

6) It examines its own laid-down guidelines, norms and standards for improvement

DEVICOLLEGE WADGAON

Principal

ques

b]

Ans:

National Education Policy of Education :-

1) In relation to Elementary Education, followings are the major objectives of National Policy of Education 1986 are mainly

i) Universal access and enrolment

ii) Universal retention of children up to 15 years of age and

(4) (iii) A sustainable improvement in the quality education to enable all children to achieve essential levels of learning

2) Regarding secondary Education National Policy of Education stressed on the improvement of the quality of secondary education

3) Regarding higher Education National Policy of Education and programme of Action of 1986 and 1992 emphasized that higher education

4) The basic objectives of the National Policy of Education of 1986 and Programme of Action of 1992 emphasized that education must play a positive and interventionist role in correcting social and regional imbalance.

5) The educational policy as highlighted in the N.P.E also emphasized on enhancing and promoting the vocationalisation of education, adult education, open universities.

Q.4

Q

Ans) # Right To Education ACT.

1) Free and compulsory education to all children of India in the 6 to 14 age group.

2) No admission test or interview will be held either for child or parents.

3) Improvement in the quality of education is important.

4) All schools except private unaided schools use to be managed by school examination

(2)

- r) Financial burdenn will be shared between the stute and the central government.
- s) A child who completes elementary education shall be awarded a certificate.

ques

c]

Ans: # Objectives of Kothari Commission

1) To Develop capacity for Earning Money :-

The commission is of the view that after having received secondary education.

2) Quality of Leadership :-

Secondary education should develop the quality of leadership in students.

(3)

3) To Develop Human Virtues

Man is a social animal. So he should have the spirit of co-operation, discipline, humanity, love, kindness.

4) Duration of Secondary Education

The commission has recommended that the secondary education should be for children between 11 to 17 years of age.

5) Medium of Instruction →

The mother tongue or the state language should be made the medium of instruction in this connection.

6) Curriculum →

The commission has emphasized the necessity of recognizing the secondary school curriculum.

7) Health Education →

All the students should be medically examined at least twice a year.

8) Teaching Method

For improving the standard

Principal

Wadi, Nagpur-440023.

ques

Ans → NAAC :->

- 1) To arrange for periodic assessment and accreditation of institutions of higher education or units.
- 2) To stimulate the academic environment for promotion of quality of teaching learning and research in higher education.
- 3) To encourage self-evaluation, accountability, autonomy and innovations.
- 4) To undertake quality-related research studies.

2

Ans → Navodaya Vidyalaya :->

- 1) Equality of Educational opportunities
- 2) Presenting secondary schools as an ideal.
- 3) Development of National Integrity Feeling

2

4) Three language Formula
5) Encouragement of innovation
in Education

2) 6) Integration of Ancient culture
and scientific Attitude

7) Co-educational Residential
school with Free Education

8) Reservation of Rural. Soc.
S.T and ST students

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

SHEELADEVI B.Ed. COLLEGE OF EDUCATION

Wadi, Nagpur - 440023.

Exam. ....

Q. No.	Marks
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	

* Name Ku. Kshirod D. Sonule

* Roll No. ....

* Uni. Enrol No. ....

* Class B.Ed 2nd year

* Subject Contemporary Indian Education

* Date of Exam. 12/04/2024

* Test No. .... Marks out of .....

Signature of Invigilator

Sonule
12/4/2024

55
100

Start answer from here

Q. No.

[9]

शिक्षणानुसारं गुणवत्तेची संकल्पना

महाराष्ट्र शासनाने दर्जेदार प्राथमिक शिक्षणाने सर्वत्रकीकरण करण्याचा संकल्प जाहीर केला आहे. शिक्षणस्तर पाठ्यक्रमात प्राथमिक ते उच्च मापकी कोठल्याही प्रकारच्या असो, गुणवत्ता विकसाला अनन्यसाधारण असू शकते आहे. शाकतील प्रत्येक विद्यार्थ्यामध्ये निश्चितपणे कवितेची बुद्धी वाढव्याची बीज असते. ते शोधून प्रत्येकाच्या लक्षात आल्या गेलीने व त्याच्या आवडत्या प्राप्तीमध्ये वाढव्याची संधी देणे हे गुणवत्ता विकासाची नासा आहे. शाकमध्ये सतत व तिमन चेतन्यमय, सकसकणारे वातावरण निर्माण करणे हे गुणवत्ता विकासाची अविरोध आहे.

गुणवत्ता ही अविरोधोपक असते.

अनेक प्रक्रियांवर अवलंबून असून शिक्षणातील सर्व प्रक्रिया मिळून विकासात विकसित होत. गुणवत्ता विकारत ही शक्ती न्यायगारी प्रक्रिया आहे.

शैक्षणिक संस्थांसाठी गुणवत्तेचे विविध मापदंड

१) मूल्यमापन -

मूल्यमापनामुळे कोणत्याही शैक्षणिक शिक्षणाचा दर्जा सुधारण्यात अचूक मदत होते. जेव्हा आपण शिक्षण व्यवस्थेचे अंततः मूल्यमापन करतो तेव्हा ती निव्व्या अंतर्गत समस्या सुधारण्यात आणि निव्व्या आकृष्ट साध्य करण्यासाठी अचूक मदत करते. त्यामुळे हे स्पष्ट आहे की मूल्यमापन हा एक महत्त्वाचा गुणवत्तेचा मापदंड आहे.

२) स्वायत्तता

शाळा सुधारण्यासाठी गुणवत्ता सुधारणे आवश्यक आहे याचा अर्थ शाळांना संसाधनांच्या वापरामध्ये स्वायत्तता देणे जेणेकरून ते त्यांच्या शाळांमध्ये स्थैर्यात्मक पद्धतीने सुधारणा करू शकतील. स्वायत्ततेची मागणी ही स्वायत्तता

अवलंबून आहे प्रत्येक शिक्षण
व्यवस्था बदलण्यासाठी उत्तरदायित्व
वाढीला का यावर स्वायत्ततेची
माकद अवलंबून असते. तर
असेल तर या क्षेत्रात स्वायत्तता
द्यायला हवी.

ब) नेतृत्व -
कोणत्याही शाळा किंवा शैक्षणिक
संस्थेच्या अंतर्गत दिलेले शिक्षण
उत्तुक्त आहे की नाही हे जाणून
घेणे किंवा निरीक्षण करणे फार
महत्त्वाचे आहे.

5) वनशैलीत अनुसरलेली प्रक्रिया
ही देखील एक शाळा होती.
शैक्षणिक संस्थेचे गुणवत्ता मापदंड
हे अर्वात्कृष्ट आहे कारण देशात
शिक्षणाचा आधार हा त्याच्या
अवर्गित विकास आहे आणि उपाय
ला माहित आहे की प्रत्येक वर्ष
सुकनकापेक्षा वेगळा असतो त्यामुळे
प्रत्येक परिस्थितीत कोणत्याही प्रक्रिया
समजून घेता येईल असे नापसंक्त
माही त्यामुळे शाळा जी प्रदान
करवलेल्या पाहिले.

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

[प्र. २]

माध्यमिक शिक्षणालये व्यावसायिककरण
अर्थ

शोधा शाला व्यावसायिककरण म्हणजे व्यावसायिक शिक्षण म्हणजे विद्याभ्यासा व्यावसायिक शिफवण जेणेकरून तो त्याच्या बदरनिवाह सहन करू शकेल, व्यावसायिकरण सहिस्तरपणे समजून घेतले तर मान्यार् अर्थ असा की शिक्षणाबरोबरच विद्याभ्यासा कोणत्याही व्यक्तीस पारंगत करणाऱ्या विषयांचीही व्यवस्था जेणेकरून विद्याभ्यास शिक्षण घेतल्यानंतर व्यक्त्याची व्यवसाय करू शकतील किंवा सहज कुठेतरी नोकरी मिळेल. कोठरी आयोनाच्या मत व्यावसायिककरणाचा अर्थ 'आम्ही पाहता की शालिय शिक्षणाचे मूलित्व समाज्य शिक्षण आणि तांत्रिक शिक्षणाच्या कामक्षेत्र संयोजनात आहे. ज्यामध्ये पुढीचे तांत्रिक शिक्षण आणि व्यावसायिक शिक्षणाचे काही भाग समाविष्ट आहेत आणि परिणामी सामान्य शिक्षणाचा एक घटक बनित. आपण या समाजात राहणा त्यामध्ये या क्षेत्र प्रकारच्या शिक्षणाचा वेगळेपण करण

6

माध्यमिक शिक्षणाच्या व्यावसायिकरण करताना येणाऱ्या समस्या.

माध्यमिक शिक्षणाच्या विविधकरणाच्या अंदाजित्वात आपण लिहिल्याप्रमाणे, आपल्या देशात आपण माध्यमिक शिक्षणाच्या व्यावसायिकी जोडण्याची सूचना अतिप्रथम भारतीय शिक्षण आयोगाने दिली होती. त्यांनी माध्यमिक स्तरावर १) सांख्यिक २) व्यावसायिक असे दोन प्रकारचे प्रथमसक्रम सुरू करण्याची सुचना केली. काठारा आयोगाने १९६४-१९६६ मध्ये माध्यमिक शिक्षणाच्या प्रथमसक्रमाचे वेवस्थीकरण करण्यासंबंधी माध्यमिक शिक्षणाचे व्यावसायिकरण सुचवले.

6) सामाजिक - आर्थिक विषमता -

मधील गरीब आणि वीमंत विद्यार्थ्यांना मोठी दरी निर्माण होऊ शकते. व्यावसायिक शिक्षणाची बाबल्या निष्पक्ष शक्य तर गरीब विद्यार्थ्यांना मागे टाकणे जाऊ शकते. सामाजिक - आर्थिक विषमता काढू शकते.

७) शिक्षणाची गुणवत्ता -

शिक्षणाची गुणवत्ता शिक्षणावर भर देऊ शकते.

करावे लोकां लोकेण, ज्येष्ठे
इतर मूल्यान्वया विधमोके
पुनरि एक शकते.

४) शिक्षण आणि उद्योग
आख्यातीन संबध -

(A) व्यावसायिक शिक्षण फारस्वी
व्यवसायि, शिक्षणसंस्था आणि
उद्योग आवश्यक आहे.
शिक्षणसंस्थांना उद्योगाची गरज
काय आहे हे समजून
घेणे आवश्यक आहे.

Principal

Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

[प. 3]

अ) प्राथमिक स्तरावर श्रमग्न व
वकलीये समस्या -

भारतीय राज्यघटनेच्या ४५
व्या कलमानुसार प्राथमिक शिक्षण
वकलीये, मुफ्त व आवृत्तिक
करण्यात आले. त्रिदश्वीन प्राथमिक
शाळेमध्ये वायलन शालेनी पु० १०

मुले मधुनय शाळा खोलून जातात
ही कस्तुखेली आहे. वकली
महोजे शिक्षण पुणे करण्य अगदस्य
मुलांन शाळा खोलून जाणे
विद्ययायानि १ ली पासून ते ४ थरी
पर्यंतचे शिक्षण पुणे न करता

6

मधुनय शाळा शालेनी तरा नस्य।
प्रकारस वकली असे महोजतात.
इथल्ला १ ली ते ४ थरी पर्यंतचे महाराष्ट्रतील

प्राथमिक शाळांमध्ये वकलीये प्रमाण
देशपातळीवरील शाळांच्या मानाने

4

कमी आहे. जे कडारी योनी आपल्या
शिक्षणविषयक अहवालमध्ये ४ थरी पर्यंतचे
मुलांन वकलीये प्रमाण ४४.४%

तर मुलींनये ३६.५ इतके आहे असे
ममूद केल्ले आहे. मुलींमध्ये
वकलीये प्रमाण जास्त आहे.

प्राथमिक स्तरावर श्रमग्न व वकलीये
समस्या दूर करण्यासाठी उपाय योजना -

सल्ला दिली ज्ञानो मधल्या
वेळच्या भवणाची सोय करणे,
मिथ्या अवयव लाडूक वाटप,
भाषा पाठ्यपुस्तके, वाठविस्य
वध्या वाटप या प्रोत्साहनपूर
भाजना कार्यान्वित केल्या जातील.
मधूनच शाळा सोडून गेलेल्या
मुलासाठी सेव्हान, अनौपचारिक
शिक्षणक्रम इत्यादी उपक्रम
कार्यान्वित केले आहेत.

(1)

समाज शिक्षणद्वारे पालकांमध्ये
शिक्षणविषयक अभिरूची हाडणे
केली जाते.
गोरहजर शाळाच्या मुलींना
घरी भेट देणे, पालकांशी
चर्चा करणे, त्यामुळे मुले
अभ्यासात का मागे पडतात
हे समजून घेणे.

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

Exam.

Signature of Invigilator

* Name _____
 * Roll No. _____
 * Uni. Enrol No. _____
 * Class _____
 * Subject _____
 * Date of Exam. _____
 * Test No. _____

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	

Start answer from here*

Marks out of

No.

[प्र. 4]

अ] माध्यमिक भोजन योजना

(4)

भारतान सुदुर्लभ जनता
 निधनने तानलेली आहे या
 निधनतेमुळे गरीब पालक आपल्या
 पाळ्यांना विटमिनयुक्त आहार
 शकत नाही. त्यासाठी शाकत
 मध्यपुरक आहार योजना असावी.
 प्रवर्धनमिक प्राथमिक शाकित सरकार
 मध्यपुरक आहारासाठी अनुदान देत
 आहे. त्या योजने उपभोग करून
 घ्यावा. मध्यपुरक आहारासाठी
 अनुदान देत आहे. त्या योजने
 उपभोग करून अडेभावान फळ
 कडधान्य इत्यादी वस्तू साधून
 जेलकयंकरण देण्या म्हणून मिळवाव्यात
 व त्यांच्या उपभोगासाठी शाकत
 मध्यपुरक आहार म्हणून करावा.
 शाकते वी योजना साक्यतेहून
 शाकितपालन शरीर आणि
 फळ आणि

विद्यार्थीसमूह आहारात्म्य
उपयोग व अन्न त्यांचे
शरीर सुदृढ होव्यासाठी मदन
केवळ.

३) नवोदय विद्यालय

ब्राह्मण प्रतिभावान
मुळांच्या शिक्षणासाठी विशेष
शिक्षणाची योजना म्हणून
नवोदय विद्यालयांची स्थापना
करण हे पुढच्या शैक्षणिक
क्षेत्राचे वरीष्ठ असून
त्रामीण आताही प्रतिभावान
गुणवान विद्यार्थी शोधून

5

त्यांना मुक्त शहराची व
शिक्षणाची संधी देण्यासाठी
प्रत्येक जिल्ह्यात एक शाखेचे
नवोदय विद्यालयांची स्थापना
करण्यात येईल या धोरणात
सुचकिले मजले आहे.

या शाखांमधील उपक्रम
करण्याचे व प्रयत्न करण्याचे
पूर्ण स्वातंत्र्य असून या
विद्यालयांना विशेष शाखा
म्हणूनही ओळखतात.

नवोदय विद्यालयांची वरीष्ठे

१) प्रथमतःच प्रतिभावान
विद्यार्थ्यां विशेष करून
विद्यार्थ्यां

Principal
Sheeladevi College of Education

२) हीची उच्चापना ही राष्ट्रीय
शैक्षणिक धारणाची नाविन्यपूर्ण
बाब आहे.

३) शिक्षण, भोजन, निवास मोफत
४) राहिल.

५) ही विद्यालये केंद्रीय माध्यमिक
शिक्षण मंडळाची संलग्न असतील.

Principal

Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

Wadi, Nagpur - 440023.

Exam. _____

Q. No.	Marks
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	

* Name Jeshna S. Alone
 * Roll No. 12
 * Uni. Enrol No. _____
 * Class BEd (II Year) 4th Sem
 * Subject शिक्षा, समाज व शाळा
 * Date of Exam. 22/5/2023
 * Test No. _____ Marks out of _____

Signature of Invigilator

Start answer from here*

Q. No.

1. उत्तर :- संस्कृत - विद्याध्याना / व्यक्तिचा शारिरीक
मानसिक, बौद्धिक विकास म्हणजे
शाळातील शिक्षण होय
 - म. गांधी
महात्मा गांधीजींनी हेच ही संकल्पना
द्वारा Head, Hand and Heart यांचा
मिळवणीसाठी व्यक्तित्व चरित्र - परिवर्तन
होय असेल.
"शाळा ही समाजाच्या जगू प्रतिमा आहे"
असे जॉन ड्युई
जॉन ड्युई यांच्या मते विद्याध्याना
विकास हा शाळेवरील समाजातून होय
अशाच अर्थाने राजेश वातावरण विद्याध्याना
शाळातील, शाळातील, सांस्कृतिक परिवर्तन
अशा वातावरण शरती कारण; जवळ
होवलीचा सामाजिक वातावरण ह्याच
सोपीन जवळच्या विद्यार्थीना आलेली प्रजा
करव्याच सोपीन करीत असतो.
समाज हा कुटुंबाची मिळून गरा
आयुष्या आहे म्हणजे शाळा, अभ्यास
व कौशल्य विकास उभाची

प्रश्न 2. उत्तर :- ① आज जगिण शैक्षणिक-धोरणामध्ये

- ② समावेशी शिक्षणास अत्यंत महत्वाचे स्थान प्राप्त झाले आहे. सिंग, गेद, धर्म, पंथ नसण्या
- ③ विकृतांगता यांना साहाय्य न देता सर्वोच्च एकत्रित बांधणी जे शिक्षण दिले जाते त्यास 'समावेशी शिक्षण' असे म्हणतात.
- ④ भाशांच्या संदर्भात अगळे उगिण व विशेष सहशिक्षणासंबंधी बळकट मिळणे
- ⑤ विंगमेद हा व्यामधील एक महत्वाचा हाटक लोच
- ⑥ मुळांकरिता मुले ही आत्मविश्वासाची, नेतृत्व करणारी व स्वयंशील असतात
- ⑦ नवीक्या व्यामधू, शैक्षणिक मूल्ये वाढवणे
- ⑧ तात देण्याचा लच्छा असतात
- ⑨ हा विंगमेद मुळांकरिता वेगळा व मुळांकरिता विंग असणे
- ⑩ मुलांना ताहेरील काम करावे व स्त्रींशी हारानील कामे करावील
- ⑪ यामुळे मुळांमध्ये मुले ही मुलींपेक्षा उच्च असतात ही सोल्लची भावना निर्मिती होणे
- ⑫ परिणामी मुळांमध्ये एकेका व एकत्रित शाध्याची प्रवृत्ती कमी होणे
- ⑬ सहशिक्षणामध्ये उच्च निचपणा कमी वाढत असतो हा सहशिक्षणाची बळकटते म्हणता येईल

प्र. 5 अ) महत्मा ज्योतिबा फुले यांनी
श्रीवृंशम मुक्तीच्या शिक्षणाचे महत्त्व
दिलेले होते

कारण, ' जिच्या हातात पाठ्याची
दोरी लो जगाचा उद्धार करी''
स्वपुण्य- मुक्तीच्या शिक्षणाचे महत्त्व
अंतर्द्वाराद्वारा आहे.

मुक्ती आज मुळांमार्गे प्रत्येक कार्य
करून आहे केवळ कार्यच जवळ
त्या ती प्राविष्ट सुद्धा मिळवितु आहे.

स्वपुण्य महत्मा ज्योतिबा फुले यांनी
स्त्री शिक्षणाचा पुरस्कार केला.

स्त्रींचे उन्नयन स्वपुण्यद्वारा एवढ्या
मर्यादीत शिमांत येवून न शकता
स्त्रीयांनी इतर कार्यक्षेत्रातु शैक्षणिक
कार्यामध्ये सुद्धा लग्न करणे गरजेचे
आहे.

कारण, स्त्री शक्तिशालि असेल तर
ती मुळांना जगवते शिक्षण, शक्ती
आवड गिर्मात कडु व शकते

पुरुष प्रवृत्त संस्कृतीचा कुठेनरी
मर्यादा येईल.

मानवत्व प्रवृत्त स्त्रीयांचा उत्पत्ते
चा प्रश्न गिर्मात लोकार नाही.

अशा प्रकारे स्त्री / मुक्तीच्या
शिक्षणाचे महत्त्व सांगता येईल.

Exam. ....

* Name Syriti. A. Mandpe* Roll No. 36

* Uni. Enrol No. _____

* Class B ed IInd year (Sem IV)* Subject Gender, school and society* Date of Exam. 12-05-23* Test No. Twenty nine

Marks out of

Q. No. Marks

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Signature of Invigilator

Syriti

Start answer from here*

Q. No.

Que-1

The nature and characteristics of Indian society:

i) Diversity:

Diversity is a characteristic of Indian society. Diversity is based on caste, and nature.

ii) pollution:

In Indian society, today pollution is main feature of nature. In India

iii) Family Ideal:

The Indian society vary large numbers of people are involved. In which joint family are present here.

iv) Social Inequality:

The India in which various caste is present e.g. Brahmin, Hindu, muslim, Kshatriya, Vaishya, Shudra, Untouchable, Harijan, etc. is high class society and Dalit is low caste society.

v) Social Independence:

In Indian society the man and women are social independence.

vii)

(Signature)
Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

Que-2

Incentives for the education of girls:

The girls' education is most important in our society. The girls' education is a power of nation.

The various incentives are available in girls' education.

The education in which develop the girls' knowledge and skill.

The various present are available in girls' education.

The types of incentives for the education of girls:

- 1) Beti Bachao, Beti Padhao
- 2) Rajiv Gandhi scheme
- 3) S.C. Girls' child
- 4) Bihar education

v) utter Pradesh education policy.

vi) Balika Sammelan Yojana

vii) Kishori

viii) ~~Kishori~~ Kasturba Gandhi Balika Mahavidyalaya go sheri

ix) Sarva Shiksha Abhiyan.

que - 5 - b

Hobby club :-

The Hobby club is defined as the Hobby in one body.

The Hobby club include music, dance, singing etc.

The student developed their interest knowledge and ideas.

Student help the create the new ideas and general awareness.

Que-3

policies of various education commissions for the education of girls:

The girls' education is most important in our nation.

The various types of policies are available in Indian society

For example:

i) University education commissions:

In year 1948-49 the university education commission was created for the education of girls. At present the chairman is Radhakrishnan.

ii) National society of education commission:

In year 1958, National society of education was created. At present the chairman is Hans menata.

Que - 4

The problems faced in rural areas of Indian society regarding girls' education

- i) poor teacher-student ratio
- ii) poor acquiring knowledge
- iii) poor facility are available
- iv) Mid-day-meal
- v) Gender Inequality
- vi)

The problems faced in urban areas of Indian society regarding girls' education:

- i) Women-Girls' education
- ii) Time problems faced the girls' education
- iii) Gender inequality
- iv)

Que - 5 - a

Importance of Girl's education

The Girl's education is very important in our nation. The girl's developed the skill of knowledge, developed the general awareness and create the other knowledge of education.

In India, the girl's education are available in different commission as well as policy. For example Kothari Commission, RTE act, Sarva Shiksha Abhiyan etc.

The girl's education is very-very important because the girl's - women is the power of nation and then developed the family, state, country. The girl's is main factor of our society.

RESULT

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR

B. Ed. (SEMESTER – IV) (CBCS) (NEP)

COLLEGE LEVEL EXAMINATION (2022-2024)

RESULT

Sr. No	Name of the student	PAPER-1 Contemporary Indian Education	PAPER-2 School Management	PAPER-3 Guidance Counselling in School	PAPER-4 Gender School & Society
1	ANKITA SAVIDAS MANWAR	58	35	60	30
2	ASHWINI LAKSHMAN NARGADE	59	61	50	56
3	ASHIWINI PRAMOD CHOKHAT	60	59	58	57
4	BHAGYASHRI SURESHRAO PATIL	61	58	60	60
5	CHITRALEKHA TEJRAM PATLE	55	51	50	60
6	DINESH	58	59	61	55
7	DIPIKA PRABHKAR GIRGUSE	82	72	60	55
8	DIWYANI GAJANAN KARAL	50	51	55	54
9	DNYANESHWARI VILAS ATRAM	55	52	61	55
10	GAURAV GAJANAN THAKRE	53	60	62	52
11	HARSHALI GANESHRAO CHOPDE	87	69	68	33
12	KALYANI NIKHIL SAWARKAR	53	55	50	54
13	KAVITA NAMDEORAO PHONKAR	50	54	58	60
14	KETAKI SHRIKANT OHALE	55	51	52	53
15	KOHINOOR DILIP SONULE	55	47	42	30
16	MASUK PRALHAD JANBANDHU	54	55	51	55
17	MAYANK WILSON WILFRED	55	54	55	52
18	MINAKSHI BABARAO FUKI	60	59	54	55
19	NAMRATA RAMESH NANDEKAR	54	54	55	60
20	NEHA DINESH RAUT	55	54	56	65
21	NIKETA SURESHPANT RAMEKAR	54	54	55	50
22	NIKITA SUKHDEORAO SAWANT	60	55	58	60
23	NILESH ANIL MADAVI	54	53	54	55
24	NISHA DAULATRAO MASKE	54	51	62	58
25	PRAPTI SANJAY ATKARE	54	50	52	60
26	PRATIKSHA PRABUDDHA JANGAM	54	55	52	52
27	PRATIKSHA SAHEBRAO SAWARKAR	55	54	52	53
28	PRATIKSHA VIJAYRAO THAKRE	54	52	54	55
29	PRIYA VIJAY CHOUDHARI	58	56	50	51
30	PRIYANKA ARUN BHATKAR	57	52	51	50
31	RADHIKA SANJAY THAKRE	50	56	58	56
32	RAJANI DIGAMBAR BANKAR	54	52	54	55
33	RAJASHRI NARAYAN NIKODE	62	53	56	58
34	RANJANA SURESHRAO BHARKUDE	55	51	60	61
35	REMMYA NAIR	58	60	60	62

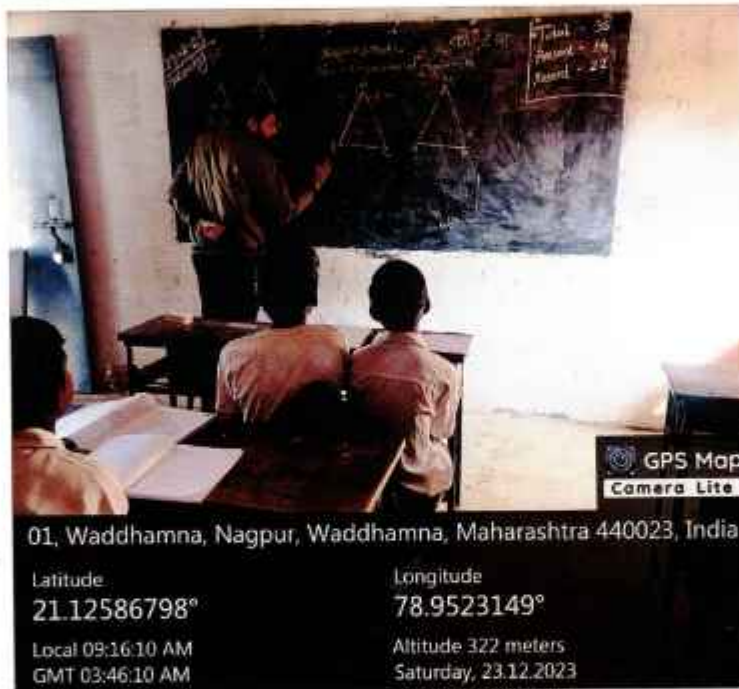
B. S.
Principal
Sheeladevi College of Education
WADI NAGPUR 430022

**INTERNSHIP
PHOTO**

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION

WADI, NAGPUR

01, Waddhamna, Nagpur, Waddhamna, Maharashtra 440023, India

Latitude
21.12586798°

Local 09:16:10 AM
GMT 03:46:10 AM

Longitude
78.9523149°

Altitude 322 meters
Saturday, 23.12.2023

INTERNSHIP II

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION

WADI, NAGPUR

Nagpur, Maharashtra, India
01, Wadhamna, Nagpur, Wadhamna, Maharashtra 440023, India
Lat 21.725842°
Long 78.952197°
22/12/23 01:49 PM GMT +05:30

INTERNSHIP II

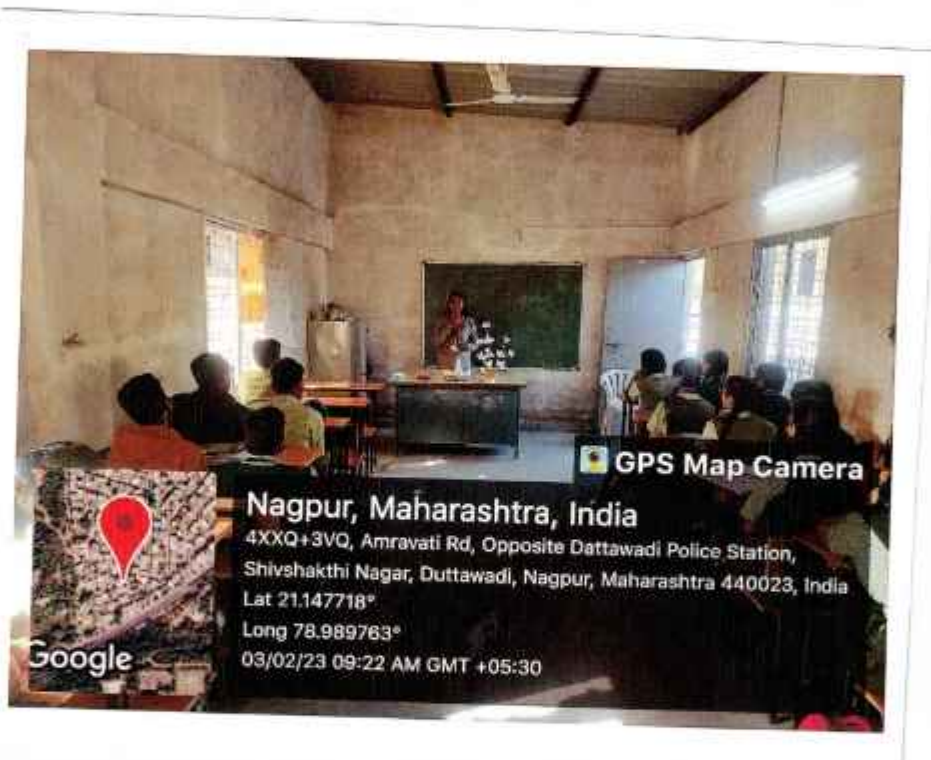
Principal

Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION

WADI, NAGPUR

INTERNSHIP II

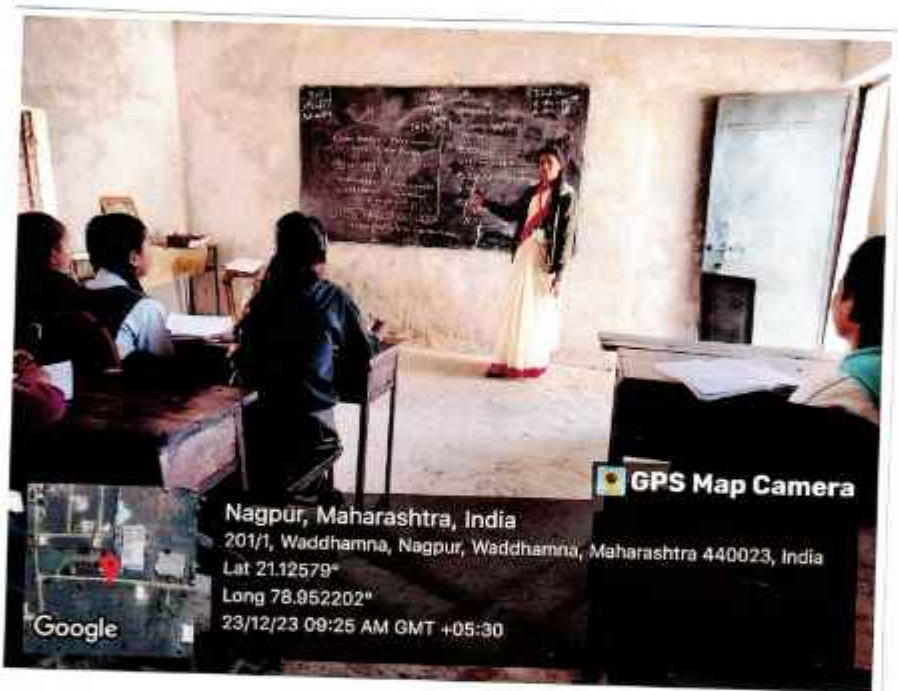

Principal

Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION

WADI, NAGPUR

INTERNSHIP II

SA
Principal

Sheeladevi College of Education,
Wadi, Nagpur-440023

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION

WADI, NAGPUR

INTERNSHIP II

(Handwritten signature)

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION

WADI, NAGPUR

2023-2024

haze
28.0 °C

Sangam Rd, Waddhamna,
Maharashtra 440016, India
29 Dec 2023 03:32 PM

III SEM PRACTICAL VIVA

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION
WADI, NAGPUR

INTERNSHIP II

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION
WADI, NAGPUR

INTERNSHIP II

[Handwritten signature]

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION

WADI, NAGPUR

2022-2023

II SEM PRACTICAL VIVA

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION

WADI, NAGPUR

2022-2023

II SEM PRACTICAL VIVA

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION

WADI, NAGPUR

2022-2023

II SEM PRACTICAL VIVA

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION
WADI, NAGPUR

II SEM PRACTICAL VIVA

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION
WADI, NAGPUR

II SEM PRACTICAL VIVA

**INTERNSHIP
RESULT**

RASHTRASAT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY,
NAGPUR

Practical Report Sheet

Course Name : SECOND SEMESTER BACHELOR OF EDUCATION (B.ED.) (CBCS) (NEP)

Subject Name : INTERNSHIP-I

College Name : (254) SHILADEVI COLLEGE OF EDUCATION

Session : Summer-2023

Sr. No.	SEAT NO	ENROLLMENT NO	STUDENT NAME	Marks / Max 100
1	753774	20173030106444	ANKITA SAYDAS WANWAR	81
2	753775		ASHWIN LAXMAN NARGADE	82
3	753776		ASHWIN PRAMODRAO CHOKHAT	81
4	753777		BHAGYASHRI SURESHRAO PATIL	87
5	753778	2015016602064455	CHITRALEKHA TEJARAM PATIL	78
6	753779		DINESH	83
7	753780	2015016600561697	DIPIKA PRASHANKAR GORLICE	84
8	753781		DIPYANI GAJANAN KARALE	78
9	753782	20201047402798	DNYANESHWARI VILAS ATRAM	85
10	753783		GAURAV GAJANAN TEJARE	80
11	753784	2015016602309863	HARSHALI GANESHRAO CHOPADE	97
12	753785		KALYANI NIKHIL SAWARKAR	84
13	753786		KANTIA NAMDEVRAO POHANLAR	80
14	753787		KETAKI SHRIRKANT OHALE	82
15	753788	20173040108165	KOHINOOR DILIP SONULE	81
16	753789	2012016600813066	MASUK PRALHAD JANBANDHU	74
17	753790	2015016602432743	MAYANK WILFRED WILSON	88
18	753791		MINAKSHI BABARAO FULKE	87
19	753792	20173011314305	NAMRATA RAMESH NANDIKAR	84
20	753793	20175000413263	NEHA DINESH RAUT	81
21	753794		NIKETA SURESHKANT RAMEKAR	79
22	753795	20181000106892	NIKITA SUKHEBORAQ SAWANT	88
23	753796		NILESH ANIL MADAVE	80
24	753797	2014016600235651	NISHA DAULATRAO MASKE	87
25	753798	20173030106601	PRAFTI SANJAY ATKARE	84
26	753799	A9/3788	PRATEKSHA PRABHUDEA JANGAM	87
27	753800	20181030114187	PRATIKSHA SAHEBRAO SAMANKAR	80
28	753801	20181006404438	PRATIKSHA VIDYARAO THAKRE	84
29	753802	2015016602735683	PRIZAVI VJAY CHOLDHARI	83
30	753803	2015016601556634	PRIVANKA ARUN BHATNAGAR	85

Principal

RASHTRASAT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY,
NAGPUR

Practical Report Sheet

Exam Name : SECOND SEMESTER BACHELOR OF EDUCATION (B.ED.) (CBCS) (NEP)

Subject Name : INTERNSHIP-I

College Name : (254) SHILADEVI COLLEGE OF EDUCATION

Session : Summer-2023

Sr. No.	SEAT NO	ENROLLMENT NO	STUDENT NAME	Mark/Max 100
31	753804		RADHIKA SANJAY TRAKARE	67
32	753805	20203055103332	RAJANI DIGAMBAR BANSAR	50
33	753806		RAJASHRI NARAYAN NIKODE	50
34	753807	2012016600847643	RANJANA SURESHRAO BHARLUDE	50
35	753808		REKHIYA VINODKUMAR NAIR	50
36	753809	2015016600266374	ROSHNI RAJPAI MOON	51
37	753810		SHEFALI JULIUS NAZISE	50
38	753811	20191071802235	SHIKHA SHIVCHARAN BARDHE	50
	753812	2015016600572471	SHITAL SHRAMAN GAKRE	54
40	753813	NL/A9/10064	SHWETA MAHADEORAO BHIVANKAR	50
41	753814	NL/A3/54486	SMITA ASHOK RAMTEKE	50
42	753815		SONAL AVINASHI CHALBEY	54
43	753816	20181025114897	SOURABH VIJAY HUMNE	50
44	753817	20173031506687	SUJATA VASANTRAO DJARE	50
45	753818	20173015400808	SUPRIYA JAGDISH WANJARI	55
46	753819		SWAGATIKA ASHOK KUMAR SAHU	50
47	753820		SWAPNIL MANIRAM KAWALE	50
48	753821	201501662047711	UMITA BHARAT NESHILAM	50
49	753822	2018071300107	UTKARSHA JAGDISH DONGARE	52
	753823	20173034406821	VAISHNAVI VASANTRAO LANGDE	55

Date & Time: 17-08-2023 02:37:33 PM

Signature of Examiner

Principal
Shiladevi College of Education
Wadi, Nagpur-431003.

SHEELA MULTIPURPOSE SOCIETY

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION (B.Ed.)

Recognised by: NCTE New Delhi, Government of Maharashtra & Affiliated to RTM Nagpur University, Nagpur.

WADI (DATTAWADI), NAGPUR-440023

E-mail : sheeladevibedcollege@yahoo.com sheeladevibedcollege@gmail.com

Coll.Ph.: 07104-222175

Coll. Code : 254

FIELD VISIT REPORT

Students of B.Ed. IIIrd semester visited the Nagalwadi village located at waddhamna,Wadi, Nagpur on 16 December 2023. There was 50 students accompanist by 4 members of teaching staff. Dr. Leena Taywade, Asst. Prof. Sujata Kalbande, Asst. Prof. Sulekha Yeole and Asst. Prof. Nilima Rindhe.

The students assembled in the college premises and departed for the Nagalwadi village sharp at 10.00 a.m. on their vehicle. The Principal of the college Dr. Surekha Sharma had been informed the Sarpanch earlier and students were expected at the location.

Nagalwadi Sarpanch was such a great experienced for all of us. The Sarpanch. Miss. Hiratai Sahare welcome us, and he shared all information about the Grampanchayat Surabardi. After the sarpanch discussion all the student meet the villagers. They discuss about the education. Heath, Agricultural, urbanization social equality and various topic of related their syllabus.

The students make a group of 4 to 5 students. There have collect the information about the various topic related to their syllabus. They have also select the one activity regarding to the Nai Tamil and Community engagement project students discuss the villagers about all the facility of government provide to the village. The students also met senior citizens in the village. Children's of all the community regardless of caste, religion and colour places and study together.

A part of that the all the villagers have celebrate the all festivals together. Each and every villagers participate the celebration of festivals. The Nagalwadi village really a Ideal village for the community various Government schemes and programme are usually available to support agriculture in village like Nagalwadi. Some Government schemes in India that could potentially benefit agricultural communities like PM Kisan Yojana, Pradhan Mantri Fusal Bima Yojana and many more overall agriculture likely forms livelihoods and sustenance for the residential of Surabardi, shaping their way of life and community dynamics.

P.T.O

Principal

Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023

FIELD VISIT REPORT

Sheeladevi College of Education conducted field visit to Nagalwadi Village for Nail Talim Community Interaction Project for Internship II (B.Ed IInd Year) on 16/12/2023.

Students visited the Village at 2 O' Clock. Interact with Villagers over there. Students make a survey of Village and enquire about gender & social equality and students came to know that there was no such inequality and all the community regardless of caste, religion and color plays and study together. Every individual stay together and celebrate every festival with great happiness and enthusiasm.

In all, the survey was very good and students experienced new things in village. Women Empowerment and girl education was nicely promoted in the village.

Overall, the visit was enjoyed by students; it was really a great experience. Students love to explore more with such kind of amazing opportunity.

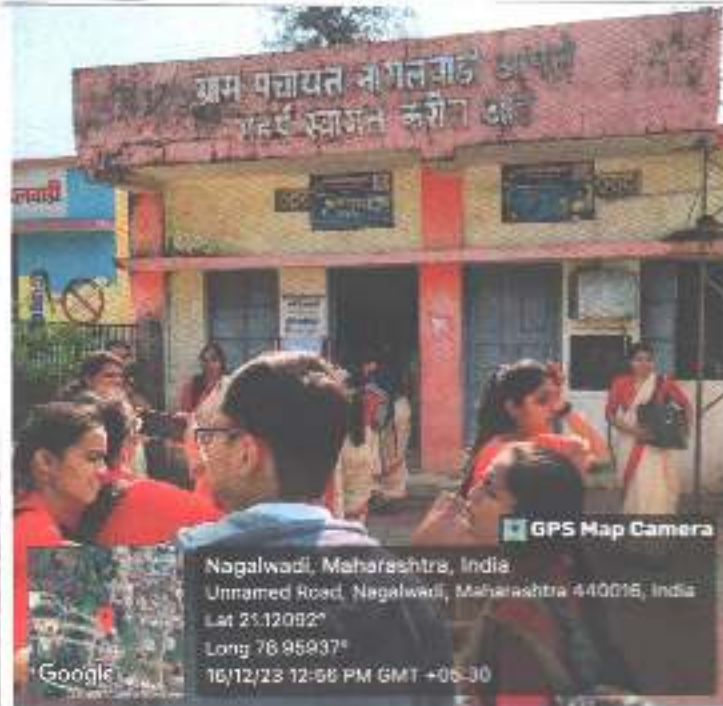

Sdm
Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION

WADI, NAGPUR

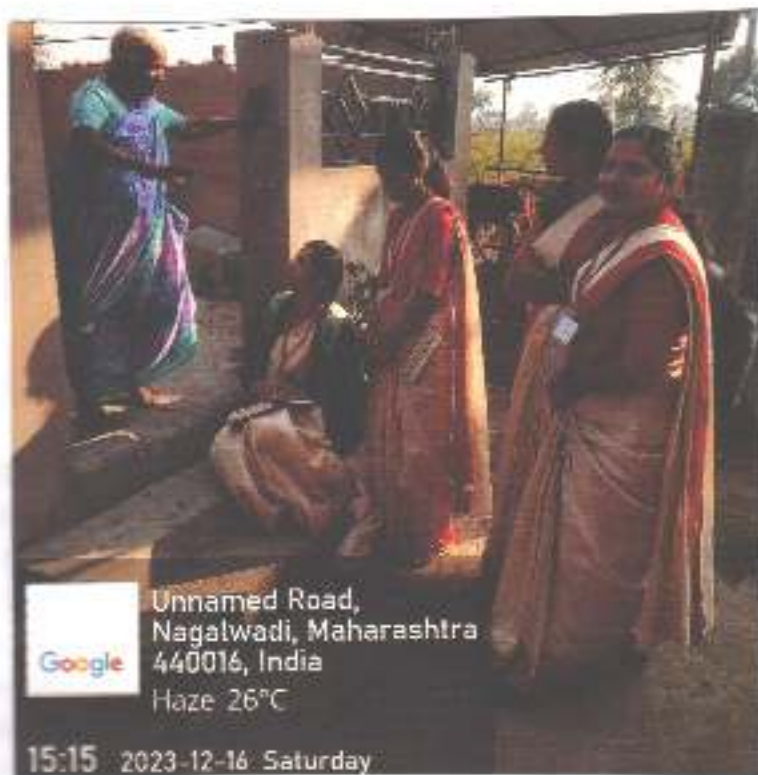
FIELD VISIT

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION

WADI, NAGPUR

CASE STUDY

Principal
Sheeladevi College of Education
Wadi, Nagpur-440023.

SHEELADEVI COLLEGE OF EDUCATION, WADI NAGPUR

2023 - 2024

Library Orientation Programme

Date: 12 Oct 2023

Library is compared to the heart of an educational institution. It supports the needs and thirst of the users of institution. The goal of an educational institution is to support the teaching and research needs. The main objective of the user orientation is to introduce the library facilities, resources, services and library techniques to the users. The orientation programme makes the users familiar with the resources and increase the use of libraries.

On this purpose, Sheeladevi college of education, wadi Nagpur conducts a library orientation class for freshers. The class was conducted by Librarian

शिलादेवी कॉलेज ऑफ एज्युकेशन
वाडी, नागपूर
2023-2024

वाचन प्रेरणा दिवस

शिलादेवी कॉलेज ऑफ एज्युकेशन वाडी, नागपूर
येथे दि. १५ ऑक्टो २०२३ डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम
यांच्या जन्मदिनानिमित्त वाचन प्रेरणा दिवस कॉलेजमध्ये
१६ ऑक्टो. सोमवारला वाचन प्रेरणा दिवस साजरा करण्यात
आला. या कार्यक्रमाचे अध्यक्ष डॉ. प्रकारा हिवरकर सर
तसेच उपाध्यक्ष प्राचार्य डॉ. शर्मि मॅडम यांची उपस्थिती
दर्शिली. यानंतर कार्यक्रमाचे अध्यक्ष व उपअध्यक्ष यांच्या
हस्ते डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम यांच्या प्रतिमेला हार
अर्पण करून कार्यक्रमाची सुरुवात केली.

अवतिका वानखेडे यांनी वाचन प्रेरणा दिवसाचे
महत्त्व पटवून दिले. साऱ्या भारत देशातील विद्यार्थी
युवकांसाठी आदर्शाचा दीपस्तंभ करावा अशी अनुलनीय
व्यक्ती म्हणजे भारताचे माजी राष्ट्रपती डॉ. ए. पी. जे.
अब्दुल कलाम होय. भारतरत्न डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम
यांचे १५ ऑक्टो. हा जन्मदिन आपल्या देशात 'वाचन
प्रेरणादि' म्हणून साजरा केला जातो. दरवर्षी १५ ऑक्टो. हा
दिवस शाळा महाविद्यालयांमध्ये 'वाचन प्रेरणा दिन' म्हणून साजरा
करण्यात आला.

ग्रंथ आमुचे साथी --- ग्रंथ आमुच्या हाती
ग्रंथ उजकतो अज्ञानाच्या ..... अंधाराच्या राती।
या ग्रंथाच्या तेजामधुनी, जन्मा येते श्रंती;
ग्रंथ शिकवितो माणुसकी अन ग्रंथ शिकवितो शांती
निराश जीवा घोर धरुनी पुढे घेवून जाती
ग्रंथ आमुचे साथी --- ग्रंथ आमुच्या हाती

ग्रंथ अजकतो अज्ञानाच्या --- अंधाराच्या राती..

तसेच डॉ. प्रकाश हिवरकर सरांनी विद्यार्थ्यांना
मौल्यवान मार्गदर्शन केले.

कार्यक्रमाचे आभार प्रदर्शन घ्यामिनी डफरे मॅडम
यांनी केले. अशाप्रकारे हा कार्यक्रम शिक्षक व शिक्षकेतर
कर्मचारी तसेच विद्यार्थ्यांनी शांत चित्तानी ऐकून
कार्यक्रमाची सांगता केली.

शिलादेवी कॉलेज ऑफ एज्युकेशन
वाडी, नागपूर
2023 - 2024.

'NDLI AWARENESS PROGRAMME'

दि. 20/11/2023

शिलादेवी कॉलेज ऑफ एज्युकेशन वाडी, नागपूर येथे 'NDLI AWARENESS PROGRAMME' दि. 20/11/2023 सोमवारला महाविद्यालयात घेण्यात आला. कार्यक्रमाचे प्रमुख पाहुणे शुभम मासुहाळु तर कार्यक्रमाचे अध्यक्ष प्राचार्य डॉ. सुरेखा शर्मा मंडम व व्याख्येचे डॉ. लीना तायवाडे मंडम यांनी उपस्थिती दर्शविली. कार्यक्रमाची सुरुवात सरस्वती पुजनाने करण्यात आली.

त्यानंतर प्रमुख पाहुण्यांद्वारे **NDLI (NATIONAL DIGITAL LIBRARY OF INDIA)** ची संपुर्ण माहिती देण्यात आली. त्यांनी विद्याशाला सांघितले की NDLI हे शिकव्याच्या संसाधनांचे एक आभासी भांडार आहे. यामध्ये पाठ्यपुस्तके, लेख, व्हिडिओ, ऑडिओबुक, व्याख्यान, सिम्युलेशन, फ्लिक्शन आणि इतर सर्व सेवा प्रदान करतात. NDLI अनेक पुस्तकांमध्ये विनामूल्य प्रवेश प्रदान करते. याद्वारे आपल्याला कुचीटी, कुठेली याचा वापर करता येतो. अशाप्रकारे सरांनी विद्याशाला मोठ्याचाने मार्गदर्शन केले. यानंतर आमारे प्रदर्शन यामिनी डकरे मंडम यांनी कुकन कार्यक्रमाची सांगता केली.

182.shivaji nagar control,
Wadi, Nagpur, Maharashtra
440023, India
haze 31.0 °C
20 Nov 2023 02:25 pm

Google

182.shivaji nagar control,
Wadi, Nagpur, Maharashtra
440023, India
haze 30.0 °C
20 Nov 2023 02:37 pm

Google